TRIPARTITVM OPVS, DECRETORVM,

CONSTITVTIONVM ET ARTICVLORVM REGVM INCLYTI REGNI VNGARIÆ,

IN TRES TOMOS DIVISVM.

ex legato Ill.mi Cocini

TOMVS PRIMVS
CONTINENS
TRIPARTITVM OPVS IVRIS CONSVETVDINARII INCLYTI REGNI VNGARIÆ,
STEPHANI WERBEVZI &c. ADDITIS REGVLIS IVRIS ANTIQVI.

ACCESSIT NVNC
ENCHIRIDION ARTICVLORVM COMITIALIVM EIVSDEM REGNI, PER CAVSARVM LOCOS DISTRIBVTVM, VSIBVSQVE APTVM.

Cum consensu Superiorum.

VIENNÆ AVSTRIÆ.

TYPIS & SVMPTIBVS CASPARIS AB RATH, SACRÆ CÆSAREÆ Maiestatis, nec non Antiquissimæ ac Celeberrimæ Vniuersitatis Viennensis Bibliopolæ ac Typographi iurati.

ANNO M. DC. XXVIII.

SERENISSIMO ET POTENTISSIMO

FERDINANDO

III. MAGNI CÆSARIS.

FERDINANDI, II. AV-
STRIACI FILIO, &c.

PIO, IVSTO, SAPIENTI,

HVNGARIÆ ET BÖHEMIÆ &c.
REGI, DOMINO SVO CLEMEN-
TISSIMO, &c.

HANC EDITIONEM NOVISSIMAM
CASPARVS AB RATH BIBLIOPOLA

Subiectiss. D.D. *ANNO M. DC. XXVIII.*

SERENISSIMO
PRINCIPI
FERDINANDO III.
VNGARIAE, ET BOHEMIÆ, REGI &c. ARCHIDVCI AVSTRIAE, DVCI BVRGVNdiæ, Comiti Tyrolis, &c Domino suo clementissimo Salutem.

ANNua Serenissimorum Vngariæ Decreta Regum, tabulasq; edictorum superiore collectas seculo, atque in lucem editas, Magno & auspice & vindice Rudolpho, denuo nunc, & quasi postliminio, in ora manusq; omnium prolaturus, nihil hæsi REX SERENISSIME cui datas velle deberem dicatasq;: Tuæ enim MAIESTATIS actutum imago occurrit menti, cui eas iure quodam deberi nominibus pluribus videbatur Quanquam non tam ego, quã ipse suâ sponte liber, blandiente vt reor argumenti fiducia, & omnem, si quæ sit, culpam diluente, ausus est in illa sese Regiæ penetralia Maiestatis introferre, nihil anxius se vel inter rerum moles maximarum, Principumq; consessus, qui illa tanquam virtutum omnium sedem toto ex orbe frequentant, fidissimam stationem habituram. Et sanè cuius potius sanctissimorum decreta Regum fauores quærant quàm eius qui felicitate rarâ ex æquo omnium vnus virtutis sit hęres ac Regni, Gloriæ custos ac Pietatis? aut vbi locorum potius maneant pijssimæ iustissimęq; sanctiones, quàm indicato sibi inscriptoque palatio? vel quis tuum illud

illud

illud non æquè nouit ac celebrat epigramma PIETATE ET IVSTITIA aut quem deniq; vindicem Patronumq; sperare potuerunt res Vngariæ, quam vnum Vngariæ totius Amorem pariter ac Dominum, Amorem vt eius complexu amabiles omnibus acciderent: Dominum vt eius quod omnes vereri ac venerari habent) imperio tutelâq; non violatæ perennarent. Verum enim est, omnium in Principem intentos esse oculos subditorum, vt quem affectum animumq; ille induerit, ad eum subito suos quoque componant mores. Preterea si verum est, quod nescio quis sapienter profectò dixit, legum iurisq; non auctorem modo custodemq;, sed animam ipsam esse Principem vt quemadmodum sine spiritu corpus, neq; vim vllam habet, nec colorem: istum, quo se intuentium animos capiat, illam, qua se contra insurgentium furores perduellium generosius tueatur, ita sine Principis tutela fauoreq; emortuæ res quædam ac exanguis sit ius omne ac roboris nullius: quibus cadentibus florentissimæ quæque Respublicę, ac potentissima imperia nullo etiam hoste. Sua sponte in temerarium concidant puluerem: vides, perspicue, vti arbitror, REX SERENISSIME quot nominibus tuus esse merito & velit, & vero etiam debeat liber iste cuius vigor omnis ac spiritus animaq; Tu es Accipe igitur, Rex Serenissime, toties obnoxium tibi opus ea fronte, qua latè omnia serenare consueuisti, & me clientẽ minimum, cuius opera laboreque secundo lucem aspicit, Regiá tua Clementia ac benignitate dignatus foue. Deum maximum Optimumq; oro, vt Maiestati tuæ, atque Augustæ Domui vniuersæ, bona sua liberali manu profusâque impertiat; ac Orbi incolumes ad vota mea, id est quamdiutissime, conseruet,

VIENNÆ AVSTRIÆ,

ANNO CHRISTI M. DC. XXVIII. Mense August.

Sac: Regiæ Maiest. Vestræ.

humilimus cliens

CASPARVS ab RATH
Bibliopola & Typographus.

Approbatio

APPROBATIO
HVIVS LIBRI
NOMINE CÆSAREÆ, ANTIQVISSIMÆ ET CELEBERRIMÆ VNIVERSITATIS VIENNENSIS.

NOS. Rect. & Consistorium Almæ & Antiquissimæ Vniuersitatis Viennensis, adhibita prius diligenti censura, per commissarios ad hoc specialiter deputatos, intelleximus nihil in Tripartito & Decretorum hocce volumine contineri, aut Orthodoxæ fidei, aut Augustissimæ Domui Austriacæ contrarium. Eapropter maxime cum etiam tam ab Ecclesiasticis quam secularibus summopere desideratum, & omnibus Regni Vngariæ Incolis magno commodo & emolumento futurum sit, illud typis mandandum & in publicum de nouo producendum, necessarium & vtile Iudicauimus & Approbauimus. Viennæ Austriæ 26. Augusti. Anno M. DC. XXVIII.

APPROBATIO.

VLADISLAVS DEI gratia Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramiæ, Seruiæ, Gallitiæ, Lodomeriæ, Comaniæ, Bulgariæque, Rex, ac Silesiæ & Lucemburgensis Dux: necnon Morauiæ & Lusatiæ Marchio, ad perpetuam rei memoriam: Cum supremus omnium rerum opifex ab ipso primordio rationalis creaturæ conditæ ac procreatæ, eam in genere humano varietatem, atque id discrimen esse voluerit, vt pars hominum subesse, pars præesse: alij imperare, alij parere deberent. Alios quidem Reges & Principes, qui cæteris æquo iure imperarent. Alios subditos, qui illorum iussa & imperia capescerent, esse statuit, atq; in hunc duplicem ordinem totum genus humanum sapientissimè est partitus. Reges porrò ipsos duabus potissimum artibus instructos atque ornatos esse voluit, legibus & armis, vt armis quidem hostes propulsati procul à finibus arcerentur. Leges autem, regnicolas, ciuesq; domi in officio continerent, & summos cum infimis ac mediocribus: opulentos ac potentiores, cum egentioribus infirmioribusq; æquo iure viuere cogerent. Hæ etenim duæ res tantoperè sunt vnicuiq; Principi necessariæ, vt his sublatis nihil firmum, nihil stabile, nihil inter homines concors & pacatum esse queat: adeò verò sibi inuicem cohærentes, simulq; firmissimis vinculis, & indissolubilibus cathenis connexæ, vt separari ac disiungi nequaquam possint. Quis enim ignorat, neque arma tunc foris quicquā prodesse, cùm domi plus improbi atque iniusti, quàm boni ciues valeant, & frustrà iudicia ac leges implorari, cum aures regnicolarum, ciuiumq; error hostilis circumsonat? Nos itaque qui nutu ac prouidentia diuina, ad hoc sublime solium euecti, & tot terris, tot populis, tot deniq; potentissimis ac ferocissimis nationibus, atque imperijs sumus præpositi, semper ab initio principatus nostri omnes nostras curas, cogitationes, labores, conatus, omnia studia & consilia nostra eò dreximus & contulimus, vt his duabus artibus subditos nostros in pace, & tranquillitate contineremus. Nam & armis (quoad per nos fieri potuit) tutos eos ab hoste præstitimus, & in iustitia administranda nihil à nobis prætermissum est, quod à iusto & diligentissimo Principe præstari debuerit. Et postquam huius inclyti Regni Hungariæ sceptrum, atque imperium benignitate Dei adepti sumus, & sacro eius diademate redimiti, post belli studia, post Regnum ipsum tàm metu hostili, quàm seditionibus domesticis liberatum, prima nobis ac præcipua cura fuit Regnum ipsum & subditos nostros, pace etiam domestica, & legibus firmius, & stabilius reddendum. Itaque & eo ipso tempore, & postea non semel varias constitutiones statuta, partim sponte nostra propria, partim precibus & supplicatione fidelium nostrorum, dominorum Prælatorum & Baronum, cæterorumque Procerum, & Nobilium edidimus, saluti, ac quieti, libertatique ipsius Regni nostri, hoc pacto accuratissimè consulentes, licet & antea non defuerint quædam iura Regni, quæ quia nulla scriptura continebantur, consuetudines potiùs appellari poterant. Verùm quia & ex huiusmodi constitutionum à nobis editarum, & illorum Regni iurium diuersa interpretatione magna plerumq; oriebantur

tur

tur incommoda, alijs aliò, prout cuiq; libitum erat, sensum & interpretationem earum trahentibus. Et quibusdam in iudicando, vel iudicio postulando, Regni consuetudinem, alijs constitutionum formulam sequentibus, atque allegantibus, ita vt non inter eos solùm, quorum causa ageretur, sed inter ipsos etiam iudices, ac iurium Regni consultissimos & peritissimos, magna interdum, super huiusmodi legum, consuetudinum & constitutionum interpretatione, contentio oriretur, vt quandoq; hi, qui plus viribus, potentia, quàm legibus, & iusticia fiderent, tribunal iudicum magno assèclarum agmine aggressi, quod ratione, & legibus nequirent, clamore, & multitudine obtinere contenderent, qui iure inferiores essent, superiores tamen esse, & vincere non iure, sed tumultu ac multitudine niterentur. Neque verò iudicum & magistrorum Prothonotariorum, iura Regni allegantium authoritas apud illos valebat. Cùm enim iura ipsa, nulla scripturæ firmitate fulcirentur, quicquid legum, vel consuetudinum in medium proferebatur, id illi vel in contrariam sententiam trahentes, vel aliter ab alijs iudicibus, & in alijs iudicijs tractum, atque intellectum asserentes, omnes iudicandi rationes turpissimè confundebant, ita frequenter contingebat, vt in qua causa quispiam anteà victoria potitus esset, in eadem vel simili alter succumberet & superaretur. Cùm autem his, & eius generis erroribus plena, ac referta essent omnia, & ex huiusmodi constitutionum, & Regni consuetudinum tàm varia ac multiplici interpretatione, tàm lata calumniatoribus via pateret, animiq; tàm iudicantium, quàm eorum de quorum causis agerent, in tantis tenebris versarentur, nos, quibus nihil prius, antiquiusq; est, quàm subditos nostros in omni pace, & tranquillitate conseruare, excitati etiam precibus, continuis querelis prædictorum fidelium nostrorum, fideli nostro egregio Magistro STEPHANO de VVERBEVVCZ, Iudicis curiæ nostræ Prothonotario, curam omnium ipsius Regni nostri iurium, legum & consuetudinum, constitutionumq; receptarum, atque approbatarum, earum videlicet, quæ in ipso Regno nostro, & præsertim in aula nostra Regia iudicandis, & decidendis causis, ac sententijs ferendis sequi, ac obseruari consueuissent, in vnum colligendi, atque in titulos (vt fit) & capita distinguendi, vt ea posteà nobis oblata, ac per cæteros magistros Prothonotarios, & sedis nostræ iudiciariæ iuratos coassessores reuisa, discussa, ac diligenter trutinata in vnum volumen redigerentur. Vt iam gens etiam nostra Hungarica (sicut aliæ omnes ferè nationes & prouinciæ) benè, & sapienter institutæ, in iudicijs decernendis, & iustitiæ administratione non sola consuetudine, quæ plerumq; mutari, & labilis esse solet, sed iure scripto & fidissimis literarum monumentis illustrato niteretur. Demùm nobis in præsenti conuentu, & congregatione generali eorundem vniuersorum Prælatorum & Baronum, & Regni huius Nobilium, quam eisdem certis, & arduis de causis, ad festum beati Lucæ Euangelistæ proximè præteritum indixeramus, constitutis, ijdem Prælati, & Barones, ac Nobiles vniuersis nostrum accedentes in conspectum, quendam libellum gentilia, municipaliaq; iura ac leges, & consuetudines eorum vetustas & receptas continentem, nostro iussu à præfato magistro Stephano collectum, & conscriptum nobis obtulerunt, supplicantes, vt quia ipsi eum libellum in cunctis suis clausulis, articulis, & capitulis, per venerabilem Paulum de VVarda, Præpositum sancti Sigismundi, prouentuum nostrorum Regalium administratorem, ac magnificum Benedictum de Batthyan, huius castri nostri Budensis castellanum, nec non egregios magistros, Ioannem de Ellyevvelgh Palatinalem, ac Albertum de Bellyen, & Paulum Bolyar, personalis præsentiæ nostræ Prothonotarios: Item Stephanum Kesserevv de Gybarth, Regni huius nostri Hungariæ Vicepalatinum, Georgium de Mekche Secretarium nostrum, Michaëlem de Zob, ac Paulum de Dombo iuratos, assessores dictæ sedis nostræ iudiciariæ, & Stephanum Henczelffy de Petrovvcz, directorem causarum nostrarum Regalium perlegi, reuideri, discuti & examinari faciendo, super eorum

legibus & approbatis consuetudinibus, recto ordine & debito modo conscriptum esse agnouissent, propterea ipsum libellum & omnia in eo contenta quoad omnes clausulas, sensus, capita, & articulos in formam nostri priuilegij redigi faciendo, admittere & approbare, eisdemque & eorum hæredibus, ac posteritatibus, pro perpetuis legibus & consuetudinibus valiturum authoritate nostra Regia, & de Regiæ nostræ potestatis plenitudine roborare, & confirmare dignaremur. cuius quidem libelli tenor sequitur. in hæc verba.

SERE-

PRÆFATIO
SERENISSIMO
PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO WLADISLAO, DEI GRATIA REGI HVNGARIÆ, ET BOHEMIÆ, &c.

Domino suo clementissimo.

MAGISTER STEPHANVS DE WERBEWCZ

Iudicis curiæ Serenitatis vestræ Prothonotharius, seruitiorum suorum humilimam commendationem.

QVamquam domestica, ac gentilia Regni huius inclyti Hungariæ iura, certam in seriem formulamq; & ordinem redigere: ac literarum monumentis illustrare arduum, & perdifficile, ac humano propemodum ingenio maius esse videatur: quippè, cùm apud nostrates eo in genere nihil hactenus extiterit, aut origine diuturnum, aut sanctione stabile, aut perenni vsu ac obseruantia roboratum, sed ex cuiusq; ferè Principis ac Regis nutu, & arbitrio nouæ constitutiones, nouaque edicta, per singulas nedum ætates: sed paucissimorum quoq; annorum spatia emanauerint. Quæ cùm inter sese plerumq; dissidiant: & aduersis quasi frontibus obluctentur, in vnum velut corpus conuenire, & coalescere haud facilè possunt. Ad hoc accedit quòd ea omnia, quæ vel forensibus in causis emergunt, vel ad iudiciorum rationem accommodantur, memoria tenere supra hominis captum, facultatemq; videtur existere. Quæ cùm ita se habeant, tamen Maiestatis vestræ iussionibus, quibus non vsq; quaque parere piaculum semper duxi, morem gerere cupiens, sarcinam meis humeris longè imparem subire non formidaui: qui propriæ licet imbecillitatis conscius (Tantum enim abest, vt mihi quippiam maioris industriæ aut eruditionis attribuam, vt meos etiam inter æquales, ac eiusdem professionis studiosos, me in postremis hærere non inficiar) Vestræ tamen Maiestatis secundissimo ductu vestrisque felicibus auspicijs, rem his Regionibus ad hunc vsque diem inauditam: & per tot sæculorum lapsus magno dedecore, sed maiori iactura neglectam aggrediar, statuta scilicet & decreta, ac leges, & consuetudines Regni hactenus diuulsa, mutila, confusa & malè cohærentia, in vnum connectere ac conglutinare, in scriptisque

redacta vestræ Maiestati ad communem vsum prouulganda, summa cum obsequendi propensitate offerre. Nec vlla est res, quam vestra Maiestas, mihi maiori cum sua laude demandare, vel ego alacriori animo suscipere quiuissem. Quid enim Regio splendore dignius, suorum subditorum quieti, ac tranquillitati accommodatius præstare potuisset, quàm post bella & armorũ strepitus, quib9 hostilis met9 procul depellitur, pacis curã gereret: quæ nisi iuris moderatione contineatur, stabilis, firmaq; esse nõ valeat. Perspicuum est autem, plus multo obesse intestinas discordias, quàm externa bella, ac plures potentioresq; respublicas esse veneno domestico, quàm hostilibus armis subuersas. Operæ precium autem duxi pro Maiestatis vestræ voto, vniuersas Regni consuetudines, ac leges, & decreta dilucido, aperto, ac vnicuiq; facilè exposito stilo perscribere, & in capita, titulos, ac articulos redigere, vt deinceps prima legum nostri Regni rudimenta, non ab antiquis illis fabulis, quibus hactenus omne ferè tempus alijs atq; alijs edendis iuribus inaniter triuimus, sed ab ipso literarum aditu ac sacrario, ab ipsoq; ciuilis disciplinæ fonte depromantur, inanimisq; cuiusq; altius insideant, tenaciusq; radicentur. Quæ quidem res (mea vt fertur sententia) eò gratior toti est futura posteritati, quo ataui progenitoresq; nostri, ab eiuscemodi institutionibus videntur alieniores fuisse. Gens enim nostra à prima ipsa nascentis imperij origine, rebus duntaxat bellicis intenta, cæteris disciplinis minus videtur incubuisse. Hungari namq; à Scythicis populis progressi vel propagati, relicto patrio Regno, in superiori (quæ citra vltraq; Danubium diffunditur) Pannonia consederunt, ac duce Attila fines imperij longè lateq; propagantes Germaniæ, Italiæ, ac Hispaniarum limites, victricibus armis penetrarunt. Diuo tandem Rege STEPHANO authore, velut iubare quodam cœlitus demisso, superstitione ac gentilitate penitùs eliminata, fidei Catholicæ dogma suscepêre. Nec gens aliqua postmodum, aut natio (absit inuidia verbo) pro reipublicæ Christianæ tutela & propagatione, acrius, aut constantius ipsis Hungaris excubuit. Qui cum omni Machometicæ fœditatis barbarie, in varijs ancipitibusq; prælijs diu, ac multum cum ingenti sua laude versati (& vt vetustiora præteream) annos circiter centum super quadraginta nunc oppugnantes, nunc repugnantes, cum immanibus Turcis cruentissima bella gessêre. Et per eorum sanguinem, cædes ac vulnera, reliquam Christianitatem (ne hostilis rabies, velut fractis obicibus remotius sese effunderet) tutam, incolumemq; reddiderunt, ea fortitudine roboreq; naturæ, vt plerumq; in armis vitam degerent. Nullis quæstuarijs aut vulgaribus artibus dediti, sola militia nobilitatem definierunt. Quo factum est, vt ad leges ipsas vel exactiori cura sanciendas, vel maturiori examine promulgandas, nec ocium nec tempus satis idoneum superfuerit. Sed iam Maiestatis vestræ singulari cura, ac prouidentia propediem fore video, vt ne in hac quoq; laude cæteris nationibus inferiores esse videamur. Tu inquam optime ac Christianissime Rex, vt solij sublimitate cæteris omnibus præstas: ita incredibli, ac propè cœlesti virtute abundas, quæ religionis obseruãtiã, ac Dei veri cultu maximè illustratur. Ideo nullę nõ modò actiones, sed ne cogitat9 quidẽ tui cœlesti numine vacãt: Et id

ratione

latione quidem optima. Iusti enim sumus, si pietatem qua religiose Deum colimus, præsentem semper coramq; habuerimus. Humana enim iustitia, nisi à diuina manet (quæ pietas est) eam esse iniusticiam summam reor. Me etiam Cypriani gloriosissimi martyris sententia delectat, Iusticia Regis (inquit) pax est populorum: tutamen patriæ: munimentum plebis: protectio gentis: cura languorum: gaudium hominum: temperies aëris: serenitas maris: terræ foecunditas: solatium pauperum: hæreditas filiorum: & sibimet ipsis spes futuræ beatitudinis. Ipsa autem iustitia non tàm natura, quàm disciplina acquiritur, & ea quidem disciplina, quam nobis legum, ac iuris scientia subministrat. Quam ait Euripides, Hespero, ac Lucifero magis esse mirabilem. Hæc inquam vna virtus sola est domina omnium, & regina virtutum, fundamẽtum perpetuæ commendationis, & famæ. Ideò Agesilaus, cùm de fortitudine iustitiaq; rogaretur, vtra esset melior, nihil (ait) fortitudine indigeremus, si iusti omnes essemus. Rerum enim humanarum omnium ea natura est, vt constantiam nullã diutius seruent, sed fluctuent semper, ac nutent. Fortunã quippè ipsa quam leuis, quam inconstans, quam fallax sit, Assyriorum, Medorũ, Persarũ, Macedonum, Romanorumq; docent imperia. Sola ipsa iustitia est, quæ sibijpsi constat, quæ nulli mutationi subijcitur, sed eadẽ est semper, & incredibilem secum affert firmitatem. Quam ob rem Maiestati vestræ communi omninm vestrorum subditorum nomine, ingentes atq; immortales gratias & ago & habeo, quòd eo legum ac constitutionum robore huius inclyti vestri Regni munimenta stabilire volueritis, quæ nulla vnquam sit, neq; fortunæ malignitas, nec hominũ iniuria concussura. Quis enim ignorat ad salutẽ, vitamq; hominum & quietam & beatam inuentas esse leges? sine quibus, nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens, nec hominũ vniuersorũ genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus potest. Quarum quidẽ quisnam primus fuerit inuentor, non satis constat. Hebræi sanè hunc Moysen fuisse volent. Athenienses Cecropem, ac Solonem. Argiui Phoroneum. Cretenses Minoa, ac Radamanthum, Lacedemonij Lycurgum, Ægyptij Trismegistum. Persæ verò Zoroastem. Sed quisquis tandem ille fuerit, tale humano generi attulit munus, quo maius ac salubrius, vix à cœlesti numine optare fas est. Sunt enim leges tutius humanæ vitæ duces, ac moderatores, Totæ sint in æquitate, in prudentia, in profundissima deniq; sapientia constitutæ: tota ad vitam benè beateq; peragendam adinuentæ. Idcircò nullum imperium, nulla respublica sine legibus potest esse diuturna. Arma enim imperia parant, leges parta conseruant. Sunt enim leges muri, ac fundamenta ciuitatis: In his salus bonorum, in his pacis consilia continentur. Quòd stamus quòd incedimus, quòd dormimus, quòd deniq; securè vitam agimus, id totũ est iuris, ac legum defensioni tribuendum. Quibus sublatis, bonis viris aut nullus esset locus in ciuitate, aut turpissimis semper afficerentur iniurijs. Remota namq; iustitia, teste beato Augustino, quid sunt regna, nisi magna latrocinia? Leges sunt, quæ nos à periculis, ignominiaq; tuentur, quæ sicarigos arcent, & rassatores, ac insidiarum pericula longè lateq; repellunt.

Quæ deniq; in summo nos ocio, atq; in summa tranquillitate custodiunt. Idcircò nihil hac quidem tempestate fieri potuit ineffabili præconio dignius, aut ad perennem gloriam consequendam efficacius. Sed nec vestris florentissimis Regnis indissolubili concordiæ nexu stabiliendis aptius, quàm quòd vestræ Maiestatis ductu & authoritate leges, ac huius Regni sanctiones, densissimis tenebris, & caligine prius obrutæ, scriptionis nitore illustratę, tanta cũ vestra dignitate prouulgentur. Quam quidem prouinciam, vbi primùm mihi demandare vestra Maiestas dignata est, licet, vt ingenuè fatear, omne studium, omnem industriam, ac solertiam eò contulerim, vt pro virili vestræ Maiestati quàm plenissimè obtemperarem: SCIO tamen non defuturos, qui inuidiæ facibus excitati, huic tanto, tamq; omnibus profuturo labori detrahere non desistant. Hæc est enim furentis inuidiæ consuetudo, vt in ea semper, quæ præstantiora, ac cumulatiori laude sunt digna, liuentes, ac rabidissimos morsus exacuat. Sed planè confido Maiestatem vestram me facilè ab teterrimis illius monstri faucibus erepturam, & ipse quoq; vestro velut clypeo munitus, quæcunq; calumniatores vibraturi sunt iacula, intrepidè vel retũdam, vel sustinebo. Satis autem superq; premij pro hac nauata opera me arbitrabor consecutum, si & patriæ, cuius insita optimi cuiusq; animo ingens est charitas, hac in parte videbor consuluisse, & Maiestati vestræ, cui me perpetuò dedidi, ac deuoui, pro viribus obtemperasse, quam etiam atq; etiam oro & obsecro, vt has meas vigilias vestro sacratissimo nomini dedicatas, iterum atq; iterum perlegere, discutere, ac recensere non grauetur. Et cum ea sit operum humanorum conditio, vt nihil fiat adeo politum, adeoùe absolutum, vt non in melius reformari possit, pro exactissimo vestro iudicij acumine, quæ vel resecanda, vel immutanda, vel addenda duxeritis, ea ita castigatissima vestræ censuræ lima corrigatis & emendetis, vt æmulis, ac maleuolis nullus detrahendi locus relinquatur. Nemo autem id sibi persuadeat, me tantum mihi authoritatis vendicasse, vt nouas aliquas leges afferre, ac superaddere fuerim ausus, sed ea duntaxat, quæ à maioribus meis accepi, quæq; obseruari, in pertractandis iudicijs, causisq; discutiendis vidi, audiui, didici, in vnum quasi volumen contuli ac digessi, consilio tamen cum cæteris meis collegis, & patrij iuris, ac consuetudinum non ignaris priùs communicato. Quod opus nunc Maiestati vestræ offero & dedico, eamq; supplex deprecor, dignetur has meas lucubrationes hilari fronte excipere, & eis si dignæ videbuntur suam sacrosanctam authoritatem impartiri, omnibusq; suæ ditioni parentibus obseruandas proponere. Mentis autem potiùs affectum, quàm rei, quæ offertur, exiguitatem Maiestas vestra metiatur. Hæc enim quantulacunq; oblatio ex obedientiæ, sinceritatisq; officina emanauit. In posterum verò quantum viribus consequi potero, omni studio, cura, industria, conabor, vt mea obsequia Maiestati vestræ vsui esse re ipsa comprobentur. Voluntas certè, fidesq; nunquam aberit. Valeat vestra Maiestas, Rex excellentissime, diu multumq; felix.

INDEX IN TRIPARTITVM OPVS IVRIS CONSVETVDINARII inclyti Regni Hungariæ.

INDEX TITVLORVM primæ partis.

Quid

 Quòd

Quomodo

INDEX

INDEX TITVLORVM
Secundæ partis.

De æsti-

INDEX TITVLORVM Tertiæ partis.

Quòd

FINIS Indicis.

IN TRIPARTITVM OPVS IVRIS CONSVETVDINARII INCLYTI REGNI HVNGARIÆ.

PROLOGVS.

LEGES itaque & consuetudines approbatas inclyti Regni Hungariæ descripturus, quædam notabilia præsentem materiam concernentia compendiosè præmittere institui. Primò quidem de iustitia. Secundò verò de iure, & diuisione iuris. Tertiò autem de lege, & speciebus legis. Quartò quidem de consuetudine, & conditionibus eius. Quintò nempè & vltimo, de conditionibus boni iudicis: & alijs rebus ad iudicium iustum spectantibus, apposita quæstione, vtrùm iudex secundùm allegata, & probata, vel secundùm conscientiam vt ipse nouit iudicare teneatur? Quibus breuiter præhabitis, Dei gloriosi adiutorio propositum aggrediar, atque municipales leges, & approbatas consuetudines ipsius regni Hungariæ, quibus communiter in iudicijs vtimur (prout memoria, & ingenioli capacitate comprehendere potero) seriatim absoluam.

De Iustitia, quid sit definitiuè: & de eius Diuisione:

IVSTITIA igitur est constans & perpetua voluntas, ius suum vnicuique tribuens, & hoc non quantum ad actum semper, sed quantum ad affectum. Iustitia enim est animi dispositio, & mentis affectus, quo quis dicitur iustus, dum videlicet quis sine personarum acceptione, & distinctione velit cuilibet quantum in se est ius suum tribuere. Item iustitia est habitus bonus, tribuens cuiq; suam dignitatem, Deo religionem, parentibus obedientiam, maioribus reuerentiam, paribus concordiam, minoribus disciplinam, sibiipsi castimoniam, & pauperibus ac miseris compassionem operosam. Item aliter: Iustitia est habitus animi, (communi vtilitate seruata) suam vnicuique tribuens dignitatem, Et sic est congrua dispositio animi, singulis in rebus rectè diiudicans causas. Beato enim Gregorio teste, in rebus humanis summum bonum est, iustitiam colere: & vnicuiq; iura sua seruare. Nam vbi est iustitia, ibi est omnium reliquarum virtutum concordia, omnes enim virtutum species (vt inquit Hieronymus) vno iustitiæ nomine continentur, cui astipulatur versiculus ille Hesiodi, *Iustitia in sese virtutes continet omnes*, quæ præclarissima virtutum eo splendore mortalium oculos perstringit, vt affirmet Aristoteles, neq; hesperum, neq; luciferum tantoperè rutilare. DVPLEX est autem Iustitia, scilicet Naturalis, & Legalis. Naturalis est constans & perpetua voluntas, ius suum (vt prænotatum est) vnicuiq; tribuens, & sine illa nullus potest regnum Dei possidere. Legalis verò dicitur lex, quæ sæpè mutatur, sine qua nec gentes, nec regna diu poterunt permanere. Vnde & iustum aliquid dupliciter intelligitur fieri, vno modo ex ipsa natura rei, quod dicitur ius naturale: alio modo, ex quodam statuto inter homines, quod dicitur ius positiuum.

De Iure & diuisione Iuris.

IVS autem quantum ad nostrum propositum spectat, tantum valet, sicuti rectum, vel iustum, quod à iustitia deriuatur. Et in proposito accipitur pro nostris consuetudinibus, siue scriptis siue non scriptis: Vnde ius nomen generale est: & lex species iuris est. Omne enim ius legibus & moribus, hoc est iure scripto & non scripto constat, quod per Tullium sic diffinitur, est ars siue scientia boni, & æqui, secundum quam nos sacerdotes, id est sacras leges, & cuilibet iura sua ministrantes appellamur. Aliter autem ius dicitur collectio legitimorum præceptorum, quæ nos arctant ad ob-

seruandum bonum, & æquum, hoc est vtilitatem & æquitatem, siue veritatem iustitiam designantem. IVS itaque duplex est. Quoddam enim est ius publicum: quoddam verò priuatum. Publicum est, quod principaliter ad Imperium, & regimen regnorum, publicamq; vtilitatem spectat: & in sacris, ac sacerdotibus, & in magistratibus consistit, vnde qui lædit sacerdotes, vel res sacras, vel magistratus, hoc est rectores populi, ab omnibus tanquam pro crimine publico accusari poterit. Priuatum verò est ius speciale, quod ad singulorum hominum vtilitatem pertinet: Et illud triplex est, scilicet ius naturale, ius gentium, & ius ciuile. Ius igitur naturale est commune omnium nationum, eò quod vbiq; instinctu naturæ, & non constitutione aliqua habetur, quod natura omnia animalia docet, & docuit. Et hoc non solum est humani generis proprium, sed etiam omnium animalium. Inde descendit maris & fœminæ coniunctio, liberorum procreatio, & educatio, omnium vna libertas, ac acquisitio eorum, quæ cœlo, terra, mariq; capiuntur. Item depositæ rei, vel commodatæ pecuniæ restitutio: violentiæ proximi, per vim repulsio. Nam hoc, aut si quid huic simile est, nunquam iniustum, sed naturale, æquumq; habetur. Item alio modo ius naturale intelligitur, quod in lege Mosayca, & Euangelio continetur, quo quis iubetur alteri facere, quod sibi vult fieri: & prohibetur alteri inferre, quod sibi fieri nolit, Vnde versus: *Quod tibi vis fieri, mihi fac, quod non tibi, noli, Sic potes in terris viuere iuri poli.* IVS itaque naturale dupliciter potest considerari, vno modo in quantum consideratur homo, prout habet in se naturam rationalem, in qua participat cum diuinis: & sic ius naturale, quod cadit in homine, dicitur ius diuinum. Alio modo ius naturale consideratur in homine, quantum ad naturam sensualitatis, in qua participat cum cæteris animalibus, vt sensu, motu, & instinctu. Et hoc modo ius cadens in hominem dicitur esse ius naturale. IVS gentium duplex est, scilicet primœuum, & secundarium. Ius gentium primœuum est, quo omnes gentes ab initio vsæ sunt naturali ratione inductum, absque aliqua constitutione gentium, vt neminem lædere &c. Et hoc à iure naturali nihil discrepat, nisi ratione diuersorum respectuum. Nam ius naturale, & gentium pariter dicitur, sed diuerso respectu, naturale scilicet, in quantum ratione naturali est inductum: Gentium verò in quantum gentes à principio orbis, sine vlla constitutione alia, eo vsæ sunt. Et hoc iure, status serui est integer. Quia naturali ratione omnes liberi nascebantur. Ius gentium secundarium, est ius à gentibus non ratione naturali, sed ratione publici boni: & ad communem vsum introductum. Et hoc sæpenumero discrepat à iure naturali: quia iure naturali omnia erant communia: omnes erant liberi: de iure vero gentium facta est diuisio dominiorum: & rerum inuenta separatio. Introducta sunt bella, captiuitates, seruitutes, & alia huiusmodi, quæ iuri naturali sunt contraria. Ex hoc etiam gentium iure omnes pene contractus inducti sunt, vt emptio, venditio, conductio, & his similia. IVS autem ciuile est, quod quisque populus, vel quæq; ciuitas sibi propter diuinam, humanamq; causam constituit: Et vocatur ius ciuile, quasi proprium ius ciuitatis quod tripliciter potest accipi. Primò generaliter, & est quod in vnaquaq; ciuitate generaliter obseruatur. Secundò specialiter, & est quod quisq; populus, vel quæq; ciuitas sibi proprium, diuina, humanaq; causa constituit. Tertio excellenter, ad excellentiam videlicet iuris Romanorum, quod etiam ius imperiale nominatur. Cum enim non exprimitur nomen huius, vel illius ciuitatis, tunc per excellentiam tantum ius Romanorum significatur: sicuti per Poëtam apud Græcos Homerus, apud Latinos Vergilius subauditur. Et per Apostolum in sacro eloquio, alterius nomine non expresso, sanctus Paulus intelligitur.

Quomodo differant Ius Naturale, Ius Gentium, & Ius Ciuile.

SCiendum itaque quod ius naturale differt ab alijs iuribus, tribus modis. Primo origine: nam incepit ab exordio naturalis creaturæ. Secundo dignitate: quia ius naturale apud omnes gentes æqualiter seruatur, à solo Deo institutũ, firmum, & immutabile

mutabile manens: alia vero iura, quæ populus vel ciuitas sibi constituit, sæpe mutantur: vel contraria consuetudine, vel alia meliori lege, in contrarium postea lata, & introducta. Tertiò amplitudine: quia iure naturali omnia communia sunt, sed iure gentium, vel ciuili, hoc meum: illud tuum est. Cæterum omnes populi, qui legibus, aut moribus vtuntur, & reguntur, partim suo proprio, partim vero communi omnium hominum iure vtuntur. Hi enim, qui suo tantummodo iure, & non communi gaudent, & aliquid ius sibi proprium instituunt, ius ciuile nominatur. Quod vero apud omnes gentes communiter obseruatur, ius gentiũ appellatur.

De Iure Militari, & Iuris prudentia.

IVs militare est belli inferendi solennitas, fœderis faciendi nexus, signo dato congressio in hostem. ITEM flagitij militaris disciplina, hoc est: castigatio, si locus deseratur. Item stipendiorum modus, dignitatum gradus, præmiorum honor: veluti dum corona, vel torques donatur. Item prædæ decisio, & pro personarum qualitatibus, & laboribus iusta diuisio, ac principis portio. IVRIS prudentia verò, est diuinarum, humanarumq; rerum notitia, iusti atq; iniusti scientia. Iusti scilicet ad faciendum: iniusti autem ad euitandum. Quia non sufficit scire, quod sit iustum, vel iniustum, nisi & ipsarum rerum contrariarum, vel corporalium habeat quis notitiam, secundùm quam, iuxta varias conditiones rerum emergentium, varia etiam iura sunt statuenda.

Differentia est inter Iustitiam, Ius, & Iuris prudentiam.

DIfferunt autem inter se iustitia, ius, & iuris prudentia, Nam iustitia est virtus scilicet moralis. Ius est eius virtutis executiuum. Iuris prudentia est scientia illius iuris. Item iustitia est inter virtutes summum bonum: ius medium: iuris prudentia infimum. Item iustitia tribuit vnicuiq; quod suum est: ius verò coadiuuat: iuris prudentia autem docet, qualiter illud fiat.

De diffinitionibus Legis & eius conditionibus:

QVia dictum est superius quòd omne ius, aut legibus, aut moribus, hoc est: iure scripto, vel non scripto, constet. De iure igitur scripto, id est: humana lege, breuiter sciendum, quòd lex diuersimodè describatur. Primò namq; est constitutio populi, qua maiores natu cum plebibus aliquid sanxerunt. Sed hæc diffinitio proposito nostro non quadrat, quum omnis potestas constitutionis & condendæ legis, quæ olim apud populum fuerat, in præsentiarum ad principem nostrum spectet, vt infra clarius dicetur. Alio modo lex est sanctio facta, iubens honesta, & prohibens inhonesta atque contraria. Vel aliter est recta ratio ab æquitate tracta, iubens honesta, & vetans inhonesta. Item secundùm Papinianum & Demosthenem, Lex est inuentio hominis, donum Dei, dogma sapientum, correctio violentorum excessuum, ciuitatis compositio, & criminis fuga. Ex qua quidem diffinitione colligitur, quod lex inuentio humana est. Postquam enim multiplicato genere humano, & irrepentibus vitijs, in tyrannidem regna conuersa sunt, necessariò opus fuit, leges condere, quarum primi inuentores, qui fuerint, in præfatione superius declaratum habes Dicitur deinde in diffinitione legem donum Dei esse, secundùm enim Chrysostomum, Lex Dei est vna legalis via, quæ nec ad dexteram, nec ad sinistram declinat. Populus ergo sine lege, qui Dei dicta, & legum documenta contemnit, per diuersas errorum vias, laqueum perditionis incurrit. Omniumq; legum inanis est censura, nisi diuinæ legis imaginem gerat: quia humanæ leges eatenus valent solum, quatenus non discrepant à diuinis prout & sapiens testatur, inquiens: Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Ideò leges humanæ manere debent è lege diuina. Nam illa respublica sola est ordinata, quæ legibus regulatis, lege diuina gubernatur. Lex ergò contra legem diuinam, nec populi assensu, nec consuetudine diuturna, est valida. Tertia conditio legis ex diffinitione declarata est, quòd sit dogma sapientum. Vbi sciendum, quòd sicuti principes non debent punire innocentē:

ita non debent absoluere reum, & facinorosum a pœna & disciplina, maximè quando quis peccat in rempublicam, quod enim iustificat impium, & condemnat iustum, vterq; abominabilis est apud Deum. Quarta legis conditio, quod sit violentorum excessuum correctio. Nam ideò factæ sunt leges, vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaq; sit inter impropos innocentia. Non enim inducerentur homines ad legis obseruantiam, nisi esset timor pœnæ legalis, inferendæ per publicam personam. Quintò conditio legis quod lex sit ciuitatis compositio. Ciuitas enim ab vnitate ciuium nominatur. Ergò omnes leges etiam in hoc regno nostro ad commodum reipublicæ iudices referre oportet. Nam vt ex medicina nihil debet sperari, nisi quod ad corporis vtilitatem spectet, quoniam eius causa instituta est: sic à legibus nil oportet colligi, nisi quod reipublicæ totius communitatis conducat: quia eius causæ ad hoc sunt compertæ. Sexta conditio, quod lex debet esse criminis fuga, Secundum enim beatum Thomam Aquinatem, leges humanæ ad retrahandum homines à vitijs, & inducendum ad virtutes, sunt factæ. Nam homini inest naturaliter quidam appetitus ad virtutem, sed ipsa virtutis perfectio necesse est, vt adueniat homini per aliquam disciplinam, quæ maximè per legis obseruantiam aduenire solet. Ideo subinfert idem Thomas, quod lex est ordinatio rationis ad bonum commune, ab eo, qui curam habet communitatis, promulgata, estq; regula, vel mensura actuum agendorum, vel obmittendorum. Vnde lex debet esse iusta, honesta, possibilis secundum naturam, & secundum consuetudinem patriæ, loco temporiq; conueniens, necessaria, & vtilis: manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem incautum captionem contineat (id est: ne aliquis possit eam captiosè interpretari) Si tamen ambiguum, vel obscurum fuerit, eius est interpretari, qui condidit, Vel ne laqueus alicui paretur per eam) nullo priuato commodo, sed pro communi ciuium vtilitate conscripta. Ideò autem ista consideranda sunt, quia cùm leges institutæ fuerint, non erit postea iudicandum de ipsis, sed oportebit iudicare secundum ipsas.

Quare factæ sint leges, & de quadruplici officio legis.

QVoniam omnes leges, aut diuinæ sunt, aut humanæ. Diuinæ namque natura, humanæ verò moribus, & consuetudinibus constant: ideoq; hæ discrepant, quoniam aliæ alijs gentibus placent. Fas, lex diuina est: Ius, lex humana. Nam transire per agrum alienum, fas est, quia domini est terra, & plenitudo eius, ius verò non est, quia statuto, aut consuetudine prohibetur. Vnde quæritur, quare factæ sunt leges humanæ? Et respondetur, quod ideò, vt earum metu humana coërceatur audacia: tutaq; sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refrenetur audacia, & nocendi facultas. Quadruplex est autem officium legis, quia omnis lex aut permittit, aut vetat, aut punit, aut imperat. Permittit aliquid, vt vir fortis, & virtuosus petat præmium. Vetat, vt sacrarum virginum nulli petere liceat connubium. Punit, vt qui cædem fecerit, capite plectatur. Quandoq; autem imperat, vt diliges Dominum Deum tuum. Versus, *Quatuor ex verbis virtutes collige legis, Permittit, punit, imperat, atq; vetat.*

De statuto, & municipali iure.

PRæhabita legis quidditate, atq; diuersitate, iam de statuto dicendum occurrit. Est autem statutum, quod vulgò decretum appellamus, ius quoddam regni commune vim legis habens. Et dicitur statutũ, quasi stabiliter & firmiter ordinatũ, vel quasi statum publicum definiens, sæpè verò appellatione quoq; iuris ciuilis veniunt statuta. Vbi aduertendum, quòd ius ciuile duplex reperitur. Quoddam commune, & est illud, quod in libris iuris ciuilis habetur. Et istud non potest condere, nisi Imperator, vel alius supremus princeps. Quoddam verò priuatum, quod etiam ius Municipale, vel statutarium dicitur. Et illud vnaquæque regio, vel prouincia, vel aliquando ciuitas sibi constituere potest. Ius autem Municipale est ius positiuum alicuius loci. Ita dictum, quod

in illa

in illo duntaxat municipio (id est oppido) ac loco, seruetur. Idem & ius statutarium (vt prætactum est) appellatur.

Vtrùm valeat statutum contra ius Canonicum vel naturale, vel diuinum.

SED quærendum videtur, an valeat Statutum contra ius Canonicum, vel naturale, vel diuinum, Dic, quo ad ius Canonicum) si statutum sit contra libertatem Ecclesiarum, diuturnam, vel priuilegia eis concessa, non valet. Idem dicendum si circa ea fiunt statuta, quæ salutem animæ respiciunt. Circa causas verò prophanas statuta ciuilia derogant canonibus, & eos tollunt. Quantum autem ad ius naturale, vel diuinum licet statuta non possint illud ex toto tollere, possunt tamen distinguere, vt exempli gratia, lex diuina dicit indistinctè: Non occides, tamen lex humana, & statutum concedit homicidium in multis casibus. Idem dicendū de decimis, quæ debentur de iure diuino, & tamen Papa multos priuilegiat super decimis non soluendis. Concludamus ergò, quòd per statutum ac legem, vel rescriptum, non potest ius naturale, vel diuinum in sui vniuerso tolli. Nec enim summus Pontifex: vel alius quispiam, possèt statuere, vt non obseruaretur vetus vel nouum Testamentum: vel quod liberi non educarentur à parentibus, sed in aliquibus casibus, particularibus potest fieri ex iusta causa, contra ius diuinum, vel naturale, vt prædo possit occidi: vel fur nocturnus.

Quid sit consuetudo & quæ sint necessaria ad consuetudinem firmandam.

IAM autem de consuetudine disserendum est. Vbi sciendum, quòd consuetudo est ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex: nec differt scriptura an ratione consistat: quandoquidem & legem ratio commendat. Porrò si ratione lex constat, lex erit omne, iam quod ratione constiterit: duntaxat quod religioni congruat, quod disciplinæ conueniat, quod saluti proficiat. Vocatur autem consuetudo, quasi communis suetudo, & vsus hominum, quia in communi est vsu. Sed clarius consuetudo (prout nostrum propositum tangit) sic diffinienda videtur, est ius quoddam moribus illius introductum, qui authoritate publica legem condere potest. Ideò appellatione iuris venit etiam consuetudo, & si princeps committit, vt iudicetur secundum iura, tunc iudex poterit ferre sententiam secundùm consuetudinem, & statuta loci, sicut etiam è contrario, appellatione consuetudinis venit ius commune. Ideò si quis in actione sua faciat mentionem de consuetudine, etiam ius commune videtur intentatum esse. Quilibet autem populus potest consuetudinem inducere localem, sed vt valeat consuetudo, ac roboretur, quædam sunt necessària. Primò vt sit rationabilis. Est autem rationabilis, cum tendit, & accedit ad finem iuris. Finis autem iuris Canonici, & diuini, est felicitas animæ. Finis vero iuris ciuilis, est bonum publicum. Ideò si consuetudo tendit ad felicitatem animæ, est rationabilis secundum ius Canonicum & diuinum: si autem repugnat fini æterno, est irrationabilis. De iure verò ciuili consuetudo est rationabilis, si tendit ad bonum publicum. Et quia in hoc non sunt speciales regulæ, dic quod consuetudo, quæ non est contra ius naturale, gentium, vel positiuum, præsumitur rationabilis. Sed cùm ius sit fundatum, super ratione videtur, quod nulla consuetudo contra ius possit esse rationabilis. Dicendum quod consideratis diuersis rationibus, potest esse consuetudo rationabilis contra legem etiam rationabilem. Vnde duo contraria possunt simul esse vera consideratis diuersis finibus, vt nubere, & non nubere. Secundò requiritur, vt sit præscripta, id est habeat tempus debitum, & per cursum illius temporis ad præscriptionem requisiti firmetur. Sed hoc est tantum de iure Canonico: & neque de eo iure id requiritur, nisi quando est contra ius positiuum. De iure autem ciuili ad inducendam consuetudinem sufficit decennium, hoc est lapsus temporis decennalis, etiam in casu, qui est contra ius ciuile. Si autem esset consuetudo contra ius Canonicum, tunc requiritur

spatium quadraginta annorum. Si tamen præter ius induceretur consuetudo etiam de iure Canonico, decennium sufficere videtur. Hoc autem tempus decem annorũ incipit currere à tempore primi actus celebrati à populo. Id verò quod dixi de iure ciuili indistinctè sufficere spatium decem annorum hoc limita, nisi consuetudo induceretur in his, quæ sunt reseruata principi in signum supremæ potestatis. Tunc enim non posset induci consuetudo nisi esset tantum tempus, cuius initij memoria in contrarium non existeret. Tertiò requiritur frequentia actuum, vt communis doctorum sententia. Dic tamen, quòd actus frequens de se non est necessarius ad consuetudinem inducendam, sed quia per vsum colligitur consensus populi, qui plerunq; non potest ex vno solo actu colligi, igitur frequentia actuum est vt causa, consuetudo verò vt causatum. Requiruntur autem tot actus, & ita notorij, vt veri similiter transiuerit in notitiam populi non tamen actus, sed tacitus consensus populi, inducit consuetudinem. Vnde vbicunq; ex coniecturis habetur tacitus consensus populi, tunc non curatur de magna frequentia actuum. Immò aliquando ex vno actu si habuerit causam successiuam & continuationem per tempus, infra quod consuetudo inducitur, vt si quis supra viam publicam pontem habuerit, vel quid tale, potest induci consuetudo.

Quomodo differat lex à consuetudine, & de triplici virtute consuetudinis.

Differt autem lex à consuetudine tripliciter. PRIMO tanquam tacitum & expressum. SECVNDO tanquam scriptum & non scriptum, quamuis hæc non sit essentialis differentia. Nam licet lex à principe lata non esset scripta, tamen non ideò desineret esse lex. Et si consuetudo, redigeretur in scriptis, adhuc esset consuetudo: vt consuetudines Feudorum, quæ redactæ sunt in scripta. TERTIO tanquã momentaneum & successiuum, quia consuetudo non inducitur in instanti. Lentiori enim passu procedunt tacita, quàm expressa. Nec enim sunt adeò certa, quæ ex coniecturis proueniunt, sicut ea, quæ sunt expressa, ideò consuetudo propriè non potest statim induci per populum, sed successiuè. Consuetudo autem triplicem habet virtutem, scilicet interpretatiuam. Est enim legum interpres optima, ideò lege existẽte dubia, debemus recurrere ad consuetudinem loci: & si de ea constet, non est recedendum ab illo intellectu, quem consuetudo tribuit. SECVNDO habet virtutem derogatoriam, qui derogat legi, quando est contra legem. TERTIO habet virtutem imitatiuam, quia imitatur legem, vbi deficit lex.

De lege, & statuto, ac consuetudine contraria quid sit sentiendum.

SED quærendum occurrit, vbi lex, vel constitutio, & consuetudo inueniatur contraria, vtrùm nam sit seruanda? Dic, quod si lex præcedat, & postea sequatur consuetudo contraria, sit consuetudo & ea quidem generalis, vincat legem generaliter & vniuersaliter. Si autem consuetudo est particularis, non vincit legem vniuersaliter, sed solum in loco vbi consuetudo viget. Si verò consuetudo præcedat, lex autem subsequatur contraria, tunc consuetudo non vincet legem, immò potius tollitur per legem sequentem. Canonistæ tamen tenent oppositum asserentes, quod lex Papæ non tollat consuetudinem certi loci contrariam, si de ea non fuerit facta mẽtio, quia Papa non præsumitur scire contrarias consuetudines. Ex quo infertur à contrario sensu, quòd, si ciuitas, vel aliqua communitas faciat statutum contra suam consuetudinem, tunc tollatur consuetudo, licet de ipsa non faciat mentionem, quia ciuitas, vel populus præsumitur scire suam consuetudinem. Pono igitur duas regulas. PRIMA est, quando præcedit consuetudo, & sequitur lex generalis cõtraria, tollit consuetudinem præcedentem. SECVNDA regula, quando lex præcedit, deinde sequitur consuetudo contraria legi, tollit legem præcedentem. Quod intellige (vt supra dixi) quando est consuetudo generalis inducta à populo, qui potest legem, & consuetudinem generalem inducere. Nam si esset consuetudo specialis certi loci, tunc in illo duntaxat loco vinceret legem. Vbi verò emergit casus, nec decisus lege

scripta,nec consuetudine,& tamen est similis legi scriptæ pro vna parte, & similis consuetudini pro alia parte,quid nam sit sequendum, & quidnam simile præferendum à plerisq; dubitatur. Dic igitur omnes casus amplectendo, quando reperitur solum simile consuetudini, illud debet attendi:quando verò solum simile legi,tunc illud erit attendendum. Si verò reperiatur simile legi,& simile consuetudini,tunc primum debet inspici,vtrum sit magis simile: secundò vtrum sit magis rationabile,& æquum. Quod si in omnibus sit paritas, tunc si sumus in materia consuetudinaria, debet attendi simile consuetudinis. Si verò sumus in materia iuris scripti, tunc attendamus simile iuri scripto.

Quid sit iudex, quid iudicium, quid causa, quid actor, & reus.

SED quoniam moderandis legibus Iudices præsunt, qui recto iudicij examine ex iurisditione eis competente,singula discutiunt, ideò non videtur absurdum de ipsis quoq; aliquid explicare. Vbi sciendũ,quòd iudex dicitur, quasi ius dicens, vel quia iure disceptet,id est,iustitiam ministret populo. Ius autem est obiectum iustitiæ,ideò iudicium ex vi nominis importat iusti, vel iuris determinationem in causa,quæ coram iudice agitatur. Causa autem dicitur à casu, quo venit. Est enim materia,& origo negocij,nec dum discussionis examine patefacta,quæ dum proponitur causa est: dum discutitur iudicium: dum finitur iustitia censetur. Et hoc loco iustitia appellatur,quæ dicta est lex. Lex autem iuris status dicitur, quia per sententiam ius de se non constituitur, sed status iuris declaratur. In omni verò negocio,quod ad iudicium venit discutiendum,hæ personæ requiruntur,iudex, actor,& reus. In negocio autem non notorio, testes quoq; necessariò requiruntur. Actor itaque quasi accusator,quia ad causam vocat: reus verò à re,quæ petitur, nuncupatur,etiamsi non sit sceleris conscius. Testes antiquitus superstites dicebantur, eò quòd super statu causæ proferebantur. Vnde homines (vt inquit Aristoteles)ad iudicem confugiunt,sicuti ad aliquam iustitiam animatam.

Quot requirantur ad iudicium,vt sit actus iustitiæ,& de iurisditione,officioq; & conditionibus boni iudicis.

VT autem iudicium sit actus iustitiæ (auctore Thoma) tria requiruntur. PRIMO vt procedat ex iustitiæ inclinatione. SECVNDO ex præsidentis authoritate,atque iurisditione. TERTIO vt exeat, proferaturque ex prudentiæ recta ratione. Si enim iudicium, aut sit contra rectitudinem iustitiæ,vel per eos qui non habent ad iudicandum authoritatem,vel sine prudentiæ examine,tunc non rectum, sed vitiosum,& illicitum iudicium censetur. Iurisditio verò est potestas ex iure publico introducta: diciturq; à ditione id est potestate, & iuris quasi iuris potestas. Officium autem iudicis est eius competens ipsi iudici ad ea, quæ sibi vt iudici facienda incumbunt peragenda, præstitum. Differt autem officium iudicis à iurisditione sicut actio ab obligatione. Nam vt per actionem quis consequitur, quod in obligationem venit, ita per officium iudicis ad effectum perducitur, quod in iurisditionem venit: & eam deducit in actum. Ad iudicem autem præcipuè spectat, mature singula discutere: nec debet inferenda sententia præceps, aut subitus esse,alioquin voluntas eius præcipitata, nouerca iustitiæ diceretur. Nec plus vni,quam alteri parte debet fauere: nec esse acceptor personarum, alienamque necessitatem, suam debet existimare. In primis autem passionibus animi carere, vt non moueatur prece,odio,vel amore. Nam iudex etiamsi tulerit sententiam iustam, tamen tenetur in foro conscientiæ, an id fecerit potius odio, quàm amore iustitiæ. Nec debet esse iudex nimis crudelis, nec pius nimis, sed æquus in iudicando. In omni enim iudicio coniuncta sunt misericordia, & virtus,id est iustitia: & in harum coniunctione consistit æquitas. Vnde Gregorius: Omnis qui

iustè iudicat, stateram in manu sua gestat: & in vtroq; penso Iustitiam, & misericordiam portat: sed per iustitiam reddit peccatis sententiam, per misericordiam peccati temperat pœnam: vt iusto liberamine, quædam per æquitatem corrigat, quædam per misericordiam indulgeat, qui Dei iudicium oculis suis semper timens, & tremens, in omni negotio formidat, ne de iustitiæ tramite deuians cadat. Vbi namq; iustitia suum modum excedit, crudelitatis vitium gignit, & nimia pietas dissolutionem disciplinæ parturit. Humanum autem iudicium quatuor modis solet peruerti. Timore, dum metu potestatis alicuius, veritatem loqui pertimescimus. Cupiditate, dum præmio animum alicuius corrumpimus. Odio, dum contra quemlibet aduersarium molimur. Amore dum amico, vel propinquo aliquid præstare contendimus. Quæ omnia in iudice summoperè sunt cauenda, atq; fugienda.

Vtrùm iudex secundùm allegata, & probata, vel secundùm conscientiam iudicare teneatur.

NVnc quæstio subiugenda est, An iudex secundum allegata, & probata partium: vel secundum quod nouit, & ex conscientia debeat iudicare? Verbi gratia, aliquis accusatur de capitali, vel alio crimine, & iudex scit illum esse innoxium, & quia vidit id crimen ab alio fuisse patratum, tamen testes contra eum testificantur, an condemnabit scienter innocentem? Dic quod iudicare pertineat ad iudicem secundum quod fungitur publica potestate, ideò instrui debet in iudicio, non secundum quod ipse iudex nouit tanquam persona priuata, sed vt sibi innotescit, tanquam personæ publicæ. Id autem potest sibi dupliciter innotescere, vel in communi per leges scilicet publicas, diuinas aut humanas, contra quas probatio non admittitur: vel in quarticulari per instrumenta: & testes, & alia legitima documenta, quæ magis sequi debet iudicando, quam illud quod ipse nouit in persona priuata. Ideò inquit Augustinus, iudex bonus nihil ex arbitrio suo facit, sed secundum leges, & iura pronunciat. In hoc tamen casu, iudex debet esse valdè sollicitus, vt foueat partem illam, quam in conscientia sua scit esse veram, ne pereat propter defectum testium, & aduocatorum. Si verò eo ventum sit, vt adeò valida probationes in iudicio proferantur, quæ nec repelli, nec collidi valeant, omni arte, & studio est iudici enitendum, vt innocens conuictus eripiatur. Si nulla eiusce modi via reperiri potest, quærat rationem, si sine scandalo fieri possit, vt alteri causam committat: si id nequit, tunc proferat sententiam secundum allegata, & probata: Est enim iudicis officium magis laborare pro salute boni publici quàm singularis, cùm & ipse in quantum iudex, sit persona publica: & bonum commune sit nobilius particulari, vt habetur primo Ethicorum. Nam si iudex fert sententiam pro innocente in iudicio tamen conuicto, redundaret in perniciem publicam, populus enim scandalizaretur: viaq; aperiretur, innocentes opprimendi, & noxios absoluendi. Si enim iudex vellet innocentem punire, diceret se conscientia sua scire eum esse reum. Pariter & si vellet sceleratum absoluere, & si iniquis iudicibus malè iudicandi aditus pateret Fateor esse, qui aliter sentiant, sed hæc videtur opinio communior, & æquior fore.

De duplici conscientia iudicis videlicet, rei, & dicti.

SED quia constans est Theologorum sententia, quemlibet qui contra conscientiam facit, peccare. Sciendum igitur, quòd duplex est conscientia, videlicet rei, & dicti. Vnde iudex licet faciat contra conscientiam rei, id est negocij, vel facti, non tamen facit contra conscientiam dicti, hoc est testimonij. Aliud est enim simpliciter scire, & aliud est prout debet iudex scire. Iudex autem duplicem personam repræsentat, vnam priuatam, aliam publicam. Fieri autem potest, vt aliquid sciat, tanquam persona priuata, & id nesciat tanquam persona publica, sicut dicitur, aliquid scire vt Deus, & illud nescire vt homo, prout est illud testimonium

Euangeli-

Euangelium. De die autem illa, & hora (scilicet extremi iudicij) nemo scit neq; angeli Dei, neq; filius, nisi pater solus: quod intelligitur, filium nescire vt hominem, scire tamen vt Deum. Idem de sacerdote confessionem audiente, qui etiam interrogatus per viam testimonij posses dicere, se nescire audita in confessione, quia nescit vt testis. Sic etiam iudex debet informare conscientiam suam in his, quæ ad propriam personam attinent, secundum ea, quæ in publico iudicio sciri possunt. His duo adiungam, vnum, quòd si sit supremus iudex, vt Papa, & Imperator, vel alius, qui non astringitur legibus, tunc debet sequi veritatem. Si verò est iudex inferior, tenetur secundum allegata, & probata, etiam contra conscientiam iudicare: nec tunc peccat, quia obstringitur ad id faciendum iuris authoritate. Secundum est, quod si iudex sedeat pro tribunali, & contingat aliquem ibi coram eo aliquod delictum facere, tunc potest illum statim punire, ac si probaretur per testes, Melius est enim probare aliquid per ipsum factum, quàm per testes. Si verò non sedeat pro tribunali, tunc secus. Nam si iudex ex fenestra prætorij, vel domus suæ intueatur vnum, quempiam interficientem: & quoniam hoc homicidium, vel non defertur in iudicium, vel delatum non probatur: & iudex voluerit homicidam de se ipso subijcere torturæ, vt veritas per illius confessionem eliciatur, certè non poterit. Sola enim iudicis scientia ad hoc non sufficit, vt ad torturam reus deueniat, cùm ipse illud nesciat, vt iudex, sed vt priuata persona: nec ipsius testimonium, in hac parte valet, cùm in vna & eadem causa nemo possit esse testis, & iudex. Igitur aliunde est edocendus: vel per testes, vel alia documenta, vt possit torquere criminosum. Dubium quoq; est de ministris, & executoribus, qui sciunt testes falsò iurasse, vel iudicem iniquè iudicasse, tamen coguntur à iudice, innocentem interimere, vel aliter punire. Vnde communis est Theologorum sententia, eos non debere obtemperare, si pro certo id sciant: secus verò, si dubitent, quia tunc excusantur propter obedientiæ bonum, ideo secundum sanctum Thomam, si sententia intollerabilem errorem, & iniuriam contineat, non debent obedire; alioquin excusarentur carnifices, qui martyres occiderunt. Si verò non adeò manifestam contineat iniustitiam, tunc non peccant exequendo, quia sententiam superioris non habent discutere, nec ipsi innocentem interimunt, sed iudex, cui ministerium præbent.

DE TRIPARTITA DIVISIONE IVRIVM, ET CONSVETVDINVM INCLYTI REGNI HVNGARIÆ, IN GENERALI.

TITVLVS PRIMVS.

EXpeditis, opitulante Deo, notabilibus, quæ ad introductionem huius opusculi præmittenda videbantur, iam speciatim de consuetudinibus huius inclyti Regni Hungariæ tractandum superest. Quia igitur omnis consuetudo iuris, qua vtimur, vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones: & quia certum est, quod omnia iura respectu personarum prodierint, ideo dignum videtur a personarum iure exordium cœptæ materiæ sumere, deindeq; de duabus reliquis consuetudinarij iuris partibus (non directè quidem semper, sed præpostero interdum ordine, prout sequitur rerum in iudicijs emergentium series, & conditio requirere dignoscitur) tractare, & secundum hoc, præsens opusculum tripartiri, dignum duxi. IN PRIMA siquidem eius parte, de his, quæ ad personarum rationem spectant, nobilitatis scilicet nostræ primordio, libertate, bonorum iuriumque possessionariorum acquisitione, gubernatione, diuisione, venditione, alienatione, concambiali permutatione, præscriptione, pignoratione, metali reambulatione, iurium Quartalitiorum, ac Dotalitiorum solutione, bonorumq; mobilium, & immobilium

æstima-

aspergine tinctus, media Hunnorum per habitacula, castraque deferretur, & vox præconia subsequeretur dicens: Vox Dei, & præceptum communitatis vniuersæ est, vt vnusquisque in tali loco (eundem designando locum) armatus, vel qualiter potest compareat, communitatis consilium simul & præceptum auditurus. Hæc consuetudo inter Hungaros vsque ad tempora Geysse Ducis, patris scilicet gloriosi Principis & Apostoli nostri beatissimi Stephani primi Regis Hungarorum, inuiolabiliter extitit obseruata, quæ multos Hunnorum perpetuam redegit in rusticitatem. Nam statutum, & sancitum erat, vt transgressores eiuscemodi mandati, nisi rationabilem assignarent excusationem, cultro media per viscera scinderentur, aut communem & perpetuam in seruitutem redigerentur. Hæc sanctio plurimos Hungarorum (vt præfertur) plebeæ perhibetur effecisse conditionis. Nam cum vna & eadem de generatione à quodam scilicet Hunnor, & Magor vnanimiter processerint, aliter fieri nequiuisset, vt hic dominus, ille seruus, hic nobilis, ille ignobilis, & rusticus efficeretur. Postquam verò inspirante Spiritus sancti gratia, ad agnitionem veritatis, Catholicæq; fidei professionem, opera ipsius sancti Regis nostri, Hungari venere, & eundem sponte in Regem elegere, pariter & coronauere, omnis nobilitationis & ex consequenti possessionariæ collationis, qua nobiles decorantur, & ab ignobilibus segregantur, facultas, plenariaq; potestas, in iurisditionem sacræ coronæ Regni huius, & per consequens in Principem, ac Regem nostrum, à communitate & communitatis auctoritate, simul cum imperio, & regimine translata est, à quo iam omnis nobilitatis origo, per quandam translationem reciprocam, reflexibilemq; connexionem. Ita mutuò semper dependet, vt seiungi segregariq; nequeat, & alter sine altero fieri non possit. Neque enim Princeps nisi per Nobiles eligitur, neque Nobilis nisi per Principem creatur, atque dignitate nobilitari decoratur.

Quòd vera nobilitas per exercitia militaria: & cæteras virtutes acquiratur, ac possessionaria donatione roboretur. TIT. IV.

PRoinde vera nobilitas, vsu disciplinaq; militari, ac cæteris animi, corporisq; dotibus, & virtutibus acquiritur. Nam vbi princeps noster quempiam hominum, cuiuscunque conditionis existat, ob præclara facinora, ac seruitia, castro, vel oppido, siue villa, aut alio iure possessionario, condonauerit, mox ille per huiusmodi donationem Principis (statutione legitima subsequente) in verum nobilem creatur, & ab omni rusticitatis iugo eripitur. Et ista tandem donatiua libertas, per nostrates, nobilitas appellatur, vnde talium nobilium filij, meritò hæredes, & liberi nuncupantur, & huiusmodi nobiles, per quandam participationem, & connexionem immediatè prædeclaratam, membra sacræ coronæ esse censentur: nulliusq; præter Principis legitimè coronati, subsunt potestati.

Quòd Quilibet de bonis per eum proprijs seruitijs conquisitis, libere disponere possit. TIT. V.

TAle autem ius possessionarium per exercitia militaria conquisitum apud legistas peculium castrense, quod vero literali scientia, vel doctrina cuiuspiam acquiritur, peculium quasi castrense nuncupatur, & dicitur peculium quasi proprium, vel priuatum bonum, ita quod licet filio de eo facere quicquid voluerit, etiam præter voluntatem patris, & econtra, & inde traxit originem: ac fundamentum illa laudabilis, & vetustissima olimq; approbata consuetudo nostra, quod scilicet, quilibet dominorum Baronum, ac Magnatum, & Nobilium, de & super vniuersis rebus, bonisq;, & iuribus possessionarijs per eum proprijs suis laboribus, seruitiis & virtutibus, qualitercunq; acquisitis, & inuentis, ante diuisionem cum patre, vel fratribus factam, liberam (prout voluerit) disponendi semper habeat potestatis facultatem, sicuti inferius in serie diuisionum inter fratres fiendarum, limpidius, declarabitur.

Quòd Nobiles etiam absq; possessionaria donatione creantur, quodq; ad nobilitatem comprobandam, insignia nobilitaria non sint in iudicio necessaria.

TITVL. VI.

Sciendum vlterius, quod veri Nobiles etiam alio modo, & absq; iurium possessionariorum donatione fiunt, & creantur, dum videlicet Princeps noster, quoscunq; plebeæ conditionis homines à rusticitatis, & ignobilitatis seruitute, sequestrando, & eximendo, in cœtum, ac collegium, numerumque verorum regni Nobilium aggregat & asscribit. Tales etiam sine possessionaria collatione, veri nobiles reputantur, qui quidem nobiles vtroq; modo creati, & eorundem cuncti hæredes, per lineam virilis sexus legitimè descendentes, (si etiam arma, seu insignia nobilitaria, aut literas super armorum figuris, & collationibus æditas non habeant) veri tamen semper Nobiles censentur. Arma enim à Principe cuipiam concessa, non sunt de necessitate, sed solummodo de bene esse nobilitatis. Nam armorum collatio simpliciter facta, non nobilitát quenquam. Cum etiam ciuium, & plæbeorum hominum multi habeant armorum insignia per Principem donata, per hæc tamen in numerum nobilium non computantur. Ad nobilitatem itaq; comprobandam non petuntur in iudicio exhiberi insignia, vel arma nobilitaria, sed solæ literæ donationales, vel statutoriæ cum declaratione possessionariæ collationis editæ, produci debent: immo illis non habitis, literæ duntaxat expeditoriæ super solutione Quartalitiorum (dummodo tempus præscriptionis iurium regalium transcendisse dignoscatur) confectæ, ad comprobationem huiusmodi nobilitatis abunde sufficiunt. Nam Quartalitia non nisi de iuribus possessionarijs acquisitis soluuntur. De iuribus autem emptitijs non Quartalitia sed portiones congruentes puellis, & filiabus Baronum, ac Magnatum, atq; Nobilium dantur.

Quòd ex nobili patre, & ignobili matre generati: veri Nobiles censeantur, sed non è conuerso. TITVL. VII.

Item illi, qui ex nobili duntaxat matre, & rustico patre sunt propagati, veri nobiles non dicuntur, nisi forsitan mulier ipsa fuisset per Regem in verum hæredem iurium paternorum (sine tamen præiudicio legitimorum successorum) præfecta, atque creata. Nam hoc modo, filij sui etiam ex ignobili patre progeniti (quia præfectio naturam vimq; donationis, ac iurium possessionariorum collationis sapit, atq; repræsentat) veri Nobiles reputantur. Econtra verò ex nobili patre, & ignobili matre filij procreati, recti, & veri Nobiles censentur. Pater enim generat, mater autem formam solum generandi dat, & præstat. Qualiter autem præfectio prænotata fieri possit, & debeat, inferius eam scriptam habebis.

Quòd etiam per adoptionem nobiles fiant & creentur. TITVL. VIII.

Item fiunt adhuc & alio modo Nobiles, per adoptionem, dum videlicet quis dominorum, vel nobilium, rusticum seu ignobilem quempiam, in filium sibi adoptauerit, & successorem, hæredemque bonorum suorum substituerit, & huiusmodi adoptioni consensus Regius accesserit: tandem & statutio legitima bonorum ipsorum, subsecuta fuerit (quia adoptio æquè sicuti præfectio cum consensu Regio vim donationis tenet) ignobilis ille, & filij sui, veri nobiles reputantur.

De quatuor priuilegiatis, & præcipuis Nobilium libertatibus: TITVL. IX.

Qvamuis autem horum Nobilium multæ sint libertates per priuilegia, & constitutiones Principum explicatæ, quatuor tamen censentur esse præcipue, quas hinc inferendas curaui. PRIMA igitur est, quod ipsi nisi citati, vel vocati ordineq; iudiciario condemnati fuerint, in eorum personis, ad quorumuis instantiam, vel clamores aut preces, nusquam, & per neminem detineri possint. Violatur tamen hæc libertas in factis, causisq; criminalibus, puta homicidio deliberato, villarum combustione, furtoq; & rapina, seu latrocinio, atque etiam violenti adulterio, in quibus honorem, titulumq; & libertatem nobilitatis quilibet amittit. Et si poterit etiam per rusticam manum in

loco

loco delicti & criminis commissi, liberè semper talis detineri, & iuxta suos excessus condemnari, puniriq; meritò valebit. Verum tamen si de loco delicti aufugerit, & manus aduersantium euaserit, posteà non aliter nisi citatione, vel vocatione mediante, processuq; iuridico damnari, & aggrauari debebit. SECVNDA libertas, quòd Nobiles totius Regni, nullius præterquam Principis legitimè (vt prætactum est) coronati, subsint potestati, & ipse quoque Princeps noster, ad simplicem quærelam, & sinistram suggestionem alicuius, neminem eorum præter viam iuris, & altera parte non audita in persona, vel rebus suis, ordinaria authoritate, impedire potest. TERTIA est, quod iustis eorum iuribus, & omnibus prouentibus intra terminos territoriorum suorum adiacentibus, liberam semper prout volunt, fruendi habent potestatem, ab omniq; conditionaria seruitute, ac datiarum, & collectarum, tributorum, vectigalium, tricesimarumq; solutione, per omnia immunes, & exempti habentur, militari duntaxat pro regni defensione tenentur. QVARTA (vt reliquas prætercam) & vltima est, quod si quispiam Regum, & Principum nostrorum, libertatibus Nobilium in generali decreto, excellentissimi Principis quondam domini secundi Andreæ Regis, cognomento Hierosolymitani (ad quod obseruandum quilibet Regum Hungariæ, priusquam suum caput sacro dyademate coronaretur, sacramentum præstare solet) declaratis & expressis, contrauenire attentaret, tunc sine nota alicuius infidelitatis, liberam illi resistendi, & contradicendi habent in perpetuum facultatem. Per Nobiles autem hoc in loco generaliter vniuersos Dominos Prælatos, Barones, cæterosq; Magnates, & alios regni huius Proceres intellige, qui (sicuti prænarratum est) vna eiusdemq; libertatis prærogatiua semper muniuntur.

Quòd princeps noster cunctorum dominorum, Baronum, ac Nobilium regni, verus & legitimus successor sit. TIT. X.

QVia dictum est superius, quod omnis nobilitatis, & possessionariæ collationis plenaria potestas in Principem nostrum translata sit, ideò aduertendum, quòd Princeps ipse noster vniuersorum dominorum, Baronum & Magnatum, ac aliorum Regni Nobilium, possessionatorumq; hominum, in casu quo quis eorum sine hæredibus, & posteris decesserit, verus & legitimus successor sit. Omnia enim bona, & iura eorum possessionaria ab ipsa sacra Regni Hungariæ corona, virtute translationis prænotatæ originaliter dependent, & ad eandem semper respiciunt, deuoluunturque, eorum possessore legitimo deficiente. Vnde inoleuit ista consuetudo dudum approbata, quòd vnica & singularis persona existens, veroq; nec non & legitimo successore carens, ac destituta, super iuribus suis possessionarijs, sine consensu Regio nil quicquam iure perennali disponere potest. Immò etiam pignoris titulo nullam de eisdem fassionem vltra communem æstimationem eorundem, faciendi habet facultatem, prout infra latius suo loco super ea re tractabitur. Præterea cunctorum quoque dominorum, Prælatorum, & virorum Ecclesiasticorum Princeps ipse noster verus pariter & legitimus successor est, non quantum ad bonorum & iurium possessionariorum ab Ecclesia ablationem & sequestrationem, sed quantum alteri (vacantibus prælaturarum sedibus, & Ecclesiarum rectoratibus) ad gubernandum cum Ecclesia collationem, saluo iure confirmationis Archiepiscopatuum, & Episcopatuum, quæ iurisditioni sacrosanctæ Romanæ duntaxat Ecclesiæ, subesse dignoscitur.

Quòd Papa in collationibus beneficiorum Ecclesiasticorum in hoc regno nullam iurisditionem retinuit, præter confirmationis auctoritatem. TIT. XI.

SCiendum autem quòd licet Papa seu summus Pontifex, vtramque iurisditionem temporalem scilicet, & spiritualem habeat, in collationibus tamen beneficiorum Ecclesiasticorum pro tempore vacantium in hoc regno, summus ipse Pontifex nullam iurisditionem exequitur, præter confirmationis auctoritatem: Et hoc quadruplici ratione. PRIMA ratione fundationis Ecclesiarum. Quia reges Hungariæ cum soli

fuerint omnium Ecclesiarum,& Episcopatuum, Abbatiarumq;, & Præpositurarum in hoc Regno fundatores, per eiuscemodi fundationem omnem facultatem iuris patronatus, nominationis, electionis, ac collationis beneficiorum, sibiipsis acquisierunt, & vendicarunt. Qua ex causa iuris videlicet patronatus ratione, pertinet semper ad Reges nostros hoc in Regno, beneficiorum Ecclesiasticorum collatio. SECVNDO, ratione susceptæ Christianitatis. Quia Hungari non per prædicationem Apostolicam, vel Apostolorum, quorum Principis vicem,& personam in terris Papa gerit, sed per institutionem proprij Regis eorum sanctissimi videlicet Stephani Regis, de quo & superius memini, conuersi sunt ad catholicam fidem, qui primus omnium Episcopatus, Abbatias, & Præposituras hoc in Regno fundauit,& harum omnium Ecclesiarum prælaturas, ac beneficio solus ipse ex nutu summi Pontificis, quibus maluit (idoneis tamen & virtutibus probitatum insignitis) contulit, sicuti Ecclesia de eo solenniter canit, hic (videlicet sanctus Stephanus) ad instar Salomonis struit templa, ditat donis, ornat gemmis, & coronis cruces ad altaria. Et mox subinfertur, Ad Regendum hæc, Prælatos viros ponit literatos, iustos, fidos, & probatos ad robur fidelium. Sic talentum sibi datum Deo reddens duplicatum, ac æterno præparatum sibi scandit solium. Ecce apertè describitur, quòd ipse, & non alter quispiam ad regenda templa per eum constructa, donisque ditata, Prælatos iustos & fidos posuit, prout ex eius quoque historia, & pluribus priuilegijs suis super Ecclesiarum fundationibus & dotationibus confectis liquidè patet. Itidem, & plerique Cæsarij ac Pontificij iuris interpretes suis commentarijs conscriptum prodidère. Vnde etiam Rex & Apostolus dici meruit, eò quod vices Apostolorum in terris prædicatione, & bonorum operum, atque exemplorum exhibitione gessit, & propterea duas quoque cruces per collationem summi Pontificis in signum suæ sanctitatis, quòd scilicet Rex & Apostolus iustè diceretur dignè meruit habere pro armorum insignibus, vnde ab illius tempore, gens Hungarica duplicatam crucem pro armis, ac insignibus habere pariter & gestare consueuit. Insignium namque quatuor fluminum, scilicet Histri seu Danubij, ac Thybisci, seu Thyciæ, nec non Zauæ & Drauæ à Regno Pannoniæ, quod modo Hungari incolunt, atque inhabitant, pro se vendicat. TERTIO ratione legitimæ præscriptionis, quoniam Reges Hungariæ à tempore regiminis eiusdem beatissimi Stephani nostri Regis, qui anno Dominicæ incarnationis primo supra millesimum, in Regem Hungaricæ gentis feliciter inunctus pariter & coronatus est, ad hæc vsque tempora semper in reali, & pacifico vsu, ac possessione collationis huiusmodi beneficiorum Ecclesiasticorum, plusquam per quingentos annos persistentes, tempus præscriptionis iurium Ecclesiasticorum, etiam sanctæ sedis Apostolicæ, iteratis vicibus dudum transcenderunt. QVARTO, quia ista libertas Regni, quantum ad beneficiorum collationes olim tempore Domini Sigismundi Imperatoris, & Regis nostri vnâ cum complurimis libertatibus huius Regni, in generali, ac celebri concilio Constantiensi, cui triginta & duos Cardinales, demptis alijs viris Ecclesiasticis, & multis Principibus Christianis præfuisse constat, corroborata, iurisque iurandi religione firmata fuit, prout in Bulla superinde confecta, clarè continetur. Hoc autem concilium (vt summariè, breuissimeque tangam) per quadriennium durauit. Nam anno Domini millesimo quadringentesimo decimo quarto incepit. In quo concilio tandem anno salutis millesimo quadringentesimo decimo septimo, Papa Otto, qui Martinus quintus appellatus est, electus extitit, postea verò anno sequenti videlicet millesimo quadringentesimo decimo octauo, idem concilium ipsius Martini Pontificis, præfatique Sigismundi Imperatoris iussu dissolutum fuit, & in eodem concilio Ioannes vigesimus tertius se Pontificatui (licet inuitus) abdicauit. Gregorius verò spontè cessit, & renunciauit, sed Benedictus penè resistens & cedere nolens, decreto concilii reprobatus, ac pontificatu priuatus extitit, & in eodem concilio Ioannes Hus, & Hieronymus Pragensis eius condiscipulus hæretici, combusti & incinerati fuerunt. SCISMA verò pro

quo

quo tollendo & dirimendo concilium ipsum (Spiritus sancti gratia mouente) aggregatum pariter & celebratum erat, nouem & triginta annis durasse recolitur, quod tandem opera ipsius Sigismundi Imperatoris sublatum extitit, atq; pax & tranquillitas peroptata, Dei Ecclesiæ feliciter restituta est.

Quòd omnes Domini Prælati, & personæ Ecclesiasticæ, Regi nostro ad fidelitatis homagium præstandum obligentur, & quòd ratione bonorum temporalium coram iudicibus secularibus iuri stare teneantur. TIT. XII.

CVM igitur collatio beneficiorum Ecclesiasticorum, simul cum bonis, & iuribus possessionarijs, ad Ecclesias Dei pertinentibus, ad Principem & Regem nostrum spectare dignoscatur, ideò omnes viri Ecclesiastici cuiuscunque ordinis, gradus, ac dignitatis existant, qui in hoc regno Hungariæ, castra, castella, fortalitia, ciuitates, oppida, villas, possessiones, & prædia, vel etiam alia quæcunq; iura possessionaria gubernant, & possident, non obstante, dignitatis, & exemptionis eorum prærogatiua, & libertate, Regi & Principi huius inclyti Hungariæ regni legitimè coronato, instar personarum secularium eiusdem regni ad homagium fidelitatis præstandum, semper obligantur, & ratione huiusmodi bonorum temporalium, quæ possident, quorumlibet etiam actuum potentiariorum, ac aliorum negociorum inde emergentium, in præsentiam quorumlibet iudicum regni ordinariorum ab eorum aduersarijs (si quos habuerint) in causam liberè conueniri, & attrahi possunt, coram quibus more aliorum secularium respondere, iuriq; stare tenentur.

De donationibus regiis, & earum speciebus, in generali. TITVI. XIII.

QVoniam omnes domini Prælati, Barones, Magnates, Nobilesq; , & Proceres totius regni Hungariæ, necnon regnorum eidem incorporatorum ac partium sibi subiectarum, cuiuscunq; status, conditionis, dignitatisque, & præeminentiæ existant vniuersa eorum iura possessionaria, ex donationibus serenissimorum dominorum Regum Hungariæ habent, atq; possident. In primis igitur de donationibus Regijs, & earum speciebus in generali dicendum occurrit. Vbi sciendum est, quod donatio regia duplex sit, scilicet pura & mixta. Pura donatio est iurium possessionariorum in iurisditionem sacræ coronæ regni legitimè redactorum perennalis per Principem cuipiam, ob seruitia, vel præclaras virtutes, facta collatio. Mixta verò donatio dicitur illa, quæ vltra seruitium, etiam summam aliquam pecuniarum complectitur, & talis vsitato vocabulo inscriptio nuncupatur. Regia enim maiestas (ex prædeclarata iurisditione sacræ coronæ Regni huius Hungariæ) de & super vniuersis iuribus possessionarijs, quorumcunq; decedentium, & semine, vel hæredibus destitutorum, ac deficientium, liberam (prout voluerit) disponendi, pro se scilicet reseruandi, vel alteri cui maluerit conferendi, aut inscribendi, plenariam semper habet potestatis facultatem. ET ne prauorum hominum patrata malitia, impunita relinqueretur. Néue nobilitas & rusticitas æqualis æstimationis censeretur: rursus ne fidelitas simile præmium sortiretur. Ad conterendam igitur infidelium proteruiam, & rebellionem, prauorumq; & flagitiosorum hominum malè agendi licentiam reprimendam, maiores nostri, non solum iura possessionaria aliquorum in semine (vt dictum est) deficientium, verum etiam contra statum publicum regni huius, ex eoque in despectum dignitatis regiæ maiestatis contumaciter sese erigentium, ac alios præter iuris æquitatem absolutè temerarieque turbantium, ad sacram coronam dicti regni Hungariæ, consequenterq; collationem Regiam (etiam superuiuentibus illis) deuoluenda esse, tum iuris rigore exigente, tum verò reipublicæ vtilitate exposcente communi decreto sanxerunt, atque statuerunt, vt exemplo punitionis sceleratorum, alij terreantur, alij verò ad opera fidelitatis exercenda atque peragenda, si quibus forsitan talia bona collata fuerint, feruentius accendantur.

De casibus notam infidelitatis afferentibus. TIT. XIIII.

SVNT igitur casus isti, & vocantur notæ infidelitatis, in quibus Regia maiestas, bona aliquorum eisdem superuiuentibus, cui voluerit de iure, libereque donandi habet facultatem. PRIMVS est de crimine læsæ maiestatis, si quis videlicet impias manus in personam Principis nostri iniecerit, vel capiti eius gladio aut veneno insidiatus fuerit, siue murum aut domum, in quo Princeps ipse extiterit, violenter inuaserit. SECVNDVS casus est, si quis euidenter se erigit & opponit contra statum publicum, Regis & coronæ: Hæc tamen erectio seipsum iuste defendendo, notam afferre non intelligatur. ITEM qui conficit falsas literas, vel falsis literis euidenter vtitur in iudicio. Aut qui sculpit, vel vtitur falsis sigillis. Item Cusores falsarum monetarum, vel eisdem monetis scienter, & publicè in magna quantitate vtentes. ITEM occisores vel vulneratores fratruum ac consanguineorum suorum, vsque ad quartum gradum inclusiuè. Necnon parricidæ, vxoricidæ, ac mariticidæ. Veruntamen vxoricidium & mariticidium intellige præter iuris processum, & æquitatem patratum. ITEM stupratores consanguinearum, similiter vsque ad quartum gradum inclusiue. Aut nouercarum violatores, incestuosi, dum fuerint euidenter conuicti, vel proscripti. ITEM incendiarij publici villarum & possessionum. ITEM inductores exterorum hominum spoliatorum, vel stipendiariorum ad disturbandum internum regni statum. ITEM violatores literarum fidei publicæ vel salui conductus, dum euidenter fuerint conuicti. ITEM traditores castrorum dominorum propriorum. Necnon expugnatores, & interceptores, aut subtractores castrorum vel castellorum, aut aliorum fortalitiorum quorumcunque regnicolarum dum euidenter fuerint conuicti. ITEM interemptores, captiuatores, verberatores, vel vulneratores iudicum ordinariorum regni, & eorundem vices in iudicijs gerentium. ITEM occisores litigantium, seu causantium, siue ad regiam maiestatem aut ad octauas, vel breuia iudicia, siue ad sedem iudiciariam alicuius comitatus, aut alia quæcunque loca iudiciorum, ad causarum scilicet persecutionem proficiscentium, vel ad diætam & conuentionem generalem de Regio edicto celebrandam, venientium, & accedentium. ITEM occisores, vulneratores, aut verberatores hominum Regiorum: ac testimoniorum capituli, vel conuentus, in executione aliqua procedentium. ITEM publici hæretici, damnatæ scilicet hæresi adhærentes. ITEM mutilatores membrorum, & eruitores oculorum præter banos Waywodas, & alios honores in confinibus Regni tenentes. ITEM amissores castrorum finitimorum Regni. ITEM administratores armorum, & victualium Turcis, & alijs infidelibus, regni scilicet huius æmulis, & hostibus. ITEM turbatores, detentores, & spoliatores illorum, qui sectæ eorum damnatæ renunciantes ex Turcia ad istud regnum confugiunt moraturi.

Quod bona latronum, furum, & homicidarum Donationi Regiæ non subiaceant. TIT. XV.

EX præmissis itaque casibus subsequitur, quòd furum, ac latronum, seu prædonum, & aliorum eiuscemodi spoliatorum. Item homicidarum, & alio modo Nobiles vulnerantium, seu verberantium (demptis casibus prædeclaratis) domosque eorum violenter inuadentium: necnon possessiones, & iura possessionaria, territoriaq; aliorum deprædantium, vel occupantium, bona & iura possessionaria, in Fiscum Regium non deuoluuntur: neque collationi Regiæ maiestatis, subiacere dinoscuntur: sed tales, capitali duntaxat sententia, fures scilicet patibulo: prædones verò palo, vel rota, cæteri autem gladio, iuxta scilicet eorum demerita sunt feriendi atq; puniendi. Bona verò, & iura possessionaria ipsorum (si morte damnati fuerint) in filios, vel illis non existentibus, in fratres eorũ in generando efficaces & sufficientes, aut alios legitimos eorũ successores, deriuantur. Vbi autẽ gratia regia illis concessa, & sententia nihilominus executa fuerit, tunc iura ipsorũ possessionaria à manib' iudicis, & aduersæ partis, ad instantiã scilicet cui' sentẽtia lata extiterit, per filios,

filios, aut fratres ipsorum generationales, vel alios successores legitimos æstimatione communi mediante redimuntur, prout in sententiarum seriebus in secunda parte, clarius dicetur.

Quòd differentia sit inter notam infidelitatis & sententiam capitalem dupliciter
TIT. XVI.

DIfferentia itaq; est inter notam infidelitatis, & sententiam capitalem dupliciter. PRIMO, quia per notam infidelitatis & caput, & hæreditas, seu perpetuitas omnium bonorum, iuriumq; possessionariorum infidelis hominis amittitur, & nunquam hæreditas ipsorum iurium possessionariorum ad portionem suam cedentium, in filios vel fratres generationales talis infidelis, aut labe infidelitatis aspersi, obfuscatique, & condemnati hominis (si etiam capite plecteretur) de cætero reuertitur. Immò genealogia sua, vel generationis suæ propago, in ignominiam contemptumq; infidelitatis, & in laudem præclaræ virtutis, illibatæ fidelitatis quantum ad deuolutionem bonorum à se perpetuò aliena efficitur. FILIOS tamen intellige iam natos, & non nascituros. Nam post paternam condemnationem, seu labe infidelitatis eius innodationem, filij nasciturі in iuribus paternis (si gratiam regiam, & dominium adhuc bonorum suorum pater eorum consecutus fuerit) meritò, rectiq; succedunt. GRATIA tamen hæc regia ad successionem mutuam, quantum super deuolutione bonorum generationi suæ) (demptis filijs post condemnationem procreandis) in nulla parte suffragabitur. Nec trahit alios filios prius natos, vel fratres generationales ipsa gratia cum condemnato illo, ad priorem successionis eorum statum, nisi mutuus super deuolutione bonorum ex nouo contractus perfassiones instrumentalis inter eos sequeretur, & consensus superinde regius, impetraretur. Hoc enim modo & non aliter mortua, & amissa successio viuificabitur, atque instaurabitur: PER sententiam verò capitalem, proprietas, & hæreditas bonorum, ac iurium possessionariorum non amittitur, sed si sententia condemnatus quispiam extremo supplicio punietur, tunc vniuersa bona, & iura sua possessionaria in filios (si habuerit) vel fratres suos propinquiores, aut alios legitimos successores, simpliciter deuoluuntur. Si autem gratiam Regiam meruerit, & executio sententiæ nihilominus per aduersam partem pacta fuerit, tunc eadem iura possessionaria filij, vel fratres, aut alij legitimi successores, æstimatione (vt præfertur) communi in termino per iudicem ad id præfigendo, ad se redimendi habent auctoritatem. ALIA insuper differentia inter notam & sententiam est, quoniam condemnatus homo cum aduersa parte, etiam post latam & pronunciatam sententiam (antè tamen eiusdem sententiæ executionem) si concordauerit, aut concordare poterit, tunc illi neque gratia Regia est necessaria, neque iudex se in dominum bonorum ac iurium possessionariorum ipsius sententiati hominis ingerere poterit. NOTAM tamen infidelitatis si quis incurrerit, si etiam cum eo, quem in casibus prænarratis læsit, plenè concordauerit, ab impeditione tamen illius, cui regia Maiestas bona, & iura possessionaria per aliquam notam contulit, se præcauere non poterit, ex iurisditione etenim sacræ coronæ regni huius, contra cuius vtputa dignitatem, auctoritatemq; infidelis ipse deliquit, & ex consequenti collatione Regiæ maiestatis, Imperator eiuscemodi bonorum, & iurium possessionariorum liberam agendi, procedendiq;, & ea bona, iuris ordine obseruato, pro se vendicandi, & appropriandi plenariam habet potestatis facultatem.

Qui sint, & intelligantur hæredes & posteritates, & qualia bona solum masculinum, qualia de vtrunq; sexum concernant. TIT. XVII.

CÆterum, quia ab inceptæ materiæ prosecutione (ob occurrentem, & quidem necessariam notæ, & sententiæ hoc in loco declarationem, pariter & distinctionem) digressionem feci. Igitur ad Donationum regiarum euidentiorem explanationem reuertendo, & primò clausulam illam sine hærede decedentium, vel in semine deficientium declarando. NOTANDVM est, quòd quamuis appellatione posteritatum omnes

de iure patri, vel matri succedere debentes, etiam posthumis inclusis siue mares, siue fœminæ sint, intelligantur: prolium verò nominatione tam filij quam filiæ iam nati, vel natæ, posthumis exclusis, significentur, liberorum autem nuncupatione & filij & filiæ, nepotesq; & neptes pariter contineantur, tamen de vetusta & approbata regni huius nostri consuetudine, hæredes solummodo filij legitimi, qui iuribus paternis hæreditarijs succedere solent, intelliguntur, licet in casu, quo bona, & iura possessionaria paterna, vel etiam materna, vtrumq; sexum, tam scilicet mares, quàm etiam fœmellas cõcernere dignoscuntur. Hæredis nomen ipsæ quoq; filiæ (licet impropriè) gerere permittantur. Filiæ itaq; quia non omnibus bonis, & iuribus paternis participant, ideò rectè non hæredes, sed posteritates potius nuncupantur. Et posteritates quoq; dico nuncupari, non quantum ad iurium paternorum communiter, & semper deuolutionem, sed quantum ad sanguinis propagationem, & in casibus, quibus legitimè sortiuntur bonorum paternorum, vel maternorum successionem. Nam iura duntaxat possessionaria pecunijs paternis, aut maternis empta & comparata. Præterea in homagium alicuius interempti nobilis data & obligata, cæterum pro iure Quartalitio, seu in sortem refusionis, & restitutionis quartæ puellaris perpetuò collata & inscripta, dummodo huiusmodi perennalis inscriptio Quartalitij non sit in præiudicium fratrum, vel aliorum ritè succedentium facta. Item illa etiam iura possessionaria, in quibus aliquæ puellæ vel fœminæ per Regiam maiestatem (sine tamen præiudicio fratrum generationalium) in veros successores, quo ad vtrumq; sexum præficiuntur, ius fœmineum æquè, veluti masculinum sequuntur, alia verò vniuersa iura possessionaria qualitercunque acquisita, solummodo iuri masculino deseruiunt. Et dixi notanter pecunijs paternis, vel maternis empta, quoniam in bonis, & iuribus possessionarijs pecunijs aliquorum fratrum comparatis, puellæ seu fœminæ, sorores videlicet eorum nil iuris habere possunt, neque collaterali modo, ipsæ fœminæ succedere, aut portionem aliquam acquirere permittuntur, sed iuribus tantum de paternis, aut portionem congruentem in casibus immediatè præscriptis, aut ius Quartalitium pro se requirendi habent auctoritatem. Dixi etiam quo ad vtrumq; sexum pari modo notanter. Nam in casu, quo Regia maiestas puellam, seu mulierem aliquam, in iuribus paternis, vel etiam fraternis (si frater ipse hæredibus careat, & præfectioni consentiat) in verum hæredem, & successorem masculinum simpliciter præfecerit, non inserendo scilicet in literis præfectionalibus vtrumq; sexum, tunc huiusmodi iura possessionaria, mortua ipsa muliere, solummodo in filios (si habuerit, aliter autem rursus in Fiscum regium) deuoluuntur & filiæ suæ iuribus duntaxat earum Quartalitijs, de eisdem iuxta huius Regni consuetudinem prouenire debentibus, contentari debebunt.

Quare iura possessionaria seruitijs acquisita, ius fœmineum non sequantur. TIT. XVIII.

SI autem quæratur, quare bona ac iura possessionaria seruitijs acquisita, ius fœmineum non sequantur? Responde quod ideò: quia Regnum istud Hungariæ cum partibus sibi subiectis, in medio, faucibusq; hostium situm & positum est, quod gladio semper, & armis tutari, defendiq; solet, bona etiam, & iura possessionaria (vt communiter) arte militari, sanguinisq; effusione, progenitores nostri acquisierunt, & modo quoque acquiri consueuerunt. Mulieres autem & puellæ armis militare, cum hostibusq; decertare non solent, neq; possunt. Et ob hoc bona ipsa iura fœmineo non deseruiunt.

Econtrà cur iura possessionaria pecunijs empta, ius fœmineum æquè ac masculinum concernant. TIT. XIX.

SI verò econtrario quæratur, Cur iura possessionaria pecunijs (vt præmissum est) paternis, aut maternis empta, ius fœmineum æquè ac masculinum concernant? Dic, quod ideò, quoniam pecuniæ inter res mobiles computantur: de rebus autem mobi-

libus

libus tam paternis, quam etiam maternis, & filij, & filiæ æquales portiones sortiuntur, & ex consequenti etiam de bonis, & iuribus possessionarijs huiusmodi pecunijs, de quibus, vtpote decedente patre, vel matre, filiæ portionem habere debebant, comparatis, portiones congruentes ipsis filiabus dantur. Licet originem, & fundamentum considerando, quod etiam pecuniæ maximis seruitijs, & laboribus, interdumque ingenti sanguinis effusione acquiri, & congregari consueuerint. Et quod onera bellorum, & defensionem patriæ mulieres, seu puellæ per se gerere, sustinereq; non possint, etiam de emptitijs bonis, & iuribus possessionarijs, portiones perpetuas non merentur habere, ne tamen à successione rerum, & bonorum paternorum penitus exclusæ viderentur, fraternus amor, & dilectio filiorum, qua ergo sorores adstringuntur, & iure quoque diuino affici tenentur, permisit filias portiones congruas perennali iure cum eis pariter de prænarratis bonis, ac iuribus possessionarijs emptitijs habere, & onera bellorum, tutelamq; patriæ, in hac parte maritis ipsarum imposuit peragere, atq; sufferre.

Vtrùm bona notæ infidelitatis condemnati, vtrumq; sexum concernentia, post factam gratiam iterum vtriq; sexui deseruiant. TIT. XX.

ITEM quæritur, si quis in nota infidelitatis condemnatus fuerit, cuius bona, iuraque possessionaria vtrunq; sexum, masculinum scilicet & fœmineum contigissent, atque secuta fuissent, & tandem ipse condemnatus, capiti, ac bonis suis gratiam Regiam habere meruerit, vtrùm filiæ post gratiam nasciture, in bonis paternis æqualiter cum filijs succedant, an non? Quandoquidem priora priuilegia per ipsam notam infidelitatis mortificata fuêre. Dicendum quòd sic. Quia per gratiam Regiam omnia priuilegia priora ipsius infidelis, quantum ad hæredes, ac posteritates post se (directè tamen & non collaterali modo) sequentes viuificantur, roburque prioris firmitatis sortiuntur, & ex consequenti bona illa rursus vtrunque sexum sequuntur. Nisi forsitan in literis gratiosis exceptio per expressum superinde fieret. Nam in potestate Principis consistit gratiæ collatio, & bonorum ipsorum remißio. Quemadmodum igitur, in quibus sub conditionibus, Princeps ipse gratiam fecerit, illaque bona remiserit, sic etiam de cætero bonorum eorundem successio sequetur. De filiabus autem antè condemnationem paternam natis, nulla est quæstio. Nam illæ portiones suas ob patris delictum non admittunt, ad successionem tamen mutuam cum eo amplius (sicuti in serie differentiarum notæ infidelitatis, & sententiæ capitalis prænarratum est) non deueniunt.

An bona tum pro seruitijs, tum pecunijs simul collata, vtrunq; sexum sequantur, TITVL. XXI.

QVæritur vlterius si Regia maiestas, aut quispiam Dominorum, vel Nobilium, ius aliquod possessionarium, siue castrum, aut fortalitium, siue oppidum, villa, vel prædium existat, tum pro seruitiorum exhibitione, vel beneficiorum & complacentiarum impensione, tum verò pro certa pecuniarum summa, in litteris superinde Donationalibus, aut etiam Faßionalibus expressa, simul cuipiam perpetuò contulerit, & inscripserit, vtrum huiusmodi ius possessionarium vtrunque sexum sequatur, an autem masculino duntaxat sexui deseruiat? Dicendum, quòd virilem solummodo sexum concernat, eò quòd bonorum acquisitio radicem semper adeptionis, & consecutionis eorundem, non autem appendiculum, vel ramum respicit, propterea à radice acquisitionis, hæreditarium, & non emptitium ius esse comprobatur. Veruntamen filiæ seu fœminei sexus homines, de eiuscemodi pecuniarum summa, portiones suas meritò habere possunt. Vbi autem summa ipsa pecuniarum grandis adeò, & notabilis esse videretur, vt ius illud possessionarium modo antelato collatum, vix tanti valoris reputaretur, tunc ius idem possessionarium, per iudicis, & alicuius testimonialis loci homines, communi æstimatione mediante æstimari, & secundum huiusmodi

æstimationis exigentiam, portio pecuniaria filiabus cedens, per filios reddi debet. COROLLARIVM. Vnde ex radice adeptionis bonorum elicitur, quod frater quispiam vendens precio portionem suam possessionariam alteri fratri, in quem etiam alioquin iure generationis, & successionis huiusmodi portio (venditore ipso deficiente) deuoluenda erat, eadem portio ius fœmineum non sequitur. Et per portionem intellige etiam totalem possessionem, & plura alia iura possessionaria similia. Cauta sint itaq; acquisitores, vel emptores bonorum. Prout enim litteras suas formabunt, ita & bonorum suorum successionem, atque deuolutionem habebunt.

De clausula donationis per defectum seminis, quid per semen intelligatur. TIT. XXII.

QVoniam in serie literarum regiarum Donationalium conficiendarum, super bonis, ac iuribus possessionarijs illorum, qui hæredibus deficiunt, hæc clausula (per defectum seminis talis, vel talis, &c.) semper apponi, interferiq; solet, ideò putauerunt aliqui, quod si Dominus, vel Nobilis ille, qui deficit, filias post se reliquerit, tunc necesse sit, in eiuscemodi Dominationibus literis per expressum describere pariter & addere clausulam masculini sexus, vt contineatur in Dominationis tenore, per defectum seminis masculini sexus, talis, aut talis &c. Alioquin autem Dominationem ipsam non valere, neq; impetratori talium bonorum suffragari posse, arguentes & allegantes, illum in semine (eò quòd filias habeat) nondum defecisse. Quod tenendum non est. Nam per semen virilis duntaxat masculinus sexus, & non fœmineus intelligitur. Frustra igitur & superfluum est, id addere, vel apponere, quod etiam alioquin vocabuli virtus continet in se. Et ratio est, quia naturaliter ex semine viri superabundanti (vt plurimum) masculus concipitur: & è contra ex semine fœminæ, fœmina generatur. Rectè igitur dicitur is in semine defecisse (si etiam filias habeat) qui in virili sexu defecit. Hinc est quòd ex nobili patre, & ignobili matre generati filij, veri nobiles reputantur, & patrisfamiliam, conditionemq; sequuntur, sed non econuerso, prout & superius apertè declaraui. Verum tamen si bona & iura possessionaria cuiuspiam, vtrumq; sexum manifestè concernunt, & vterque sexus deficiet, tunc ritè & commodè ponenda erit in donatione regia, per defectum seminis vtriusq; sexus, talis, &c. vt in ea parte per semen successio intelligatur.

Quanto tempore ius regium duret, & præscribatur. TIT. XXIII.

QVIA igitur Regia maiestas, cunctorum Dominorum Baronum, Magnatum, Procerumq;, & regni Nobilium in semine deficientium verus (vt præmisi) & legitimus successor esse censetur. Sunt igitur plures Dominorum, & Nobilium, ac regnicolarum, possessionatorum scilicet hominum, qui iura regalia pro se malè vendicantes, aut videlicet pignoris titulo, aut Fassione inualida & inefficaci, vel Regio consensu indigente, & necessaria, aut alio successorio, vel hæreditario iure, in se deuoluta fingentes, aut alia indirecta via, taliter qualiter dominium eorum (maximè guerrarum, dissensionumq; temporibus) subintrantes taciturnitatis silentio tenere, gubernareque, & possidere solent, sese in eisdem iuribus possessionarijs longæui temporis præscriptione mediante, firmare, & fundare prætendentes. VNDE SCIENDVM est, quod ius Regium centum annis in bonis, & iuribus possessionarijs quorumlibet malæ fidei possessorum durat, & exquiri poterit, obiectione præscriptionis alicuius non obstante.

Quid sit ius regium definitiuè, & quid ius possessionarium. TIT. XXIV.

IVS igitur Regium dicitur iurisditio sacræ coronæ regni, in bonis, ac iuribus possessionarijs, per quempiam pro se mala fide, contraq; consensum Regium vsurpatis, tacitè latens, & consistens. Nomine autem iuris possessionarij generaliter intellige castra, castella, fortalitia, ciuitates, oppida, villas, possessiones, terras, syluas, & prædia. VBI SCIENDVM, quod possessio dupliciter accipiatur. PRIMO quidem pro Dominio, vsuq;, ac gubernatione alicuius rei mobilis, vel immobilis, Et hoc modo dicitur posses-

possessio, quasi pedum positio in vsum, ac dominium ipsius rei, quam quis realiter tenet, & gubernat. Alio modo autem (prout in proposito) possessionis appellatione villa significatur, & intelligitur, & hoc proprie loquendo. Nam castra, castella, ciuitates, oppida, & prædia, separata habent vocabula. Verumtamen hoc in loco nomine iuris possessionarij, generaliter intellige castra, castella, fortalitia, ciuitates, oppida, villas, portiones, possessionarias terras, prata, syluas, & prædia. Prædium autem nos dicimus agrum illum esse, in quo prius homines habitare solebant, modo tamen nulla ædificia appareant, neque coloni habitent, quasi prædæ expositum, ab antiquis deriuatum, qui agros, quos bello capiebant, in prædæ nomine habebant. Fundum etiam seu locum sessionis nobilitaris, atq; iobagionales, ædificijs, & habitatore penitus destitutum, similiter prædium appellamus. Castra verò, & castella, fortalitia, ciuitates, & oppida nota sunt, & declaratione non egent. Pertinentiarum siquidem nominatione communiter intelliguntur, & continentur omnia illa, quæ ad ciuitatem, oppidum, aut villam aliquam spectant, prout sunt terræ arabiles cultæ, & incultæ, agri, prata fœnilia, pascua campi, syluæ, virgulta, nemora, montes, valles, vineæ, promontoria, aquæ, fluuij, piscinæ, piscaturæ, aquarum decursus, & molendina, ac eorundem loca. Et generaliter omnes vtilitates, ac prouentus ipsi ciuitati, aut oppido, vel villæ deseruientes. Sæpè autem pertinentiarum appellatione comprehenduntur omnes iurisditiones alicuius castri, vel omnia bona immobilia vbilibet adiacentia ipsi castro, annexa, atque deseruientia. Sicuti ciuitates, oppida, villa, portiones possessionariæ, & prædia. Tamen huiusmodi nomine, vel significatione rarò vtimur, sed ciuitates, oppida, villas, portionesque, & prædia ad castrum attinentia, si non specificè, generali tamen positione denotare solemus. Et quamuis ius Regium ad vniuersa ferè iura possessionaria, quæ Dominationi, & collationi Regiæ quouis modo, vel titulo subiacent, generaliter referri, & extendi queat, tamen si quis Dominorum aut Nobilium in casibus, vel criminibus notam infidelitatis afferentibus, & inducentibus excesserit, atque deliquerit: aut si quis in semine (de recenti) defecerit, huius, vel horum bona, ac iura possessionaria non nomine iuris Regij simpliciter, sed per notam infidelitatis (eam declarando) vel per defectum seminis ipsius defuncti hominis impetrari, & sæpe in eiuscemodi Donatione ius quoq; Regium (si quid in illis bonis etiam aliter haberetur) impetratores apponere consueuerunt, ideò descriptio super iure Regio immediatè prædeclarata, non de huiusmodi genere iuris regij, sed quantum ad celatores iurium regalium, est intelligenda, atque referenda.

Quòd impetratores bonorum iniustè, nomine iuris Regij, in æstimatione eorundem bonorum perennali, condemnentur.

TITVL. XXV.

SI quis itaque nomine iuris Regij aliqua iura possessionaria pro se impetrauerit, in quorum vtpote pacifico dominio quispiam dominorum, aut Nobilium olim perstitisset, & elapsis legitimorum terminorum in causa superinde suscitanda processibus (in quatuor enim terminis octaualibus, iuxta consuetudinem modernorum eiuscemodi causa finaliter terminari solet) si Dominus vel Nobilis ipse iusto titulo, bonoq; iure, impetrata illa iura possessionaria se possedisse, possiderecq; poterit comprobare, tunc impetrator talis in æstimatione perennali, eorundem iurium possessionariorum, malè & iniustè impetratorum (quorum perpetuitatem pro se vsurpare, vendicareque & legitimum possessorem illis perpetuò priuare prætendebat) conuinci debet, & condemnari, vt simili mensura sibi remetiatur, & pari damno, quod alteri inferre satagebat, compensam sortiatur. Et idem est tenendum etiam de illis, qui per notam infidelitatis in prædeclaratis casibus, aliqua iura possessionaria à Regia maiestate pro se impetrant: & huiusmodi crimen notæ infidelitatis aduersus eos, quorum iura possessionaria impetrata fuerint, comprobare non poterunt, quòd videlicet tales quoque in æstimatione ipsorum iurium possessionariorum perennali (si liti cedere noluerunt) condemnentur,

licet

licet pleriq; sentiant, ipsos solummodo in emendatione linguæ eorum conuinci, & aggrauari debere, ex eo scilicet vt innocentes, & innoxios coram Regia maiestate male diffamasse intelligantur.

Quòd impetratores bonorum per defectum seminis quorumpiam, in nullo onere conuincantur. TITVL. XXVI.

SI quis autem per defectum seminis cuiuspiam decedentis, & hæredibus deficientis, bona, vel iura possessionaria, tanquam ad sacram Regni coronam iura deuoluta, ab ipsa Regia celsitudine impetrauerit, & tandem in examine causæ inde mouendæ, eadem iura possessionaria, non ad collationem Regiam, sed ad fratres aliquos generationales, vel fœminei sexus ipsius defuncti, homines, aut alios legitimos successores deriuata fuisse literarum testimonio verificabuntur, tunc impetrans ipse nulli subiicitur pœnæ, nec vllo onere propterea grauabitur, eò quòd mortui hominis bona tanquam ambigua hærede scilicet masculino carentis, destitutique impetrauit, vt iurisditio ipsius sacræ regni coronæ, in tempore exquireretur, & ambiguitas deuolutionis ipsorum bonorum tolleretur. Nam ille quoque, qui causam obtinuerit, & ad se bona illa deuoluta esse declarauerit, forsitan viuente eo, qui iam occubuit dominium eorundem bonorum reale non habuit, vnde si etiam ius Regium in huiusmodi literis Donationalibus per defectum seminis emanatis, casu insertum, vel annexum fuerit, & vlterius impetrator ille ius ipsum Regium prosequi voluerit, in nullo propterea iudiciali grauamine conuinci debebit. Si tamen ampliori processu pertinaciter cum iure ipso Regio agere non cessabit rursusque succubuerit, tunc pœnæ præmissæ subiacebit. Poterit autem impetrator ipse (si voluerit) in causa iuris Regij legitimè procedere, Nam licet consideratione illius clausulæ, quæ in literis Donationalibus semper inseri solet, videlicet præmissis sic vt præfertur stantibus & se habentibus, &c. arbitrati sunt nonnulli, cassata, & inualidata prima parte donationis, quæ per defectum seminis erat, etiam reliquam partem super iure Regio confectam cassari, & anihilari debere. Quoniam tamen hoc verum fuit, quòd ille cuius bona impetrata erant sine semine decessit, clausula prænotata totali Donationi, & cùm hoc iuri ipsi Regio derogare non videtur, ideircò impetrator ipse, si voluerit, causam superdicto iure Regio rite prosequi valebit.

Quòd bona in lite existentia per defectum seminis impetrari non possint. TITVL. XXVII.

ADuertendum est autem, quòd si quispiam prætextu hæreditatis, aliquorum iurium possessionariorum, causam litemque suscitaret, & antequam eam ad finem effectumque perduceret, ab hac luce sine semine decederet, tunc in eo casu bona & iura eiuscemodi possessionaria in lite existentia per defectum seminis ipsius decedentis, à Principe impetrari non possunt. Quoniam propagatio sanguinis, cuius respectu decedens, ille bona ipsa acquirebat, & prosequebatur, extincta est. Princeps autem licet successor eius sit respectiuè ad bona, quæ viuens possidebat, aut possidere poterat, non tamen censetur esse propagatiuus hæres ad ea consequenda, quæ decedens ipse, iuri suo nondum appropriauerat, & addixerat, sed in dubio adhuc litis illa se consecuturum sperabat. Verumtamen si habuerit bona, ac iura possessionaria, præ manibus alienis pignoris titulo, vel pro Dotalitio, aut Quartalitio, siue etiam alio redemptibili modo obligata, talia bona Regia maiestas, vel ille qui Donatione regia potietur, cui ea contulerit, ad se redimendi facultatem semper habebit. Nam huiusmodi obligatio non excludit bonorum proprietatem, qua defunctus ipse, viuens potiebatur. Et hoc idem est de fratribus quoque adoptiuis per omnia sentiendum atque tenendum, qui successores legitimi non tamen veri hæredes veri fratris defuncti reputantur, & eiuscemodi bona redemptibilia sibi vendicare optimo iure possunt. Hinc prodijt tritum illud & vetustum prouerbium: *Quòd lites pretio venundari & coëmi non possint.* Quod quidem dictum non est sic accipiendum, vt miserabilis aliqua persona, egestate & inopia grauata,

uatâ, vel alio defectu præuenta, non possit bonorum suorum iusto titulo se concernentium acquisitionem, & recuperationem, causarumq; & litium inde suscitatarum aut mouendarum directionem, & prosecutionem alteri commendare. Vel etiam huiusmodi bona litigiosa, seu in lite existentia, bonis sub conditionibus vendere, & à se alienare. Sed ita prouerbium ipsum est intelligendum, vt ille, cui bonorum ipsorum venditio facta, vel eius causa prosecutio commendata fuerit, nomine suo proprio in eadem causa, nec viuente, sed neq; decedente eo, qui venditionem huiusmodi bonorum fecit, procedere potest, sed nomine eiusdem venditoris, causam ipsam dirigere, & prosequi debet. Exitus autem & finis litis dubius est, & interim, quoadusq; pro parte actoris causa ipsa finem sortietur, venditor ille, bona huiusmodi litigiosa sua esse, non poterit rectè affirmare. Ideò neq; emptor valebit pro eisdem nomine suo proprio tanquam pro bonis venditoris, in iudicio contendere. Vnde si litis intermedio antequam scilicet bona prænotata per sententiam diffinitiuam reobtenta fuerint, venditor ille decesserit, tunc emptor ipse impensam, & oleum pariter perdet. Nam ex ratione præallegata, amplius in causa illa procedere non poterit, & ex consequenti lites, hoc est bona litigiosa non potuisse precio comparare, manifestum erit.

Quòd bona donatione Regia acquisita, si etiam pecuniarum summa contradictoribus soluatur, ius fœmineum non concernant. TIT. XXVIII.

ITem sæpenumero contingit imperatores aliquorum bonorum, & iurium possessionariorum, aut per defectum seminis quorumcunq; decedentium, aut per aliã quamuis notam, vel etiam iuris Regij titulo, cum contradictoribus illis, qui tempore executionis huiusmodi Donationum apparuerunt, & Statutioni earũ contradictionis velamine obuiauerunt concordare, & in vnionem deuenire, atq; summam aliquã pecuniarum, eisdem contradictoribus soluere, vt citius, faciliusq; dominium bonorum impetratorum adipiscerentur, aut eadem bona ab omni prorsus ampliori solutione, cui fortè prætextu iurium Quartalitiorum, aut dotum, & rerum Parafernalium, & aliorum huiusmodi negotiorum subiacebant, liberarent. Vnde putauerunt nonnulli talia bona ius fœmineum perinde atq; masculinum sequi debere, quod minimè verum videtur. Nam iurium possessionariorum proprietas ad radicem, atque originem acquisitionis semper est referenda, prout superius quoq; breuiter declaratum est, & ob hoc ex stipite Donationis acquisititia bona, & non ramo solutionis, empticia esse censentur. Donatio enim, quæ præcessit, in causa fuit, vt solutio pecuniaria subsequeretur.

Quomodo cum Donatione Regia per defectum seminis procedendum sit. TIT. XXIX.

QValiter autem cum Donationibus Regijs per defectum seminis æditis, & confectis procedendum sit, quidue de bonis, & iuribus possessionarijs impetratis intra decisionem causæ inde inchoandæ agendũ existat, quomodo etiam causa ipsa finiri, & terminari debeat, ex quo in decreto generali clara super ea re mentio, & articulus conscriptus habetur. Ideo modus ille ibidem denotatus in hac parte obseruandus relinquitur, licet vetustæ consuetudini Regni huius, in quibusdam clausulis præiudicari videatur, nihilominus, vt huius rei notitia facilior habeatur, articulum in eodem decreto, inde conscriptum verbotenus inserendum, & hîc annectendum curaui, qui sic incipit: ITEM, si in quocunq; comitatu, aliqua iura per defectum seminis quorumcunq; decedentium deuoluta fuerint, & de huiusmodi possessionibus, manifestè non constet, an ad ius Regium pertineant, vel aliquos fratres generationales, seu homines fœminei sexus concernant, sed inter ista duo, videlicet ius Regium, & ius aliorum scilicet generationaliũ, vel fœmineum, dubiũ interuenerit, tunc homo cõmunis Nobilis, & idoneus in quolibet comitatu ad id per comitẽ parochialem cum iudicibus Nobilium & alijs Nobilibus comprouincialibus, in vnũ locũ congregatis, non tamen ex Baronibus, nec de potentioribus, sed de mediocribus Nobi-

Nobilibus electus, huiusmodi iura deuoluta, & dubia, & alia similia, si qua contigerint, tam diu conseruet, & manu teneat, absque damnificatione qualibet, excepto solum, quod de prouentibus consuetis huiusmodi possessionum (quam diu in manibus suis remanent) expensas moderatas capere, & facere possit, de quibus tandem rationem reddere valeat, & teneatur quousque huiusmodi deuolutio iurium sine hæredibus decedentium, in sede iudiciaria curiæ Regiæ publicata fuerit, ipsaque publicatione facta, quicunque easdem possessiones, & iura sibi pertinere allegauerit, infra anni vnius integri reuolutionem, iura sua producendo, easdem ad se pertinere comprobet. Quod si facere poterit, iudex curiæ Regiæ, eidem statui mandet, & faciet cum effectu. Si verò in probatione defecerit, iuri Regio relinquantur. Et si qui vlterius ad easdem ius habere sperauerint, eas de manibus Regijs legitimè requirant. Vbi autem vxores, & filij huiusmodi hominum absque hæredibus masculinis decedentium, in talibus possessionibus, & iuribus remanserint, tunc possessiones eædem, & iura à manibus earum occupari, & auferri non debent, priusquam de earum iuribus videlicet an hæreditariè, & perpetuò ad ius fœmineum pertineant, an ne, veritas inquiratur. Quod si repertum fuerit, eadem iura iuri fœmineo non competere, tunc dictis vxoribus talium decedentium, antequam de dominio dictarum possessionum excludantur, per Regiam maiestatem, vel alios, ad quos repertæ fuerint esse deuolutæ, de earum dotibus, & iuribus, plena satisfactio impendatur. Filiabus verò vsque ad tempus maritationis earum, domus paterna cum quarta parte possessionum paternarum, pro quarta filiali, secundum consuetudinem Regni sequestretur, & possidenda relinquatur. Postquam verò maritatæ, & traductæ fuerint, de earum iure Quartalitio, pecuniaria solutione mediante satisfiat. Vbi autem aliqua ex ipsis filiabus homini impossessionato maritata fuerit, dictante eadem Regni consuetudine, in perpetuo iure, & dominio huiusmodi quartæ filialis possessionariæ succedere debet, & remanere. Ita tamen si ipsa de voluntate, & consensu fratrum seu consanguineorum suorum, in quos post ipsius matrimonium huiusmodi iura seu Quartalitia reuerti, & redundari homini debeant, vt præfertur, impossessionato nupserit. Alioquin siue de domo paternali, siue de curijs, & seruitijs Baronum, seu maiorum Nobilium, dictis suis fratribus seu consanguineis, aut parentibus irrequisitis, & nolentibus, seu non consentientibus id fecerit, ius suum Quartalitium, non cum possessione, sed cum satisfactione pecuniarum, requirendi habebit facultatem.

Declaratio articuli decreti super bonis per defectum seminis impetratorum editi.

TIT. XXX.

QVi quidem articulus, prout præmisi vetustæ consuetudini Regni huius præiudicare videtur. PRIMO siquidem in publicatione iurium, modo prædeclarato, dubiorum. SECVNDO verò in termini octaualis non præfixione. TERTIO insuper in Quartalitiorum puellarum ignobilibus nuptarum restitutione. Nam huius publicatio iuxta veterem, & approbatam Regni legem, non in curia Regiæ maiestatis, sed in faciebus ipsorum iurium possessionariorum, maximè verò in loco solitæ residentiæ illius, qui in semine defecit, tempore videlicet legitimæ statutionis eorum, præsentibus vicinis, & commetaneis fieri debet, & à die eiuscemodi statutionis, atque publicationis infra ipsius anni vnius integri reuolutionem. Quicunq; statutioni prænarratæ contradixerint, vel etiam alij, qui postea causæ & liti ipsi sese ingerere, & immiscere voluerint, siue sint filiæ illius defuncti in domo paterna relictæ: siue fratres generationales: siue autem cæteri fœminei sexus homines, iura sua producendo coram iudice suo, ad id specialiter, & expresse deputato. Nunc videlicet coram domino iudice curiæ Regiæ (nam alias coram domino Palatino consueuerant) siue celebrentur octauæ, siue non, ad se, & ad ius eorum pertinere tenentur comprobare. Aliter autem iuri Regio, & per consequens illi, cui maiestas Regia bona prænotata contulerit relinquuntur possidenda. Prout etiam in decreto serenissimi Principis quondam domini Mathiæ Regis, de

gis, de quo præsens articulus est excerptus sed variatus, & immutatus manifestè continetur. Ideò enim iudex in tali defectus seminis causa, per expressum denominatus est, vt sciat quælibet partium infra terminum sibi præfixum ad iudicem suum recurrere, & iustitiam in præmissis ab eo postulare. Filiæ autem in domo paterna (prout in articulo continetur) cum quarta parte bonorum ipsorum infra tempus maritationis earum habitabunt. Vxor etiam seu relicta defuncti ex domo, & curia ipsa mariti quousq; ad secundas nuptias se non transtulerit, excludi non poterit, sicuti infra vbi de solutionibus Dotalitiorum tractabitur, clarius dicetur. Puellæ quoq;, seu filiæ Nobilium, non cum illorum, vel aliarum consensu, ad quos vel quas iura earum Quartalitia redundari debebunt, sed cum patris, vel fratris ipsarum, qui scilicet huiusmodi Quartalitia soluere tenentur, consensu, nuptui dari debent.

De eo, qui cum iure Regio in causam cuiusspiam se immittit. TIT. XXXI.

ITEM si per iure Regio nouiter impetrato, si quis in causam cuiuspiam se cum literis Donationalibus immittat, non tenetur in causam attractus, vel actor ad id vel contra illud, literas statim producere, sed impetrator ille procedat de Regni consuetudine cum Regio iure, & hoc si actor vel reus triumphabit. Nam aliter si vterq; deficiet, ius Regium locum ibidem habebit. Et in hoc casu iudex causæ etiam post latam, & pronunciatam inter ipsas partes sententiam, literas super huiusmodi iure Regio Dominationales, ab impetratore, rursus ad se acceptare, & eidem iudicium super eo facere tenetur.

Quòd vniuersæ donationes Regiæ infra anni vnius reuolutionem statutione legitima firmari debeant. TIT. XXXII.

ET sciendum, quòd omnes Donationes Regiæ, siue per defectum seminis quorumcunq; decedentium, siue per notam infidelitatis aliquorum praue agentium, siue nomine iuris Regij, mala fide iura regalia detinentium, siue nouæ Donationis titulo bona sua iusto iure possidentium, emanatæ, & confectæ, infra integram anni vnius reuolutionem à die Donationis computandam, legitima statutione fieri, stabiliriq; debeant, siue fiat contradictio, siue non. Nam aliter Donationis vigor, seu virtus expirabit, & ipsa Donatio inefficax, viribusq; destituta manebit.

De literis Statutoriis, Reambulatoriis, Amonitoriis, & breuibus Euocatoriis, quot diebus durent ad exequendum. TIT. XXXIII.

VBI notandum, quòd literæ Introductoriæ, pariter & Statutoriæ Regales, super qualibet Donatione cum seruitiorum declaratione æditæ, & conscriptæ incipientes sic. Cùm nos debitum habentes respectum, &c. vel, Cum nos attentis, & consideratis &c. prout scilicet Donationis exordium seriesque vel continentia verbalis se habet, ad ipsam vsque anni reuolutionem ad exequendam huiuscemodi Donationem Regiam efficaces sint, roburq; sortiantur firmitatis. ALIÆ VERO omnes literæ similes, tam scilicet Introductoriæ, & Statutoriæ, seu Recaptiuatoriæ, quàm etiam Reambulatoriæ, sed & Amonitoriæ quælibet per dicitur nobis, cum clausula illa. Ad terminum competentem, &c. emanatæ, sexaginta duntaxat diebus à die emanationis ipsarum literarum supputandis, pro executione peragenda validæ reputantur. SI TAMEN in literis huiusmodi Introductorijs, seu Recaptiuatorijs aut Reambulatorijs vel Amonitorijs, terminus aliquis octaualis, ad quem scilicet Euocatio (ex ratione in eisdem literis expressa) fieri debeat, denotatus, & conscriptus fuerit, tunc ad octauum vsque diem illius festiuitatis, cuius videlicet octauæ inseruntur, & inscribuntur, executio cum illis ritè, legitimeq; peragi poterit. Octaua tamen dies antè festum, & non post intelligatur. Cum literis quoque Euocatorijs, ratione quorumcunq; actuum potentiariorum ad tricesimum secundum diem, secundum modernorum vsum sonantibus. Similiter intra spatium sexaginta dierum à die emanationis ipsarum computandorum, procedendum est. Nam aliter etiam illæ viribus de cætero carebunt.

Quid literæ Statutoriæ donationum cum declaratione, & quid sine declaratione valeant. TIT. XXXIIII.

CÆterùm hoc quoq; sciendum, quòd vniuersæ Donationes Regiæ quocunq; iure, & titulo factæ, cum literis introductorijs, & statutorijs non solùm cum declaratione scilicet per clausulam: Cum nos, &c. Verum etiam simplici modo per aliam clausulam, videlicet: Dicitur nobis, &c. confectis, & per quoslibet iudices Regni ordinarios datis executioni demandari possunt. Verum tamen si introductio per clausulam: Dicitur nobis, fiet, tunc in iudicio etiam literæ Regiæ Donationales penes Statutum in specie produci debebunt, vt intelligatur, quo iure, vel titulo, aut quibus sub conditionibus Donatio ipsa facta existat. Nam aliter statutio ipsa nullius censebitur fore firmitatis. Si tamen cum declaratione videlicet per: Cùm nos, Introductio, & Statutio executa fuerit, tunc in casu, quo literæ Donationales super eo confectæ periclitarentur, & amitterentur, sola ipsa Statutoria sufficiet. Nam seriem Donationis, & rationem, seu causam, propter quam videlicet eadem Donatio facta est, in se declaratam habet.

De literis consensualibus Regiis absq; fassionis verbali tenore confectis.
TIT. XXXV.

ET hoc idem, quod de literis Statutorijs præmittitur, tenendum est etiam de cunctis literis consensum Regiæ maiestatis explicantibus, quòd videlicet fasio, cui maiestas sua consensum suum Regium præbuit, si in ipsis literis consensualibus verbotenus inserta non fuerit, tunc nisi fasio illa in specie coram iudice producatur, consensus huiusmodi Regius penitùs inualidari debebit, & inefficax erit.

De noua Donatione Regia in generali, & vnde ortum habeat. TITVL. XXXVI.

ITEM solent nonnulli bona, & iura ipsorum possessionaria à Regia maiestate nouæ Donationis suæ titulo, sæpè cum omni suo Regio iure, pro se & eorum hæredibus impetrare, asserentes progenitores suos ab antiquo, vel etiam semetipsos duntaxat à tempore adeptionis, & consecutionis huiusmodi bonorum, in dominio pacifico eorundem perstitisse. Et licet plerique eiuscemodi Donatione noua, iusto bonoq; modo vtantur, in contrarium tamen plurimæ fraudes per nonnullos salutis eorum immemores, in hac parte committuntur. Quidam enim fœminei sexus generationis suæ homines de ipsis iuribus possessionarijs per hanc excludere nituntur literas originales, quæ scilicet iura possessionaria emptitia fuisse, aut alio titulo iuś fœmineum sicuti masculinum concernere declararent, occultantes, igne comburentes, vel aliter dilaniantes. Quidam verò fraternæ charitati contrariantes, & vxoribus filiabusq; suis fauentes, dum potissimè semen masculinum in se deficere conspiciunt, & iura sua possessionaria in fratres condiuisionales deuolui metuunt, nomina vxorum, filiarumq; suarum in literis nouæ Donationis inscribi faciunt, fratres ipsorum generationales prætermittendo, & illis bonis seu iuribus possessionarijs eosdem priuare, vel magis despoliare satagendo.

Quid sit noua Donatio descriptiuè. & quòd dupliciter illa potest attendi.
TIT. XXXVII.

VNde sciendum quòd noua Donatio, cum clausula præsenti tempore inseri solita, videlicet, in cuius, vel quarum pacifico dominio progenitores suos perstitisse, seq; persistere, asserit etiam de præsenti &c. facta, non est aliud, quam prioris Donationis legitimæ factæ iterata roboratio, quæ ex sui vocabuli significatione semper præsupponit priorem Donationem, vel aliam bonorum ipsorum acquisitionem. Sed vt clarius præmissa descriptio nouæ Donationis intelligatur. NOTANDVM est, quòd noua Donatio dupliciter potest attendi, vel considerari. PRIMO respectu iurisditionis sacræ coronæ Regni, seu Principis nostri, ad quem ipsa Donatio spectat. SECVNDO autem respectu fratrum generationalium, & fœminei sexus hominum. Respectu itaque iurisditionis Principis nostri noua Donatio non requirit, neque præsupponit

poni:

ponit priorem Donationem. Nam si prior Donatio super aliquo iure possessionario legitime facta & statutio exinde iuridice subsecuta haberetur, non esset necessarium ius illud possessionarium de nouo impetrari, sed potius deberet prior ipsa Donatio confirmari. Immò neque Confirmatio videretur esse necessaria, cum Confirmatio non sit de necessitate, sed solummodo de benè esse Donationis, & iuris possessionarij gubernationis. Nec valet ex se Confirmatio, si Donatio in ea inserta non valere dignoscatur. Vnde noua Donatio siue cum iure Regio simul, siue simpliciter solet à Principe impetrari. Quod licet impetrator ipse sit in dominio iuris alicuius possessionarij, tamen dominium illud, indirectè forsitan, & contra iurisditionem ipsius sacræ coronæ considerat se possidere pariter, & habere. Non enim omnes Domini, vel Nobiles per Donationes Regias, sed etiam per Fassiones instrumentales, seu priuilegiales diuersis sub Titulis, & coloribus, consueuerunt iura possessionaria gubernare. Proinde huiusmodi defectum iuris sui per Donationem ipsam Principis studet reformare, effectiueque instaurare. DICITVR autem Donatio ipsa noua, pro eo & in tantum, quod tunc & de recenti facta sit per Principem bonorum sibi collatio, prout in nonnullis priuilegijs, & literis Donationalibus excellentissimorum Principum quondam Dominorum, Ludouici, & Sigismundi Imperatorum Hungariæ Regum, vidi, atque legi, possessionarias collationes nouæ Donationis titulo factas, nulla clausula apposita, nullaque mentione habita de hoc, quod progenitores impetratoris, in dominio bonorum, & iurium possessionariorum, huiusmodi noua donatione collatorum aliquando perstitissent, vel impetrator ipse perstitisset, sed cum seruitiorum duntaxat (prout in omni Donatione fieri consueuit) declaratione æditas, atque confectas, quas quidem possessionarias collationes, sed & literas super ea re emanatas, ex ratione præallegata existimo, teneoq;, hoc titulo nouæ Donationis factas, & æditas fuisse, quod scilicet impetrator ipse, dominium bonorum impetratorum, prius siue habuerit, siue non, tamen per Principem, tunc de recenti & non per prius fuit bonorum ipsorum facta sibi Donatio. Si enim prius quoque Donationem super eisdem iuribus, & bonis habuisset, tunc (vt præmisi) non noua Donatio impetrari, sed potius prior debuisset confirmari, & eiuscemodi noua donatio respectu iurisditionis ipsius sacræ coronæ, seu contra iurisditionem Principis nostri, siue cum iure Regio (vt præfertur) simul, siue simpliciter facta, semper valet, & semper est efficax, nec poterit per alterum quempiam ius tale possessionarium nomine iuris Regij, vel alio defectus seminis titulo de cætero impetrari. Princeps enim ipse donationi suæ semel factæ, per se vel per alium de iure nequit iterum refragari, dūmodo sit hoc verum. Quod autem impetrator ipse, aut progenitores eius in reali ac pacifico dominio (hoc est non absoluta potentia, vel non occupatione temeraria sibi vsurpato) iuris eiusdem possessionarij fuère. Nam si alias fraudulenter, & iniquè bonorum impetratio præmisso titulo fieret, puta, dicendo quispiam villam aut possessionem vnam suam esse, & se in dominio eiusdem iamdudum perstetisse, cum tamen possessio illa non sua, sed Regiæ maiestatis, ad aliquod castrorum suorum Regalium de iure, & ab antiquo pertinens fuisset, tunc in tali, & alijs similibus casibus, ipsa donatio non valet, immò impetrator ille tanquam falsarius & mendax, propterea acriter est puniendus. Secus etiam est, si quispiam Potentum, absoluta potentia, & occupatione temeraria, villam vnam pro se vsurparet, & in eius dominio malè sibi vendicato, reuolutionem vnam annualem transfigeret, seq; posteà in reali dominio villæ ipsius longo tempore perstitisse, Regiæ maiestati diceret, & sic eam nouæ Donationis titulo pro se impetraret. Nam hoc quoque modo, ipsa Donatio etiam cum iure Regio facta contra iura illius, à quo villa ipsa fuit occupata, nil tenet, nulliusq; censetur esse firmitatis, eò quod expositio, pariter & impetratio sinistrè facta fuisse comprobetur. SECVNDO verò noua Donatio potest attendi, & considerari respectu fratrum generationalium, ac fœminei sexus (vt prætactum est) hominum, & hac consideratione præmissa, descriptio nouæ Donationis est intelligenda. AD DECLARANDVM igitur, quod iura eiuscemodi

possessionaria noua Donatione, cum clausula praenotata, in quorum pacifico dominio &c. impetrata, ius foemineum non concernunt, literae ipsae nouae Donationales, immò etiam diuisionales inter fratres masculini sexus, ac expeditoriae super Quartalitiorum solutione confectae, insufficientes reputantur. Sed originales quoque literae, quibus videlicet eadem iura possessionaria, aut prius acquisita, aut empta, vel aliter adepta fuerint, in iudicio producantur, necesse est. Quae si produci & exhiberi non poterunt, quia non habentur (multorum enim Nobilium, & possessionatorum hominum priuilegia ac literalia instrumenta, aut disturbiorum temporibus per aemulos Regni direpta, aut pacato quoq; tempore ignis saepe voragine conflagrata dinoscuntur) tunc in causam attracto, iuramentum, quinquagesimo se Nobilibus, merae nobilitatis titulo, & priuilegio fungentibus, praestandum imponitur. Qui si iurare poterit, tunc à possessionaria datione absoluitur, & ius Quartalitium duntaxat persoluere compellitur, si Quitantia seu recognitio super ea re non habeatur.

Vnde proueniat proditio Fraterni sanguinis. TIT. XXXVIII.

VBI autem alio ex latere facta, & praehabita huiusmodi iuramentali depositione, praetactis literis originalibus, impetrator ipse, si per se, vel procuratorem suum visus fuerit, vel etiam aliter illas occultasse, & contra contenta eorundem literarum iura ipsa possessionaria praemisso nouae Donationis titulo, male, & in praeiudicium iurium fraternorum, vel etiam foemineorum, pro se impetrasse, & nomina eorum, quos bona illa ritè concernere dignoscebantur, de literis Donationibus emisisse, per hocque de eisdem bonis, fratres, aut sorores perperam exhaereditare voluisse, sufficienti, & euidenti documento, poterit declarari, atque comprobari, tunc talis in poena periurij, ac proditionis fraterni sanguinis, meritò debebit condemnari. Coniuratores nihilominus eius in fidefragio, poenaq; similiter periurij omnes conuincentur eo facto. Vbi autem iuramentum non praecesserit, sed exhaereditationis solummodo causa declarata fuerit, poena periurij tunc sublata erit, & proditio duntaxat ipsa fraterni sanguinis locum habebit.

Quid sit proditio Fraterni sanguinis definitiuè, & de poena eiusdem. TIT. XXXIX.

FRaterni autem sanguinis proditio est fratris, vel sororis iustis suis iuribus per alterum fratrem, aut sororem dolosa, adumbrataque, & fraudulenta priuatio vel exhaereditatio. Per fratrem autem, & sororem hoc in loco intellige, quemlibet generationis suae hominem, in iuribus possessionarijs secum aequaliter succedentem. POENA autem proditionis fraterni sanguinis vltra dedecus & infamiam inde contrahendam, haec est, vt ille proditor, ac condemnatus, vniuersis bonis, & haereditatibus suis, perpetuò destituatur, & in illum fratrem aut sororem, quem scilicet, vel quam fraudare, iustisq; suis iuribus despoliare, & de eisdem exhaereditare nitebatur. Eadem cuncta bona, & haereditates transferantur, & ipsemet quoq; in persona sua ad fouendum pariter, & seruiendum illi tradatur. Quem vsque ad obitus sui diem, frater ipse proditus, vel soror prodita, victu & amictu, tanquam vnum de familia sua conseruare tenebitur. Et hoc idem intelligendum est etiam de mulieribus, seu filiabus quorumcunq; Dominorum, ac Nobilium, quarum scilicet aliqua, in iuribus paternis (quae etiam alioquin ius foemineum contigissent) per Regiam maiestatem ad supplicationem quorumpiam, in verum haeredem, & successorem masculinum se praeficere procurabit, per hocq; alias eiusdem generationis, seu progeniei foemellas, bonis ipsis priuare machinabitur. Praeterea si quispiam fratrum, aut sororum alterum generationis suae hominem de genealogia sua existere pertinaciter negauerit, & ille tandem literali documento, vel deficientibus literis, humano forsitan testimonio, vsq; ad sexaginta annorum spatium, sed non amplius, se de ipsa genealogia esse comprobauerit, tunc ex istis quoque casibus poena proditionis fraterni sanguinis, sequi debebit. Nam exinde alterum iustis suis iuribus fraudare, exhaereditareq; se voluisse declarabit.

De diuisionibus bonorum paternorum, & auitorum, inter fratres fiendis.

TIT. XL.

ITem præhabita Donationum Regiarum declaratione, iam ad ramos earundem est recurrendum. Et primò de fratrum carnalium bonis, ac iuribus possessionarijs per Donationes acquisitis: & tandem alio quouis titulo adeptis & consecutis, ac eorundem bonorum diuisionibus erit differendum. VNDE NOTANDVM quòd vniuersa bona, & quælibet iura possessionaria cunctorum Dominorum, Baronum, ac Magnatum, & Nobilium paterna & auita, quocunq; nomine censeantur, inter filios eorundem Dominorum, & Nobilium, fratres scilicet carnales, æqualiter diuidantur, & quot sunt fratres, in tot sequestrantur partes. Domus autem paterna filio iuniori deputatur ad residendum, & habitandum, ita tamen vt cæteris quoque filijs, seu fratribus de communi prouentu huiusmodi bonorum, & iurium possessionariorum, aliæ domus illi paternæ similes, in loco communi vbi videlicet illorum quilibet voluerit extruantur, & ædificentur habitandæ, ad quas de terris arabilibus, syluis, pratisque, & fœnilibus consimiliter communibus tot, & tantum quot scilicet, & quantum ad ipsam domum paternam spectare dinoscitur excidatur, & sequestretur: atque annectantur perpetuò possidenda, pariter & habenda. Et hoc verum est si tantum habuerint de communibus terris, syluisq;, & pratis, vt huiusmodi diuisio eorum debite peragi, & experiri possit. Nam alioquin omnes terræ, ac syluæ, prataq;, & fœnilia ad dictam domum paternam attinentia, & pertinentia in tot debebunt diuidi partes, quot de nouo ædificabuntur domus nobilitares, & ad quamlibet illarum domorum æqualis portio assignabitur vtenda. Inclusa tamen semper illa quantitate, atque portione terrarum, ac syluarum, & pratorum, quæ ad sessionem, vel locum sessionis Iobagionalis, in cuius scilicet facie domus noua construetur, spectabat, atque pertinebat.

Quid si domus paterna lapidea, vel magnis sumptibus constructa fuerit.

TITVL. XLI.

VBi autem domus ipsa paterna lapidea, aut latericia, vel aliter sumptuoso ædificio constructa, fabricataq; fuerit, & tantæ æstimationis reputata fuerit, vt de communi prouentu talium bonorum, similes domus construi non possint, ita vt ne vna quidem ædificari commodè possit, tunc in tali casu domus ipsa paterna, vnà cum magistris lapicidis, ac muratoribus & fabris lignarijs per hominem iudicij conscientiosi æstimari, taxariq;, & summa æstimationis in tot portiones, quot sunt fratres, diuidi debebit, filiusq; iunior, seu frater portionem sibi cedentem, gratis habebit. Sed portionem cæterorum fratrum pecuniaria solutione iuxta ipsius taxationis & æstimationis seriem refundere, illisq; persoluere tenebitur. Et hoc intellige, si filius ipse iunior tantæ ætatis fuerit, vt rebus suis commodè prospicere non possit. Nam aliter in tali sumptuoso ædificio æqualis fieri debebit inter fratres diuisio. Cæterum si bona, ac iura eiuscemodi possessionaria, ius fœmineum æquè veluti masculinum concernant, & patre defuncto filij filiæq; superstites manserint, ac filiarum altera iunior ætate fuerit, tunc in tali quoq; casu non filiæ, sed potius filio, filiam ipsam iuniorem natu immediatè præcedenti, tanquam digniori sexui, & personæ, domus paterna dabitur habitanda, sub conditionibus tamen prædeclaratis.

Quòd literalia instrumenta frater natu maior conseruare debeat. TIT. XLII.

ET hoc idem est intelligendum etiam de literarum, ac literalium instrumentorum conseruatione, quod scilicet non filiæ maiori, sed filio etiam si iunior ætate fuerit, literæ, & literalia instrumenta factum bonorum, ac iurium possessionariorum ipsorum tangentia, & concernentia dari debeant ad conseruandum. Quas, & quæ inter filios, seu fratres maior natu conseruare semper solet. Et hoc verum est, si frater ipse maior natu sanæ mentis, & non furiosus vel amens extiterit, ac dissipator bonorum suorum manifestus non fuerit, vel cæteros fratres suos de bonis paternis, & auitis, ac etiam suis

ex hæreditate palàm non prætenderit. Nam casibus in istis, non fratri natu maiori, sed alteri ex fratribus ad lineam generationis paternæ propinquiori, literæ, ac literaria instrumenta dari & assignari debebunt ad retinendum, atque conseruandum. Filiæ verò transumptum, seu paria literarum, ac literalium instrumentorum bona vtriúque sexui deseruientia tangentium, pro se coram iudicibus Regni ordinarijs habere possunt, & illis earum fratres dare tenentur. SCIENDUM hic prætereà, quod illi erit omnium causarum & litium, contra fratres motarum vel mouendarum, infra diuisionis tempus, supportatio, (communi tamen sumptu) ad quem literarum ipsarum spectabit conseruatio.

De diuisionibus bonorum per fratres acquisitorum, & de clausula: Donationis per eum. TIT. XLIII.

VLterius notandum, quod si duo, vel plures fuerint fratres carnales, aut etiam vterini in bonis, & iuribus possessionarijs auitis, vel paternis indiuisi, quorum alter in curia Regia, vel aliorum dominorum laribus seruitio se mancipauerit, alter autem domesticis curis, & laboribus domi vacauerit, & ille seruitio deditus, bona aliqua, seu iura possessionaria ab ipsa maiestate Regia, vel alijs etiam forsitan dominis seruitiorum suorum meritis ita exigentibus, pro se impetrauerit, & nomina fratrum suorum domi manentium clausula cum illa: ET PER EVM, &c. in literis, seu priuilegijs Donationalibus inscribi, & inseri procurauerit, tunc licet impetrans ipse ante tempus diuisionis cum fratribus suis fiendæ, de huiusmodi bonis per eum acquisitis, & inuentis, liberam, prout voluerit, disponendi habeat facultatem. Et hoc intellige non pro se vel suis hæredibus, aliquo sub colore vsurpando, aut reseruando, sed à se priùs realiter alienando. Tempore tamen diuisionis vnusquisque fratrum portionem suam de illis sibi cedentem, æquè vt impetrator ipse principalis, habere de iure potest. Iura enim possessionaria in quibuscunque literis, seu priuilegijs Donationalibus contenta, semper in tot debent diuidi partes, quot sunt personæ, vel nomina hominum literis in eisdem specificè denotata. Nisi forte exceptio, vel distinctio fuerit ibidem super hoc declarata. Clausula itaque ipsa: PER EVM, non est intelligenda, vt tantum valeat, quantum post eum, prout quidam plus sapere volentes, quàm oportet sapere, intelligendum arbitrati sunt, arguentes, & astruentes inde cæteros fratres viuente principali impetratore, portionem de huiusmodi bonis acquisitis, & inuentis habere non posse, sed illa post decessum ipsius impetrantis cum filijs eiusdem, diuidenda esse, quod tenendum non est. Fratres etenim indiuisi infra diuisionis tempus, & lucrum, & damnum æqualiter participare, sufferreque, & tollerare debent. Hinc est, quòd si etiam nomina aliquorum fratrum carnalium, aut vterinorum, vel etiam patruelium, diuisionem bonorum inter se nondum habentium, in literis huiusmodi Donationalibus inscripta non fuissent, tamen tempore diuisionis portionem suam vnusquisque illorum (vt præmittitur) de iure habere potest, vnde per hunc terminum: PER EVM, &c. semper intellige medio, vel per medium eius, scilicet impetrantis, quasi diceret maiestas Regia, consideratione seruitiorum talis fidelis sui, eidem, & medio eius, vel propter eum, etiam alteri possessionem seu villam vnam contulisse.

Quid si fratrum quispiam bona per se inuenta, pro se reseruare voluerit.

TIT. XLIV.

VBI tamen fratrum aliquis (cæteris torpori, & negligentiæ, desidiæq; deditis) continuè seruiendo sanguinis sui effusione, vel aliter seruitijs, aut virtutibus suis, bona aliqua, seu iura possessionaria quæsiuerit, & cum cæteris fratribus suis illa participare noluerit, tunc si omnibus bonis, & iuribus paternis renunciauerit, acquisita per seipsum bona totaliter pro se, & hæredibus suis perpetuò reseruare valebit. VNDE SEQVITVR, quod proditio fraterni sanguinis non in acquirendis bonis, & iuribus possessionarijs (prout nonnulli putauerunt) sed in exhæredandis de acquisitis paternis scilicet, & auitis bonis consistit.

Quid

Quòd diuisio bonorum inter fratres carnales, non processu litis fieri debeat.
TIT. XLV.

SCiendum est deinde, quód diuisio inter fratres carnales, & etiam vterinos, nondum tamen diuisos, non processu litis, sed per literas duntaxat Regiæ maiestatis Præceptorias ad comites, vel vice comites, & iudices Nobilium illius comitatus, vbi bona & iura possessionaria diuidenda sita sunt, & adiacent, sonantes, vel si eadem bona in pluribus comitatibus habeantur, ad vnum magistrorum Prothonotariorum datas, & directas fieri solet, atque debet, per quos vel quem vniuersa bona, & quælibet iura possessionaria paterna, & auita, ac etiam per eos communiter acquisita, simul cum vniuersis rebus mobilibus, cuiuscunque speciei seu materiei existant, contradictione alicuius ex fratribus non obstante, iuxta numerum personarum diuidi, & ab inuicem sequestrari semper possunt. FACTA AVTEM semel ipsos fratres (modo antè lato) diuisione, si quispiam forsitan fratrum in eiuscemodi iuribus possessionarijs, aliqua ex causa legitima, rursus diuisionem habere voluerit, aut portionem suam minorem, vel inutiliorem cæteris esse, aut iuris ordine de manibus suis ablatam fuisse allegando, tunc diuisio hoc modo non nisi processu iuris, vnico tamen termino octauali (si per iudicem ex propositis, & allegatis partium admittenda censebitur) fieri poterit, atque debebit, sæpenumero enim absque rationabili, & legitima causa, secunda diuisio postulatur. Et hic articulus etiam de fratribus patruelibus, nondum diuisis est intelligendus.

Quando noua diuisio bonorum inter fratres condiuisionales admittatur, & quando non. TIT. XLVI.

INter fratres verò condiuisionales, si aut auorum, aut abauorum temporibus diuisio in aliquibus bonis, & iuribus possessionarijs facta fuisset, & literæ quoque diuisionales super ea re confectæ extitissent, deinceps diuisio non est admittenda, nisi forsitan alter fratrum potentior cæteris euadens post rectam diuisionem particulam aliquam iuris possessionarij, vel territorij alterius sui fratris violenter pro se vsurpasse, seu vendicasse comprobaretur, & impotentior frater, violentiæ potentioris fratris resistere non valens, æquam diuisionem ex nouo postularet. Nam hoc casu diuisio ipsa de nouo peragenda dignoscitur, longo tamen processu litis, & hoc quoque eo modo, si frater ipse diuisionem postulans, legitimam (vt præmisi) assignauerit rationem. Nam si considerans alterum fratrem post factam cum eo, vel pro genitore suo diuisionem, in terris sibi cedentibus, vineas, & promontoria plantasse, vel aliter frutices, & virgulta extirpasse, ex eoque vtiliorem sua portione, quæ fortè incultam mansit, existere, & propterea diuisionem postulare compertus fuerit, etiam longo litis processu, hoc est, in quatuor terminis octaualibus, nouam diuisionem bonorum consequi non debebit. Si autem temerariè particulam aliquam iuris sui, vel territorij, alterum per fratrem occupatam fuisse, allegauerit, tunc super potentiaria huiusmodi vsurpatione bonorum suorum, vel particulæ iuris sui possessionarij, etiam insinuatione mediante, fratrem suum iuri, in causamque conuenire licitè poterit. Et hoc si tempus præscriptionis in actibus potentiarijs obseruari consuetum, non transcenderit, quod triginta & duobus annis allegari, obseruarique solet. Nam super hæreditario iure, & proprietate iuris possessionarij inter fratres, præscriptio nunquam est admittenda. PRÆTEREA si fratres aliquando per metarum inter se erectiones, & distinctiones, diuisionem fecisse reperti fuerint, tunc diuisio bonorum de cætero inter eos, & ipsorum hæredes fieri nunquam permittitur. Huiusmodi tamen metalis distinctio & erectio, mutuam in se bonorum deuolutionem inter fratres non excludit, neque exclusisse intelligitur.

Quòd vniuersa bona inter fratres diuisa, altero fratrum deficiente, in alterum deuoluantur, etiam matrimonio interueniente. TITVL. XLVII.

SCiendum vlterius, quòd vniuersa huiusmodi bona, & iura possessionaria inter fratres diuisa, altero ipsorum hæredibus carente, etiam post centum, ducentos, & etiam

plures annos (si matrimonia quoque post quartum generationis ipsorum gradum, inter eos, vel alterum eorum celebrata fuissent) in cæteros fratres superstites, & hæredibus gaudentes deuoluuntur, dummodo fratres ipsi in humanis agentes, per rectam generationis lineam, fratrem defunctum & hæredibus destitutum, de sua vera progenie fuisse, & cum progenitore illius in bonis, & iuribus possessionarijs ab ipso derelictis, progenitores eorum diuisionem habuisse, vel fecisse valeant literali documento comprobare. Deficientibus verò literis, etiam humano testimonio ad sexaginta annorum curricula, sed non amplius, prosapiam & genealogiæ suæ stirpem, ramumq; de iure poterunt verificare. VNDE sequitur, quod bona, & iura possessionaria post diuisionem inter fratres factam, per aliquem fratrum acquisita, & inuenta, eodem fratre acquisitore præmortuo, & hæredibus destituto, non in fratres condiuisionales deriuantur, sed Fisco Regio applicantur. HOC quoq; necessariò interserendum occurrit, quod bona, & iura possessionaria, duobus aut tribus personis alienis sanguine, non fratribus, nec consanguineis, per Regiam maiestatem qualitercunq; donata, aut aliter per eosdem acquisita, altero eorum decedente, & hæredibus carente, rursus ad collationem Regiam deuoluuntur. Sola enim sanguinis propago, & fraternalis mutua diuisio, efficit ex se mutuam, & reciprocam bonorum in alterutrum condescensionem, atque deuolutionem, allegatione cuiusuis præscriptionis non obstante.

Vtrùm bona marito, & vxori simul collata, deficiente marito, in vxorem ipsam deuoluantur, & econuerso. TITVL. XLVIII.

QVoniam nonnulli dominorum & Nobilium, solent nomina vxorum suarum in literis seu priuilegijs Donationalibus super bonis, & iuribus possessionarijs iusto titulo seruitijs eorum acquisitis conficiendis, ponere pariter & inserere. Ideò quæritur secundò, Vtrum decedente marito sine hæredibus, portio sua in huiusmodi iuribus possessionarijs, & bonis habita, in vxorem suam deuoluatur? Cum non frater, sed consors, vel vxor duntaxat mariti fuisse mulier ipsa censeatur, & econuerso. An vxore absq; hæredibus defuncta, portio sua in maritum eius condescendat, atque deriuetur? DICENDVM, quòd sic. Nam licet vir mulieri, & mulier viro non sit neque censeatur esse frater sanguinis propagatione, carnis tamen vnione, & copulatione plusquam frater esse reputatur. Iam enim secundum Euangelicam doctrinam non sunt duo, sed vna caro: frater autem altera caro existit. Propter vnionem itaq;, & copulam carnis, portio possessionaria mariti, in vxorem suam, & econtra vxoris in maritum, casu in prænarrato, ritè deuoluenda erit. Hic tamen aduertendum est, quòd si in præallegata Donatione, vel literis Donationalibus, clausula vtriusq; sexus, non interseratur, sed simplici modo Donatio emanat, tunc iura huiusmodi possessionaria fœmineum (si etiam filias ipsa mulier habeat) non sequuntur, sed masculinum duntaxat sexum concernere dignoscuntur. Vbi tamen in donationis tenore, clausula ista adiecta, & apposita fuerit, quòd videlicet, si impetratorem ipsorum bonorum hæredibus masculinis carere contingat, tunc eadem bona in filias suas deuoluantur. Tunc ipsa bona, & iura possessionaria vbi, & postquam ad manus filiarum deuenerint, propter clausulam & rationem prænotatam, vtriq; sexui semper deseruient. Et idem est tenendum de bonis quoq; emptitijs, si nomen vxoris in literis Emptionalibus, & Inscriptionalibus insertum fuerit, quod scilicet, altera partium deficiente, in alteram illo modo antelato, deuoluantur.

Vtrùm bona nota infidelitatis condemnati, in fratrem adoptiuum, Regio consensu accedente, condescedant. TIT. XLIX.

QVia super deuolutione bonorum nunc tractatur, ideò adhuc quæritur, Vtrùm dona, & iura possessionaria cuiuspiam ob notam infidelitatis condemnati, post factam capiti, & bonis suis gratiam, in illum, cum quo super deuolutione bonorum suorum prius fraternalem adoptionem, & contractum fecerat, & huiusmodi contractui consensus Regius accesserat, condescedant, an ne? DICENDVM, quod non. Quoniam

niam contractus ipse vim fraternalis condiuisionalitatis in bonorum successione tenet. Modò certum est, quòd talis infidelitatis nota inquinati, & obfuscati hominis bona, nec in filios suos prius natos, nec etiam in fratres eius carnales, aut condiuisionales deriuentur. Et ideò neq; in fratrem adoptiuum (si etiam consensus, vt præfertur, Regius super ea re fuisset impetratus) bona prænotata deuoluuntur. Super condescensione autem eorundem bonorum antè collatam gratiam Regiam, nulla est quæstio, quia tunc ipsa bona illi cessissent, cui per Principem donata fuissent. Quamdiu enim quisquam dominium reale bonorum suorum tenet & possidet, interim semper ea, delictis suis & excessibus ita exigentibus, perpetuò amittere potest, fraternali adoptione non obstante.

Quid de successione filiarum duorum fratrum in hæredes seorsum præfectarum sit sentiendum. TIT. L.

ITEM vlterius quæritur, si duo fuerint fratres carnales, aut condiuisionales, quorum vterque (sexu masculino destituto) filias suas, in proprijs bonis, ac iuribus suis possessionarijs, seorsùm & diuerso tempore, in hæredes masculinos, vel etiam ad vtrunque sexum per Principem præfici, & creari procurauerit, neutro fratrum huiusmodi præfectionem alterius impugnante, vtrùm deficientibus filiabus, vel hæredibus, aut posteritatibus vnius fratris, bona, & iura ipsarum possessionaria, in filias, vel posteritates alterius fratris super extantis deuoluantur, ratione consanguinitatis earum, vel in Regium Fiscum condescendant? Dicendum quòd Regio Fisco erunt applicanda. Quoniam ille non successionis, vel consanguinitatis iure, sed præfectionis virtute, bona ipsa adepta fuisse dignoscuntur. Præfectio autem vim, naturamque Donationis repræsentare dignoscitur, & eiuscemodi Donatio seorsim, & non coniunctim facta fuisse reperitur, ideò tanquam inter alienas personas, diuisim, & diuerso tempore facta reputantur, & per consequens in Fiscum Regium deriuantur, prout in Donationibus quoq; fratrum carnalium post diuisionem impetrandis (si nomen alterius fratris diuisi non interseratur) fieri consueuit, quod scilicet deficiente fratre impetratore, & bona post diuisionem obtenta, non in fratrem superuiuentem, cum quo diuisus fuerat, condescendant, sed collationi Regiæ Maiestatis subiaceant.

De diuisione bonorum inter patres & filios eorum, & de paterna, seu patria potestate. TIT. LI.

SCiendum deinde est, quòd quamuis inter patrem, & filium, diuisio bonorum non semper admittatur, sunt tamen multi casus, in quibus (si etiam filius nollet) pater suus eum ad diuisionem peragendam compellere potest, & econuerso, si videlicet pater nollet, filius nihilominus, diuisionem bonorum cum patre peragendi habet auctoritatem. Sed antequam isti casus declarentur, necessarium videtur scire, qualem, & quot modis habeant patres in filios suos potestatem. VBI NOTANDVM, quòd omnes filij, & filiæ parentum legitimæ, & illegitimæ ætatis, non emancipati, hoc est à patria seruitute non liberati, infra tempus emancipationis, seu liberationis, quæ iuxta consuetudinem patriæ nostræ ex parte filiorum per solam bonorum, & iurium possessionariorum cum patre diuisionem, ex parte verò filiarum per earum desponsationem, & nuptiarum solennitatem, seu matrimonij consumationem fieri consueuit, in patria potestate consistant. Qui ergò ex te, & vxore tua nascuntur, quàm diu emancipati non fuerint, in tua potestate erunt: & non solum illi, verùm etiam nepotes tui, hoc est filij, qui ex tuo filio non emancipato generantur, in tua pariter potestate manebunt. Qui tamen ex filia tua nascuntur, illi non in tua, sed patris, vel aui eorum potestate erunt, siue pater nobilis, siue ignobilis existat, quia filij non matris, sed patris familiam sequuntur. Et inde est, quòd ex nobili matre, & ignobili patre generati, inter veros nobiles non computentur. PATERNARVM itaq; potestatum. PRIMA est, quòd filius quamdiu in potestate patris erit, de bonis paternis mobilibus, & immobilibus, inuito & non consentiente patre, nil quicquam vendere, vel aliter alienare,

neq;

neque etiam contractum super his, cum aliquo facere, aut inire potest. Secunda, quòd patres filios suos etiam legitimæ ætatis, ipsorum de meritis interdum exigentibus, castigare & corripere, immò, si excessus, flagitiorum qualitas expostulauerit, incarcerare etiam possunt. Item, quòd necessitate rationabili ingruente, patres onera filiorum suscipere, ac super se leuare, & sæpe etiam bona ipsorum nondum tamen diuisorum, in extremæ necessitatis casu, vendere, & alienare possunt, prout declarabitur infra. Item, quod inuito patre filium suum apud se retinere potest nemo. Item, quòd pater potest filium suum obsidem pro se ponere, sed non econuerso. Item, quòd filij non possunt testari quicquam de rebus mobilibus paternis, nisi quantum patres eorum admiserint, quia testamentum ex libero testantis arbitrio debet procedere. Tales verò filij, non in eorum, sed aliorum videlicet patrum consistunt potestate. Secus tamen est, de rebus per filios, proprijs eorum seruitijs, vel literarijs disciplinis acquisitis. Super illis namq; etiam præter voluntatem patris, liberè testari possunt.

Casus in quibus pater potest filium ad bonorum diuisionem compellere.

Titvl. LII.

Item vlterius sciendum, quod pater potest filium suum puberem, atque legitimæ ætatis, sed non impuberem in casibus infra scriptis ad diuisionem hæreditatum, & alienarum rerum compellere: non tamen potest de illis eum exhæreditare. Primo, si filius in parentes manus violentas iniecerit, vel aliam grauem & notabilem iniuriam eis intulerit. Item si parentes criminaliter accusauerit de tali causa, quæ in perniciem Principis, vel Reipublicæ totius Regni nõ vergit. Item si vitæ parentum insidiatus fuerit, veneno scilicet vel alio modo in necem parentum conspirando. Item cum maleficis, vel alijs nephandæ vitæ hominibus contra voluntatem patris perseuerauerit, bona paterna praue consumendo. Item si parentem captum de manibus inimicorum, vel de carcere cum potuerit, non redemit, neq; liberauit, vel pro eo fide iubere recusauit.

De casibus, in quibus econtrario filius cum patre diuisionem facere potest.

Titvl. LIII.

E Contrario verò, filius (etiam in potestate paterna constitutus) patrem suum in casibus subnotatis ad bonorum, & rerum diuisionem faciendam cogendi, & inducendi habet auctoritatem, præmissa patria potestate non obstante. Primo quando pater dilapidator bonorum suorum extiterit, & bona sua, ac filiorum suorum non ex necessitate, & causa rationali, sed per fraudem potius alienauit, vel alienare manifeste prætendit, & de huiusmodi voluntate sua filio euidenter constabit. Item si quando hæreditates, & iura sua possessionaria licet non alienauit, nec alienare intendat, tamen ea non debite colit, aut custodit, sed desolari permittit. Item si pater filium sine iusta causa, & sine notabili culpa impiè, & crudeliter corripit. Item quando pater filium post perfectum tempus legitimæ ætatis, matrimonium contrahere vetat. Item quando pater cogeret filium suum ad peccandum. Quamuis autem filius patrem criminaliter accusare (prout immediate prænarratum est) non valeat, tamen hoc casu (Deo enim magis quàm parentibus obediendum est) poterit filius honestis conditionibus patrem ad diuisionem bonorum faciendam non accusando, vel criminaliter contra eum agendo, sed potius errori, & defectui illius compatiendo, prouocare, & inducere, atque etiam compellere. Divisionem autem prædeclaratam bonorum, & rerum propter præmissos casus fiendam intellige semper de bonis, & iuribus possessionarijs, atque rebus mobilibus auitis, & non proprijs seruitijs, vel virtutibus patris acquisitis. Nam si pater ob causas, & rationes præscriptas coegerit filium suum ad diuisionem, tunc de bonis & hæreditatibus, seu iuribus possessionarijs, atque rebus mobilibus per eum qualitercunque conquisitis, & inuentis, diuisionem cum filio facere non tenetur. Verum si cessantibus præmissis causis diuisio inter patrem, & filium facta, subsecutaque fuerit, tunc indifferenter de omnibus bonis, & rebus inter eos diuisio fieri debebit.

Quoniam pater filio, & ècontra filius patri, quicquid rerum, & bonorum poterit acquirere, iure naturali tenetur.

Adhuc de vno casu diuisionis, & de bonis filium iure materno concernentibus.

TITVI. LIV.

SCiendum etiam est, quòd postquam filius, annuente patre, legitimam duxerit vxorem (non obstantibus prænarratis casibus) poterit patrem suum semper (ritè tamen, & legitimè) ad diuisionem in omnem euentum cogere, vt i aqualiter de vtriusq; patris videlicet & filij, bonis ac rebus diuisio peragenda erit. Verum tamen si filius habuerit patrimonia, ac iura possessionaria separata, quæ sibi iure materno prouenerint, siue viuente, siue decedente matre, eiusmodi bona cum patre diuidere non tenetur. Quia in ea parte matris solum, & non patris familiam bona illa sequuntur, prout manifeste ratio quoq; sola dictat.

De filijs furiosis, & mente captis quòd semper in patria potestate consistant.

TITVI. LV.

NEC hoc prætermittendum est, quòd filij furiosi, amentes, & mente capti, quia nunquam ad annos discretionis, & perfectæ ætatis peruenisse existimantur, ideò nunquam de patria potestate liberantur. Vnde parentes eorum possunt ipsos ad omnia iusta, & honesta obligare. Bona etiam illorum in casu manifestæ necessitatis alienare. Attamen ipsi quoque tenentur de victu, & amictu concedenter illis prouidere. Idem est intelligendum (patre defuncto) etiam de fratribus ipsorum furiosorum, quòd scilicet frater eorum sanæ mentis inter alios ætate grandior, curam eorundem furiosorum, & amentium tanquam pater supportabit.

Quot modis cesset & tollatur paterna potestas. TIT. LVI.

QVamuis autem filij de potestate paterna per diuisionem bonorum (prout prænotatum est) eliberari, & emancipari soleant, tamen sunt aliqui casus, in quibus etiam aliter cessat, & tollitur patria potestas. PRIMO per mortem patris sine testamento decedentis, si videlicet tutores testamentarios filio illegitimæ ætatis non substituit: & hoc si pater ipse iam sui iuris fuerat, & in potestate patris sui non erat. Nam hoc modo filius in potestatem aui sui reincidere debebit. ITEM aufertur patria potestas, si pater ob aliquod crimen infidelitatis vel alios enormes excessus, hæreditate bonorum, & iurium suorum possessionariorum priuabitur, ac ad capitalem quoque sententiam, per hoc condemnabitur. Nam sicut à mutua, & reciproca bonorum successione per huiusmodi notam, seu criminis pœnam, tam de filijs quàm fratribus decidisse, ita etiam patria potestas sublata, & extincta esse comprobabitur, atque verificabitur. ITEM cessat paterna potestas, si pater in manus hostiles, & captiuitatem inciderit. Nam qui captus est, alium in potestate sua habere non potest. Quia tunc sui iuris non est, & hoc quamdiu in captiuitate manebit. Nam post eius eliberationem, atque reuersionem, paterna potestas instaurabitur, & reuiuiscet. HINC EST quòd etiam præscriptio contra ipsum interea non procedit, neq; ipse contra quempiam præscribere potest, sed infra reuersionem suam omnia in statu eodem priori permanebunt, & post reditum suum in cunctis causis & earum articulis, atq; processibus, statum priorem sortietur.

Quòd quilibet Dominorum & Nobilium super bonis suis proprijs, liberam disponendi habeat facultatem. TIT. LVII.

SCiendum est autem, quòd quilibet Dominus, Baro, Magnas, ac Nobilis, & possessionatus homo filios & filias habens, sine omni consensu, immò & contra voluntatem eorundem, de & super rebus, ac bonis & iuribus suis possessionarijs, per eum proprijs seruitijs suis acquisitis, & adeptis, siue proprijs pecunijs, quæ etiam seruitijs acquiri consueuerunt, comparatis, & emptis, vita sua comite liberam (prout voluerit) disponendi & ea etiam alienandi, plenariam habet potestatis facultatem, filiorum, vel filiarum contradictione,

dictione, inhibitione, vel alia quauis repugnatione non obstante. Et si quam pater ipse diuisionem in eisdem rebus ac bonis, iuribusq; suis possessionarijs, in humanis agens inter filios filiasq; fecerit, ne, eo è medio sublato, dissensiones, odia, contentionesque & differentiarum materiæ inter eosdem, praua ratione suboriantur, etiam post obitum patris, filij & filiæ diuisionem ipsam ratam habere, & in eadem perpetuò permanere tenebuntur. Et hoc idem est etiam de bonis, & iuribus possessionarijs vigore alicuius contractus, seu fraternalis adoptionis, vel etiam præfectionis in aliquem virum, aut aliquam fœminam redactis, & deriuatis tenendum. Quia solus, vel sola eiuscemodi bona consecutus, aut adepta esse intelligitur, atque comprobatur.

Quod pater bona auita in præiudicium filiorum, alienare non potest.

TITVL. LVIII.

VErum tamen super bonis, ac iuribus possessionarijs auitis, pater in præiudicium filiorum vel etiam filiarum, si ea ius quoque fœmineum sequantur, & similiter frater in præiudicium fratris super bonis, ac iuribus possessionarijs paternis vel auitis, sine consensu filiorum ac filiarum, vel fratrum, quantum ad alienationem aut venditionem eorundem bonorum simpliciter, nullam penitus Fassionem facere potest. Quæ si etiam fieret, nullius censeretur esse vigoris, neque firmitatis. SOLENT namque nonnulli bona & iura possessionaria paterna, & auita, sæpe necessitate cogente, interdum verò nulla rationabili causa adurgente, sed gula duntaxat & crapula, commessioneque monente, interdum autem damnabili inuidia contra fratrem concepta instigante, pariter & diabolo cooperante: aliquando vero bene & rectè, sæpius tamen malitiosè, quibus possunt, impignorare, aut perpetuo vendere, inscribere, & diuersis titulis, exquisitisq; coloribus obligare: & vt facta super eo Fassio maioris firmitatis existat, & inualidari nequeat, onera filiorum, filiarumq; & fratrum super se, & hæreditates suas in serie Fassionis assumere, atq; leuare.

Quid sit onus assumere, & quot modis onera filiorum, & fratrum assumantur.

TIT. LIX.

ONera autem assumere, est fideiussionem quandam super obseruatione paternæ, vel fraternæ Fassionis emptori bonorum aliquorum facere. VNDE SCIENDVM, quòd onera filiorum, vel fratrum tribus modis assumuntur. PRIMO modo simpliciter. SECVNDO verò, rationabiliter. TERTIO autem & vltimo necessitate. PRIMO inquam simpliciter, quando scilicet nulla euidenti necessitate, nulla etiam rationabili de causa (prout immediate præmisi) sed aut malitiose, aut gulosè, aut etiam iniuriosè, onera ipsa assumuntur. Et sic nihil tenet in iudicio: sed de plano, simpliciterque & assumptio huiusmodi reuocatur, & Fassio quoque inualidatur. SECVNDO modo rationabiliter, manifesta videlicet & rationabili causa occurrente, puta possessionem præ manibus alienis in pignore habitam, ad se redimendo, vel dotem & res Peraffernales, atque ius Quartalitium soluendo, vt scilicet vna portio, aut particula venderetur, & residuitas omnium bonorum ab onere necessario eriperetur. Item piscinas, molendina domosq;, & curias ex necessitate construendo, vel portionem aliam, & forsitan meliorem precio possessionis, aut portionis venditæ emendo, aut concambium possessionarium faciendo. Quæ quia filio, vel fratri in lucrum hæreditatis succedunt, ideò simpliciter onera præassumpta in tali casu reuocari, & retractari non possunt. Sed si filius, in serie Fassionis & in assumptione oneris specifice nominatus ea reuocare voluerit, tunc viuente patre cum Homagio, & æstimatione communi vniuersorum iurium possessionariorum patris vbilibet adiacentium: mortuo verò patre solummodo cum communi æstimatione ipsorum iurium paternorum retractandi, & anihilandi habet potestatis facultatem. Et idem est etiam de fratrum Fassione sentiendum, atque tenendum. Hic tamen aduertendum est, quòd si assumptio oneris generaliter facta fuerit: & nomina filiorum, vel fratrum in Fassionis serie nominatim expressa, denotataque non extiterint; tunc eiuscemodi oneris assumptio nil tenebit, sed simpliciter inualidari valebit. TER-

TIO verò & vltimo modo extrema necessitate vrgente, dum videlicet quis sententia capitali iuris ordine aduersus alium conuictus, & condemnatus fuerit, & forsitan in persona quoque propria vigore ipsius latæ sententiæ detentus, ac ad manus iudiciarias ad infligendam sibi pœnam à iure statutam assignatus fuerit, vel licet non detentus, gratiam tamen Regiam non consequutus, aut si gratia sibi data fuerit, ita tamen vt concordet cum aduersa parte (Nam & alioquin Regia maiestas gratiam, non secus nisi vt concordet facere potest) Vel in Turcorum, Saracenorum, aut Thartarorum, seu aliorum quorumcunq; hostium, & inimicorum, captiuitate detentus, & inde non secus nisi pactione quapiam liberatus fuerit, Tunc hoc vltimo modo præmissi oneris assumptio nunquam reuocabitur. Nulla etiam via, Fassio super ea re facta per filium, vel fratrem retractabitur. Immò si pater portionem filij, (quia propria portio ad caput suum redimendum non sufficeret) in casibus præmissis antè diuisionem cum filio factam, alienauerit, filius sufferre, tollerareq; debebit. Nec eiusemodi Fassioni si etiam vnica, & singularis esset persona fatens. Nec Regius, nec fratrum condiuisionalium consensus est necessarius, sed semper de se rata manebit, atque firma. COROLARIUM itaq; ex præmissis infertur, quòd possessionaria venditio triplex est, scilicet Simplex, Rationabilis, & Necessaria. SIMPLEX venditio nihil valet. RATIONABILIS verò aliquando valet, & aliquando retractatur. NECESSARIA autem semper valet & semper tenetur, & nunquam inualidatur, prout ex immediata prædeclaratione assumptionis, & reuocationis onerum filiorum, ac fratrum clarè liquet.

De legitima admonitione in possessionaria venditione necessariò præmittenda.

TIT. LX.

NOtandum vlteriùs quòd quia in Fassionibus tam impignoratitio, quam etiam perpetuitatis iure, & titulo maximè in præiudicium fratrum, per plerosque faciendis damnabilis quædam abusio succreuit, quòd scilicet quinquaginta florenos interdum à fœneratore quis accepit, & centum aut ducentos florenos coram capitulo, vel conuentu, aut iudicibus ordinarijs Regni se accepisse studiose, & quidem malitiosè fatetur. Capitulum autem, & conuentus, vel iudices Regni ordinarij iuxta Fassionis factæ seriem, & modum literas Fassionales & Obligatorias dare tenentur. Sicque nonnulli propediem tanta pecuniarum summa bona sua obruunt, & inuoluunt, vt vix medietatem summæ eadem bona valere dignoscantur. Vnde sæpe euenit, vt huiusmodi bona ab ipsa sua progenie, perpetuò alienentur. Et ideò quælibet possessionaria venditio, immò & impignoratio, legitimam semper requirit filiorum, aut filiarum, vel fratrum, ad quos successio & deuolutio huiusmodi iurium possessionariorum venditioni & impignorationi expositorum spectare dignoscitur (vt illam, vel illa ad se recipiant) admonitionem qui si legitimè admoniti, & requisiti possessionem seu iura huiusmodi possessionaria, iuxta condignam, & communem eorum æstimationem, ac valorem pro se habere, & ad se recipere voluerint, ante omnes alios emptores, aut fœneratores liberam, plenariamque habent pro se recipiendi, & emendi facultatem. SI VERO venditor, impignorator ipse admonitionem præmissam facere recusabit, & iura sua possessionaria præter scitum, vel consensum dictorum filiorum, vel fratrum cuipiam alienabit, vel impignorabit, & ipsorum filiorum, aut filiarum, vel fratrum aliquis, aut aliqua, emptorem huiusmodi bonorum seu iurium possessionariorum contra se in curiam Regiam propterea euocabit, tunc in vno duntaxat termino iuridico scilicet Octauali, causa ipsa finiri debebit: & actor ipse bona, seu iura possessionaria prænotata, sola ipsa communi æstimatione eorundem, pro se recuperabit, non obstante pecuniarum summa, quantumuis magna in literis fœneratoris, seu emptoris super ea re Fassionabilibus, specificata. Dempto tamen & excepto casu, quo quis in capitali sententia conuictus detineretur, & manibus iudiciarijs ad luendam pœnam traderetur. Nam hoc modo (quia præter trium dierum spacium inducias ad còncordandum cum aduersa parte non habet) admonitionem (modo antelato) facere non tenetur, sed quibus, & in quanta summa pote-

ma poterit, liberam vendendi bonorum suorum auctoritatem ibidem semper habet. 12

Et hoc idem est intelligendum etiam de eo, qui apud hostes externos in captiuitate tenetur, quod scilicet is quoque bona sua sine omni admonitione pro capitis sui redemptione, vendere, perpetuoq; alienare potest. VBI AVTEM admonitio prædeclarata venditionem perennalem bonorum, & iurium possessionariorum legitimè præcesserit, & nemo filiorum, aut filiarum, vel fratrum, bona ipsa, & iura possessionaria venditioni exposita pro se habere, seu emere voluerit, vel forsitan inopia præpediente comparare non poterit, tunc ijdem filij, ac filiæ, & fratres ipsi non aliter postea nisi pecuniæ summa in literis Fassionalibus specificata plenarie deposita, & persoluta, vel etiam perennali æstimatione mediante, & longo litis processu, bona illa pro se vendicare valebunt. Nam & venditores bonorum suorum in casibus, articulisq; rationalibus, & admittendis, non sunt adeò coërcendi, & astringendi, vt iustis eorum iuribus, & rebus vti aut frui debitè nequeant. Attamen si quis filiorum, aut filiarum, vel fratrum bona ipsa ad se recipere velle, tempore ipsius admonitionis responderit, & allegauerit, tunc ad deponendam summam ipsam condignam, & concordandum cum venditore, terminus breuis, & competens coram iudice (cuius auctoritate, & literis admonitio ipsa fit, & exequitur) ad comparendum sibi præfigi debebit. Termino autem ipso adueniente, si summam illam iuxta Iudicis ipsius deliberationem, & bonorum ipsorum communem æstimationem deponere recusauerit, venditor ille liberam bonorum suorum alienandi facultatem habebit. DE IMPIGNORatitijs autem bonis, & iuribus possessionarijs secus est sentiendum. Nam iura aliqua possessionaria, supra valorem dictæ communis æstimationis eorundem siue præcedat admonitio legitima, siue non, in præiudicium ipsorum filiorum, aut filiarum, vel fratrum, aut etiam iuris Regij, impignorari nemini possunt. Verumtamen hæc æstimatio, & eius series, non solum domos, ac curias nobilitares, sessionesque Iobagionales populosas, ac desertas, vel prædiales, in faciebus oppidorum, villarum, aut possessionum adiacentes, sed etiam terras, syluas, ac prata, piscinas, & molendina (prout in Quartalitiorum solutione) per omnia includit, & in quantum huiusmodi æstimatio iuxta limitationem iudicis se extendit, in tantum etiam depositio, atq; restitutio pecuniarum pro iuribus impignoratitijs per filios, aut filias, vel fratres, sed & eos, qui forsitan cum iurisditione Regia (in casu quo impignoratio per vnicam, & singularem personam, defectuiq; seminis proximam facta fuerit) procedere videbuntur, fieri debebit. Filias autem & mulieres in casibus præmissis illas intellige admouendas esse, quas iura ipsa possessionaria vendenda vel impignoranda cum sexu masculino æquali iure concernunt. Nam aliter filiæ, vel mulieres ipsæ pro extraneis in hac parte reputantur. Et non secus quàm vicini, aut commætanei agere permittuntur. Hoc excepto, quòd si voluerint ante omnes vicinos, & commætaneos sese ad emptionem & receptionem bonorum illorum ingerere, & illa pro se habere possunt. Vicini verò, & commætanei per admonitionem prædeclaratam, & pro ipsorum parte factam iura possessionaria venditioni exposita, pro se quidem ante omnes alios emptores extraneos, & remotiores vendicare possunt. Non tamen æstimatione communi prout fratres, vel sorores, sed capitalis semper pecuniæ summæ in literis Fassionalibus expressa depositione, & plenaria solutione, vel etiam ipsorum iurium possessionariorum, perennali cum æstimatione. Vnico tamen termino octauali, si admonitio ex parte vendentium non præcesserit, & ipsi nihilominus vicini, & commætanei pro parte ipsorum admonitionem super ea re solitam peregerint. Qui pro iuribus possessionarijs impignoratitij pari modo capitalem summam, pro qua huiusmodi impignoratio facta fuerit, persoluere tenentur. Nec de æstimatione aliquali se in hac parte ingerere, vel immittere possunt, cum de proprietate, & hæreditate talium iurium possessionariorum, nil ad eos pertinere dignoscatur.

Quomo

Quomodo portio fratris per alterum fratrem vendita, vel impignorata recuperari debeat.

TITVL. LXI.

NOtandum vlteriùs, quòd plerunq; solent fratres natu maiores, & interdum etiam minores, qui absentibus fratribus natu maioribus bona & iura possessionaria eorum paterna, & auita nondum diuisa domi manendo possident, oneribus cæterorum fratrum suorum carnalium, vel vterinorum in se sumptis, eadem iura possessionaria impignorare, aut perpetuò vendere. Per hocq; emptores non solum portionem illius vendentis, vel impignorantis, vèrum etiam cæterorum fratrum eiusdem, quorum vt puta illa grauamina in se accepit, portiones possessionarias consueuerunt pro se vendicare. Vnde sciendum est, quòd si aliquando talis venditio, aut possessionaria alienatio simplici modo per quempiam committeretur, tunc portiones cæterorum fratrum, sine omni prorsus solutione actori, vel actoribus in primis octauis reddi, & restitui debent. Portio autem fratris venditoris æstimabitur, & valor duntaxat communis æstimationis ipsius portionis, emptori recompensabitur. Sic etiam illa portio fratris venditoris, actori possidenda dabitur, oneris vel grauaminis præassumpti reuocatione, seu depositione prorsus sine omni. Pro residuitate autem, & superfluitate pecuniarum summæ in literis Fassionalibus denotatæ, reliqua bona, & iura possessionaria fratris ipsius vendentis, quæ ad reconpensam eiusdem summæ se extendere sufficereq; videbuntur, mox & vlteriori processu iuridico non expectato, per iudicem æstimari & manibus emptoris, sub conditionibus in literis eiuscemodi Fassionalibus declaratis dari debent possidenda. Si autem alia bona præter vendita non habuerit, & rebus quoque mobilibus ad portionem suam cedentibus adeò destitutus fuerit, vt summa prænotata ex illis instaurari, & recuperari non possit, tunc emptor ipse damnum huiusmodi superfluitatis, necessariò tollerare cogitur, & hoc in casu (vt præfertur) simplici superius declarato. Nam in casu rationabili etiam oneris retractatio (modo antelato) subsequi, & de illa superfluitas prænarrata pecuniæ (in quantum poterit) emptori refundi debebit. Et hoc idem est intelligendum etiam de patre, qui iura sua, & filiorum suorum auita in præiudicium, & sine consensu ipsorum filiorum suorum, perperam, & irrationabiliter alienabit, vel venditioni aut impignorationi exponere curabit, quòd scilicet Fassio sua in casu simplici præallegato, simpliciter inualidari, & portio filiorum sine omni prorsus solutione: portio verò patris, communi æstimatione mediante eisdem filijs reddi, & instaurari debebit.

De quibusdam fassionibus non retractandis. TIT. LXII.

HIC tamen attendendum & cordi imprimendum est, quòd si frater Fasionem alterius fratris retractare, & reuocare volens, bonis aut iuribus possesionarijs per hanc venditionem, aut commutatis, aut acquisitis scienter, & sine iuridica reclamatione vsus fuerit, & fructum illorum realiter perceperit, tunc Fasionem huiusmodi nunquam reuocare valebit. Per vsum enim realem Fasioni illi consensisse videtur. Et idem est de Fasione quoque paterna per filium retractanda dicendum. Sic pariformiter sentiendum est de Fasionibus illis, quæ inter fratres generationales aut conduiusionales, vel etiam quoscunq; alienos & extraneos, prætextu iurium possesionariorum litigiosorum, per modum composicionis, & concordiæ fiunt atque celebrantur. Et in huiusmodi compositione, certa portio vel particula iurium ipsorum possesionariorum vni partium per alteram partem bona illa litigiosa tenentem, & posidentem, vel aliter efficacia forsitan iura ad ea habentem datur, aut remittitur: reliqua verò particula seu portio, causa pacis & vnionis apud se remanebit, & relinquetur perpetuò posidenda. Quæ quidem Fasiones (quia finis, & exitus litium dubius adhuc, incertus erat) semper obseruantur, & nunquam retractantur. Nam & alioquin Fasiones prædeclaratæ, quæ inualidari & retractari possunt, non de recipiendis ad se, vel obtinendis pro se, sed de alienandis duntaxat à se bonis, & iuribus possesionarijs intelliguntur.

De Fassionibus, quæ Statutione legitima indigent, & quæ non.

TIT. LXIII.

ITem Fasio perennalis inter fratres generationales, & condiuisionales aut in præmissis, aut etiam alijs casibus, prætextu talium iurium possessionariorum. Quæ etiam alioquin in alterutrum essent deuoluenda, coram quouis iudice ordinario, vel alio loco testimoniali, & autentico facta. Nec Regio consensu, nec etiam iuridica Statutione indiget. Aliæ verò omnes Fasiones perennales super quibuslibet bonis, ac iuribus possessionarijs inter alienos, ac extraneos quocunq; modo factæ. Immò etiam pignoris titulo vltra summam quinquaginta florenorum celebratæ, & emanatæ, infra integram vnius anni reuolutionem Statutione legitima firmari solent, atque debent. Et hoc si ille, cui Fassio facta fuerit, extra dominium ipsorum bonorum extiterit. Nam si in dominio eorundem reali etiam antea fuerit, aut medio eius qui Fassionem fecit, dominium huiusmodi reale, & possessorium de facto consequi poterit, tunc (etiam transacta ipsa annuali reuolutione) Statutio prænotata semper exequi valebit. HOC quoque præuiso quòd si forsitan Fassionum aliqua Regio consensu egeat, & consensus talis vsq; ad annualem ipsam reuolutionem impetrari nequeat, tunc Fassio huiusmodi non prius nisi post impetrationem ipsius consensus Regij dicti, vsq; ad integram vnius anni (vt præmittitur) reuolutionem, vigore eiusdem consensus Statutione legitima (siue sequatur contradictio siue non) roborari debet. Et hoc intellige de Fassione non cum futura conditione, sed de præsenti facta. Nam super aliquo contractu, seu fraternali adoptione bonorumq; in alterutrũ deuolutione, si Fassio per quempiam alteri, vel forsitan per duas partes sibiipsis mutuò, & in alterutrum celebraretur, ita videlicet vt si quam partium hæredibus deficere contingeret, tunc bona, & iura possessionaria eiusdem in partem superuiuentem deuoluerentur, & Regia maiestas huiusmodi Fassioni seu contractui, & fraternali adoptioni suum Regium consensum largiretur. Quia Fassio ipsa, & ex consequenti consensus ipse Regius conditionalis est, & non nisi altera partium deficiente locum habebit. Ideò vtrisq; partibus superuiuentibus, vel forte illa persona, quæ alteri Fassionem cum conditione prænotata fecit, in humanis adhuc agente, Statutionem aliquam subsequi non est necesse. Nisi forsitan in bonis illis, & iuribus possessionarijs ius Regium fuisset, vel esset impetratum. Isto namq; casu Statutio ipsa super iure Regio, quod in multorum sæpè bonis occultatum iacet vt legitimè subsequatur necesse est. IDEM super præallegato consensu Regio dicendum est, vt altera partium deficiente infra anni vnius reuolutionem integram consensus ipse, quæ vim Donationis tunc habebit, & ex consequenti Fassio in eodem consensu scripta legitimam sortiri debebit Statutionem.

Quid sit consensus Regius definitiuè. TIT. LXIV.

COnsensus autem Regius, est iurisditionis sacræ coronæ Regni super iuribus possessionarijs in eam successorio modo, iureq; deuoluendis, per Principem, seu Regiam maiestatem spontanea cessio. Quæ quidem iurisditio sacræ coronæ Regni quantum ad deuolutionem, & successionem bonorum, ac iurium possessionariorum, isto quo nunc vtimur modo à tempore regiminis, seu imperij excellentissimi Principis quondam domini LVDOVICI Regis, ab anno scilicet Domini incarnationis Trecentesimo quinquagesimo primo supra millesimum, originem sumens, cunctorum Regum, successorum scilicet suorum temporibus vsq; modo inuiolabiliter, & inconcussè seruata, atque ratificata super vniuersorum Dominorum, Baronum & Magnatum, ac Nobilium Procerumq; Regni bonis, & iuribus possessionarijs (qui vtpote in semine, & hæredibus deficiunt, vel in vnicam & singularem personam deueniunt: Sicque defectui seminis approximabunt) legitimæ successionis virtutem semper habet. ANTE enim eius Principis tempora quilibet Baro, Magnas, Nobilisque, & possessionatus homo, super iuribus suis possessionarijs (si etiam hæredibus defecisset) prout voluit, sine omni consensu Regio, liberam disponendi habuit facultatem. Et in eo

solummodo casu, si hæredibus, & omnibus propinquis destitutis, ac intestatus quisquam illorum decessisset, iurisditio prænotata locum habuisse dignoscitur.

Quales Fassionales consensu Regio indigeant, & quales non. TITVL. LXV.

VNDE sciendum, quod nunc omnis Fassio Dominorum, ac Nobilium, & aliorum possessionatorum hominum, per singularem & vnicam personam, ac defectui prolium vel seminis approximantem, quibuscunque personis, & ex quibusuis casibus ac rationibus, conditionibusque, & articulis super quibuscunque bonis, & iuribus possessionarijs perpetuò facta, consensu Regio (propter iurisditionem successionis prænotatæ) semper indiget, estque necessaria. Nam sine ipso consensu non solum super bonis, perennali iure obligatis, verum etiam pignoris titulo (vltra communem æstimationem ipsorum bonorum) inscriptis Fassio prænarrata qualitercunque (vt præmittitur) facta atque celebrata, viribus destituta manebit. VNDE SEQVITVR, quòd Fassio inter plures & per plures personas fraternas vel alienas, mutuò, aut seorsum quibuspiam facta, Regio consensu non indiget. Ius enim successionis propter alias personas ex vtraq; parte hæreditario modo, & iure successuras, locum in Principe, seu iurisditione Regia nondum habet. Et hoc est verum, si personæ ac vna parte stantes, seu Fassionem facientes vim succesionis inuicem, & in alterutrum habent. De personis quoque ab altera parte stantibus idem est sentiendum, atq; tenendum. Nam aliter Regius ipse consensus impetrandus semper, & necessarius erit. Pluralitas enim personarum non excludit iurisditionem Regiam, vbi nulla dignoscitur esse fraternitatis, neq; consanguinitatis connexio, vel alterius succesionis in bonis mutua, reciprocaq; vicisitudo.

Quid sit contractus definitiuè, & quando indigeat legitima Statutione.
TITVL. LXVI.

NOtandum igitur est, quòd quilibet contractus inter quoscunq; possesionatos homines, aut alias personas super deuolutione quorumcunque bonorum in alterutrum, altero deficiente fienda formatus, tam scilicet consensu Regio stabilitus, quam etiam pluralitate personarum fatentium modo præallegato roboratus, Statutione legitima post defectum seminis partis cuiuspiam, infra annualem (vt præmisi) reuolutionem ratificari debet. Interim autem pars superuiuens vigore iuris successorij ex huiusmodi contractu, vel fraternali adoptione sibi attributi, dominium bonorum partis deficientis, tanquam scilicet fratris sui condiuisionalis, simpliciter pro se vendicandi, manibusq; suis (dummodo legitimum aliquod non obstet impedimentum) applicandi habet auctoritatem. CONTRACTVS autem, seu fraternalis adoptio, est alienæ cuiusuis personæ, per quempiam (hæredibus legitimis deficientibus) in bonorum suorum succesione permisiua substitutio. Dictum est autem notanter hæredibus deficientibus. Nam veris, & legitimis hæredibus, ac successoribus super extantibus, & superstitibus, fraternalis adoptio locum non habet. Verùm illis deficientibus adoptatus ipse frater, vel filius, succesionis huiusmodi virtutem & facultatem, in bonorum ipsorum deuolutione, sortiendus erit. Dictum est etiam permisiua substitutio, quoniam sine permisione, vel consensus adhibitione Principis nostri, eiusdemodi substitutio seu adoptio, nullius est vel erit firmitatis, sed bonorum ipsorum deuolutio in Principem ac iurisditionem sacræ coronæ directè spectabit, atque pertinebit. Neque consensu Principis adoptiuus ipse frater, aut filius dominium talium bonorum ingredi, vel pro se vendicare valebit.

Quòd dominium bonorum duplici modo quispiam dicatur habere, & de contractibus in fine. TIT. LXVII.

ADuertendum est autem, quod duplici ratione atque via, dominium aliquorum bonorum quis habere dicitur. PRIMO iure possessorio, dum quis reale pacificumq; dominium tàm in fructibus percipiendis, quàm etiam seruitijs pro colonos exhibendis, bonorum aliquorum aperte tenet, & hic modus generalis est ac omnibus manifestus.

SECVNDA via, dominium bonorum dicitur aliquis habere iure, vel modo successorio, quando deuolutio aliquorum iurium possessionariorum, ad ipsum manifestè spectat, prout in bonis, & iuribus possessionarijs fratrum carnalium in propinqua linea generationis habetur, verbi gratia, licet frater carnalis altero fratre similiter carnali superuiuente, dominium reale, ac possessorium bonorum suorum, post factam cum eo diuisionem non habeat, ius tamen, ac dominium successorium de facto, & immediatè habet, cuius virtute postquam frater ipse sine hæredibus decesserit, mox & immediatè superstes, & in humanis agens frater, bona defuncti fratris, simpliciter absque omni scilicet Statutione iuridica, & alio processu iuris, pro se vendicabit, & posteritati suæ iniustè, meritoque applicabit. Et si frater ipse defunctus, filias, & vxorem post se relinqueret, & bona sua sexum fœmineum non sequerentur, ita videlicet, quòd prius viuente fratre præmortuo, & progenitorum quoque suorum temporibus, reale dominium aliqua fœminarum in eisdem bonis non habuisset, tunc easdem filias infra tempus maritationis earundem, vxorem autem seu relictam illius tamdiu quousque sub nomine, & titulo domini, & mariti sui vixerit, & tempus viduitatis suæ peregerit eo præcisè iure, & modo, quo frater ille defunctus, tum superuiueret, victu & amictu, omnibusque vitæ necessarijs iuxta bonorum illorum exigentiam educare, prouidereque & conseruare, ac honestè tandem filias nuptui tradere. Vxorem autem (si voluerit) nuptui pariter tradere, & insuper Dotalitium, ac res Paraffernales eiusdem persoluere, frater ipse superuiuens de iure tenebitur. Itidem quoque de contractibus seu fraternalibus adoptionibus (vbi de eo contractu manifestè constat) est sentiendum. Nam licet frater præmortuus hæredibus ex suis lumbis descendentibus caruerit, hærede tamen destituto, qui successor legitimus appellatur, nondum defecit. Secùs tamen est de illis fratribus, qui ante sexaginta, aut centum, ducentos, vel plures annos, in bonis, & iuribus eorum possessionarijs diuisi fuissent, & à tanto iam tempore vix etiam genealogiæ suæ linea memoriæ haberetur, sed solo quasi nomine fratres condiuisionales dicerentur. Nam in hoc casu ea lege procedendum est, prout in facto iurium possessionariorum per defectum seminis aliquorum decedentium à maiestate Regia impetratorum procedi solet.

Quòd violenti occupatores bonorum iterum violenter de illis eiici possunt.

TITVL. LXVIII.

ITEM si quispiam hominum se in dominium talium bonorum, & iurium possessionariorum violenter ingereret, ingrederetúrque, & quouis modo immitteret, quæ in alterum, & non ipsum deriuata fuissent, tunc ille, qui vim, iusque successionis in illis bonis habet, infra anni vnius integri reuolutionem, etiam per potentiam, & parem violentiam ipsum occupatorem, de dominio eorundem, eiiciendi & excludendi habet facultatem. Quoniam in hac parte *vim vi repellere licet.* Transacto verò anni vnius spatio, processu iuris contra occupatorem eum, agere debebit, & cum prætextu indebitæ occupationis, & vsurpationis huiusmodi bonorum breui Euocatione, vel Insinuatione mediante in causam attrahere poterit, vbi eo directo modo quo ratione bonorum de manibus suis proprijs occupatorum violens occupator, eo quòd iurisditionem alterius vi, & potentia pro se vendicauit, in sententia capitali conuinci debebit, si tamen actor bona illa iure successorio ad se deuoluta fuisse comprobauerit. Et idem est tenendum de illorum quoque iurium possessionariorum violenta occupatione, in quorum reali dominio quispiam à diuturno spatio perseuerasset, quòd scilicet spoliatus ipse, occupatorem de illis pari violentia, si poterit intra vnius anni spatium eiiciendi, & expellendi habet auctoritatem.

De clausula nil iuris, & qualia bona iterum in donantem, vel vendentem redeant. TIT. LXIX.

VLterius sciendum, quòd si in serie literarum aliquarum Fassionalium, clausula illa; NVLLVM IVS, nullamúe iuris, & dominij proprietatem pro se reseruando &c.

aut studiose, aut ignoranter inserta fuerit, tale ius possessionarium, super quo videlicet huiusmodi Fassio facta extiterit, nunquam in eum qui Fassionem fecit (etiam sine hæredibus eo in quem ius suum transtulerat obeunte) de cætero reflectitur aut redundabit, sed collationi Regiæ maiestatis penitus subiacebit. VERVM tamen si Fassio absq; clausula prænotata celebrabitur, siue in mutua & concambiali bonorum aliquorum permutatione, siue alia perennali collatione vtpotè pro seruitiorum remuneratione (prout plærunque solet) aut alia quauis rationabili ex causa datione, inscriptioneque vel obligatione, tunc eo ex humanis sublato, & hæredibus, alijsq; legitimis successoribus destituto, cui collatio aut quauis inscriptio bonorum ipsorum facta fuerat, rursus & iterum in illum, qui Fassionem fecerat vel bona ipsa contulerat, eiusdemq; hæredes & posteritates vniuersos (Quoniam iuris successorij proprietatem, & dominium pro se reseruauerat, nec à se in alterum perpetuò transtulerat) ipsa bona deuoluuntur, & iuri pristino effectiuè deriuantur, atq; reintegrantur.

Quid sit concambialis permutatio bonorum, & quare sit adinuenta. TITVL. LXX.

QVoniam autem semper concambiali permutatione bonorum, & iurium possessionariorum mentio habita est. Hinc sciendum, quòd concambialis bonorum permutatio, est iurium possessionariorum duarum vel plurium partium sibiipsis vicissitudinaria commutatio, & in alterutrum legitima translatio. Adinuenta autem est, tum propter quietioris status consequendi facultatem: tum propter vberioris fructus percipiendi emolumentum. Plurimi namq; bona sua in longinquis partibus à loco residentiæ ipsorum, magna adeò distantia & intercapedine sita habent, vt plus ad prouisionem illorum exponere cogantur, quàm de fructibus eorum percipere possint. Nonnullorum autem bona propter potentum perniciosam, & violentam vicinitatem in extremam deuenêre desolationem. Pleriq; verò ratione talium bonorum continuas habent lites & controuersias, vt nè nocte quidem propter eas quiescere possint. Ita vt longè plus iacturæ, quàm vtilitatis inde reportent. QVAPROPTER quilibet possessionatus homo, de bonis & iuribus possessionarijs suis concambium sibi vtile, & proficuum iure, libereq; facere potest, contradictione filiorum, ac filiarum, vel fratrum suorum simpliciter non obstante. ATTAMEN portio illa, quæ in concambium sibi dabitur, in fratres generationales, vel condiuisionales (deficiente eo fratre, qui concambium fecerat) deuoluitur tanquam alia portio sua, per quam commutatio concambialis facta fuerat, quæ in ipsos fratres vigore iuris successorij deriuanda erat.

Quid si concambium fraudulenter & simulatè factum & celebratum fuerit. TITVL. LXXI.

VErum quia plurimæ fraudes in huiusmodi concambiali bonorum permutatione per plerosq; fieri, & committi consueuerunt. Quidam enim bona sua in præiudicium, & iacturam fratrum suorum non vere neque iuste, sed fictè & simulatè vendere pariter, & alienare prætendentes, ne fratres ipsi bona eiuscemodi ab emptoribus, ne dicam fœneratoribus, pro se repetere, & iuri eorum vendicare, appropriareq; possent, titulum vel colorem concambialis permutationis (quæ iusto, & recto modo liberè fieri permittitur) in literis, seu priuilegijs Fassionalibus inseri procurant, ius aliquod possessionarium remoto in loco, vel fortè etiam propinquo situm, & adiacens per emptorem, seu fœneratorem in concambium sibi datum esse profitentes, tamen dominium huiusmodi iuris possessionarij ad modicum solum tempus, (vt fraus ipsa interim palliaretur) aut nunquam pro se vendicabunt, sicque fratres eorum, ad quos successio bonorum, & iurium possessionariorum ipsorum hoc sub titulo alienandorum spectaret, defraudantes, illis exhæreditabunt, etiam eo iure possessionario, quod venditori per emptorem in concambium dari simulabatur, atque fingebatur, apud eundem emptorem perpetuò remanente. Ne igitur fraus & dolus cuipiam patrocinari videatur, postquam huiuscemodi fraudulentum concambium fratribus

vendentis, & bona ipsa alienantis innotuerit, mox ad instantiam ipsorum fratrum, facta primum legitima super ea re Euocatione, sola communi æstimatione, eorundem bonorum, præmisso modo alienandorum mediante. Vnico tamen semper termino Octauali, actori huiusmodi bona per iudicem reddi, adiudicari, restituiq; debebunt.

Quando concambium nullo modo possit retractari. TIT. LXXII.

ITem si pater, vel frater quispiam concambium aliquod fecerit: & filius aut fratrum aliquis eo concambio scienter, & sine iuridica reclamatione vel prohibitione vsus fuerit, fructumq; bonorum permutatorum realiter perceperit, concambium ipsum postea filius, vel frater ille retractare nequibit. Vsus enim realis in hac parte in vim cessionis, consensusq; transibit.

Si in concambio pecunia superaddatur, vtrum talia bona ius fœmineum sequantur. TIT. LXXIII.

ITem quia iura possessionaria modo concambij, permutata quantitate, fructuositate, & valore non semper æqualiter sibi correspondent, ideò solent plærique, quorum bona & iura possessionaria minoris precij valorisq; existunt, ad ea vt concambium æquale fiat, summam aliquam pecuniarum superaddere, vnde nonnulli putauerunt huiusmodi iura possessionaria (eò quòd pecunia addita est) ius fœmineum æquè veluti masculinum sequi debere. Quod tenendum non est. Nam iurium possessionariorum conseruatio & sequela, non à ramo pecuniæ scilicet additione, sed à radice & origine acquisitionis, & inuentionis suæ iudicanda censetur, & ob hoc in tali casu homines fœminei sexus, non nisi de pecunijs superadditis portiones suas rehabere poterunt. Proprietas autem, & hæreditas iurium ipsorum possessionariorum sexui masculino salua manebit. Et hoc verum est, si ex origine & radice eiuscemodi iura possessionaria sexum fœmineum non sequantur. Super ea namque ambiguitate: Verùm aliqua iura possessionaria sexum fœmineum æquè veluti masculinum sequi debeant, necne? semper ad originales literas, quibus bona ipsa acquisita, & inuenta fuerunt, recurrendum est.

Quid valeat Euictio, seu expeditoria cautio præassumpta. TIT. LXXIV.

CÆterùm quoniam in concambiali permutatione bonorum, ac iurium possessionariorum Expeditoria cautio, quæ apud Legistas cautio de Euictione nuncupatur, inseri, & assumi plerumque solet. Si igitur partium aliqua legitimè requisita, alteram partem iuxta præassumptam tutoriam, Expeditoriamque cautionem, in dominio huiusmodi iurium possessionariorum permutatorum aduersus quospiam causantes, & legitimos impetitores conseruare non poterit, tunc iura sua possessionaria in concambium alteri parti data (si resistant) in specie reddi, & restitui. Si verò à manibus ipsius partis alienata forte fuerint & recuperari nequiuerint, tunc similia iura possessionaria, quantitate, ac fructuositate, & valore iuribus alienatis æquipollentia parti damnificatæ, quæ in dominio illorum conseruari nequibit dari, statuique debent. Et hoc verum intellige si Expeditoria cautio in literis Fassionalibus simplici communique modo inserta fuerit. Nam aliter si clausula ipsa Expeditoriæ assumptionis cum conditionibus, & articulis aliquibus posita declarataque extiterit, tunc ipsæ eædem conditiones, articulique positi, in hac parte obseruari debebunt. Et hoc idem intellige etiam de cæteris iuribus possessionarijs sub expeditoria ipsa cautione per quempiam alienatis, vel legitimè venditis. Quod si emptor bonorum in dominio eorum per venditorem conseruari nequibit, tunc similia bona qualitate, quantitate, fructuositateque, & valore illorum loco sibi dari debebunt.

Qui intelligantur per legitimos impetitores. TIT. LXXV.

PER legitimos verò impetitores accipiendi, ac intelligendi sunt causantes & processu iuris agentes: non autem violenti occupatores, & manu potenti procedentes. Nam contra tales non tenetur quis alterum in iuribus venditis conseruare. Emptor itaque

itaq; bonorum, dum per quempiam ordine iuris prætextu huiusmodi bonorum emptorum impedietur, in causamq; trahitur, tunc venditorem eorundem bonorum in defensionem causæ ipsius antequam eadem decisionem sortita fuerit, penes se Euocare tenetur. Nam si Euocare neglexerit, & sic iura eiuscemodi possessionaria seu bona iuridicè amiserit, venditor ipse ab onere Expeditoriæ cautionis absoluetur, liberabiturq;, & deinceps emptorem in dominio eorundem conseruare non tenebitur.

Quæstio notabilis super Euictione, seu Expeditoria cautione. TIT. LXXVI.

ITEM quæritur, si quis alterum in dominio cuiuspiam possessionis conseruaturum assumpserit, & se ad conseruandum obligauerit, & aliqua terrarum particula ab ipsa possessione temporum processu per quempiam metali Reambulatione, vel alio titulo, distracta iuridiceq; sequestrata fuerit, corporali possessione salua remanente. Vtrum teneatur assumens, alterum in illa quoque particula terræ conseruare? Respondeo: quod non tenetur. Quoniam ipse possessionem illam cum cunctis suis vtilitatibus, & pertinentijs ad eandem de iure spectantibus alteri contulit: & sic ipsum in dominio eiusdem conseruare assumpsit. Particula autem illa terræ ad huiusmodi possessionem de iure non spectabat. Et sic ipse quoque, qui vendidit quo ad particulam eandem malæ fidei possessor erat. Ideò alterius iura vendere non potuit, prout neq; vendidit, vigore illius clausulæ: Ad eandem possessionem de iure spectantibus, & pertinere debentibus, &c. Nisi forsitan se ita obligasset, vt cum eisdem cursibus metarum & limitibus, quibus per eum possessio illa obtenta fuisset & possessa, in dominio eiusdem alterum conseruaret. Hoc enim modo æquiualentem terram, loco amissæ terræ alteri dare tenetur.

Quòd Donatores & venditores bonorum contra possessores eorundem, per semetipsos agere non possint. TITVL. LXXVII.

HOC vnum tamen aduertendum est, quòd expeditoria cautio prænarrata semper ad exteros & alienos causantes, ac legitimos impetitores & actores: non autem ad ipsos donatores & venditores bonorum est referenda, prout quosdam bona sua alteri conferentes ipse vidi contra possessores, & dominos eorundem bonorum, per semetipsos causam, atq; litem suscitasse, quasi non possent illos in dominio bonorum ipsorum conseruare, per hoc eadem bona rursus pro se vendicare satagentes, quod nunquam est admittendum.

Quid sit præscriptio definitiuè, & quot annorum curricula diuersimodè complectatur. TITVL. LXXVIII.

QVoniam præscriptionem tàm prætextu bonorum hæreditariorum, quàm etiam ratione iurium possessionariorum impignoratitiorum, sed & actuum potentiariorum, in iudicijs allegare sæpenumero consueuerunt. Pauca igitur de præscriptione necessario dicenda occurrunt. Et primò de eius quiditate. Deinde verò de ipsius duratione, & diuersitate. SCIENDVM igitur quòd præscriptio, est termini ad iuridicam tum retentionem, tum reacquisitionem bonorum de iure statuti temporalis completio, quæ super bonis, seu iuribus possessionarijs venditis, occupatis, & quomodolibet alienatis regalibus, centum Ecclesiarum, quadraginta nobilium, triginta duorum, ciuium verò duodecim annorum curriculis completur. In actibus siquidem potentiarijs triginta duorum similiter annorum spatium præscriptio requirit, villanorum autem præscriptio vnius anni integri duntaxat, & vnius diei terminum complectitur. Inter fratres verò generationales, & condiuisionales, ratione iurium possessionariorum (demptis actibus potentiarijs) ac in Dotalitiorum, & Quartalitiorum per eos solutione, præscriptio nunquam admittitur. In foro autem Ecclesiastico præscriptio aliter allegatur. SED quia non est mei instituti, aliquid de Ecclesiastico foro disserere, illud silentio pertranseo, & quibus interest limitandum committo.

committo. CAETERVM quanquam in metis quoq; rectificandis, & iuribus impignoratitijs plurimi peritorum, præscriptionem non esse admittendam communi sententia, & prouerbio astruant. Quia tamen hæc allegatio non simpliciter est intelligenda, sed recto moderamine discutienda, illam igitur suis in locis inferius dilucidè declarabo.

Quibus temporibus præscriptio non currat, locumq; non habeat. TITVL. LXXIX.

SCiendum tamen est, quòd si quempiam in Turcorum, Saracenorum, Thartarorum, aut aliorum infidelium manus, captiuitatem incidere, & ibi tempus præscriptionis transgredi contigerit, tunc eo casu præscriptio nil tenet, sed nobilis bonis suis destitutus, postquam ad propria remeauerit, processu iuris ea pro se recuperare poterit, obstaculo præscriptionis obuiare non valente. Et si quis per Regiam maiestatem exilio damnaretur, & filius eius metu fortasse Principis, aut pietate suadente cum patre pariter proficisceretur, ibiq; commorando super iurium suorum aliena detentione, tempus præscriptionis iura Nobilium Regni transcribentis euolueretur ac compleretur, redeunte filio (qui iniquitatem patris portare non tenetur) bona sua alienata ad portionem suam cedentia, non obstante præscriptione idem pro se restaurandi habet auctoritatem. Quæ quidem præscriptiones, etiam absque litis motione per literas prohibitorias, ac protestatorias excludi semper possunt. Nam & litis motio modernorum tempore, non plurium quàm ipsorum triginta & duorum annorum spatium complectitur. Et si causa interim prosequuta non fuerit expletis illis, ex nouo litis motio ipsa suscitari debet.

De iuribus possessionariis impignoratitiis in generali. TIT. LXXX.

EXplicatis superiùs iurium possessionariorum proprietatibus, & hæreditatibus earumq; speciebus, nunc de iurium Impignoraticiorum serie & quidditate dicendũ restat. Et quanquam iura possessionaria Impignoratitia nedum possidere aut gubernare damnabile, salutiq; contrarium, verum etiam aliquid de illis scribere formidabile videatur, quoniam tamen leges imperiales atque ciuiles eius vsum admittunt, adeò in hoc Regno partibusq; sibi subiectis, vsus iste perniciosus multum inoleuit, incrementumq; grande cœpit, adeò vt si quosdam pœna generalis decreti super ea re inter cætera editi non perterreret, etiam deposita & persoluta pecunia eis debita bona ac iura ipsa Impignoratitia remittere nusquam curarent, sed in pernitiem animarum suarum quamdiu possent ea detinerent, Propter quod de pignorationis ipsius modo, & vigore pauca hic subnectenda statui.

Quid sit bonorum pignoratio, & quot modis intelligatur. TIT. LXXXI.

VNde sciendum, quòd impignoratio iurium possessionariorum dupliciter intelligitur, videlicet ex parte pignorantis, seu dantis: & ex parte creditoris seu recipientis. Ex parte igitur dantis Impignoratio, est iuris proprij necessitate cogente, temporalis ad vtendum alteri concessio. Quantum autem ad creditorem seu recipientem, impignoratio est iuris alieni cum fructuum perceptione, & capitalis summæ repetitione perniciosa, damnabilisq; ad tempus detentio. Et hæc diffinitio non eò tendit, vt fructus & vtilitatis bonorum pignoratorum quispiam percipiat, & insuper capitalem quoq; summam repetat, sed potius eiuscemodi repetitionem, & vsum confundit, atque damnat. Nam si quis hoc modo, bonis pignoratis vtitur, vsuram palàm committere dignoscitur. Verùm si omnes fructus (demptis expensis, quas etiam verus dominus pro conseruatione ipsorum bonorum facere deberet) in capitalem summam computaret, hoc modo bona impignorata tenere non damnabile, sed summè laudabile foret, per hocq; creditor ipse, pietatis opus ad proximum suum se fecisse comprobaret.

Qualiter intelligatur præscriptio in bonis impignoratitiis non admittenda. TITVL. LXXXII.

QVIA verò in causis impignoratitijs præscriptionem non esse allegandam neque admittendam, in commune iam prouerbium venit, quæ quidem prouerbij ipsius dedu-

deductio non simpliciter est intelligenda, sed quemadmodum immediatè præmisi, pignoratio dupliciter attenditur, ex parte scilicet impignorantis, vel dantis, & ex parte recipientis. Auctoritas itaq; ipsa ex parte solūmodo dantis, & impignorantis vera est, admittendaq; intelligitur. Ex parte autem creditoris, seu recipientis penitus reijcienda censetur. SOLENT enim plurimi bona eorum, necessitate vrgente, pignori obligare, & ea ad obitus vsq; diem ipsorum non posse redimere. Filij etiam, aut fratres decedente patre, vel fratre, aut inopia præpediti, aut negligentia, ignauiaq; ducti, interdum etiam in seruitijs superiorum longinquis, & remotissimis in partibus addicti, vel aliter extra regnum præoccupati, annos & terminos præscriptionis (eiuscemodi iura impignoratitia non redimendo) longè transcendere, & in tali casu præscriptio ex parte dantis non est admittenda. Vbi namq; filij, aut fratres Nobilium impignoratorum, seu impignorantium illorumq; hæredes, bona ipsa, & iura possessionaria impignorata ad ipsas man⁹ alienas titulo pignoris deuenisse poterunt cōprobare, & ea pro se voluerint rehabere, atq; redimere, tunc possessor ille iurium impignoratitiorum, obstaculo præscriptionis non suffragante (si etiam binario, aut ternario vel ampliori numero præscriptio interuenisset) Et si idem possessor (ne dicā fœnerator) bona ipsa impignoratitia nomine forsitan iuris Regij, interea temporis pro se impetrasset: bona eadem remittere tenetur. Et si quid tandem iuris ad ea bona se habere prætendit, id extra dominium eorundē processu iuris prosequi debebit. Et hoc intellige, si post factam prius impignorationem, iure postea perennali impignorans ipse, bona eiusmodi ille possessori non obligauit. Nā hoc casu bona eadem remittere nō tenetur, sed filij, aut fratres impignorantis, si ipsa bona in præiudicium eorum non potuisse iure perennali obligare, vel alienare allegabunt, eo processu, quo super iuribus hæreditarijs solitum est procedere, talia bona & iura possessionaria requirere tenebuntur. Nam duplici titulo, Impignoratitio videlicet & perennali simul, nemo ius aliquod possessionarium tenere potest, sed postquam perpetuitatis titulo quis illud possidere cœperit, mox virtus Impignorationis cessabit, & expirabit omninò. Verum tamen eandem auctoritatem quòd in causis, iuribusq; & rebus Impignoratitijs præscriptio non est alleganda. Nonnulli perperā, abusiueq; & sinistrè interpretantes, intelligereq; satagentes, multa bona, & iura possessionaria dominorum Prælatorum, ac Baronum, & Regni Nobilium mediantibus literis Impignoratitijs ante sexaginta, septuaginta, centum, & plures annos cōfectis, & emanatis, prænarrato pignoris titulo pro se se vendicare, vsurpareq; nituntur. QVAPROPTER aduertendum est quòd omnes eiuscemodi antiquæ, veteresq; literæ Impignoratitiæ, quæ tēpus præscriptionis transcenderunt (si de violenta expulsione, vel indebita ablatione bonorum, & iurium ipsorū possessionariorum, impignoratitiorum per actorem, & acquisitorem eorundem bonorum legitimum, probabileq; documentum, & testimonium literali fulcimento produci non poterit) inefficaces, nulliusq; firmitatis sunt censendæ atq; committendæ. De violenta tamen, & indebita huiusmodi expulsione, vel bonorum ipsorum ablatione sexagesimi vsq; anni spatium, & non amplius etiam humanum testimonium (si sufficiens, & iustum per actorem produci poterit) acceptandum erit. SÆPE numero namq; super ea integra pecuniarum summa, pro qua videlicet quis bona sua alteri impignorauerit, creditori suo satisfacit. Attamen literas impignoratitias in specie non semper poterit rehabere, sed solum modo literæ super ea re Expeditoriæ, seu Quietantiales illi dantur, quæ sæpè periclitantur, maximè si eundem hominē hæredibus deficere, & bona sua ad manus Regias, aut alterius ex Donatione Regia, vel etiam aliter applicari, deuenireq; contigerit, in simili igitur casu cōtra veteres literas Impignoratitias, non tenetur quis signanter alienigena decedēte, deficienteq; impignoratore literas Expeditorias exhibere: nisi forsitan minus iustè, violēterq; ius pignoratitium de manibus sui possessoris (sicuti prænarratum est) per quempiam ablatam fuisse, posset comprobari. Nam hoc modo non videtur æquum pecunijs

suis

suis illum debere frustrari. Res enim, vel possessio in hac parte cum onere transit. Verum tamen si meminerit capitalem summam per prius de illo se extorsisse, studeat ipsi pignori potius cedere, atq; renunciare, quam animæ suæ periculum parere.

Quòd iura possessionaria vltra communem eorum æstimationem pignorari non possunt. TITVI. LXXXIII.

HOC vnum tamen attende (prout superius quoque breuiter tetigi) quòd iura possessionaria quorumcunq; Dominorum, Magnatum, & Nobilium possessionatorumq; hominum, cuiuscunq; status, conditionis, dignitatisq;, & præeminentiæ existant, vltra valorem communis æstimationis eorundem iurium possessionariorum, in quocunq; casu, titulo pignoris obligari nequeunt. Veruntamen si vltra condignam, & communem æstimationem eorundem cuipiam forsitan obligarentur, tunc ille qui alteri obligauit, vita sua comite per seipsum non aliter quã deposita, restituraq; pecuniarum summa per eum ad id leuata, ad se redimere poterit. Eo tamen decedente, aut etiam in humanis agente filij vel fratres ipsius impignorantis, ad quos videlicet huiusmodi redemptio spectare videbitur, præmissa communi æstimatione mediante, pro se redimere valebunt, casibus venditionis vel impignorationis prædeclaratis semper obseruatis. Per communem autem æstimationem in hoc loco intellige non boues, equos, vaccas, oues, aut alias res huiusmodi vendibiles, seu valorem bonorum ac iurium possessionariorum impignoratorum, in quantum scilicet se communi ipsa æstimatione mediante, inclusis etiam terris, syluis, & pratis, ac alijs pertinentijs & vtilitatibus (prout etiam supra notatum est) valor eorundem bonorum extendit. Secundùm enim eiuscemodi valorem solutio tandem pecunijs fieri debebit.

De metarum distinctionibus & rectificationibus in generali. TIT. LXXXIIII.

ITEM quoniam in metis quoq; rectificandis præscriptionem non currere superius diximus, ideò de metarum Reambulatione simul, & rectificatione breuiter aliqua subiungam. VNDE sciendum est, quòd roborato solio, regimineq; huius inclyti Regni Hungariæ, & populo Hungarico ad agnitionem veritatis, & veræ fidei professionem, inspirante Spiritus sancti gratia, veniente, gloriosus Rex & Apostolus noster beatus STEPHANVS, Inclytus quoque & pius Rex sanctus LADISLAVS. Multi deinde diui, serenissimiq; Reges Hungariæ, eorum scilicet successores plurimas terras (quas nunc possessiones vocamus) à castris Regalibus, ad quæ veluti iurisditionem sacræ coronæ Regni huius spectabant sequestrãtes, tũ monasterijs, & Ecclesijs in perpetuam Eleemosynam, tum verò seruientibus ipsorum (quos iam Nobiles appellamus) exigentibus eorundem seruitijs, in perpetuam hæreditatem contulerunt. Quas quidem terras tempore huiusmodi Donationis, metali etiam distinctione ab alijs terris segregari fecerunt. Multiplicatis dehinc Baronibus, ac Magnatibus, & Nobilibus huius Regni sub inclusione metarum vnius terræ, seu possessionis sæpè duas, & interdum etiam tres aut plures villas, nonnulli eorum condescendi, ac collocari, populisq; & inhabitatoribus decorari fecerunt. Nullam aliquando metalem distinctionem, sed quandam duntaxat ad vtendum limitationem inter villas ipsas facientes. Interdum tamen etiam metarum erectione, easdem à sese separantes. Procedente itaq; tempore filij, hæredesq; ipsorum dominorum, Baronum & Magnatum, ac Nobilium, iura eorum possessionaria inter sese diuidentes, vni vna: alteri altera villa in portionem deuenit, atq; cessit. Quibus tandem defunctis, & sæpè deficientibus, eiuscemodi villæ, ac possessiones ad diuersorum manus hominum ex Donationibus diuorum Hungariæ Regum: vel aliter simul cum literis metalibus deuenerunt. Sicq; in Reambulationibus, & rectificationibus metarum differentiæ primùm subortæ fuerunt. Nam illi, quorum ad manus literæ metales, cum possessione easdem literas tangente inciderunt, ex huiusmodi metali inclusione, etiam alias villas, & possessiones virtute literarum ipsarum ad se pertinere putauerunt. Nouissimis siquidem temporibus etiam per manifestam potentum, violentorumq; occupationem,

pationem, & terrarum distractionem variæ contentiones in ipsis metis rectificandis suboriri cœperunt.

Qualiter intelligatur in metis rectificandis præscriptio non admittenda.

TITVL. LXXXV.

LIcet itaq; in metis rectificandis non sit præscriptio admittenda, verùm tamen corporales possessiones, sub inclusionibus quarumcunq; literarum metalium adiacentes (maximè in casibus præmissis) anihilari, vel occupari virtute talium literarum metalium non possunt. Tempore etenim fundationis, & descensus huiusmodi corporalis possessionis reclamatio, & inhibitio (ne ibi possessio aut villa extrueretur) per eum, ad quem terra vel meta pertinebat, fieri debuisset. Verùm ad huiusmodi villam, & possessionem corporalem sub inclusione ipsarum literarum Metalium (vt præfertur) adiacentem, iuxta rectam & æquam iudicis ordinarij limitationem, & diuturnum vsum, ac reale dominium terrarum, syluarum, montium, promontoriorum, pratorumq; per colonos, & inhabitatores huiusmodi villæ, vel possessionis habitum, & tentum, Metalis distinctio pariter, & annexio earundem terrarum, syluarum, virgultorum, montium, promontoriorum, aquarum, pratorumq;, & fœnilium, ad vsum ipsorum colonorum sufficiens fieri, constituiq; debebit. Reliquis clausulis literarum eiuscemodi metalium, actori saluis permanentibus. Particulæ verò aut quantitates aliquarum terrarum, syluarum, promontoriorum, & pratorum paulatim à suo membro, corporali videlicet possessione, quouis modo distractæ vel occupatæ, vigore literarum metalium (dummodo tamen ipsæ literæ ritè sint emanatæ) instaurari, & suo principali membro (vetusta, & approbata Regni huius consuetudine dictante) per actorem iuramento mediante iuxta eiusdem particulæ distractæ, vel occupatæ quantitatem, & æstimationem, reincorporari possunt atque debent, allegatione cuiusuis præscriptionis non obstante. Qualiter autem eiusmodi terræ, aut syluæ æstimari debeant, & quid duo, aut tria, vel plura terrarum iugera, fœnetaq;, vel syluæ valeant, in serie æstimationum infra clarè descriptam habebis.

Quales literæ metales valeant, & quales non. TIT. LXXXVI.

SCiendum vlterius, quòd in metarum Reambulationibus, & literis super ea re conficiendis, plurimæ fraudes apertaq; scandala committi consueuerunt. Nonnulli enim salutis, & honoris eorum immemores, acceptis literis Regijs, aut aliorum iudicum Regni ordinariorum Reambulatorijs per clausulam: DICITVR NOBIS, emanatis, hominem Regium aut Palatinalem, ac alicuius Capituli, vel Conuentus testimonium ad Executionem seu Reambulationem ipsam transmissos, pecunijs aut muneribus sæpè corrumpere, & ad eorum relationem tales quales voluerint literas metales, priuilegij more pro ipsorum parte conficere, & à Capitulo, vel Conuentu (altera parte cuius scilicet terras perambulasse iniquè retulerunt, penitus ignorante) pro se extrahere, easdemq; literas apud se demum occultare, & Reambulationem ipsam taciturnitatis silentio vsque decem, sedecim, & interdum viginti quoq; & plura annorum curricula præterire, & tandem vigore illarum decedentibus forsitan iam Regio, ac Capitulari vel Conuentuali hominibus, sed vicinis, & commætaneis, quorum nomina fraudulenter in literis metalibus inserta fuerunt, Reambulationem metalem publicè, & iam iuridicè peragere: sicq; terras plurimas, iuri eorum iniquè, & dolosè vendicare sæpenumero solent, quorum damnabili lucro vt via præcludatur, & veritas ex literis eliciatur, per iudices Regni ordinarios, & eorum Prothonotarios huiusmodi literæ (per clausulam DICITVR: nobis) ad relationem aliquorum Regiorum, vel Palatinalium, Capitulariumq; aut Conuentualium hominum emanatæ, diligenti semper examine, curaque, & sollicitudine ruminentur: atque super vsu earum, si videlicet post factam Reambulationem illam metalem, vigore earundem literarum dominium, & vsum terrarum in ipsis specificatarum, ac inclusarum aliquando actor ipse tenuisset, atque possedisset, veritas inquiratur, & si nullum vsum ac dominium penes illas se habuisse

 verifi-

verificabitur, tunc constabit easdem literas indebitè contraq; iustum processum Regni confectas fuisse, & per hoc inefficaces esse. LITERÆ verò metales ex iuridica commissione quorumcunq; iudicum Regni ordinariorum, nec non ex legitima Reambulatione inter duas aut tres, vel etiam plures partes (eisdem partibus consentientibus) facta, præterea per modum concordiæ & Fassionis inter quospiam celebratæ, dummodo aliorum iura seu terras inter sese sinistrè non diuidant, vel diuisisse non comprobentur. CÆTERVM communi quoq; & consueta, de Reambulatione per Regium, aut Palatinalem, alicuiusq; loci testimonialis homines, præsentibus vicinis, & commætaneis iurium possessionariorum, seu terrarum Reambulatarum, præsertim illis ad quos terræ ipsæ pertinent, vel vicinitas saltem terrarum illarum spectare dignoscitur palàm, manifesteq;, & legitimè peracta, confectæ, & emanatæ efficaces censentur semper, & robur sortiuntur firmitatis. CVRSVS etiam, & distinctiones metales in literis Donationalibus quorumcunq; dominorum Regum Hungariæ legitimorum, denotati, & explicati semper obseruantur. Et hoc verum tene, si post factam Donationem metalemq; distinctionem, terræ seu possessiones huiusmodi in alias, diuersasq; terras vel possessiones non fuerint diuisæ, aut metaliter per vsum & dominium segregatæ.

De terris per fluuiorum vehementiam distractis quid sentiendum sit.
TIT. LXXXVII.

ITEM quia plurimarum ciuitatum, villarum, ac possessionum, multorumq; oppidorum, & prædiorum metæ, ac cursus metales fluuiorum, & aquarum fluuialium distinctione cinguntur pariter & clauduntur, per huiusmodi autem fluuij inundationem, atq; vehementiam, magnæ sæpenumero terrarum, pratorum, & syluarum particulæ scinduntur, & ad partem alterius vicinæ ciuitatis, aut oppidi, vel possessionis segregantur & accedunt. Impetus enim, & vehementia fluminis de suo solito cursu, alueoq;, & meatu, in alium nouum meatum sæpenumero vergi, dilabiq; solet. Vnde nonnulli putauerunt, & opinati sunt eiuscemodi terras, prata, vel syluas, quæ scilicet ex ipsius aquæ cursus, meatusq;, seu aluei transmutatione, in partem alterius vicinæ ciuitatis, oppidiq;, vel possessionis ceciderint, & segregatæ fuerint, & eandem ciuitatem, aut oppidum vel possessionem postea spectare pertinereq; debere, allegantes & astruentes metas suas per cursum, meatumq;, & alueum fluminis dirigi. Quod tenendum non est. Nam hoc modo plurimæ fraudes committi, & aquæ seu flumina per occulta canalia, ac fossata interdum satis exigua, vel aggerum positionem & repleturam, in eum quem quis mallet locum, & alueum deflui, terræq;, & syluæ, aut prata alterius facilimè per hoc vsurpari possent. SIC itaque contraria opinio intelligenda est, quòd ex quo fluuialis, seu fluminis præsertim verò nauigabilis, prouentus magnæ æstimationis censetur. Ideò quocunq; aqua, seu fluuius labatur & defluat, ciuitas aut oppidum vel possessio illa, de cuius territorio in alterius terram seu territorium verget aut diuertet, nunquam per hoc suis prouentibus puta molendinis, vadis, vectigalibus, piscaturis, alijsq; vtilitatibus priuabitur, sed quemadmodum prius dum fluuius in suo vero, solitoq; & antiquo meatu currebat, ita etiam tunc cùm in alium nouum iam alueum declinauerit, liberam, plenariamque suis prouentibus, vtilitatibus fruendi, & vtendi habet facultatem. Verum tamen syluæ, prataque, & terræ, solummodo illius erunt, cuius prius erant. Et qui pacificum eorum dominium habebat, hinc est, quod nonnulli aggeres, & repleturas pro defensione terrarum suarum, & pratorum, aut syluarum, in terris, & territorijs per aquarum inundationem, aut vehementiam damna patiantur. Per hoc tamen alienas huiusmodi terras pro se vendicare non intelliguntur. Simile est de molendinorum aggeribus, & repleturis super decursum illorum fluuiorum, quorum medietas vni, & altera alteri possessori, vel villæ deseruit constructorum quarũ finis licet in terris alterius adiaceat, adiacereque de iure permittatur (dummodo huiusmodi repletura damnum aper-

apertum alteri parti afferre non videatur) tamen per hoc nec fluuijs, nec terra alterius vsurpatur, sed vero domino suo semper reseruatur.

Quid sit ius Quartalitium definitiuè, & quibus solui debeat. TIT. LXXXVIII.

PRæhabita iurium possessionariorum, cum perpetuitatis iure, cum vero pignoris titulo conseruationis, sed & metalium Reambulationum, restificationumq; descriptione, iam consequenter super quarta puellari, seu iurium Quartalitiorum, nec non Dotum, & rerum Peraffernalium solutione, restitutioneq; disserendum est. VBI scias, quòd ius Quartalitium est ius possessionarium puellis, & mulieribus de bonis, ac iuribus paternis hæreditarijs in signum parentelæ propagationis non perennali, vel hæreditaria, sed redemptibili lege, conditioneq; deputatum. QVARE autem iura possessionaria paterna seruitijs acquisita ius fœmineum non concernant, & filiæ de illis, cum filijs pariter, & hæredibus legitimis portiones habere nequeant, & quibus de possessionibus, portiones hæreditarias habere debeant, superiùs vbi de successione hæredum in bonis paternis fienda descriptio facta est, expressè reperies.

De modo solutionis iurium Quartalitiorum; seu quartæ puellaris.

TITVL. LXXXIX.

ADuertendum est autem quòd quisq; Baro, Magnas, vel Nobilis, siue vnam siue decem, vel plures habeat filias, vna solutione quartæ puellaris eas absoluere poterit: ita videlicet vt vniuersa iura possessionaria paterna, simul cum cunctis suis vtilitatibus, pertinentijs quibuslibet in quatuor rectas & coæquales segregantur partes, quarum quarta pars in sortem scilicet Quartalitiorum cedens, communi æstimatione mediante limitabitur, & æstimabitur iuxta cuiusuis æstimationis seriem, super eodem Quartalitio omnibus filiabus vna & eadem solutione, pecuniaria tamen, & non rerum venalium satisfactio impendi debebit. PROPRIETAS autem, & hæreditas huiusmodi quartæ partis vnà cum cæteris partibus seu portionibus, filijs & hæredibus perpetuò remanebit. QVÆLIBET autem filiarum poterit seorsum si voluerit Quartalitium suum repetere. Veruntamen hæredes à quibus repetitur cauti esse debent, ne vni tantum solùant, quod pluribus soluere tenentur.

Quòd si vni filiarum quarta puellaris data fuerit, altera adhuc super hæreditate contendere poterit. TITVL. XC.

SI verò vni filiarum absq; strepitu iuris, productioneq; literarum, ac literalium instrumentorum factum iurium possessionariorum paternorum tangentium quarta puellaris persoluta fuerit, altera nihilominus filiarum (si voluerit) super proprietate, seu hæreditate eorundem iurium possessionariorum paternorum, poterit in iudicio cum eo (cuius intererit) contendere, & vtrùm iura ipsa sexum fœmineam sequantur; nec ne, experiri.

Quòd puellæ in capillis constitutæ Fassiones facere non possunt.

TIT. XCI.

VErum quia puellæ plerunq; animi leuitate seducuntur, ideo in capillis existentes (si etiam legitimam, & perfectam attigissent ætatem) nunquam Fassiones perennales, vel etiam temporales sibijpsis, aut successoribus, vel fratribus earum præiudicantes facere possunt. HINC est etiam, quòd puellæ ipsæ ad tutelam fratrum minoris ætatis non admittuntur, neque tutorum officia ex Regni consuetudine gerere permittuntur.

Qualiter puellæ infra tempus maritationis earum, in domo paterna maneant.

TIT. XCII.

QVo verò pacto puellæ, quæ capillos adhuc velamine nudatos gestant, decedentibus earum genitoribus, in paternis laribus, iuribusq; possessionarijs, vsq; ad nubiles ipsarum annos permanere, & qualiter de illis tandem exmaritari debeant, superius vbi de bonis per defectum seminis decedentium impetratis tractatum est, manifestum

habes documentum. QUALITER autem quarta puellaris æstimari debeat,& quid castrum,quid curia nobilitaris, quid sessio Iobagionalis &c. valeat,in serie æstimationum infra clarè patebit.

Quid sit dotalitium definitiuè,& quid Pareffernum. TIT. XCIII.

ITem super solutione Dotum, & rerum Pareffernalium id occurrit animaduertendum,quòd quanquam Dos (vnde Dotalitium descendit)ac Donatio,& Pareffernum longè differant,nos tamen confuso vocabulo Dotem,& Donationem simul permiscentes Dotalitium, vel solummodo Dotem dicimus, quæ vxori propter eius deflorationem,& concubitum de bonis mariti datur. Paraffernales autem res dicimus omnia bona mobilia, quæ mulieri aut per maritum,aut parentes vel fratres, siue etiam alios quoscunq; tempore solennitatis nuptiarum, aut desponsationis, vel subarationis eius dantur. VNDE sciendum,quòd de Regni nostri veteri, approbataq; consuetudine Dotalitium est merces fœminarum legitimè coniugatarum, ob debitum matrimonij de bonis,& iuribus possessionarijs maritorum,iuxta status illorum exigentiam dari consueta. Nam secundum status,& dignitatis maritorum præeminentiam,ac bonorum,& iurium possessionariorum eorundem quantitatem variatur, fitq; solutio Dotalitiorum, verbi gratia,relicta Baronis plus consequitur ratione Dotalitij, quàm relicta vnius Magnatis. Itidem relicta Nobilis centum,vel quinquaginta colonos possidentis, plus nomine Dotis assequitur, quàm alterius Nobilis,cui minor fuerit colonorum numerus. Si enim maritus officium Baronatus gesserit,tunc mulier ipsa centum marcas: Si verò Magnas vel Baro solo nomine fuerit, & officio Baronatus caruerit,aut insignis Nobilis, vel miles extiterit,& quinquaginta sessiones Iobagionales populosas, vel plures habuerit, relicta eius,quinquaginta marcas pro Dote sua consequitur. Marcam quamlibet pro quatuor florenos Hungaricales, aut quadringentos denarios præsentis monetæ computando,Relictæ autem aliorum inferioris status,& conditionis Nobilium,de bonis,& iuribus maritorum possessionarijs secundum magis & minus, iuxta scilicet bonorum quantitatem,æstimatione communi mediante (exclusis agris,syluisq; & pratis,ac alijs pertinentijs, & prouentibus bonorum exterioribus) Dotes suas rehabere poterunt. Mortua verò muliere,qui sibi in linea consanguinitatis propinquior erit, dotalitium eius requirendi sibiq; vendicandi habet facultatem.

Qui sint,& intelligantur ex officio veri Barones Regni. TITVL. XCIV.

NE autem super officijs, & nominibus Baronatuum dubium suboriri possit, eorum nomina hic inserenda existimaui. Sunt itaq; veri Barones,quorum ab antiquo nomina decretis,& literis confirmationalibus Regijs inseri consueuerunt. PALATINUS Regni Hungariæ,Iudex curiæ Regiæ regnorum Dalmatiæ,Croatiæ,&Sclauoniæ,Banus,Waywoda Transyluanus,& Siculorum comes. Banus *Zewri*niensis : nam Machoniensis Banatus per Turcas nostro æuo deletus est. Item Thauernicorum,Ianitorum, Pincernarum,Dapiferorum Agazonum Regalium,& Reginalium magistri,necnon Themesiensis,& Posoniensis comites. Horum omnium relictis pro earum Dotibus,& rebus Pareffernalibus centum (vt præmissum est) marcæ, per eos quorum intererit dari solent, atq; debent.

Quòd Dotalitiorum solutio partim pecunijs, partim rebus venalibus fieri debeat, & quales sint res venales. TIT. XCV.

DOtalitiorum autem solutio partim pecunijs numeratis,partim verò rebus mobilibus & venalibus (iuxta tamen verum precium,& valorem earundem rerum)fieri semper solet. Exclusa tamen vestium sartitarum ac armorum,& equorum boumq;, ac aliorum pecorum claudorum æstimatione. Quæ in sortem solutionis Dotalitiorum non acceptantur. Res autem mobiles, & venales in hac parte tales esse debent,quæ in foro quotidiano vendi possunt,prout sunt oues,boues,equi,capræ,vaccæ,vituli,& porci,qui se mouere de loco in locum commodè possunt.

Quòd

Quòd Mulier à primo marito integram; & à secundo mediam Dotem habeat, & vnde Dotalitia soluantur. TIT. XCVI.

ITEM aduertendum est, quòd quælibet fœminarum, à primo marito (ratione floridæ virginitatis, in qua nuptui tradita fuit) integram Dotem: à secundo verò post deflorationem scilicet nubendo, mediam duntaxat, Dotem: à tertio quartam partem: à quarto octauam solùm partem Dotis habet. Si quæ autem etiam quinto, vel sexto marito nupserit. Dos sua in tantum minuetur, vt admodum exigua sit futura. Soluuntur autem Dotalitia mulieribus de bonis, & iuribus possessionarijs maritorum, ad quæ fuerint traductæ. Nam de iuribus paternis non Dotem, sed Quartalitium habere debent. Nisi forsitan aliquam earum Dotalitium matris vel auiæ suæ requireret, quod de iure facere poterit, si Expeditoria super eo prius non fuerit data.

Qualiter Dotalitium & Quartalitium simul quæri poterit. TITVL. XCVII.

SCiendum est tamen, quòd Dotalitium matris & auiæ simul vna & eadem persona quærere non potest. Nam si matris meæ Quartalitium quæro, tunc Dotalitium auiæ meæ quærere debeo. Quia mater matris meæ, auia mea est. Si autem sola mater mea Quartalitium suum de iuribus paternis quærat, tunc ipsa Dotalitium matris suæ, & non auiæ quærere debebit. Nam auiæ eius Dotalitium illius generationis, & quidem propinquioris est quærere, de cuius prosapia mulier illa processisse dignoscitur.

Quomodo fœminæ de bonis maritorum eiici possint & quomodo non, & de rebus eorum mobilibus. TITVL. XCVIII.

ITEM vniuersæ res mobiles mariti sine liberis atq; sine testamento defuncti, cuiuscunq; materiei existant, & quocunq; nomine censeantur, ad suam vxorem deuoluuntur, quæ de bonis & iuribus possessionarijs, domoq; residentiæ & curia mariti quàm diu sub nomine, & titulo defuncti mariti viduitatis tempora peregerit, & ad alia vota se non transtulerit, etiam cum restitutione Dotis suæ excludi non poterit. Postquam tamen maritata nuptaq; cuipiam fuerit, tunc ille, ad quem bona; & iura possessionaria mariti defuncti iure hæreditario, successorioq; deuoluta fuisse dignoscentur, mulierem ipsam, restituta primum eius Dote, de eisdem bonis eijciendi & excludendi plenariam habet auctoritatem. Immò si bona, & iura possessionaria viri ipsius præmortui, adeò copiosa, fructiferaq; fuerint, vt Dotalitium vxoris longè excedere videantur, tunc is, in quem bona ipsa deriuabuntur, poterit mulierem illam, si etiam nomen, & titulum mariti sui gereret, de reliqua parte bonorum, quæ scilicet æstimationem Dotis suæ præcellere & excedere videbitur, iuris ordine coram suo iudice excludere, & tantum duntaxat sibi ad vtendum de iuribus illis possessionarijs deputare, quantum Dotis quantitas postulabit. De loco tamen & domo, curiaq; solitæ residentiæ mariti excludi mulier ipsa nequibit, nisi forsitan domus ea castrum fuerit: quod sibi non conceditur, sed domus alia mariti extra castrum alicubi sita ad habitandum eidem deputabitur. Secus est de illis, qui multa habent, atq; possident castra pro loco habitationis deputata. Nam hoc casu etiam mulieri castrum deputari poterit habitandum.

De diuisione rerum mobilium mariti inter relictam & liberos, ac fratres eiusdem. TIT. XCIX.

VBI autem maritus decedens filios & filias simul cum vxore, nec non fratribus indiuisis in domo sua post obitum suum reliquerit, tunc primùm portio defuncti à portionibus fratrum indiuisorum super extantum, in cunctis rebus mobilibus diuidi ac sequestrari debet. Deinde verò omnes res mobiles ipsius mariti præmortui quocunq; nomine censeantur, inter vxorem ac filios & filias eius communiter diuiduntur & in tot partes, quot personæ sint in domo nondum diuisæ: vel emaritatæ sequestrantur, ac vnicuiq; portio sua restituitur, dempto eo quod equos curriferos, & vestem portionem mariti defuncti domina relicta illius per se tollet. Arma verò militaria sine diui-

diuiſione filijs, aut fratribus indiuiſis cedent. Illis autem omninò deficientibus, non ſolum ea, ſed & omnia bona mobilia (prout iam præmiſſum eſt) in eis relictam (niſi forſitan ſuper eiſdem maritus teſtamentum fecerit) deuoluuntur. Filios autem hoc in loco cum patre defuncto nondum diuiſo: Filias verò de bonis ſuis nondum nuptui traditas & emaritatas intellige. Nam poſt diuiſionem filij, & poſt connubium filiæ portionem de huiuſmodi rebus, & bonis mobilibus paternis habere non poſſunt.

De Pareffernis, & rebus cum ſponſa, ac tempore nuptiarum ſponſæ datis.

Tit. C.

NOtandum tamen eſt, quòd veſtes & aliæ quælibet res cum ſponſa per parentes, vel fratres, aut alios quoſpiam tempore (vt prænotatum eſt) ſolennitatis nuptiarum, aut deſponſationis, vel ſubarationis eius datæ (quas nos res Pareffernali dicimus) mortuo marito ſine liberis, eidem ſponſæ hoc eſt vxori (ſi quæ ex illis reſtabunt) ſimul cum Dote ſua ſaluæ manebunt, reſtituiq; debebunt. Nec tempore diuiſionis aliarum rerum mobilium, huiuſmodi res ſecum traditæ diuiſioni ſubiacebunt. Immò ſi etiam liberos filios videlicet, & filias habuerit, & ad ſecundas nuptias forſitan ſe mulier ipſa tranſtulerit, vel aliter cum eiſdem liberis ſuis cohabitare noluerit, liberè res illas pro ſe retinebit. Sponſa verò ſine liberis & teſtamento defuncta, res ipſa parentes eius, vel fratres propinquiores recuperare, ſibiq; vendicare poſſunt. Liberos tamen ſi poſt ſe reliquerit, ad illos deuoluentur. Res autem per ſponſum ſponſæ, aut pro honore nuptiarum, aut pro ſubaratione traditæ, decedente (antequam conuenirent) ſponſa, nunquam per ſponſum recuperari poterunt. Verum tamen poſt copulam carnalem, ſi ſine liberis & inteſtata (nam teſtamentum ſuper illis facere poteſt) ab hoc ſæculo decederet, apud maritum manebunt.

De equis equatialibus defuncti ad quinquagenarium vſq; numerum.

Tit. CI.

ITem hoc quoque aduertendum eſt, quòd ſi maritus equos gregales (quos equatiales dicimus) infra quinquagenarium numerum habuerit, ſtante & durante coniugio ſuæ vxoris aggregatos vel emptos, æqualiter inter eos diuiduntur. Immo ſi etiam ante coniugium ad manus mariti, equi huiuſmodi equatiales deueniſſent, dummodò numerum quinquagenarium non attigiſſent, pariter diuidi, & communes eſſe debebunt. Si tamen eundem numerum attingerunt, vel exceſſerunt, tunc maritus poterit de eiſdem tanquam rebus per eum acquiſitis teſtari. Sed ſi ſuper eiſdem inteſtatus deceſſerit, circa hæreditates filiorum computabuntur. Verum tamen ſi auiti fuerint, tunc teſtatio quoque de eiſdem non tenebitur, neque locum habebit, niſi quantum ad portionem mariti teſtantis cederet, quod de iure fieri permittitur. Reliqui tamen cum iuribus poſſeſſionarijs pariter, ad filios vel fratres indiuiſos, & alios ſucceſſores legitimos deriuabuntur, atque pertinebunt, cum quibus ſolutio Dotalitiorum, & Quartalitiorum fieri debebit, ne prætextu eiuſcemodi ſolutionis, cogantur ſucceſſores hæreditates ſuas alienare, qui & alioquin filias de iuribus paternis emaritare, nuptuiq; tradere tenebuntur. Et hoc ſi filiæ portiones de rebus mobilibus paternis poſt eius obitum, non tulerunt. Nam hoc modo portiones huiuſmodi ad maritationem cedent: inſuper & Quartalitia ſua rehabebunt.

De iuribus poſſeſſionariis mariti durante coniugio vxoris comparatis.

Tit. CII.

ITem vlteriùs ſciendum, quòd ſi etiam durante coniugio, maritus quiſpiam poſſeſſiones, & iura poſſeſſionaria precio comparauerit, & nomen coniugis in literis Faſſionalibus inſeri non fecerit, tunc de talibus poſſeſſionibus, ac iuribus poſſeſſionarijs (& ſi emptitijs) mulier ipſa pro ſe portionem habere non poterit. Verùm ſi voluerit, & nomen titulumq; mariti ſui præmortui geſſerit, ſemper vita ſua comite, in bonis ac iuribus

ribus possessionarijs filiorum ac filiarum residere, permanereq; libere valebit. Sub conditione tamen superiùs in articulo (QVOMODO fœminæ de bonis maritorum eijci possint) planè declarata. Dico autem filiarum, si bona illa ius quoq; fœmineum secuta fuerint. Vbi enim ad secundas nuptias mulier se transtulerit, restituta Dote sua de illis per eum cui competet, eijci & excludi poterit. Qui enim per iura hæreditaria vxori suæ cupit complacere, studeat nomen eius in emptionis, & Fassionis serie ponere. VERVM si iura Impignoratitia maritus ipse defunctus quocunq; tempore ante scilicet coniugium, vel in coniugio sibi obligata, post obitum suum reliquerit, etiam si nomen vxoris seu vterq; sexus hæredum in literis Obligatorijs, & Impignoratitijs non contineatur, æqualiter tamen inter coniugem, filios, filiasq;, vel fratres indiuisos, instar aliarum rerum mobilium diuidentur. Quoniam iura Impignoratitia redemptibilia sunt, quæ post redemptionem in pecunias conuertentur. Pecuniæ autem inter bona mobilia computantur. Et hoc si huiusmodi iura Impignoratitia postea in hæreditates conuersa non fuerint.

Quòd Mulier de bonis mariti etiam pignori per eum obligatis, Dotem suam rehabere potest.

TITVL. CIII.

SCiendum deinde est, quòd si maritus mulieris necessitate fortè ingruente (prout sæpenumero fieri solet) iura sua possessionaria alteri cuipiam impignorauerit maximè absq; vxoris suæ consensu, tunc mortuo marito poterit mulier ipsa Dotem suam ab eo, qui iura huiusmodi possessionaria pignori tenet, requirere pariter & rehabere. Quoniam impignoratio non excludit proprietatem, & perpetuitatem iurium ipsorum possessionariorum. Alioquin enim si mulier ipsa redemptionem illorum expectaret, nec prius Dotem suam assequi posset. Interim forsitan, quod redemptio fieret ex humanis decederet, & sic Dote sua fraudaretur. Attamen tempore redemptionis eorundem iurium possessionariorum, illa ad quem redemptio ipsorum spectabit, non solum super capitali summa, pro qua vtpote impignorata fuerant, sed etiam super solutione eiuscemodi restitutæ Dotis satisfactionem impendere tenebitur.

Quòd Dotalitium vxoris pro maleficio mariti non amittitur. TIT. CIIII.

PRÆterea si iura possessionaria mariti pro eius maleficio, aut etiam per notam aliquam infidelitatis eiusdem, iuridicè occupabuntur (etiam si maritus capite plecteretur) vxor ipsa nihilominus Dotem suam, ab eo, qui iura ipsa possessionaria possidebit, semper recuperare valebit.

Quòd mulier in adulterio deprehensa perdit Dotalitium, sed non res Peraffernales.

TIT. CV.

ADuertendum insuper est, quòd si mulier violata fide, qua marito suo tenetur, adulterium commiserit, & in adulterio deprehensa, diuortium tandem subsecutum fuerit, perdit ipsa Dotem suam, sed non res Peraffernales, hoc est res secum tempore nuptiarum per parentes, aut fratres, vel virum suum, siue etiam alios quospiam datas, vel etiam per virum suum traditas. Verùm si post adulterium maritus mores eius scienter approbauerit, cum ipsa cohabitando & concumbendo, tunc etiam Dotem suam recuperabit, & postea neque necem illi propter adulterium (si etiam secundò peccauerit) maritus inferre valebit, quam prima fronte, vbi scilicet ad notitiam eius adulterium deuenit, libere ureq; inferendi habet facultatem. Vbi autem ipsa mulier ob huiusmodi adulterium iuridicè extremo supplicio mulctata fuerit, fratres eius solummodo res Peraffernales, & non Dotalitium eius recuperare poterunt. Et hoc, si liberos non habuerit, aut testamentum de illis non fecerit. Nam hoc modo àd liberos suos deuoluentur: vel testamentarijs ipsis cedent.

De matrimonio inter consanguineos scienter, vel ignoranter contracto.

TIT. CVI.

ITem si inter virum & vxorem propter consanguinitatem, vel affinitatem ignorātam diuortium factum fuerit, tunc fœmina tam Dotem, quàm res Pareffernales à viro rehabebit, soboles etiam ipsorum (stante coniugio) procreatæ in bonis, & iuribus vtrorumq; parentum possessionarijs iure successorio permanebunt. Per hoc tamen non est intelligendum, quòd vterq; sexus æquè succederet, sed si bona ipsa iuri solummodò masculino deseruiunt, ad filios duntaxat spectabunt. Si verò vtrumq; sexum sequuntur, tunc & filij & filiæ æqualiter succedunt. Attamen si scienter, & contra prohibitionem fratrum, vel eis succedere debentium matrimonium contractum, & tandem diuortium secutum, vel non secutum fuerit, soboles durante matrimonio generatæ, in bonis, & iuribus possessionarijs eorum parentum succedere non possunt, sed ad fratres generationales, vel alios succedere debentes, eo facto deuoluuntur. Quas etiam si Papa legitimaret tamen ad successionem bonorum (quæ ad fratres generationales, illis non existentibus, Regiam maiestatem respiciunt) ipsa legitimatio locum non haberet. Mulier præterea Dote sua carebit, res Pareffernales solummodo suas à marito suo rehabere valebit.

Quomodo noscitur matrimonium inter consanguineos scienter contractum.

TIT. CVII.

SCientia autem coniugum apparebit ex hoc, matrimonium illud reclamantibus, & contradicentibus fratribus, vel alijs ad quos successio spectat, aut in tali propinquo gradu consanguinitatis fuerit contractum, quòd eorum eis vtrisq; notoria fuisset. Consanguinitas enim secundum sacros Canones, & Regni quoq; nostri legem, vsq; ad quartum gradum inclusiuè connubium prohibet atq; vetat.

Quòd ignorantia legitimas, scientia verò illegitimas proles inter consanguineos generet. TIT. CVIII.

INde sequitur, quòd ignorantia in hac parte legitimas: scientia verò illegitimas, ad successionem bonorum immobilium vtrorumq; parentum proles generat atq; producit, & illegitimas proles, quantum ad successionem prædictam. Neq; summus (vt præfertur) Pontifex, neq; etiam noster Princeps, in præiudicium, & contra voluntatem filiorum legitimorum, & aliorum de iure succedentium legitimare potest, nisi in casu, quo filijs, aut fratribus non existentibus successio directè ad Principem nostrum spectaret. Nam in eo casu cuicunq; & qualitercunq; voluerit, ipse Princeps liberam super illis bonis, & iuribus possessionarijs disponendi habet potestatem.

Qualiter vxor Dotalitium suum marito suo relaxare possit. TIT. CIX.

ITem quanquam durante matrimonio, vxor Dotem suam maritò (vt communiter) triplici de causa relaxare solet. PRIMO si maritus bona suæ coniugis, quorum successio non respicit neque cadit in virum suum, ampliauerit, & augmentauerit. SECVNDO si expensas necessarias etiam alio modo bonis in illis vir fecerit. TERTIO si vxor marito suo vt prætextu Dotalitij sui ipsa decedente, saluti animæ suæ consulat, commiserit, vel aliter super illo disponendum ordinauerit. Tamen iuxta modernorum consuetudinem etiam præmissis causis cessantibus, poterit mulier ipsa viro Dotalitium, maximè in mortis articulo, quando de metu, & timore viri suspitio tollitur, relaxare. Secus est tamen, si vxor in humanis agens & sana existens per maritum, metu, & terrore ad relaxandum sibi cogeretur. Nam in tali casu, facta per mulierem super ea re legitima reclamatione atque retractatione, relaxatio huiusmodi & Fassio quoque inde celebrata locum non habebit.

Quomodo maritus vxori, & econtra consors viro super bonis suis Fassionem facere potest. TITVL. CX.

CÆterùm quamuis opinione multorum maritus vxori,& econtra vxor marito, super bonis & iuribus suis possessionarijs (aut ob immensum, & eximium erga coniugem viri amorem, aut mulieris à marito timorem) nec perennali neque impignoratitio iure Fassionem facere queat, de veteri tamen & approbata lege huius Regni nostri, tàm maritus vxori,quàm etiam vxor viro de & super cunctis iuribus suis possessionarijs potissimum per sese acquisitis,vel aliter obtentis (quibus videlicet etiam alteri ignoto vel alienigenæ,de iure sub conditionibusq́;, de venditionibus, & alienationibus bonorum superius expressis & declaratis disponere, Fassionemq́; facere posset) liberam disponendi, & perennalem Fassionem celebrandi atque faciendi habet facultatem.Dummodò Fassio huiusmodi non sit in præiudicium filiorum, vel fratrum manifestè vergens. Neque sit coactè & violenter,vel timore celebrata. Nam his modis facta per mulierem legitima super ea re reclamatione,nullius erit firmitatis. TITVLO autem, vel iure Impignoratitio Fassio inter coniuges simpliciter non admittitur,nisi manifesta, euidentiq; ex causa & ratione celebretur. Puta vxor aut de paternis, aut prioris mariti iuribus & domo paratas pecunias, siue iocalia,gemmas,& monilia vel res aureas,aut argenteas,palàm & ad notitiam multorum ad maritum attulit,maritusq́; illas,& illa, aut ad bonorum emptitionem, vel redemptionem, aut piscinarum, vel molendinorum constructionem,siue domorum ædificationem manifestè conuertit. Isto & alio consimili (si scilicet abfuerit dolus omnis) casu, Impignoratio & inscriptio ipsa admittenda censetur. Nam si simpliciter admittenda foret, maritus ob amorem & fauorem consortis suæ,bona sua tanta pecuniarum sæpe summa inuolueret (si præsertim erga suos successores odio duceretur) vt vix eo decedente, successores ipsi,ea bona prænotata de manibus vxoris,vel cui illa tandem inscriberet, eliberare possent. Et idem est ex parte quoque vxoris ad virum (si rationabilis & euidens causa casusq́ue occurrerit) intelligendum.

De legitima, & illegitima puerorum ætate, & procuratoria eorum constitutione.
TITVL. CXI.

QVoniam decedentibus, & ex hoc sæculo migrantibus Dominis, Baronibus Magnatibusq́;, & Nobilibus, liberi & pueri eorum in tenera sæpè, & illegitima ætate solent remanere, & in tutelam educationemq́; & defensionem aliorum meritò, de iureq́; coguntur deuenire,ideò super ipsorum quoq; puerorum tutela, & educatione tractare necessariò congruit. Antequam tamen de ipsa tutela tractetur,de ætatibus eorundẽ puerorum aliquid differendum occurit. VBI SCIENDVM, quòd liberorum alij sunt perfectæ ætatis,alij imperfectæ. Perfectæ ætatis sunt masculi viginti quatuor annorum.Fœminæ verò iuxta modernorum consuetudinem sedecim annorum. Imperfectæ autem ætatis sunt,qui infra huiusmodi perfectæ ætatis annos vitam agunt. Et horum alij sunt legitimæ ætatis,alij verò illegitimæ. Legitimæ ætatis (qui & puberes dicuntur) masculi pariter & fœmellæ nostra hac tempestate,sunt duodecim annorum. Licet de nostra veteri consuetudine masculini decimo quarto: fœminæ autem duodecimo eorum anno dicantur esse legitimæ ætatis. Vocantur autem,vel dicuntur legitimæ pro eo,quòd lites iam cum alio agere,& instituere possunt. Omnes aũt alij infra hos annos vitam agentes, illegitimæ ætatis nominantur. Quanquam igitur secundùm antiquorum vsum & consuetudinem, masculi quarto decimo ætatis eorum anno, procuratores constituere cœperint, nostro tamen æuo, & iuxta modernorum vsum, anno ætatis ipsorum duodecimo generaliter procuratores constituere:anno verò decimo & sexto super debitis ac pignoris titulo: anno autem decimo octauo de auro & argento, cæterisq; rebus ipsorum mobilibus Fassiones facere possunt. Anno tandem vigesimo quarto vniuersa bona,& quælibet iura eorum possessionaria vendendi, permutandi, & quocunq; titulo voluerint alienandi

alienandi plenariam habent facultatem. Condicionibus tamen super venditione, ac alienatione bonorum & iurium possessionariorum superiùs conscriptis, per omnia semper obseruatis. PVELLÆ verò anno natiuitatis earum consimiliter duodecimo procuratores constituere: decimo quarto de debitis ac iuribus Impignoratitijs, auroque & argento, ac alijs rebus mobilibus respondere: Sexto decimo verò anno super Quartalitijs, Dotibus, ac cunctis alijs earum iuribus etiam possessionaria datione ipsas concernentibus, Fassiones (modo præallegato, & conditionibus sub prædeclaratis) facere, & prout libuerit, de eisdem disponere possunt. Dummodo puellæ in capillis existentes, & præcipuè sub tutela alienorum constitutæ, ad Fassionem aliquam ipso sexto decimo anno vel etiam post peragendam, violenta coactione non inducantur. Nam hoc modo postquam nuptui traditæ fuerint, Fassionem huiusmodi coactam simpliciter reuocandi, & retractandi habent auctoritatem: cùm potissimè sui iuris tunc non fuisse dignoscantur, hoc est, non in potestate propria constitutæ.

Qui vel quæ intelligantur sui iuris esse, & de puerorum triplici tutela. TITVL. CXII.

SVI iuris autem dicuntur esse, qui in nullius potestate consistunt. Virgines autem, & puellas quàmdiu viro nupserint semper sub alterius tutela, & potestate persistere constat. Nam aliter carente Tutore puellæ ipsæ ex ingenij earum leuitate facile seduci, decipiq; possent: VNDE merito de tutela, & Tutoribus puerorum aliquid dicendum congruit. VBI NOTANDUM quòd triplex est tutela, scilicet Legitima, Testamentaria, & Datiua, quæ licet diffinitiuè sit potestas ad tuendum eum, qui ob imperfectam ætatem se defendere nequit, de iure data atq; permissa, tamen virtute sui vocabuli defensionem semper designat. Vnde & Tutores auctoritatem solummodo defendendi, & non alienandi bona pupillorum habent.

De prima tutela, quæ legitima nominatur. TIT. CXIII.

TVtela igitur Legitima dicitur parentum pariter, & fratrum defensio. Nam si patre præmortuo, & matre superstite, filius vel filia illegitimæ ætatis in domo paterna remanserit, mater sua, quàm diù titulum & nomen mariti sui præmortui gesserit, & ad secundas nuptias se non transtulerit, & tutelam filij & filiæ gerere, exercereq; permittitur. Et econuerso, si mater decesserit, patre superstite si etiam de ignobili, ac rustica progenie pater ipse oriundus fuerit, & iura possessionaria in filium, vel filiam non paterno, sed materno iure redacta extiterint, tutelam bonorum atque etiam liberorum pater, & nemo alter exercebit. Maior namq; reputatur tutela personæ, quàm bonorum conseruatio, & hoc infra tempus illegitimæ ætatis puerorum. Licet puellas etiam post tempora legitimæ ætatis infra maritationis tempus, sub tutela semper esse conueniat, prout immediatè prænotatum est. ANIMADUERTENDUM tamen est, quòd si pater ignobilis secundam vxorem duxerit, & bona pupillarum à prima vxore relicta dilapidare cœperit, hoc casu tutela eius cessabit, & in alterum transibit. VERUM tamen pater nobilis existens, etiam nepotum suorum (filio decedente) tutelam & prouisionem, tanquam caput principale supportabit. NEC id prætermittendum est, quòd si pupillorum mater separata patrimonia ipsam solam, & non maritum concernentia habuerit, mortuo marito (si etiam ad secundas nuptias se transtulerit) à tutela filiorum, vel filiarum in ea parte mater excludi non debet, ex quo successio bonorum sit causa tutelarum: & ipsa censeatur esse, quæ debet filios, & filias in huiusmodi bonis suis, post se relinquere successores, & hæredes. VERUM tamen si filius fratres habeat, ad quos successio seu deuolutio iurium, & bonorum paternorum spectare videatur, curam, & tutelam eorundem bonorum paternorum frater propinquior, & non mater exercebit, sicuti de fratrum & consanguineorum tutela infra clariùs dicetur.

De

De secunda tutela, quæ Testamentaria appellatur. TITVL. CXIIII.

SEcunda tutela dicitur Testamentaria, dum videlicet pater in agone constitutus, & filios vel filias teneræ illegitimæq; ætatis existentes: & fratrem (cui onus tutelæ congrueret) aut non haberet, aut quidem haberet, sed illum ad bona sua diripienda aspiraturum, & ex eo suspectum Tutorem futurum esse considerans, filios suos vel etiam filias tutelæ, defensioniq; cognatorum, aut consanguineorum vel sæpè amicorum suorum submittit. Et hæc tutela non solum ad filios, vel filias superstites, sed etiam ad posthumos & posthumas se extendit, quæ (nisi fratrum carnalium, vel vxoris legitima & iusta præpediatur contradictione: & dummodo talibus personis, quæ ad tutelam, secundum consuetudinem patriæ nostræ admitti consueuerunt, testatio tutelæ fiat) semper tenet, atque valet.

De tertia Tutela, quæ Datiua nuncupatur. TIT. CXV.

TErtia tutela dicitur Datiua, quia datur à principe, quæ etiam Principis & patronorum tutela nuncupatur. Et habet fieri, quando tam Legitima quàm etiam Testamentaria tutela desinit & deficit, hoc est, si pater intestatus decesserit, & nec fratres nec consanguineos (quibus tutela competeret) post se reliquerit. Tutelæ datio ad Principem, & patronum spectat. Quoniam deficientibus cunctis fratribus, qui vigore successionis bonorum onus tutelæ subire debebant, mox huiusmodi ius successionis in Principem redundabit, qui tanquam legitimus, & verus ipsorum orphanorum & pupillorum successor ac patronus, de tutela ipsorum prouidere consueuit, & de facto ex suscepti regiminis sui officio subuenire debet. VBI SCIENDVM quòd Princeps ipse noster, præmissis sic stantibus, tales Tutores orphanis, & pupillis ipsis dare, designareq; debet, quos intellexerit ad bona, & iura illorum possessionaria non aspirare, & in eo comitatu habitare, vbi orphani ipsi quoque residentiam personalem habent. Ex quod de alienatione, vel dilapidatione bonorum eorundem pupillorum, per ipsos tutores facienda non timeatur. DEBENT autem huiusmodi Datiui tutores, coram comite vel vice comite, si fieri poterit, aliter autem coram vno, aut duobus iudicibus Nobilium illius comitatus, in quo (vt præfertur) pupilli ipsi habitare dignoscuntur. Vel si bona & iura possessionaria eorum multa & magna, in diuersisq; comitatibus sita fuerint & posita, coram vno ex iudicibus Regni ordinarijs, vel eorum vices gerentibus (prout videlicet bonorum ac iurium ipsorum possessionariorum qualitas & conditio requirit) super omnibus rebus & bonis ipsorum orphanorum Inuentarium, & regestum facere, vt expleta tutela de omnibus rebus inuentis, & manibus eorum assignatis, & de fructibus quoque bonorum tempore medio perceptis congruam rationem reddere queant. Quoniam de malè dispensatis orphanis illis iam legitimam ætatem agentibus, tutores ipsi satisfacere tenentur, & non solum Datiui, verum etiam Legitimi, ac Testamentarij tutores ad præmissa facienda pariter obligantur. QVOD AVTEM impuberes, seu illegitimæ ætatis, pupilli, & orphani sub tutela esse debeant, naturali iuri rationiq; consonum & conueniens videtur, vt illi qui propter imperfectam ætatem sese defendere nequeunt, aliorum tutela defensioneq; gubernentur.

Qualiter virilis, & qualiter fœminei sexus fratres in tutela succedant.

TITVL. CXVI.

SED vt præmissa clarius innotescant, sciendum est quòd quia onus tutelæ eo ordine defertur & notatur, quo bonorum successio, seu iurium possessionariorum deuolutio. Deficientibus igitur, & non existentibus testamentarijs tutoribus ad fratres, & cõsanguineos defuncti hominis, in quos videlicet (eo hæredibus deficiente) bona sua deuolui deberent, tutela pupillorum defertur & deriuatur. FRaternalis autem propagatio duplicem per lineã, virilẽ scilicet & fęmineam descendere consueuit. Fratres itaq; per lineam virilis sexus descendentes (qui & agnati nominantur) semper consanguineis, & fratribus muliebris sexus (qui etiã cognati dicuntur) in tutela subeunda præferuntur, & isti fœminei sexus cognati, non aliter, nisi deficientibus per omnia fratribus virilis sexus

siue

siue agnatis, ad tutelam exercendam admittuntur. Et tunc quoque non aliter nisi bona, & iura possessionaria pupillorum, & orphanorum vtrumq; sexum virilem scilicet & fœmineum apertè concernere, manifesteq; sequi dignoscantur. Nam si de bonorum, & iurium possessionariorum successione, atque deuolutione (vtrum scilicet illa vtrique sexui deseruiant, vel certè sexum solummodo masculinum concernant) dubitatur, tunc cognati ipsi (etiam agnatis non extantibus) ad tutelam non admittuntur, ne bonorum ipsorum orphanorum dominium, & possessionem, sub huiusmodi tutelæ colore, pro se vendicare videantur. Vnde in hoc quoque casu Datiui magis tutores à Principe postulantur.

Quid, si iura possessionaria vtrumq; sexum concernant, de tutela faciendum sit.

TITVL. CXVII.

ADuertendum tamen est, quòd si iura possessionaria pupillorum vtrumq; sexum apertè sequuntur, hoc est, si etiam fœminei sexus homines in illis iuribus possessionarijs viuente adhuc orphanorum ipsorum patre, reale dominium habuerunt, tunc de tutela gerenda distinguendum erit. Aut enim agnati & cognati vnius & eiusdem sunt ætatis: aut annis & ætate inter se differunt. Si eiusdem ætatis, & tutelæ capaces fuerint, hoc est viginti quatuor annorum extiterint, tunc agnati (prout immediatè præmissum est) tutelam ipsam gerere debebunt. Si tamen cognati maiores, & agnati minores annis fuerint, interea temporis quoadusque agnati tutelæ capaces erunt, cognati sunt ad tutelam gerendam admittendi, licet post tempus legitimæ ætatis etiam infra perfectam puerorum ætatem viginti quatuor annos modo antelato repræsentantem, plerosq; fratrum, & agnatorum ad tutelam deputatos fuisse recolimus. In casu præcipuè, quo matrem orphanorum ad secundas nuptias transisse, & per hoc bona eorum desolationi subiacuisse comperimus, & eiuscemodi quoq; tutela in casu præmisso tenetur. INTELLIGENDVM tamen semper est, tam de agnatis quam etiam cognatis, hoc est fratribus virilis, & fœminei sexus, modo præhabito onus, & exercitium tutelæ, qui in gradu lineæ consanguinitatis propinquiores orphanis, & proximiores, annisq; & ætate maiores esse dignoscuntur.

Quid sit agnitio, & cognatio, vel agnatus & cognatus. TIT. CXVIII.

VBi breuiter sciendum est, quòd hoc nomen agnationis non est naturale, sed ciuile nomen: & inuentum est iure ciuili ad differentiam naturalis cognationis, vt per hoc diuersitas originis masculorum, & fœminarum distingueretur. Ex quo claret, quòd omnes qui sunt agnati, sunt etiam cognati, sed non econuerso. Quoniam agnitio species est cognationis, cognatio verò generale nomen est, tam ad masculos, quàm fœminas pertinens. Quamuis agnatio (sicut prætactum est) virilis duntaxat, & cognatio fœminei sexus homines hoc in loco designet.

Vtrùm testamentaria tuitio destruat legitimam, & econuerso. TIT. CXIX.

SED quæstio suboritur. Vtrum Testamentaria tutela adimat Legitimam: vel econtra, Legitima, Testamentariam? Dicendum quòd Testamentaria ritè bonoq; modo & illis personis, quæ ad tutelam de iure admittuntur, facta aufert sæpè Legitimam, sed non semper. PRO cuius lucidiori notitia, & intelligentia aduertendum est, quod si pater (etiam sui iuris existens) filios suos impuberes, & teneræ ætatis, talibus personis, quæ periuri vel publici aucarij patria lingua Iwdas nuncupati, aut aliter infames siue proscripti essent: vel notam infidelitatis quouis modo incurrissent (si etiam per virilis sexus lineam de parentela sua descendissent) tutandos committeret, quia per eorum huiusmodi infamiam & notam, à iure successionis deciderunt ad tutelam in præiudicium fratrum de iure succedere debentium, non admittuntur. SIMILITER si pater filias suas (non existentibus filijs) cognatorum cuipiam in testamento submitteret defendendas, huius quoque tutela in præiudicium, & periclitationem iurium agnatorum, seu fratrum

trum condiuisionalium, & in bonis suis ritè succedentium facta non tenet, nec admittenda censetur, ne sub colore eiusmodi tutelæ fratres ipsi iustis eorum iuribus fraudari dignoscantur. Sæpe namq; pater filijs orbatum se cernens, amore filiarum captus, ne dum per tutelam verùm etiam alijs exquisitis coloribus, & titulis in bonis suis, illas in fratrum succedentium præiudicium hæreditare nititur. E CONTRARIO verò vbi pater, fratrum siue agnatorum suorum quempiam ad bona sua nouæ diuisionis, vel alio titulo & colore aspirare: vel de facto lites illum inde suscitare cognouerit, non obstante successionis, & consequenter legitimæ tutelæ iure, filios suos, cui maluerit, protegendos testando committere poterit. Non tamen cognatis, ob rationem superiùs prædeclaratam. Nisi fortè bona & iura possessionaria vtrumq; sexum manifestè sequantur, atq; concernant. Nam hoc casu etiam cognatis suis pupillos, & filios suos tutandos submittendi habet potestatem.

Duo Corollaria notanda de successione Tutoria. TIT. CXX.

EX præmissis itaq; duo corollaria subinferuntur. PRIMVM quidem quòd, Tutores Testamentarij ritè constituti, cæteris tutoribus videlicet Legitimis, & Datiuis præferuntur: ita vt primò Testamentarij, deinde Legitimi, & vltimo loco Datiui ad tutelam exercendam admittuntur. COROLLARIVM secundùm quòd, quia tutela secundum bonorum (sicuti iam prædeclaratum est) deuolutionem defertur, ideò etiam fratres adoptiui, ad quos bona, & iura possessionaria cuiuspiam virtute alicuius contractus, & Regij consensus deriuanda sunt, eo in semine masculino deficiente, & filias habente, gerendam ad tutelam tanquam agnati ritè succedunt & admittuntur, cognatorum quorumcunq; iure vel tutela non obstante.

De casibus, in quibus fratres ad tutelam non admittuntur. TITVL. CXXI.

SCiendum vlteriùs, quòd quatuor sunt præcipuè casus, in quibus agnati, seu fratres siue carnales siue vterini, siue condiuisionales ad tutelam subeundam non admittuntur. PRIMVS quando fratrum quispiam caput suum, & bona sua amittit, prout sunt qui in sententia capitali conuincuntur. Quamdiu enim frater ipse grauamini, & oneri huiusmodi sententiæ subiectus fuerit, tutelam exercere non permittitur. SECVNDVS casus, si villam (quæ ad successionem fraternam mutuò pertinebat) sine rationabili & euidenti causa vendendo, vel aliter à se alienando amiserit. Si etiam per hoc libertatem capitis retinuerit, tunc tutelæ officium amittitur. Nam etiam de dilapidandis, & alienandis orphanorum ac pupillorum bonis, præsumptio pariter, & suspitio de illo per hoc habetur. TERTIVS casus est, si quis fratrum, siue agnatorum alieno iuri, hoc est potestati se subiecerit, vel subijci permiserit. Qui enim iuris sui non est, alterius tutelam gerere non potest. QVARTVS casus, quando quis notam infidelitatis incurrit, aut de periurio conuictus, vel aliter infamis effectus siue proscriptus fuerit. Prout enim exinde à iure successionis cecidit, ita per hoc tutela quoq; deperijt.

Quot modis possint excusari tutores ab onere tuitionis. TIT. CXXII.

NOtandum deinde quòd tutores, & præsertim Datiui multis modis ab onere tutelæ sese excusare possunt. PRIMO propter filiorum multitudinem, & loci distantiam. Quia varijs negotijs incumbere nequeunt. SECVNDO propter villarum, seu possessionum in diuersis locis & comitatibus adiacentium multitudinem. ITEM propter continua bella Principum si fuerint milites, & actu & opere militiam exercentes. ITEM propter seruitium reipublicæ, & expeditionem negotiorum Principum, prout sunt Cancellarij, Oratores extra regnum delegati, Magistri Prothonotarij, Prouisores curiarum, Administratores prouentuum, Dispensatores rerum & pecuniarum, & alij consimilia officia gerentes. ITEM propter insanabilem, & incurabilem infirmitatem. Sæpè etiam ob literarum inscientiam. ITEM propter capitalem inimicitiam, quam habuerunt aduersus partem pupillorum, & itidem habent contra pupillos. ITEM

propter senium, quando videlicet sunt vltra sexaginta annos. ITEM dum imperfectæ ætatis, seu minores viginti quatuor annis fuerint, ab oneribus tutelarum gerendis, sese (si volunt) excusare poterunt.

Quòd tutores fideliter tenentur gerere officium tutelæ, & quot modis fiant suspecti.

TITVL. CXXIII.

COnsiderandum demùm est, quòd Tutores fideliter & probè debent, tenenturque gerere pupillorum tutelam. Nam aliter si comperti fuerint in suspitione, maleq; & sinistrè tutelam gesserint, non solùm remouentur ab officio & administratione tutelæ, verùm insuper (si in rebus, ac bonis pupilli temporalibus suspecti deprehensi & agniti fuerint) ad duplum reddendum pupillo condemnantur. Si autem in personam pupilli, vel causam eius prętextu iurium suorum possessionariorum motam, contrariè, infideliterq; egisse comperti extiterint, infamia sempiterna inde sequi debebit. De damnis præterea per hoc illatis, ad duplum (vt præfertur) reddendum sunt compellendi. TVTORES autem redduntur, fiuntq; suspecti pluribus de causis. PRIMO si bona eorum propria stultè consumunt. SECVNDO si pupillis necessaria vitæ, victum scilicet & amictum debitè non administrant. ITEM si nulla exigente causa rationabili, ipsos pupillos malè tractant. ITEM si illos bonis moribus non erudiunt, vel ipsi Tutores malorum morum existunt. ITEM si sunt nimium pauperes. ITEM si fuerint capitales inimici patris pupillorum: aut eo decedente sunt iam vel esse volunt solis pupillis hostes manifesti. ITEM si timetur, quòd ad bona pupillorum sibi ipsis vendicanda aspirant, & ea pro se vsurpare contendunt.

Qualiter Tutores accusari possint, & de pupillis furiosis. TIT. CXXIV.

CÆterùm aduertendum est, quòd huiusmodi Tutores, siue Testamentarij, siue alterius generis existant, super præmissa suspitione, hoc est de crimine malæ dispensationis, & dilapidationis rerum & bonorum orphanorum, omnes indifferenter siue sint viri siue mulieres, extranei, consanguinei, & affines, accusare possunt, si ob pietatis causam id faciunt. Pupilli tamen illegitimæ ætatis per se Tutores suos accusare nequeunt. Verùm adueniente transactaq; legitima ipsa ætate, vbi scilicet lites iam gerere, & instituere poterunt, si orphani sanæ mentis fuerint, curatores suos ex consilio proximorum suorum accusare possunt. VBI sciendum quòd postquam filij, legitimæ ætatis annos transegerint, inuitis, & non consentientibus eisdem, patres eorum Tutores illis in testamento substituere non possunt, cum illius sint iam ætatis, vt se processu iuris defendere queant. VBI autem volentibus, vel forsitan postulantibus filijs, post tempora pubertatis per parentes ipsorum Tutores assignantur, illi iam non Tutores sed potiùs curatores appellantur. Quia Tutores impuberibus & inuitis: curatores autem puberibus & petentibus dantur. Et hoc si petentes ipsi compotes sunt rationis. Nam alioquin si filij amentes, furiosi, lunatici, vel mente capti fuerint, etiam post tempora legitimæ eorum ætatis, tutelæ testamentariorum, aut illis non existentibus, fratrum siue agnatorum suorum: & illis quoq; deficientibus, Datiuorum, à Principe scilicet, vel forsitan iudicibus ordinarijs, in iudicio deputatorum subijciuntur: & illorum prouisione, simul cum bonis & iuribus eorum possessionarijs gubernantur. QVI quidem Tutores in casu necessario, & præsertim ad sustentationem illorum cedenti, tam onera eorum super se assumere, quàm etiam de bonis eorum prout necessitatis conditio postulabit, disponere possunt, ea tamen alienare non possunt.

Quòd Princeps etiam extra terminos iudiciorum de Tutore prouidere potest.

TIT. CXXV.

CVM itaq; onus tutelæ pium opus sit, accusatio Tutorum de suspitione, etiam extra terminos Octauales, & Breuium iudiciorum, semper dum suspitio occurrit, libere fieri,

fieri,& ad Principem siue Regiam maiestatem deferri poterit, ne bona pupillorum malè,& inutiliter consumantur. Et postquam aliquis Tutorum de suspitione ipsa, hoc est de crimine malæ dispensationis,& dilapidationis bonorum orphanorum accusatus fuerit, mox illi administratio tutelæ, & omnium bonorum pupillorum per Principem interdicitur, & infra decisionem causæ ad manus communes illa dantur, & assignantur. VBI autem Tutor ipse suspectus, priusquam cognitio suspitionis terminaretur ab hac luce decederet, tunc conditio pœnaq; suspicionis extinguitur quidem, attamen hæredes, & successores eiusdem Tutoris rationem super male dispensatis rebus dare tenentur, & ad satisfactionem compelluntur. SI verò Tutorum quispiam, tutelam & officium tutelæ fraudulenter gerere, & administrare deprehensus fuerit, etiam si satisfacturum, vel satis daturum se offerat, & super ea re fideiussores etiam promittat atq; ponat, nihilominus tamen remouendus est ab officio tutelæ, & alius per Principem bonæ famæ, & conditionis Tutor loco illius assignandus, atq; substituendus. OBLATIO enim satisfactionis Tutoris, propositum malum non tollit, & animum iterato, male agendi non euitat, quin potiùs voluntatem diutius grassandi in rebus, & bonis pupillorum præstat, atq; demonstrat, super his autem prouidere, remediumq; adhibere ad solum Principem spectat.

Quòd Tutores in cunctis causis pupillorum procedere possunt TITVL. CXXVI.

ITEM hoc quoq; non prætermittendum est, quòd cùm tria sint genera Tutorum videlicet Legitimi, Testamentarij,& Datiui, super eorum tutela testimonium euidens in iudicijs produci debet. Quod postquam productum fuerit, & sese Tutores esse docuerint in cunctis causis, differentijs, & earum processibus, & alijs negotijs orphanorum & pupillorum, tam coram iudicibus Regni ordinarijs, quàm etiam aliàs vbilibet, vigore literarum Reuisionalium, vsq; ad tempora legitimæ ætatis eorum procedendi, & omnia ritè expediendi habent auctoritatem, sine quorum scitu, & consensu pupilli ipsi, nec procuratores (adueniente legitima ipsorum ætate) constituere debent. Nec etiam Fassiones aliquas infra tempus pupillaris ætatis eorum facere possunt. Qui si procuratores constituerint, aut Fassiones interea facerent, nullius erunt firmitatis omnino.

De ætatibus pupillorum reuidendis, & literis inde Reuisionalibus.
TIT. CXXVII.

ÆTates autem pupillorum, per iudices ordinarios Regni, vel eorum Prothonotarios: aut in locis testimonialibus hoc est Capitularibus, vel Conuentualibus reuideri, metiri & discuti solent. Et huiusmodi reuisioni (dummodo literæ super ea re Reuisionales conficiantur) in omnibus iudicijs fides adhibetur. Et earundem literarum reuisionalium virtute, tutores in personis orphanorum tam agere & opponere, quam etiam ad obiecta,& proposita respondere semper possunt. Immò si in causa cuiuspiam processu pupillos conuinci, & succumbere agnosceretur, pro vtilitate pupillorum: non autem eorum destructione, plenariam cum aduersa parte, nominibus, & in personis eorundem orphanorum concordandi, & in vnionem (prout negotiorum qualitas exigit) deueniendi habent facultatem.

Quid literæ Reuisionales valeant, & quomodo Fassiones infra perfectam ætatem factæ retractari debeant. TITVL. CXXVIII.

CÆterùm literæ Reuisionales, quæ vim literarum Procuratoriarum in omnibus negotijs & causis habent, etiam transacta & expirata pupillari ætate, tantum iuuant & conferunt orphanis, vt si ipsi muneribus fortè corrupti, vel blandis sermonibus seducti, sine metu & comminationibus aliquorum perculsi, atq; coacti, Fassiones perennales, super bonis, & iuribus eorum possessionarijs, infra & vsque perfectam ipsorum ætatem viginti quatuor scilicet annorum spatio, cuicunq; quandocunq; & vbicunq; facerent, conspectis postea ipsis solummodo literis Reuisionalibus, poterunt huiusmodi

Fassiones per orphanos retractari & in irritum reuocari. ITA tamen, si orphani Fassiones illas inconsultè sese fecisse perpendentes, antequam tempus perfectæ ætatis eorum expleatur, easdem coram iudicibus ordinarijs Regni, vel magistris illorum Prothonotarijs, aut in locis testimonialibus, ore proprio reuocabunt, atq; retractabunt. Et eiusmodi reuocatio non solum ibi, vel coram eo, quo Fassio facta fuit, sed etiam in conspectu aliorum iudicum & testimoniorum, infra præfixi termini perfectæ videlicet ætatis ipsorum spatium, ritè semper fieri valebit. Si tamen interea Fassiones huiusmodi reuocare, & retractare non curabunt, postea Fassiones ipsæ perpetuæ firmitatis robur obtinebunt, semperq; locum habebunt, Conditionibus tamen in possessionaria venditione requirendis, superius prænotatis semper saluis. Facta verò præmissa reuocatione, & retractatione eiuscemodi Fassionis, reuocans ipse semper infra tempus Præscriptionis triginta videlicet duorum annorum spatium, lites & causas, prætextu ipsius reuocatæ Fassionis suscitandi habet facultatem.

Quòd orphani in causis contra eos tempore pupillaris ætatis ipsorum motis respondere non tenentur. TIT. CXXIX.

HINC est etiam, quòd orphani durante pupillari eorum ætate, solummodo per productionem, & ostensionem literarum Reuisionalium, ab omni causa, & lite tempore pupillaris ætatis ipsorum, contra eos mota liberantur: nec coguntur ad instantiam alicuius in processu cuiusuis causæ vel litis, siue ratione iurium possessionariorum aut Dotalitiorum vel Quartalitiorum, siue actuum potentiariorum vel damnorum, aut etiam aliorum quorumcunq; negociorum aduersus eos in ipsa pupillari, seu illegitima eorum ætate subortæ & suscitatæ (demptis tamen causis tempore patris ipsorum inchoatis) infra tempus legitimæ ætatis eorum respondere. VERVM tamen si occasione iurium possessionariorum, stante adhuc, & durante pupillari & illegitima ipsa ætate, causa aliqua per longum litis processum terminari solita contra pupillos exorietur, tunc tenebit quidem processus vsq; ad responsionis terminum, sed in ipso responsionis termino, virtute literarum Reuisionalium pupillaris, vel illegitima ætas orphanorum allegari, & causa ipsa per hoc ad primum annum legitimæ ætatis, hoc est ad duodecimum annum orphanorum integrum, quando videlicet iam primò procuratores constituere incipient prorogari, differriq; debebit. Nam aliter si prius respondere cogerentur, vel etiam ex imperitia spontè responderent, talis responsio non tenebitur, sed simpliciter & de plano retractari valebit.

Quòd pupilli in causis tempore patris eorum inchoatis respondere coguntur.

TIT. CXXX.

SVperius autem clausulam hanc: DEMPTIS causis tempore patris orphanorum inchoatis, non frustra posui. Quoniam isto casu pupilli quantumcunq; paruuli, ad omnes causas viuente patre eorum, contra se motas & suscitatas respondere, & debitum finem in illis, facta responsione consequi & habere tenentur. Et si in processibus eiuscemodi causarum, iuramentum forte per aliquem pupillorum præstandum iudicaretur, depositio eiusdem iuramenti ad primum annum legitimæ ætatis ipsius pupilli prorogabitur, prout hac de re limpidiùs in serie iuramentalium depositionum, in secunda parte huius opusculi tractabitur.

Casus quidam, in quo pupilli etiam illegitimæ ætatis respondere tenentur.

TITVL. CXXXI.

PRæterea reperitur etiam alter casus, in quo pupilli non obstante illegitima, & pupillari eorum ætate per Tutores suos respondere & prosecutioni causarum in ipsa eadem ætate motarum superintendere tenentur, quando videlicet Introductioni, & Statutioni, vel metali Reambulationi aliquorum iurium possessionariorum, per quoscunq; factæ nominibus, & in personis ipsorum orphanorum contradictionis velamine obuiatur. Et ob huiusmodi contradictoriam inhibitionem, pupilli ad Octauales terminos

euocan-

euocantur. Nam isto quoque casu, more, & instar aliorum legitimæ ætatis hominum, processu iuridico obseruato respondere, & rationem contradictionis eorum reddere debebunt. Et RATIO est: quia sponte, & proprio eorum motu causæ huiusmodi sese ingerunt. Et quamuis ad alterius instantiam euocentur, tamen ipsi magis videntur actores, quàm in causam attracti tunc existere, qui conantur iuribus alterius partis manifeste resistere. Nisi enim Statutioni, vel reambulationi, & per consequens iuribus partis alterius sponte contradicerent, nusquam eos in litem attraherent. Et ideò non contra eos, quin potius per eos causa in hac parte suscitari videtur. SECVS tamen est si statutio, Reambulatio metarum per quempiam in dominium talium terrarum, aut bonorum, & iurium possessionariorum facta fuerit, quæ pacificè præ manibus orphanorum habentur. Nam hoc casu, velint, nolint, ipsi Statutioni, vel etiam Reambulationi contradicere debebunt. Aliter enim per taciturnitatem de dominio illorum, aut illarum excluderentur, & idcirco respondere in hac parte, sicuti in prænarratis cæteris causis, infra tempus legitimæ ætatis eorum non tenebuntur. In causis verò ratione bonorum per defectum seminis aliquorum decedentium, à Principe impetratorum, vel vigore contractum in quempiam deriuatorum motis, processus, & ordo superius exinde conscriptus atq; declaratus obseruari debebit.

Quòd Euocatores pupillorum in homagiis eorum conuincantur.

TIT. CXXXII.

SCiendum postremò, quòd ex quo pupilli vsq; tempora legitimæ eorum ætatis, quando scilicet ab omni tutela liberantur, nec cum scitu, nec sine scitu Tutorum aliquid facere possunt, quia sui iuris non sunt. Ideò si qui tales orphanos occasione actuum potentiariorum (asserendo per ipsos, aut de eorum commissione eiusmodi actus potentiarios fuisse patratos) in causam conuenerint, & attraxerint, mox in homagio illorum (quemadmodum super Euocationum conditionibus in ipsa secunda parte declarabitur) conuincuntur.

Quid sit, & qualiter fiat bonorum mobilium & immobilium æstimatio.

TIT. CXXXIII.

QVoniam autem ad nonnullorum negotiorum expeditionem pernecessaria est bonorum æstimatio, ideò series ac modus eius hic meritò subnecti debet. VNDE notandum est, quòd iuxta veterem & approbatam huius Regni nostri consuetudinem, æstimatio dicitur bonorum mobilium, & immobilium competentis valoris, limitata quædam ac statuta taxatio. Vel aliter æstimatio est rei mobilis & immobilis, secundum sui æquiualentiam vel valorem taxata quædam limitatio. ET DVPLEX est æstimatio, scilicet Perennalis, & Communis. Æstimatio Perennalis, quæ in iuribus duntaxat possessionarijs, & non rebus mobilibus fieri solet, decies tantum facit quantum Communis. In æstimatione namq; Communi, vna sessio Iobagionalis populosa pro vna Marca, seu ad vnam Marcam quatuor florenos facientem. In Perennali verò æstimatione ad decem Marcas, quadraginta florenos continentes computantur. Quæ Perennalis æstimatio paucis in rebus ac causis committitur, sed vniuersus ferè cœtus Dominorum Prælatorum, ac Baronum, Magnatumq; & Nobilium, æstimatione Communi (vt plurimum) vtitur. Nisi enim in Fassionibus, vel obligaminibus quorumpiam, æstimatio Perennalis claro sermone declarata, aut in constitutionibus Regni publicis expressa fuerit, eius vsus rarò admittitur. Cuius quidem æstimationis series hoc modo sequitur.

ITEM castrum lapideum æstimatur ad Marcas · Centum.

ITEM Monasterium, siue Claustrum sepulturam patronorum & aliorum specialium Nobilium habens, æstimatur ad M. C.

Ecclesia cum duobus pinnaculis ad modum Monasterij fundata, æstimatur ad M. I.

Ecclesia cum duabus turribus, seu duobus pinnaculis non Monasterium existens, vel non per modum Monasterij fundata, ad M.XXV.

Omnes aliæ Ecclesiæ matronæ, cum vna turri sepulturam habentes, æstimantur ad M. XV.
Sine turri autem, constructæ tamen cum sepultura, ad M.X.

Capella lignea, seu Sacellum non lapideum sepulturam tamen continens, ad M.V.
Absq; sepultura verò, ad M. III.

Ecclesiæ autem, & Capellæ extra Matronam Ecclesiam fundatæ non ponuntur in serie æstimationis

Item Sessio seu Curia nobilitaris populosa, ad M. III.
Habitatore verò carens, ad M. vnam cum media.
Ædificijs autem omnino destituta, ad M. I.

Item Sessio Iobagionalis populosa, ad M. I.
Deserta verò, sed ædificia habens, ad M. mediam.
Ædificijs autem penitùs carens, tamen in ordine aliarum sessionum sita, ad quartam partem vnius Marcæ, videlicet denarios C.
Extra ordinem siquidem aliarum sessionum posita, pro campo reputatur, & in ordine æstimationis non computatur.

Item Pomarium Nobilium cum adultis & fructiferis arboribus consitum in vno iugere terræ Regalis mensuræ adiacens, ad M. III.

In insula tamen Challoke *vz* quælibet arbor adulta, & fructifera æstimatur ad centum Denarios vsque numerum duodecim arborum, vltra verò duodenarium ipsum numerum, quotquot sunt arbores simul tamen computatæ æstimantur, ad M. III.

Pomarivm verò Iobagionale extra villam habitum, ad M. I.
Retro autem, seu penes sessionem existens, non ponitur in æstimationis serie.

Item Terra communis vel arabilis, ad vnum aratrum Regalis mensuræ sufficiens, ad M. III.

Item Sylua communis, de qua decima porcorum, vel tributum generaliter non exigitur, nec habet aliquem certum prouentum, æstimatur sicut terra communis, ad vnum aratrum videlicet Regalis mensuræ adiacens, ad M. III.

De Ruberis etiam, & Virgultis idem est sentiendum.

Item Sylua magna, quæ aliâs permissoria dicitur, pro communi opere & labore apta, infra quantitatem trium aratrorum Regalis mensuræ existens, quodlibet aratrum, ad M.X.
Vltra verò tria aratra adiacens, non æstimatur, sed ad ipsa solummodo tria aratra reducitur æstimanda.

Item Sylua maior puta dolabrosa & grandifera, seu sub dolabro & venatione existens, ac pro quolibet opere, & artificio valens in spatio, vel quantitate trium aratrorum Regalis mensuræ adiacens, quodlibet aratrum æstimatur ad M.L.

Si verò prouentus eius annualis benè potest computari, signanter si fuerit glandinosa, tunc pro decies tanto æstimatur, quantum facit prouentus suus annualis, vltra verò ipsa tria aratra (prout permissoria) non æstimatur.

Item si terra arabilis non extendit se ad vnum, vel medium aratrum Regale, ita videlicet vt si fuerint quinque, aut sex, vel decem, &c. iugera, tunc (opinione nonnullorum) quodlibet iugerum æstimabitur ad Denarios quadraginta, & de sylua quoque permissionali, ac nemore idem dicunt esse tenendum. Verùm tamen hæc limitatio pro communi æstimatione accepta, respectu præcedentis iusta & recta non videtur, sed omnino abijcienda censetur. Nam si terram, vel syluam communem ad vnum

ad vnum aratrum Regale sufficientem ad tres Marcas æstimabis, & aratrum ipsum, ad centum ac quinquaginta iugera Regalia mensuræ sequestrabis, tunc si benè computabis, non plures quàm duodecim Denarij ad quodlibet iugerum terræ cedent, & quatuor tantùm iugera inæstimata manebunt, quæ ad quinquaginta Denarios se extendent. Quinquaginta autem Denarij ad centum & quinquaginta obulos, seu quadrantes commodè diuidi non possunt, ideò quatuor illa iugera consideratione maioris partis, vt inæstimata maneant necesse erit. In supputatione siquidem syluæ permissoriæ vel nemoris, pro communi (vt præfertur) opere valentis, ad vnum aratrum se extendentis, quod ad Marcas decem æstimatur, quodlibet iugerum ad Denarios XXVI. cum obulo taxari, vel æstimari debebit, & pro superfluo, seu residuitate Denarios viginti quinque habebit. Si verò aliter ad Marcas summam ipse diuidere volueris, tunc quodlibet iugerum ad Denarios. XXVII. æstimabitur, & tu Denarios VII. superaddere debebis. De prænarrata quoq; terra, idem (si volueris) cum superadditione facere valebis.

ITEM Pratum, seu Fœnatum ad vnam falcem sufficiens, vel aliâs in vno iugere terræ Regalis mensuræ adiacens, ad vnum quartale videlicet Denarios C.

FœNETA autem in campestribus, quæ falcari quidem possunt, raro tamen vel nunquam defalcantur, in ordine æstimationis non ponuntur.

ITEM Molendinorum subtus, vel desupter currens, & tempore æstus non deficiens, ad M. X.

Deficiens autem, ad M. VI.

MOLENDINVM desuper voluens, & tempore siccitatis non deficiens, ad M. V.

Deficiens autem, ad M. III.

LOCVS Molendini deserti, subtus currentis, ad M. III.

Desuper autem voluentis, ad M. vnam cum media.

ITEM Fons scaturiens, seu puteus effluens, & non deficiens, in quacunq; possessione, de quo populus portare solet, ad M. duas cum media. Si autem plures fuerint, non æstimantur, sed ad vnum solum includuntur omnes, quoniam ad vsum vnius villæ sufficit puteus vnus.

ITEM Piscina effluens, & non deficiens, ad M. X.

Non effluens autem, & tempore siccitatis deficiens, ad M. V.

PISCINA magna cum clausura existens Gyalmostho, vel etiam Morothwa dicta, necnon alia piscatura Danubialis, vel Thicialis, siue Zawe, aut Drawe, Thanya nuncupata, si habet deputatum prouentum annualem, decies tantum æstimatur, quantum facit eius prouentus annualis. Si verò computatum prouentum non habuerit, prout nos generaliter vtimur, æstimatur, ad M. L.

ITEM loca sagenarum, Weyz appellata, vsq; ad Denarium numerum pro singulis Marcis, vltra verò decem vsq; centum vel amplius, ad M. X.

ITEM Clausula, quæ fit tempore inundationis aquarum, Rekez dicta specialem vel singularem prouentum habens, quælibet ad Denarios C.

ITEM Tributum tam super aquis, quàm in terris ritè exigi consuetum, decies pro tanto æstimatur, quantum facit prouentus eius annualis.

ITEM Tributum promontorij, seu montis vinearum, quod computatum & notabile prouentum annuatim domino suo terrestri ministrat, similiter ad decies tantum æstimatur, sed hoc in Perenni duntaxat æstimatione locum habere censeo. Nam vineæ generaliter tanquam rubeta & virgulta, de Regni nostri antiqua consuetudine æstimari solent, ex eo quòd vbi & postquam cultores vinearum aut defuerint, aut earum labores prætermiserint, vineæ citò de faciliq; in rubeta & vepres conuertentur. VERVM si rusticum quempiam vel etiam Nobilem in territorio alterius vineam habentem, Dominus terrestris de ipsa vinea eijcere & excludere voluerit, authoritatem

quidem eiiciendi habet, attamen non æſtimatione illa communi, quæ de virgulto, & robeto immediatè præmotata eſt, ſed competentem valorem, ſeu condignum precium eius, iuxta æquam rectamq; limitationem, & taxationem iudicis, ac iuratorum ciuium eius loci, ad quem ipſum promontorium pertinet illi refundere tenentur.

Iſta Menſura ſedecies ſumpta, facit vnam Menſuram, ſiue Vlnam Regalem.

ITEM vnum iugerum terræ arabilis aut ſyluæ, Regalis menſuræ continet in ſua longitudine ſeptuaginta duos: in latitudine verò duodecim Menſuras ſeu Vlnas Regales.

ITEM vnum aratrum continet in ſe centum & quinquaginta iugera terrarum Regalis menſuræ, in æſtimatione rerum.

DE IVMENTORVM ÆSTIMATIONE:

Notandum, quòd vnus Bos non claudus, vel aliter non deſtructus, ad	M. I.
Duæ Vaccæ ſine vitulis, ad	M. I.
Vna Vacca cum vitulo, ad	M. I.
Quatuor oues, ad	M. I.
Quatuor porci, ad	M. I.
Cabella ſine poledro, ad	M. I.
Cum poledro maſculo, ad	M. II.
Cum poledro fœmineo, ad	M. vnam cum media.

Equus ſellatus ſecundum valorem eius æſtimatur.

Quid modis, & quibus reſpectibus æſtimationes bonorum & rerum fiant.
TIT. CXXXIIII.

SCiendum vlterius, quòd præmiſſa bonorum mobilium, & immobilium æſtimatio diuerſis modis, diuerſiſq; reſpectibus fieri conſueuit. PRIMO quidem ad ſolutionem onerum iudicialium, quæ communi, & vſitato vocabulo Birſagia nuncupantur, & in illis tam iumenta, quàm etiam terræ, & iura poſſeſſionaria iuxta limitationem præſcriptam æſtimari pariter & acceptari debent. SECVNDO in Quartalitiorum, & iurium Impignoratitiorum ſolutione, ac bonorum per ſententiam capitalem, vel emendæ capitis occupandorum redemptione, in qua (iumentis excluſis) tamen caſtra, ac curiæ nobilitares, & ſeſſiones Iobagionales populoſæ, deſertæq;, & prædiales, quàm etiam terræ, ſyluæ, virgulta, prata, piſcinæ, molendina, fontes, clauſtra, monaſteria, & Eccleſiæ: necnon tributa, pomaria, ſagenarumq;, & clauſurarum loca: & generaliter omnes pertinentiæ iurium poſſeſſionariorum æſtimandorum, modo prædeclarato taxantur. Terræ tamen arabiles, & prata ad ſeſſiones Iobagionales populoſas ſpectantes, & pertinentia (demptis terris & pratis extirpatitijs, quæ colonos propriè concernunt, & non ad ſeſſiones pertinent) non æſtimantur: & tandem ſecundum huiuſmodi æſtimationis quantitatem ſolutio Quartalitiorum, & iurium Impignoratitiorum fieri debebit. Et hoc idem eſt etiam de iuribus poſſeſſionarijs in præiudicium fratrum, vel aliter indebitè venditis intelligendum atq; tenendum. TERTIO in Dotalitiorum reſtitutione, in qua ſolummodò curiæ Nobilitares, ac ſeſſiones Iobagionales populoſæ & deſertæ, atque prædiales in ordine aliarum ſeſſionum ſuæ æſtimantur, & extra corpus poſſeſſionis nulla in hac parte æſtimatio admittitur, & demùm iuxta eiuſcemodi poſſeſſionariæ æſtimationis ſeriem reſtitutio Dotalitiorum partim pecunijs paratis: partim verò rebus mobilibus etiam iumentis incluſis fieri ſolet, iuxta verum precium aliarum, prout videlicet in foro vendi poſſent, acceptari debebunt. HOC tamen aduertendum eſt, quod ſi qua mulierum mortuo marito ſuo in bonis, ac iuribus eiuſdem mariti poſſeſſionarijs titulum, & nomen ipſius ferendo vita ſibi comite, permanere voluerit, & filius vel frater, aut alter ſucceſſor eiuſdem mariti legitimus, ipſi mulieri ad quanti-

quantitatem, & valorem Dotalitij ſui iura aliqua poſſeſſionaria vita eiuſdem durante poſſidenda, & vtenda ſequeſtrare, excidereq; & dare decreuerit, tunc in tali caſu non ſolùm curiæ Nobilitares, ſeſſionesq; Iobagionales populoſæ, & deſertæ, ac prædiales, ſed etiam extra villam terræ, ſyluæ, pomaria, ac fœnilia & molendina, quæ mulieri dabuntur, prout in Quartalitiorum ſolutione æſtimabuntur, & tantum duntaxat ſibi de iuribus illis poſſeſſionarijs, quantum ſe ad valorem ipſius Dotalitij ſui extendet deputabitur vtendum, atque poſſidendum. QVARTO in ſolutione debitorum, & refuſione damnorum ſummariè computatorum, vel ſpecificè denotatorum. Præterea in depoſitione oneris facti calumniæ, ac emendæ linguæ, & violationis ſedis iudiciariæ Regiæ maieſtatis, ac comitum Parochialium quorumlibet comitatuum: & alijs eiuſcemodi cauſis, ac caſibus in quibus pari modo res mobiles & venales iuxta verum earum valorem, & non ſecundum limitationem præexpreſſam acceptantur. QVINTO & vltimò in metarum Reambulationibus, & Rectificationibus æſtimatio communis fieri ſolet. Hoc tamen vltimo modo, eo ſolùm reſpectu æſtimatio celebrari conſueuit, vt terræ, ſyluæ, virgultaq;, vel prata, aut promontoria, quæ inter cauſantes in lite manebunt, ad quot Marcas ſeſe extendere videbuntur: cùm tot Nobilibus, huiuſmodi terras, ſyluas, virgulta, prataq; vel promontoria, ille cui iuramentum per iudicem præſtandum, deponendumq; adiudicabitur pro ſe, & iuri ſuo appropriare vendicareq; valeat atque poſſit.

FINIS Primæ partis.

DE

DE SECVNDA PARTE IVRIVM ET CONSVETVDINVM REGNI IN GENERALI.

TITVL. PRIMVS.

Postquam fauente DEO, de principalibus rebus, iurium scilicet possessionariorum Donationibus, earumq; speciebus, necnon bonorum Diuisionibus, Venditionibus, Impignorationibus, Metarum distinctionibus, Dotalitiorum & Quartalitiorum solutionibus, & alijs ad ea spectantibus & annexis, quibus vtpotè omnium Dominorum, Prælatorum, ac Baronum, Magnatumq; & Nobilium fundatur exordium, fulciturq; dominium, succinctè dictum est. In haciam SECVNDA parte huius opusculi, de causarum & litium processibus & executionibus, ac sententiarum super his ferendarum serie differendum restat. Sed antequam ad materiam specialem huius Partis explanandam veniam, quia constitutio Regni huius plærumq; interseri debebit, ideo in generali qualiter constitutio seu generale decretum Principis, & Regni interpretari debeat: Prætereà vnde consuetudo nostra, seu lex non scripta (qua hoc tempore communiter vtimur) initium & originem sumat, breuiter præmittam.

Quot modis generale Decretum intelligatur. TIT. II.

CONstitutiones igitur Principum, siue Decreta Regni, quatuor modis (prout occurrit) considerari possunt. Quædam enim constitutiones sunt ex toto per posteriores abrogatæ, simpliciterq; reuocatæ: Aliæ verò partim abolitæ, partim approbatæ. Quædam autem silentio præteritæ: & quædam introductæ. In his igitur constitutionibus quæ ex toto sunt deletæ (sicuti iudicium Palatinale, Proclamata congregatio, iudicium Duelli, & Trineforensis proclamatio) attendendum est tempus abolitionis. Quia futuris & non præteritis causis, ac negotijs videntur legem imponere, ita quòd de cætero non fiant huiusmodi iudicia Palatinalia, & Duellorum dimicationes, neq; proclamatæ congregationes, & Trinefor: proclamationes celebrentur. In causis tamen vigore earundem inchoatis seruari debet modus pristinus, quo ipsæ causæ inchoatæ fuisse dignoscuntur, non quantum ad earum iterum celebrationem, sed quo ad processum ipsarum obseruationem. Secus esset si per verba in eadem constitutione posita & conscripta leges ac constitutiones huiusmodi traherentur etiam ad præterita. Nam simpliciter constitutiones (vt immediatè prætactum est) non ad præterita, sed futura ligant. SECVNDO verò quando scilicet partim sunt approbatæ, partim verò abolitæ, innitendum & incumbendum est formis verborum, in ipsis constitutionibus & decretis positorum, vt approbata seruentur: abolita autem reijciantur, & non obseruentur. TERTIO quando priores leges, vel constitutiones fuerunt silentio prætermissæ, sic quod nulla mentio habeatur de prioribus per posteriores super variatione, vel immutatione earundem. Tunc priores leges vigorem habere dignoscuntur, si contrarius vsus populi illis non præiudicauerit. Nam vsus realis, & continuus sæpè tollit legem. QVARTO verò, dum videlicet nouæ leges fuerint introductæ. Tunc secundum illas oportebit iudicare siue sint efficaces, siue mitiores prioribus. Iam enim non poterit iudicari quod benè, vel malè fuissent constitutæ, sed secundum ipsas oportebit iudicare.

Qui possint condere Leges & Statuta. TIT. III.

SED quæstio occurrit pertractanda. Verùm Princeps per se possit condere Leges ac Statuta, an opus sit, vt populi quoq; accedat consensus? VNDE aduertendum quòd quamuis olim populus iste Hungarorum dum adhuc ritu viueret gentilium, & non Regem, sed Ducem, ac Capitaneos haberet directores, omnis potestas condendæ legis, & constitutionis apud eos fuerit. Verùm posteaquam ad fidem Catholicam sunt conuersi, & Regem sponte sibijpsis elegerunt tam condendæ legis, quàm etiam cuiuslibet possessionariæ collationis, atq; omnis iudiciariæ potestatis, facultas in iurisdictionem sacræ Regni huius coronæ, qua cuncti Reges Hungariæ, coronari solent, & subsequenter Principem, ac Regem nostrum legitimæ constitutum simul cum imperio, & regimine translata est & sic postea Reges ipsi, conuocato interrogatoq; populo, constitutiones facere cœperunt, prout & temporibus nostris fieri consueuit. Attamen Princeps proprio motu, & absolutè potissimum super rebus iuri Diuino, & naturali præiudicantibus, atq; etiam vetustæ libertati, totius Hungaricæ gentis, derogantibus constitutiones facere non potest, sed accersito interrogatoq; populo, si eis tales leges placeant, annc? qui cùm responderint, quòd sic, tales postea sanctiones (saluo semper Diuino, naturaliq; iure) pro legibus obseruantur. Plærumq; autem & populus ipse nonnulla, quæ ad publicum bonum conducere arbitratur, vnanimi consensu decernit: in scriptisq; Principi porrigit, supplicans super illis, leges sibi statui. Et si Princeps ipse eiusmodi sanctiones acceptauerit, & approbauerit, tunc vim legis pari modo sortiuntur. Et de facto pro legibus reputantur. Quæ tamen omnia specialiter Principis, & non populi statuta nuncupantur, eo quòd nisi vtroq; modo Principis accederet consensus & confirmatio, nullius consereretur firmitatis ipsa constitutio. Verùm generali nomine constitutiones ipsæ, sæpenumero Regni decreta vocitantur.

Qui nomine populi, & qui nomine plebis intelligantur. TIT. IIII.

NOmine autem, & appellatione populi hoc in loco intellige solummodo dominos Prælatos, Barones & alios Magnates, atq; quoslibet Nobiles, sed non ignobiles: licet iste terminus populus, includat omnes Nobiles & ignobiles pariter. De ignobilibus tamen (qui plebis nomine intelliguntur) in hac parte nihil est ad propositum. Populus enim eo differt à plebe, quo species à genere. Nam appellatione populi, vniuersi Nobiles tàm Magnates quàm inferiores, etiam ignobilibus computatis, significantur. Plebis autem nominatione, soli ignobiles intelliguntur.

Quos ligant constitutiones, & statuta. TIT. V.

VLterius si quæratur, quos ligant constitutiones & decreta? Sciendum quòd primo ligant ipsum Principiem, qui eas populo postulante edidit. Iuxta illud. *Patere legem, quam tuleris ipse.* Secus est de summo Pontifice, & Romanorum Imperatore sentiendum, de quibus nulla in hac parte notatur mentio. DEINDE ligant omnes iurisdictioni Principis subiectos. Et non solum illos, sed etiam quoscunq; forenses in hoc Regno degentes. Verùm si constitutio generalis tenderet ad pœnam vel damnum, tunc forensibus dantur induciæ trium mensium, vt hoc tempus sit ei pro publicatione statutorum. Verbi gratia, si decerneretur & constitueretur, quòd nemo Viennensium aut Wratislauiensium, vel aliorum forensium (sub amissione capitis, & omnium bonorum suorum) ad nundinas in hoc Regno Hungariæ celebrari consuetas cum mercibus suis venire, vel oues, boues & equos gregatim de Regno expellere, & abigere auderet, tunc infra trium mensium spatium, si etiam deprehenderetur talis forensis, de iure plecti, vel rebus suis spoliari non posset. Quia ipsum ignorantia, & non publicatio statutorum excusaret. SI autem non esset pœnalis vel damnosa, sed iuris alicuius aut iudicij medela, vel prosecutionis causæ modus, tunc forensibus vnicus mensis assignatur.

Inter

Interius verò cuiuscunq; status, dignitatis, & conditionis existant, sufficit tempus promulgationis statutorum, & hoc modo nec intranei, nec forenses excusantur. Namq; *Cum fueris Romæ, Romano viuito more.*

Vnde traxerit originem consuetudo nostra, in iudicijs obseruanda.

TITVL. VI

SCiendum secundò, quòd quanquam omnia ferè iura Regni huius originaliter ex pontificij, Cæsareiq; iuris fontibus progressum habeant, municipalis tamen hæc nostra consuetudo, qua in iudicijs modo generaliter vtimur, ex tribus fundamentis constat. PRIMO ex constitutionibus, & decretis publicis. SECVNDO autem ex Principum priuilegijs. TERTIO vero ex iudicum ordinariorum Regni sententijs. PRIMO (inquam) ex constitutionibus publicis, cuius rei vt origo altius repetatur, aduertendum est, quòd primus omnium gloriosus ille Rex & Apostolus noster beatus STEPHANVS (primitias Regum Hungariæ qui tulit: quiq; ad sacræ fidei lumen gentem Hungaricam conuertit) præclaras ædidit constitutiones, fidei tamen magis rudimenta, quàm litium fomenta præ se ferentes & declarantes. Deinde sanctissimus Rex, & Confessor noster LADISLAVS, qui gladio suo Dalmatiam, partesq; maritimas Regno Hungariæ subiecit: quiq; gentem Tartaricam, fines Hungarorum crebris incursionibus inuadere consuetam, aperto Marte sæpè conterens, ab huius Regni finibus procul amouit, pedemq; longe referre coëgit, leges optimas constituit. Inuictissimus postea Rex ANDREAS tertij BELÆ Regis filius, ac beatæ ELISABETH viduæ genitor, quem nos Hierosolymitanum vocitamus post felicem, ab expeditione Hierosolymitana, quam pro sacræ fidei Catholicę defensione, aduersus Saracenos ingenti Hungarorum cum exercitu susceperat reditum, super Nobilium præsertim immunitate, ac prærogatiuis libertatibus, egregias sanctiones præclaraq; decreta stabiliuit, quæ vsq; in præsentem diem gens Hungarica, tanquam sacra decreta ad vsq; sydera tollit. Demùm excellentissimi Principes domini LVDOVICVS, SIGISMVNDVS, ALBERTVS, & MATHIAS Reges Hungariæ temporibus suis, certas pari modo constitutiones fecerunt. Nouissimè etiam serenissimus Dominus noster modernus Rex VLADISLAVS non minùs cæteris præstantiores leges condidit, cuius memoria laudabilis apud Hungaros in benedictione semper erit. Et licet huiusmodi constitutiones, ac leges præsertim sanctorum STEPHANI & LADISLAI Regum, qui catalogo Sanctorum ascribi dignè meruerunt, vetustate nimia iam penè sint abolitæ. Qui cum & alioquin magis de Diuina, quàm humana lege tractasse dignoscantur, reliquorumq; subsequentium Regum decreta, in certis clausulis & articulis mutata, variataq; habeantur, tamen ex omnium fere ipsorum Diuorum Regum constitutionibus per longum vsum aliquid legis in consuetudinem nostram, plusquam per centum annos iam approbatam, deriuatum traductumq; esse dinoscitur. SECVNDO ex Principum priuilegijs consuetudo nostra processit, quæ cum sæpè rebus ita exposcentibus, in iudicio producta legerentur, & honestè iusteq; (dictante ratione) ædita & confecta fuisse approbarentur, longum per eiuscemodi iudiciarium exercitium, certa pars nostræ consuetudinis progressum habuit. TERTIO verò & vltimò ex iudicum ordinariorum Regni sententijs, literisq; Adiudicatorijs iteratis, immò plurimis vicibus vno & eodem ordine, ac modo processuq; latis & confectis, ac executione iuridica roboratis, consuetudo ipsa emanauit. Verùm tamen processus iste iudiciarius, & vsus processuum, quem in causis inchoandis, prosequendis, discutiendis, & terminandis obseruamus, regnante ipso domino CAROLO Rege, prædicti LVDOVICI Regis genitore, per eundem ex Galliarum finibus in hoc Regnum inductus fuisse perhibetur, qui ad hæc vsq; tempora (variatis solummodo per publicas constitutiones quibusdam terminis) inuiolabiliter semper extitit obseruatus, obseruandusq; est etiam in futurum semper. Nam aliter totius nobilitatis Regni Hungariæ iura, nouarum legum per inductionem (quoadusq; illæ addiscerentur, in vsumq; communem traherentur) vt in nihilum redigerentur, necesse foret.

Quid sit Priuilegium diffinitiuè, & quòd duplex sit Priuilegium. TIT. VII.

ITem ex quo consuetudo nostra in quadam sui parte ex principum (vt præmissum est) priuilegijs sumitur, hinc de priuilegio aliqua dicenda statui. VNDE sciendum, quòd priuilegium dicitur quasi lex priuata & singularis, quæ ad unum, vel ad paucos pertinet. Aliter autem priuilegium dicitur prærogatiuum, aut honor singularis. Et est Principis beneficium, sæpè contra commune jus indultum. DVPLEX est autem priuilegium, scilicet generale & speciale. Generale est, quod vniuersitati vel collegio prout ciuitati, aut Capitulo vel Conuentui conceditur. Et illud est perpetuum. Speciale autem est, quod personæ duntaxat donatur. Et illud cum persona extinguitur. Nisi forte in eo caueatur, quòd virtus priuilegij etiam ad hæredes, & successores ipsius priuilegiati deriuetur. Nam hoc modo etiam hæredibus, ac successoribus ejus suffragari dignoscitur.

Vtrùm Decretum tollatur per Priuilegium, & econtra. TIT. VIII.

SEd quæri potest (prout ipse quoq; sæpe quæsitum audiui) vtrùm decretum seu jus commune tollatur per Priuilegium, & econtra, si priuilegium tollatur per decretum? Quanquam multi multa dicant, aliterq; & aliter sentiant, & pro vtraq; parte probationes nonnullæ in medium afferri queant. Nos tamen generaliter omnium, & omnia priuilegia per ius commune seu decretū tolli, & inualidari tenemus. In casibus illis quibus expressè facta fuerit in generali constitutione mentio. Prout habetur in decreto moderni domini nostri Regis, libertatis ciuitatis Wissegradiensis abolitio nouarum à ciuitatibus liberis exactio, & alia huiusmodi. Quæ etsi priuilegia super eorum libertate, atq; nouarum, exemptione & non solutione, pro ipsarum parte dudum habeant confecta, tamen non priuilegium: sed decretum ac generalis constitutio in hac parte obseruatur. Priuilegium autem, cui non fuerit expressè derogatum per legem contrariam, vel generale decretum non inualidatur, prout superiùs de consideratione & intelligentia decreti latiùs habes.

Quid Priuilegium dupliciter potest attendi & emanari, & primò legitimè. TIT. IX.

DVplex est autem priuilegij consideratio, scilicet in quantum ex mera Principis authoritate, riteq; & legitimè procedit. Et in quantum non sed in damnum aliorum vergit, vel aliâs constitutioni communi derogare videtur. Inquantum igitur priuilegium ex mera Principis authoritate procedit, prout jurium possessionariorum Donatio, à tributaria, tricesimarumq; solutione exemptio, Fororum liberorum, ac nundinarum generalium, Vadorumq; & tributorum collatio, quæ ad solum Principem spectat semper obseruari debet, dummodò iuribus aliorum manifestè non præiudicet. Et propterea in calce huiusmodi priuilegiorum clausula ista semper apponi, inseriq; solet: SALVO IVRE ALIENO. Nam si Princeps ipse quempiam hominem ruralem vel ciuitatem, à solutione tributorum de præsenti eximeret & libertate donaret, prius tamen tributariam exactionem iustè fiendam, alicui fidelium suorum contulisset, tunc per istud posterius priuilegium scilicet exemptionale, quia priori priuilegio, super tributo confecto palam præiudicaret, primum inualidare, & huiusmodi tributariam exactionem tollere non potest. Verùm in bonis, & tributis proprijs Principis, qui priuilegium donauit, exemptio ipsa tenebit, atq; locum habebit.

Quòd priuilegium duobus modis intelligitur iuribus aliorum præiudicare. TIT. X.

ITEM de concessionibus quoq; Fororum, Nundinarum & Vadorum, idem est sentiendum quòd Priuilegia super eisdem ædita, semper sunt seruanda, si in præiudicium iurium aliorum non fuerint collata. Quæ duobus modis possunt iuribus aliorum præiudicare. PRIMO, ratione temporis, prout dictum est immediate. Quia priùs emanauit priuilegiū alterius, quod non potest tolli per posterius, etiā cum clausula derogatoria. SECVNDO ratione loci. Quia Vectigalia fluuiorū seu Vada concedi de jure non

possunt, nisi ea loca (ad quæ conceduntur) sint ab aliorum locis (ad quæ videlicet priùs fuère concessa) in distantia ad minus vnius miliaris, licet possint etiam propinquius concedi, si destructionem priorum, vel illis notabile damnum concessio ipsa non esset allatura. Fora etiam Hebdomadalia, ac Nundinæ generales per tantam distantiam, & ad loca quoque propinquiora conceduntur concediq; poterunt, dummodò vna & eadem die, aut vno tempore cum prioribus Nundinis, seu Foris Hebdomadalibus nouiter concessa non celebrentur, & alias noua manifeste priora non destruant.

Priuilegium secundo modo formatur illegitimè. Tit. XI.

ALIO modo potest considerari priuilegium in quantum non ex mera Principis authoritate procedit, hoc est quòd Princeps non habet iustam legitimamque facultatem concedendi tale priuilegium, quia vergit in præiudicium aliorum, vel quòd iuri communi, ac constitutioni generali præiudicare dignoscitur. Et huiusmodi priuilegium non valet, prout exempli gratia in decreto communi continetur, quòd transumptis literarum extra terminos Octauales confectis, in iudicijs fides non adhibeatur. Princeps autem si cuiuspiam priuilegium simpliciter transsumi faceret cum clausula derogatoria, videlicet. NON OBSTANTE lege, vel decreto Regni nostri, huiusmodi transsumpto volumus fidem adhiberi. &c. Aut Statutorias literas cum gratia concederet, quòd scilicet non obstante annuali reuolutione iam transacta, Donationem aliquam executioni demandare teneantur. Quia iuri & consuetudini Regni huius apertè derogari videtur, ideò non obseruatur, neque obseruandum censetur. Idem est sentiendum super illis priuilegijs, si quibus super eo concessa fuerunt, vel in futurum concederentur, quòd in sedibus iudiciarijs comitatuum, coram comitibus parochialibus ad cuiusuis instantiam respondere non teneantur, neque in præsentiam aliorum iudicum Regni ordinariorum nisi in præsentiam solius maiestatis Regiæ, vel personalis præsentiæ suæ in causam conueniri possint. PRÆTEREA si iuramentum cuipiam Dominorum, vel Nobilium præstandum adiudicaretur, & priuilegium inde produceretur, quòd non ipse reus in persona sua, sed officialis s[illegible] us illud deponere teneretur & huiusmodi, &c. quia generali consuetudini totius Regni olim approbatæ tale priuilegium præiudicat, nusquam tenetur. Omnes enim Domini, & Nobiles tàm scilicet spirituales quàm sæculares: cæteri etiam possessionati vtriusque sexus homines, qui in hoc Regno Hungariæ bona, ac iura possessionaria gubernant pari lege, vnaque & eadem consuetudine in ipsorum iurium possessionariorum conseruatione, atq; cunctarum causarum inde emergendarum prosecutione, vti debent, prout in Prima quoq; parte prænotatum habetur.

Quot modis carebit Priuilegium sua firmitate. Tit. XII

NOtandum vlteriùs quòd Priuilegium multis modis suo carebit vigore. PRIMO enim perditur, & inualidum erit Priuilegium, quando quis fecerit contra Priuilegium sibi concessum: aut malè eo vtitur. Quia meretur Priuilegium amittere, qui concessa sibi abutitur potestate. Quemadmodum ille, qui super malefactorum in territorio suo depræhensorum punitione, Priuilegium Principis habet, & capto fure, vel prædone non eum suspendit: vel palo affigit, sed pactatum pecuniæ summam ab eo extorquendo dimittit, talis Priuilegio suo abutitur. Quia Princeps malefactores non dimittendi, sed iuxta eorum demerita feriendi, mulctandiq; præstitit authoritatem. SECVNDO amittitur Priuilegium dum quis tempore debito non vtitur Priuilegio sibi dato, atq; concesso. Verbi gratia: Si cuipiã Regia maiestas castrum, vel quodcunq; ius aliud possessionarium donaret, & ille donatarius literas suas Donationales infra anni reuolutionem, per Regium, aut Palatinalem, & alicuius loci testimonialis homines executioni non demandaret, tunc peracta reuolutione ipsa annuali huiusmodi Donatio omni firmitate carebit. Neq; etiã cum literis Statutorijs per gratiam (prout immediate præmisi) confe-

confectis restaurari valebit: sed noua Donatio ipsa fieri, conficiq; debebit. Si interea alter quispiam ius illud possessionarium, pro se non impetrauerit. In facto etiam Fororum Hebdomadalium, Nundinarumq; & Vadorum idem est faciendum. Vt si Princeps alicui Forum, aut Nundinas, vel Vada concesserit ille infra anni reuolutionem Donatione, & Priuilegio huiusmodi vtatur, & vti incipiat. Nam aliter anno transacto virtus eius expirabit. HIC tamen aduertendum est, quòd si peracta, infra dictam annualem reuolutionem, executione ipsius Statuti, error aliquis, aut in literis super ea re Relatorijs, aut in processu eiusdem executionis vitio, vel negligentia hominis Regij, & testimonij, vel etiam Capituli, aut Conuentus commissus fuisse deprehendetur, tunc in tali casu Donatio efficax manebit. Et eiuscemodi executio, prout casus rei se obtulerit, reformari poterit, atq; debebit. Veruntamen si simpliciter executio ipsa neglecta, vel aliter error aliquis per Donatarium in ea commissus fuerit, reformari nusquam poterit, sed de nouo (vt prætactum est) castrum, vel ius illud possessionarium impetrari debebit. TERTIO, perditur Priuilegium, in casu, quo quis incurrit crimen læsæ Maiestatis, vel notam infidelitatis. Et hoc modo non solùm Priuilegium, sed etiam caput, & quælibet bona perdit. QVARTO, si Priuilegium in alterius enorme damnum redundet, sicuti iam hunc modum prædeclaratum habes. Quia & alioquin non est verisimile Principem concedentem, ius alterius præsens, vel futurum grauiter velle lædere. QVINTO, si Princeps, vel alter iudex Regni ordinarius, ex certa scientia videns, & agnoscens Priuilegium non valere, multis iudicauerit contra illud. Secus tamen est, si aliquando contra Priuilegium per errorem fuisset iudicatum. Nam isto casu poterit error ipse, & ex consequenti Priuilegij tenor, per nouum iudicium seruatis de iure seruandis reformari. SEXTO, per expressam, vel etiam tacitam renunciationem ipsius Priuilegij. Per expressam, sicq; publicè renunciauerit, vel renunciauerit quis Priuilegio suo. Per tacitam autem, sic quòd publicè actum sit contra illud priuilegium ipso sciente, et non contradicente, sed per omnia subticente. Quæ taciturnitas cùm sit in sui præiudicium, inducit contra se quandam renunciationem. SEPTIMO, per posterius derogatorium priori, quando videlicet vtrumq; confectum est vel emanauit ad vnam et eandem personam, aut communitatem, tunc primum cassabitur, & secundum obseruabitur. OCTAVO, & vltimò perditur Priuilegium per expressam reuocationem concedentis Principis: Idq; ex causis rationalibus in reuocatione huiusmodi clarè declarandis. Nam si causæ rationales reuocationem non firmauerint, sed simpliciter factam fuisse, literæ reuocatoriæ denotauerint, ipsa reuocatio locum non habebit. Aliàs enim incommoda multa sequerentur, & quilibet de Priuilegio suo dietim desperare cogeretur. Et hæc de Priuilegijs dicta sufficiant.

Quid sit Sigillum descriptiuè, & quòd duplex sit Sigillum. TIT. XIII.

VErùm quia omnia Priuilegia Sigillis roborari, communiriq; solent, ideò super Sigillis quoq; in hac parte aliquid dicendum conuenit. VBI sciendum quòd Sigillum est notorium signum auro, aut alio metallo, vel ceræ impressum, corroborans omne factum. ET DVPLEX EST SIGILLVM, scilicet authenticum, & non authenticum. AVTHENTICVM dicitur quasi authoritatem tenens, cui credi debeat. Et est propriè Principum, ac ordinariorum Iudicum Regni, nec non Capitulorum & Conuentuum. Et huiusmodi Sigillum Authenticum, literis appositum confirmat omne factum, in ipsis literis expressum atq; declaratum. HABENT præterea etiam ciuitates, & oppida Sigilla Authentica per Reges, & Principes ipsis concessa, Quæ in factis, & rebus coram eis, & in medio eorum vertentibus, ac emergendis robur sortiuntur firmitatis. NON Authentica verò sunt priuatarum personarum Sigilla. Et talia nihil perpetuitatis sub se continere possunt. Quorum multa sunt genera. Alia enim sunt dominorum Prælatorum, necnon Comitũ perpetuorũ, & aliorum Baronum, officia Baronatuũ pro honore tenentium, & alia ab eisdem Baronibus propagatorũ. Alia verò Nobilium,

& Procerum Regni veris,& peculiaribus armorum insignibus exsculpta, & effigiata. Superius itaq; Prælati, vt Archiepiscopi,& Episcopi: necnon prior Auranæ, ac Comites,liberi & perpetui Regni. Etiam Rasciæ Despotus per literas eorum proprias, veris & notorijs Sigillis ipsorum roboratas, procuratore, constituendi facultatem habent. Cæteri autem Barones, & Magnates, atque Nobiles coram ipsis iudicibus Regni ordinarijs,ac in locis testimonialibus,Capitulis scilicet, & conuentibus, & procuratores cōstituere,& alias Fassiones (vt verbo domestico vtar) facere tenentur. Iudices siquidem Regni ordinarij, ac ipsa loca testimonialia Sigilla Authentica habentes, sub eorum Sigillis tàm procuratores constituendi,quâm etiam cunctas alias Fassiones (ritè tamen,& legitime) faciendi habent authoritatem.

Quorum Regum Priuilegia seruentur, & quorum non. TIT. XIV.

ITEM habita iam Priuilegiorum,& Sigillorum declaratione,necesse est videre,quorum Regum, & Principum huius Regni Priuilegia obseruentur, & quorum in iudicijs reijciantur,nulliusq; vigoris, & firmitatis esse censeantur. VBI SCIENDVM, quòd vniuersæ literæ sanctissimorum STEPHANI & LADISLAI Regum: Præterea serenissimorum primi ANDREÆ genitoris SALOMONIS, necnon primi BELÆ, patris: & primi GEYSSÆ, fratris ipsius beati LADISLAI Regis, ac COLOMANNI filij dicti GEISSÆ, qui primus Episcopus Waradien: fuit, sed per dispensationem Apostolicam,deficiente hærede Regio,Regni gubernacula suscepit. Et ideò Hungarico idiomate Kewnyveska man, in hunc vsq; diem appellatur. ITEM STEPHANI secundi filij eiusdem COLOMANNI, atque secundi BELÆ, qui Cæcus appellatus est, filij videlicet Ducis Almi, & GEISSÆ, atque secundi,filij eiusdem BELÆ Cæci. Necnon tertij STEPHANI, filij ipsius secundi GEISSÆ. DEMVM BELÆ tertij eiusdem GEYSSÆ secundi,fratris scilicet præfati tertij STEPHANI. Et hic est ille BELA, qui fures & latrones persequutus est,atque de Regno extirpauit. TANDEM EMERICI filij eiusdem tertij BELÆ Regum. Qui quidem EMERICVS Ecclesiam Waradiensem certis Dotationibus decorasse pariter & amplificasse perhibetur, literæ seruantur. Et secundùm aliquos,iste EMERICVS alio quasi corrupto vocabulo HEINRICVS appellatur,atq; scribitur,non tamen Hungarorum,sed Germanorum potiùs vsu sic intitulatur. Nec erat necessarium,nomina Regum istorum connumerare,sed poterat hæc commemoratio breuiùs perstringi, pariter & annotari. Ex quo tamen Nobiles Regni Hungariæ super eorum nobilitate simul & libertate, pauca admodum priuilegia temporibus horum Regum,qui potiùs incremento Ecclesiarum Dei & populo Christiano, hoc in Regno quasi nouiter plantato,curam salutis impendere studuerunt, condonata habent, & aliâs certi fuerunt Principes,inter hos pro Regibus nominati,quorum literæ in irritū transiêre, puta, Petrus Theuthunus, Abba Hungarus. SALOMON filius primi ANDREÆ & STEPHANVS quartus, filius dicti Regis BELÆ Cæci, qui quinque duntaxat mensibus corona, sceptroque potius, de Regno turpiter fuit expulsus. Necnon LADISLAVS tertius filius prælibati EMERICI, siue HEINRICI, qui sex solummodò mensibus regnauit, propterea vt nomina pariter & priuilegia Regum ipsorum lucidiùs agnosci queant, ea prolixè posui. VLTERIVS aduertendum, quòd infra scriptorum quoque Regum & Principum literæ ac priuilegia in quouis facto, & negocio obseruantur,sed eorum nomina seorsim propterea notaui,quoniam tempore huius gloriosi Principis secundi ANDREAE, filij (vt prænotatum est) tertij BELÆ Regis, qui primus erit in ordine Regum subsequentium,laudabilis,præclaraq; libertatis prerogatiua Nobiliū,qua generaliter vsq; modò fungimur,& gaudemus,in scriptis declarata, per modumq; decreti & cōstitutionis generalis roborata extitit. Quamuis etiā regnante sanctissimo ipso Prothorege nostro STEPHANO & aliorum quoque succedentium Regum temporibus multi fuerint in hoc Regno Nobiles, conditionaria tamen quadam, serui-

seruitute, collectarumq; ex parte colonorum suorum solutione, Regibus ipsis obnoxij erant, atq; tenebantur, à qua primum per hunc ANDREAM Regem, ipsi Nobiles, qui eo tunc seruientes dicebantur, exempti fuerunt atque immunes. Et propterea cuncti Reges vsque in præsens tempus sibi succedentes, sacro (sicuti prænarratum est) priusquam Diademate coronarentur, super obseruando decreto, ac constitutionibus eiusdem domini ANDREÆ Regis Prælatis ac Baronibus, & Magnatibus, Proceribusq;,& Nobilibus Regni huius iuramentum præstare consueuerunt. HVIVS ANDREÆ REGIS priuilegium in monte Thabor (vbi Dominus & Saluator noster transfiguratus fuerat) super quadam possessionaria collatione emanatum & confectum, in comitatu Honthensi habetur, hac etiam tempestate. Ad prosequutionem itaque cœptæ materiæ redeundo prænotati secundi ANDREÆ, necnon quarti BELÆ eiusdem ANDREÆ filij, cuius tempestate Hungaria per Tartaros deuastata fuit. Prætereà quinti, STEPHANI, filij ipsius quarti BELÆ, (demptis literis tempore ducatus eiusdem STEPHANI, qui se iuniorem Regem Hungariæ, & Ducem Transyluanensem tunc intitulare solebat) confectis & emanatis: Nam tales literæ suæ non seruantur, nisi forsitan ipso postea Regni gubernacula iustè suscipiente, pariter & possidente, per eum fuissent confirmatæ. ITEM quarti LADISLAI, filij ipsius quinti STEPHANI, qui kunlazlo nominatus extitit Regum priuilegia valent & obseruantur. ITEM literæ tertij ANDREÆ Regis, qui Venetus cognominatus est, non seruantur, exceptis illis, si quæ per dominum CAROLVM Regem, immediatum suum successorem annulari Sigillo suo in cæra rubea, in qua habetur litera K. circa imaginem à parte dextra, pro signo confirmationis apposito, fuissent confirmatæ, Nam tales obseruantur. ITEM Rex CAROLVS tria Sigilla habuit, quorum duo priora per eumdem fuerunt reuocata, & priuilegia sub illis emanata, non seruantur, nisi per tertium posterius fuissent roborata. Quod quidem tertium sic agnoscitur, vt ex duabus partibus clypei in area sigilli exsculpti (in quo videlicet clypeo duplicata crux continetur) sint duæ figuræ draconis. ITEM LVDOVICVS Rex ipsius CAROLI filius, duo Sigilla habuit, quorum primum in partibus Wzwræ deperditum, & à Reuerendissimo domino Nicolao Archiepiscopo Strigoniensè, Cancellario suo, subtractum, non tenetur, nisi per secundum nouum fuissent literæ sub priori Sigillo editæ, posteà confirmatæ, sub quo nouo Sigillo tam literæ eiusdem Regis LVDOVICI sub ipso priori Sigillo suo confectæ, quam etiam prædicti domini CAROLI Regis, patris sui, sub duobus prioribus Sigillis cassatis, annulatis, emanatæ, per appensionem eiusdem noui, seu secundi Sigilli fuerunt tandem confirmatæ. Et tales vbilibet seruantur. Breuiter itaq; priuilegia ipsius Domini LVDOVICI Regis, ab anno Domini trecentesimo sexagesimo quarto, supra millesimum vsq; ad obitum suum, videlicet annum salutis millesimum trecentesimum octuagesimum secundum, supra millesimum confecta, robur sortiuntur firmitatis. Sed priora non valent, nisi fuissent modo antelata postea confirmata. Quæ vt lucidius intelligantur, clausulam per eundem LVDOVICVM Regem ad confirmandas tales literas suas apponi solitam, & per me ex eiuscemodi literis suis confirmatis, quarum plures in specie vidi, atq; perlegi excerptam verbotenus interserendam statui, quæ sic incipit: AD PERPETVAM REI MEMORIAM, NOS LVDOVICVS Rex præfatus vniuersis declaramus, quòd vbi in Regno nostro Boznæ, innumerabilis multitudo hæreticorum & Pateranorum pululasset, in errorem fidei orthodoxæ: ad extirpandos quoq; de ipso Regno nostro eosdem, ex vna parte nos personaliter instaurato valido exercitu proficiscebamur: ex alia verò parte venerabilem in Christo patrem dominum Nicolaum Archiepiscopum Strigoniensem nostrum Cancellarium (penes quem vtrunq; par Sigilli nostri authentici habebatur) & virum magnificum, dominum Nicolaum Palatinum cum cæteris Prælatis, Baronibus, & Regni nostri Proceribus, Wzwram destinaramus. Quidam familiares ipsius domini Archiepiscopi pro custodia deputati, vtrumq; par dicti Sigilli nostri Authentici præconcepta malitia subtraxerunt. Nos itaq; præcauentes ne ex huiusmodi Sigilli nostri de-

perditione Regnicolis nostris in eorum iuribus successiuè periculum possit imminere, Sigillum nouum in duobus paribus fecimus pro nobis sculpi, quo ad omnia priuilegia nostra,& quondam domini CAROLI Regis, patris nostri, sub priori Sigillo eiusdem tempore seu coronationis sculpto, & demùm per eundem (eò quòd sub ipsò plurimæ infidelitates perpetratæ extitebant) permactato, ac sub alio Sigillo ipsius in partibus Transalpinis casualiter deperdito, confecta,iuxta dicta tria Sigilla decreuimus fore apponendum. Ad quæcunq; verò priuilegia paterna, dictis duobus prioribus Sigillis suis consignata, quæ per eundem patrem nostrum per Sigilla eiusdem posteriora, vel per nos cum Sigillo modo præmisso deperdito confirmata non haberentur,& ad ipsa priuilegia,ipsum nouum Sigillum nostrum non appenderetur, vel quæcunq; patentes literæ non confirmarentur, ea priuilegia, & literæ,sicut per eundem patrem nostrum fuerunt reuocatæ,& annulatæ,sic & nos ipsas, seu ipsa committimus viribus caritura, nullam quoq; roboris optentura firmitatem. Inter quæ præsens priuilegium nostrum omni prorsus suspitione destitutum, & omnia in eo superius contenta, & expressa, pro eodem T. suisq; hæredibus,& successoribus dicti Sigilli nostri noui, duplicis & authentici appensione renouauimus & perpetuò confirmauimus. Datum per manus eiusdem domini Nicolai Archiepiscopi,Cancellarij nostri, decimo Calendas mensis. I. Anno Dom. millesimo trecentesimo sexagesimo quarto, Regni autem nostri anno vigesimo tertio. ITEM LITERÆ DOMINI SIGISMVNDI REGIS ET IMPERATORIS, ante annum Domini millesimum quadringentesimum sextum emanatæ non seruantur,ex eo quòd idem SIGISMVNDVS Rex, de consilio Dominorum Prælatorum & Baronum Regnique sui Nobilium, per modum generalis decreti sanxerat, vt à festo beati Georgij martyris in anno Domini quadringentesimo quinto supra millesimum, vsque ad aliud festum ipsius beati Georgij martyris, in prætacto anno gratiæ millesimo quadringentesimo sexto tunc venturum, iam verò transactum, vniuersæ literæ Donationales, & aliæ priuilegiales præfati quondam Domini LVDOVICI Regis sub ipsius secreto duntaxat sigillo emanatæ, ac Dominarum ELISABETH relictæ, & MARIÆ filiæ eiusdem LVDOVICI Regis,Hungariæ scilicet Reginarum,necnon ipsius SIGISMVNDI Regis, ante illa tempora qualitercunque confecta, ad confirmationem importarentur, alioquin inefficaces,viribusq; per omnia destitutæ relinquerentur. Post hæc autem tempora, literæ eiusdem Domini SIGISMVNDI Regis & Imperatoris, vsq; in diem obitus sui, annum videlicet gratiæ quadringentesimum tricesimum septimum supra millesimum ædita, semper valent & obseruantur. Vt autem huius rei notitia pro tollendo dubio cunctis pateat, formam ac continentiam quarundam literarum Donationalium eiusdem domini SIGISMVNDI Regis super præmissis confectarum & in iudicio contradictorio dudum productarum sensu in nulla parte mutato adieci huiusmodi sub tenore. NOS SIGISMVNDVS Dei gratia Rex Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c. Marchioq; Branden. &c. sacri Romani imperij vicarius generalis, & Regni Bohemiæ gubernator,memoriæ commendamus per præsentes, quòd cùm nos Prælatorum & Baronum, ac Regni nostri Procerum sana deliberatione exinde subsequuta,pro bono vtili, & tranquillo statu, Regnicolarum nostrorum, omnes & singulas literas,quondam excellentissimi Principis, domini LVDOVICI Dei gratia inclyti Regis Hungariæ patris, & soceri nostri charissimi, sub ipsius secreto Sigillo tantummodò, ac illustrissimarum Principum, dominarum ELISABETH matris, & MARIÆ contoralis nostrarum charissimarum,Reginarum dicti Regni Hungariæ,felicium recordationum,necnon nostras sub ipsarum,atque similiter nostris, tàm maioribus quàm minoribus Sigillis,super factis quibusuis, & præsertim possessionarijs, confectas & emanatas, quibuscunque personis dignitate quauis fungentibus, ad tollendum omne dubium, remouendum scandalum,& ad euitanda multa atq; varia incommoda,quæ propter Sigillorum ipsarum dominarum, atq; nostrorum deperditionem, ac nostri maioris,videlicet duplicis,ex causis,& rationibus legitimis confractionem, multorum iuribus,&

bus, & præsertim possessionarijs vti potuissent derogare, à festo beati Georgij martyris, in Anno Domini quadringentesimo quinto proximè præterito, vsque ad annualem eiusdem reuolutionem, sub pœna reuocationis, annulationis, & cassationis earundem (si non producerentur) per nos videndæ, & examinandæ. Et si opus fuisset, sub præsenti moderno nouo nostro Authentico duplici Sigillo confirmandæ, & approbandæ, nostræ claritati exhibendas, & præsentandas decreuissemus. Tandem elapso huiusmodi decreti, & statuti nostri termino pro examinandis, & relegendis huiusmodi literis coram nobis productis, vel non productis, per nosq; cum præscripto nostro moderno maiori duplici Sigillo confirmatis & non confirmatis in singulis dicti Regni nostri comitatibus, per Comites nostros, prouinciales congregationes iussimus celebrari generales. Demùm quia. T. & T. Nobiles comitatus. T. literas suas super Donatione portionis possessionariæ, in possessione. T. vocata, in comitatu. T. prædicto, existente habitu, dudum per nostram Maiestatem dicto. T. filio. T. patri ipsorum, & per consequens eisdem. T. & T. ipsorumq; hæredibus facta. Confirmationales coram nobis, seu homine nostro in nostra personali præsentia ad id specialiter deputato, necnon iuratis assessoribus huiusmodi congregationis generalis, prædicti comitatus. T. producere nequiuerunt, seu non potuerunt: ideò nos præmisso nostro decreto, iuxta vigorem eiusdem satisfacere volentes, ipsumq; robur perpetuæ firmitatis obtinere volentes, præmissas literas Donationales pro annotatis. T. filio. T. & per consequens ipsis. T. & T. ipsorumq; hæredibus, super Donatione dictæ portionis possessionariæ, per nos modo supra datas, per ipsosq; præscripto authentico duplici nostro Sigillo confirmare non procuratas, seriatim & verbotenus reuocantes, cassantes, ac suis viribus prorsus cærituras & decernentes, & relinquentes, eandemq; portionem possessionariam rursum nostris Regijs manibus annectentes, memoratis. T. & T. ac ipsorum hæredibus, & posteritatibus vniuersis, occasione & prætextu præscriptæ portionis possessionariæ, in dicta possessione T. existentibus, ac cunctis earundem vtilitatum, & pertinentiarum, perpetuum, & irreuocabile silentium imponendum duximus, & imponimus per præsentes. Nos siquidem, qui ex suscepto Regiæ dignitatis officio fidelium nostrorum actus virtuosos, & merita (prout Regalem decet dignitatem) æquo libramine ponderantes vnicuiq; iuxta meritorum qualitate, Regio fauore occurrere debemus, consideratis, & in memoriam nostræ Celsitudinis reuocatis, fidelitatis, & fidelium seruitiorũ præclaris meritis, virtuosis gestis, & acceptis complacentijs fidelium nostrorum dilectorum, magnificorum virorum T. & T. filiorum quondam T. quibus ijdem nobis & sacræ nostræ coronæ Regiæ, sub diuersitate locorum & temporum, cum omni sinceritatis zelo, fidelitatis feruore, deuotionis constantia, & solicitudine continua, labores in personis subeuntes, & expensas in rebus cum adiectione laudabilium operum, se studuerunt coram oculis nostræ Maiestatis reddere gratos, vtique & acceptos. Volentes ob hoc eisdem pro præmissis ipsorum fidelium obsequiorum meritis, ad præsens aliquali nostro Regio fauore occurrere, eandem portionem nostram Regiam possessionariam in dicta possessione T. vocata in antefato comitatu T. existente habitam, simul cum vniuersis suis vtilitatibus & pertinentijs, videlicet terris arabilibus, cultis & incultis, pratis, fœnilibus, syluis, nemoribus, aquis, piscinis, molendinis, aquarumq; decursibus, montibus, vineis, & generaliter quibuslibet eiusdem portionis possessionariæ vtilitatum integritatibus, quouis nominis vocabulo vocitatis, sub eisdem veris metis, & antiquis limitibus, quibus eadem per suos possessores ritè tenta fuisset, & possessa, memoratis T. & T. & per ipsos eorum hæredibus, & posteritatibus vniuersis ex certa nostra scientia, ac Prælatorum, & Baronum nostrorum consilio de manibus nostris Regijs, nouæque nostræ Donationis titulo, & omni eo iure, quo prædicta portio possessionaria, in præfacta T. habita, tàm prauia quàm alijs quibuscunque rationibus, seu de causis ad nostram legitimè spectat collationem, dedimus, donauimus, contulimus, immò damus, donamus, & conferimus, perpetuo & irreuocabiliter possidendã, tenendã pariter & habendam, saluo iure alieno,

 assumen-

assumentes nostro, & nostrorum successorum Regum scilicet Hungariæ, nominibus & personis, prælibatos T. & T. ipsorumq; hæredes, & quoslibet successores, in pacifico dominio & quieto, prædictæ portionis possessionariæ, & quibuslibet eius vtilitatum, & pertinentiarum præscriptarum, contra quoslibet impetitores causidicos & auctores, intra vel extra iudicium, semper & vbiq; proprijs nostris, & eorundem nostrorum successorum laboribus & expensis indemnes & illæsos protegere, expedire ac conseruare, harum nostrarum vigore, & testimonio literarum mediante, quas, dum nobis in specie reportatæ fuerint in formam nostri priuilegij redigi faciemus. Datum, &c. Anno Domini millesimo quadringentesimo decimo æditæ semper obseruantur. ITEM literæ domini ALBERTI Regis, successoris immediati dicti domini SIGISMVNDI Imperatoris valent & seruantur. ITEM omnes Donationes, & aliæ quælibet concessiones quondam dominæ ELISABETH, filiæ ipsius domini SIGISMVNDI Regis relictæ, scilicet dicti quondam ALBERTI Regis, necnon Domini VLADISLAI Poloni (qui non vera, sacraq; Regni huius corona, sed reliquiarum capitis sancti STEPHANI Regis ornamento insignitus fuerat) quiq; in partibus Romaniæ iuxta oppidum Warna, marina propè ad littora, per AMVRATEM Turcorum Cæsarem circa festum beati Martini Episcopi & Confessoris, in anno gratiæ quadringentesimo quadragesimo quarto supra millesimum debellatus occubuit, pro quorumcunque parte, & quibuscunque, ac quauis ratione, vel titulo factæ, per omnia cassatæ, reuocatæ, & viribus destitutæ sunt, quæ nunquã tenentur, excepta duntaxat Donatione, ac Eleemosynaria largitione per ipsam dominam ELISABETH Ecclesiæ Albensis Regalis facta. ITEM literæ Dominorum Prælatorum, Baronum, Procerumq;, & Nobilium Regni Hungariæ vniuersorum, sub eorum sigillo in quo duplicata crux, ad instar signeti gentis Hungaricæ continetur emanatæ, in quantum processus iuridicos, necnon Fassiones, iudiciaq; concernunt, veluti literæ vnius iudicis ordinarij, obseruantur. Quantum verò ad Donationes, annuentias, vel consensuum adhibitiones nihil valent, prout ex tenore priuilegij ipsorum in ciuitate Pesthiensi. Secundo die festi Ascensionis Domini, quæ septima die Maij fuit, in Anno eiusdem quadringentesimo quadragesimo quinto supra millesimum inter cætera super ea re æditi clarescit, quod (qui multa continet in se capitula, pluresq; complectitur articulos proposito nostro non correspondentes) verbotenus inserere tædiosum existimaui. Super ipsius tamen sigilli sculptura, & virtute, articulum in eisdem literis positum, sub eadem forma verborum, qui ibi scriptum vidi atq; legi, hic annectere curaui, qui sic sequitur: ITEM quòd ex nunc disponatur vnum sigillum, in quo sit signetum crucis, sicuti signetum Regni Hungariæ, & illud sigillum seruetur in ciuitate Budensi, vt quærulantes habeant sub ipso sigillo literas necessarias & commemoriales, & procedatur iustitia mediante, secundum quod decet, vsq; ad coronationem Regis. ECCE clarè describitur illud Sigillum ad iudicia solummodò celebranda, iustitiamq; ministrandam fuisse institutum atq; fabricatum. Clausulam autem extremam ipsius articuli, super sigillo prætacto conscripti (videlicet vsq; ad coronationem Regis) noli accipere, neque interpretari, quòd tunc in proximo nouus quispiam Rex debuisset coronari. Nam illustris Princeps LADISLAVS, filius dicti quondam ALBERTI Regis, dudum prius in anno scilicet Dominicæ incarnationis quadringentesimo quadragesimo supra millesimum coronatus fuerat, sed intelligenda est per clausulam illam iurisditionis sacræ coronæ Regni, ac plenariæ potestatis Regiæ, quam tunc puerulus iste existens regere & gubernare non poterat, in manus & authoritatem ipsius domini LADISLAI Regis, perfecta in proximo assignatio. POST obitum autem prælibati domini LADISLAI Poloniæ Regis, vsq; ad electionem IOANNIS de Hwniad in gubernatorem Regni huius Hungariæ. Nicolaus de Wylak, aliàs Waywoda Transyluanus, in capitaneum eiusdem Regni deputatus erat, & proinde vicarium quoq; Regni Hungariæ intitulari se faciebat. ITEM vniuersæ Donationes, & literæ Donationales, ipsius domini IOANNIS de Hwniad gubernatoris, gubernaminis sui duntaxat officio durante, &

te,& non prius,neque posterius, vsque ad numerum triginta duarum sessionum Iobagionalium,sed non amplius factæ,& confectæ obseruantur. VNDE infertur,quòd quælibet Donationes ac annuentiæ, & consensuum adhibitiones, per eundem IOANNEM gubernatorem vltra numerum prætactarum triginta duarum sessionum Iobagionaliū cuipiam factæ, vel collatæ,non valent neque tenent. ITEM consensuum quoq; super quouis contractu,vel alio negotio per eundem adhibitiones. Post exitum suæ gubernationis (quia tales omnes conditionales fuerunt) locum non habent. Exempli gratia: Si cuipiam annuisset, vt, decedente & hæredibus deficiente, tali nobili, bona sua,in talem hominem deuoluantur. Si huiusmodi annuentia vel consensus,numerum præscriptarum triginta duarum sessionum Iobagionalium non excessisset, & ille Nobilis,stante adhuc gubernaminis sui officio,defecisset, tunc talis consensus ritè locum habuisset. Sed si in præsentiarum deficeret, regnante verò & legitimo iam Rege, locum non haberet,quia gubernator ipse metas authoritatis sibi traditæ, transcendere nequiuit. Auctoritas autem sibi ad vlteriora maioraq; data non fuit, neq; dari commodè potuit, ex quo præfatus dominus LADISLAVS ipsius ALBERTI Regis filius, licet teneræ adhuc ætatis,dudum tamen (vt præfertur) coronatus, ad quem plenaria iurisditio sacræ coronæ spectabat, tunc in humanis agebat. Et ne quispiam aliter sentiat, & temerariè contrarium obijciat articulos super authoritate in conferendis bonis, ac iuribus possessionarijs prædicto gubernatori data & attributa,confectos,& ex serie literarum prænotatorum dominorum,Prælatorum,Baronum,Nobiliumq; & Procerū Regni Hungariæ vniuersorum, Budæ in festo Annunciationis sacratissimæ virginis Mariæ,anno virginei partus eiusdem,quadringentesimo quadragesimo septimo supra millesimum æditarū & confectarū,& articulos quoq; in generali eorū congregatione in ciuitate Pesthiensi, circa festum Penthecostes tunc proximè (in anno videlicet salutis quadringentesimo quadragesimo sexto supra millesimum)præteritum,quando nimirum idem IOANNES Hunniadinus,in gubernatorem Regni electus & sublimatus fuerat, decertatos atq; formatos in se,seriatim continentiū,per me verbotenus excerptos, absq; omni variatione, pro tollēda omni in hac parte ambiguitate,apposui atq; adiunxi. Qui quidē articuli(dimissis alijs ipsarum literarum continentijs)huiusmodi verborum sequuntur sub tenore. ITEM ipse dominus gubernator,his qui fideliter sacræ Regni coronæ seruiuerint, de illis possessionibus,quæ deinde ad sacram coronam, pure legitimeq; sine cuiuspiam alterius iure,per defectum seminis. Item propter delationem falsarum literarū, propter cussionem falsarum monetarum,& fabricationem falsi sigilli,necnon propter inductionem extraneæ potentiæ in hoc Regnum,ac positionem ignis, in eodē fuerint deuolutæ, in quibus scilicet possessionibus triginta duæ sessiones,& non plures fuerint,vel fieri poterint,& etiam in quibus infra eundem numerū triginta duarum sessionum fuerint, vel fieri poterunt,facere valeat Donationes. Si verò ciuitates,oppida, & possessiones vltra numerum præscriptarum triginta duarum sessionum etiam præscriptis modis, ad sacrā coronam fuerint deuolutæ,illas partiri,seu diuidere,in triginta duas sessiones nō valeat, & sub nomine triginta duarum sessionum de illis facere cuipiam Donationem, sed huiusmodi omnes ciuitates,oppida,& possessiones indiuisæ ipsi coronæ reseruentur. ITEM dominus gubernator si cui Donationem præmisso modo semel fecerit, amplius eidem donare non valeat,& cùm Donationes castrorum,ciuitatum, oppidorum, ac possessionum,& similium ad ius Regium duntaxat spectare dignoscantur. Igitur ipse quibuscunq; donationem fecerit,illi tempore suo tenentur accedere ad dominū Regem pro confirmatione obtinenda. ITEM possessiones eorundem,quorum propter delationē falsarum literarum,aut cussionem falsarum monetarū,aut aliquo modo superiùs expresso,ad coronā fuerint deuolutæ,quousq; illi,qui per iudices suos cōpetentes iudicialiter secundū antiquam & approbatam Regni consuetudinē sententiati fuerint,occupare,& de eis Donationē facere non valeant quouis modo. Reliquos autem literarum ipsarum articulos, quia huic rei non quadrant,prætermittendos duxi. ITEM literæ prædicti LADISLAI

filij

filij antefati ALBERTI Regis, ab anno domini quadringentisimo quinquagesimo secundo supra millesimum, quo ipse gubernator officio sui gubernaminis (quod septem per annos feliciter gesserat) cessit, ad obitus vsq; sui diem, annum vtpura salutis quadringentesimum quinquagesimum septimum supra millesimum emanatæ seruantur. Licet sequenti anno, cessionis prænotati gubernaminis, videlicet quadringentisimo quinquagesimo tertio supra millesimum, quo ipse LADISLAVS Rex circa festum Purificationis virginis gloriosæ de Vienna Budam reductus, bonorum collationes consensuumq; adhibitiones, & aliarum rerum expeditiones, facere cœpisse dignoscatur. ITEM priuilegia inuictissimi Principis quondam domini MATHIÆ Regis laudandæ recordationis à tempore felicis suæ coronationis, anno videlicet domini quadringentesimo sexagesimo quarto supra millesimum, in die cœnæ Domini factæ, vsq; ad mortis ipsius diem, feriam scilicet tertiam post Dominicam Palmarum, in anno incarnationis Dominicæ quadringentesimo nonagesimo supra millesimum præteritam, emanata seruantur, ante verò coronationem suam confecta non tenentur, nisi posteà fuissent per eum confirmata. ITEM literæ moderni, & quidem gratiosissimi Domini nostri LADISLAI Regis à die Dominico proximo, post festum Exaltationis sanctæ Crucis, in ipso anno gratiæ quadringentesimo nonagesimo supra millesimum transacto, die scilicet felicis coronationis suæ vsq; modo confectæ, & in futurum quoq; emanandæ, ritè & legitimè, semper seruantur. ITEM quia disturbiorum temporibus signanter verò post obitum memoratorum SIGISMVNDI Imperatoris, & ALBERTI Regis, plurimæ literæ, multaq; priuilegia diuersis sub coloribus, & sigillis nequitiosè fraudulenterq; reperiuntur fulminata atq; fabricata, quæ licet omnia vix in lucem prodierint, & omnia difficulter sciri vel cognosci possint, vt tamen aliquarum iniquè æditarum (saltem in particulari, si non in generali) literarum notitia habeatur, copiam seu tenorem cuiusdam priuilegij præfatorum Dominorum, Prælatorum, Baronum, Nobiliumq; & Procerum Regni Hungariæ super complurimis eiuscemodi nequiter fulminatis literis confecti, & in iudicio contradictorio etiam coram me, cum sigillo eorum prædeclarato, prædicti, de verbo ad verbum apponere insererreq; dignum duxi. Cuius quidem priuilegij continentia verbalis, tenorq; hoc sequitur modo: NOS Prælati, Barones, Nobiles, & Proceres Regni Hungariæ vniuersi, memoriæ commendamus, per præsentes, quòd ortis guerris in hoc Regno nostro, post mortem quondam domini ALBERTI Regis, & eis diutius agitatis demùm Deo concedente, huiusmodi guerris inter nos sopitis, & in vnum Principem, atq; dominum, videlicet illustrem dominum LADISLAVM filium dicti quondam Domini ALBERTI Regis, veluti Dominum nostrum naturalem nobis simul concordantibus, cum iudicia pro mutuæ, & durandæ inter nos pacis amplexu facere, & iustitiam oppressis ministrare inchoassemus, plures hinc inde falsæ literæ coram nobis in judicijs per causantes exhibebantur. Cùmq; super hujuscemodi fabricatione falsi cunctari cœpissemus, quendam Gabrielem literatum, da Zomlyn cusorem hujusmodi detestandæ pestis comperimus, quo pro meritis sui sceleris in manus suorum judicum competentiũ incidente, hujusmodi scelus suum, ante mortem ejusdem, ad puritatem suæ conscientiæ, tum verbis, tumq; scriptis suis proprijs manibus confectis, quarum seriem, & continentiam præsentibus taxandam duximus, palam publicè confessus fuit, quorum scilicet scriptorum suorum series & continentia hæc est: VNA litera cum Regis consensu, litera scilicet quondam Domini SIGISMVNDI Regis pro parte dominorum filiorum Kompolth emanata, quòd si semen quondam LADISLAI de Solmos deficeret, tunc eadem Solmos & non aliæ possessiones in ipsos filios Kompolth redecti deberet, sed ista litera non fuit de scitu ipsorum dominorũ filiorum Kompolth emanata. ITEM libertas sub sigillo Domini SIGISMVNDI Regis priuilegialis cum

medio

medio capite aquilæ ciuitati Gyengeas facta. ITEM duæ literæ vna videlicet quondam SIGISMVNDI Regis sub secreto sigillo suo, cum medio capite aquilæ, & alia litera Statutoria, sub sigillo capituli Budensis, Priuilegialiter confectæ super præfectione filiæ in filium hic Budæ consorti Petri Polyak sartoris datæ. ITEM vna litera Fassionalis sub sigillo Capituli Agriensis, priuilegialiter ad Fassionem dominorum quondam Petri Episcopi, & Stephani de Rozgon, ac Ioannis filij eiusdem, pro parte Ladislai de Zechen confecta. ITEM vna litera super libertate possessionis Zabathka, sub sigillo SIGISMVNDI Regis secreto, cum medio capite aquilæ facta. ITEM literæ sub sigillis capituli Agriensis priuilegialiter, & maiori sigillo domini SIGISMVNDI Regis patenter, super possessione Abon filijs Orros factæ contra dominos de Gara. ITEM vna litera priuilegialis sub secreto sigillo quondam domini SIGISMVNDI Regis, cum medio capite aquilæ ad supplicationem dominorum, quondam Ladislai, & Heinrici filiorum Wayvodæ de Thamasij, in eo scilicet, quod si ipsos sine hæredibus decedere contingeret, tunc eorum bona & possessiones tam hæreditariæ, quàm acquisititiæ in filios Herczeg, condescendant. ITEM vna litera gratiosa patenter sub sigillo quondam domini SIGISMVNDI Regis, cum medio capite pro parte Emerici de Debrew, super eo, vt idem dominus Rex capiti & bonis gratiam fecisset specialem, confecta. ITEM vna litera priuilegialiter sub sigillo Capituli Ecclesiæ Waradensis Ecclesiæ de Telkij in facto Kerepes est emanata. ITEM duæ literæ, vna videlicet Fassionalis, & alia statutoria super impignoratione castri Bechæ scilicet domini Dezpoti sub sigillo Capituli Budensis quondam Ladislao filio Michaelis de Gèzth factæ. ITEM aliæ duæ literæ imperiales patentes in pergameno Fassionales, contra filios Sarlyok in facto possessionis Kewlewd, eidem Ladislao filio Michaelis factæ. ITEM Ladislao de Maysay Nobili comitatus de Zarand, Sigismundo de Paka, Nobili comitatus de Bodrog Ladislao de Pachaij, & illis quinque ciuitatibus de Maromorosio, sub sigillo domini VLADISLAI Regis sunt literæ, in eo, vt patibula in faciebus possessionum suarum erigi possint. ITEM vna litera sub sigillo Capituli Waradiensis priuilegialis, & alia quondam domini ALBERTI Regis similiter priuilegialis confirmatoria, super præfectione filiæ in filium, magnifico domino Francisco de Chak factæ. ITEM vna litera priuilegialis sub sigillo imperialis scilicet secreto, cum duobus capitibus Aquilæ, super gratia quondam Ladislao filio quondam Iacobi Waywode facta, in facto omnium bonorum suorum confecta nunc erga Georgium filium Dauidis Bani habita. Et quamuis in inferiori margine eiusdem literæ scriptura domini Mathiæ Episcopi aliàs Cancellarij habeatur. Qua æstimans commissionem propriam domini Imperatoris manu mea propria in superiori margine eiusdem literæ scriptam fore suam, tamen est falsa. ITEM duæ literæ sub sigillis Capituli Agriensis priuilegiales, vna super metarũ erectione, alia verò super spirituali adoptione fraternalis cum quondam Andrea Paharnok Sandrino & Mathiæ factæ. ITEM quibusdam Comanis scilicet Petro Silij sub sigillo Domini Regis VLADISLAI & Matthæo Beseg, sub sigillo dominæ ELISABETH Reginæ super libertatibus priuilegialiter factæ. ITEM cuidam Iosa in Thobaghzenthgergh commoranti vna litera Fassionalis per fratres eiusdem hominis per eundem Iosam interfecti, quòd eundem Iosam expeditum commisissent, sub sigillo imperiali confecta, patenter in pergameno. ITEM sub sigillo domini Regis VLADISLAI super libertate priuilegialiter cuidam Ioanni filio Egidij, nunc in Madaras commoranti, litera facta est. ITEM vna litera sub maiori sigillo quondam domini SIGISMVNDI Regis, in pergameno sigillum à tergo positum habens, super eo quod vniuersæ possessiones quondam Ladislai, & Henrici filij Waywode scilicet hæreditariæ duntaxat, si semen deficeret, in filios Herczeg condescendant. ITEM duæ literæ vna Statutoria sub sigillo Capituli Budensis, & alia gratiosa domini VLADISLAI Regis, super præfectione filiæ in filium priuilegialiter factæ cuidam dominæ filiæ scilicet Nobilis de Koka, quæ scilicet coniunx Ladislai de Machonka fuisset. ITEM vna litera patens imperialis super

consensu

consensu Regio, domino Gregorio de Erdewd Canonico Bachiensi data. ITEM vna litera cuidam Comano scilicet Gregorio filio Pauli, super eo vt in possessione consortis suæ, quæ est Hungara, ad instar Regni Nobilium commorari posset sub sigillo domini VLADISLAI Regis priuilegialiter est facta, sed nondum ad suas manus deuenta est, & ignoro vbi sit. ITEM vna litera gratiosa Iudæis facta, sub sigillo quondam domini SIGISMVNDI Regis cum medio capite aquilæ priuilegialiter facta, vt ipsi mercantias facere valeant. ITEM litera SIGISMVNDI Regis gratiosa, pro parte Ladislai de Zechen, prædecessoribus eiusdem facta, quòd possessiones eorundem propter notam infidelitatis non veniant in manus Regias, sed in fratres propinquiores condescendant, sub secreto sigillo eiusdem priuilegialiter emanata. Et etiam gratiosa litera super mineras auri & argenti. ITEM litera super consensu Regio pro parte Georgij filij Lorandi de Nempthij super eo, vt vbi Ioannem filium Henrici de Thamasij hæredibus deficere contingeret, tunc castra & vniuersa iura possessionaria in ipsum Georgium deuoluerentur, sub secreto sigillo Domini SIGISMVNDI Regis priuilegialis. ITEM litera Capituli Ecclesiæ Waradiensis priuilegialis super decimis contra idem Capitulum pro parte Episcopi eiusdem emanata. ITEM litera super præfectione filiæ in filium ad Fassionem Stephani de Bathor cum consensu Regio sub sigillo Domini SIGISMVNDI Regis secreto, pro parte filiorum quondam Thomæ de eadem Bathor confecta, ITEM litera sub sigillo domini ALBERTI Regis priuilegialis, super libertate ciuitatibus in Maromorosio habitis confecta, ITEM vna litera sub sigillo Domini LVDOVICI Regis Anulari super libertatibus ciuitatum Pesthiensis, & Budensis facta. Sed ciuibus Pesthiensibus per me assignata. ITEM omnia præmissa per neminem sunt facta, præterquam per me Gabrielem, & omnibus notum sit, quòd ista omnia quibus data sunt, & assignata, non quòd ipsi per me ea fraudulenter facere procurassent sed per me facta sunt sinistrè, & semper hi idem, easdem crediderunt esse veras, & iusto modo emanatas. Ergò nullus debet suspicari, quòd isti essent culpabiles in præmissis, quia non est de ipsorum fraudulentijs, sed ex meis. NOS itaq; attentis tantis damnosis atq; pestiferis actibus ipsius Gabrielis, quæ maligna opera nedum ad sui corporis & animæ sed & aliorum sunt vergentia corporum & animarum pericula plurimorum, volentes huiusmodi morbo pestifero, oportuno remedio occurrere, decreuimus vt omnes, & singulæ literæ, quæ in prætactis manu scriptis suis præsentibus suo modo insertis sunt nominatim designatæ, tanquam de falso fabricatæ, inanes & apud omnes iudices intra & extra iudicium reiectæ, reprobatæ, & viribus exutæ semper habeantur, quas & nos sic cassamus, reprobamus & damnamus præsentium per vigorem. DATVM in nostra generali congregatione Pesthiensi feria secunda proxima post festum sacratissimi corporis Christi. ANNO eius Millesimo quadringentesimo quadragesimo octauo.

De transumptis literarum & priuilegiorum quid sit sentiendum TIT. XV.

ITEM vltra prænarratas nequitiosè confectas literas, sunt etiam aliæ literæ, quæ etsi malitiosè non sint fulminatæ, tamen in iudicijs non seruantur, neq; locum habent, prout omnes transumptionales, quæ simpliciter & absolute, in locis Capitularibus, aut Conuentualibus, siue coram iudicibus ordinarijs Regni sunt, vel fuerunt transumptæ, & tales non sine notabili causa per constitutionem generalem exiterunt, in irritum reuocatæ, atquæ inualidatæ. Nisi fortè originales literæ ex quibus scilicet transsumptæ processerunt in specie valeant exhiberi. Nam hoc modo si originalia priuilegia ritè bono quæ ordine, & modo confecta fuisse dinoscantur, etiam transsumpta literarum locum habent. TRANSVMPTIO autem, est alicuius priuilegij, non sensualis, sed verbalis in aliud priuilegium translatio. Vnde transumptiones literarum, aut in tabula, aut sede iudiciaria Regiæ maiestatis in iudicio contradictorio inter litigantes, aut corā iudicibus ordinarijs Regni in terminis Octaualibus, per legitimā citationem facie ad faciem fiendam. Et item inter fratres, quando bonorum diuisio

inter eos sequatur, vel aliter, vt literarum & priuilegiorum ipsorum conseruatione agitur, coram eisdem iudicibus, iuxta morem & consuetudinem modernorum, & non aliter fieri possunt, vt per iudices Regni benè discutiantur, examinenturq; & diligenter ruminentur, originalia priuilegia, vel aliæ literæ primordiales, si ritè & debitè, iustoq; modo, & non nequitiosè aut fraudulenter sunt confectæ, vel emanatæ, & sic tandem transsumantur, in literasq; & priuilegia sine dolo, fraudeq; redigantur. Et talia postea transsumpta seruantur. Secus tamen est de literis & priuilegijs in Capitulis vel Conuentibus per literas Requisitionarias inuentis aut inueniendis. Quia tales semper obseruantur. Dummodò originales ipsæ literæ non sint modo præallegato in se transsumptionales, quæ (vt præfertur) non valent.

Super priuilegiis cum clausula de cuius vel quorum notitia confectis, & de laruis seu fictitiis personis. TIT. XVI.

CÆterùm vniuersæ literæ ac priuilegia, quorumcunq; Capitulorum, vel Conuentuum, in quibus clausula ista continetur: DE CVIVS VEL QVORVM NOTITIA nos talis homo certificauit, aut assecurauit, &c. annulatæ, cassatæq;, & inualidatæ habentur, neq; in iudicio aliquando locum habere permittuntur. Ratio est, quia Fassio per quempiam hoc modo facta, non ad Capitulum vel Conuentum, sed illum, qui ipsum certificauit, & assecurauit trahitur, atq; refertur, ita vt non Capitulum, vel Conuentus, sed ille certificans videatur astruere, & affirmare, quòd talis Fassionem, vel aliam obligationem fecit. NOTITIA autem eius qui fatebitur, Capitulo, vel Conuentui debet semper constare, vt idem Capitulum, aut ipse Conuentus, meritò talem coram se constitutum fuisse, & huiusmodi Fassionem fecisse liberè possit affirmare. Alioquin autem ad certificationem, aut assecurationem cuiuspiam non tenetur, neque poterit iustas & legitimas literas dare, vel ritè priuilegia conficere. LICET nonnulli reperiantur salutis & honoris eorum immemores, qui personas sæpè laruales & fictitias coram Capitulo vel Conuentu, interdum autem coram iudicibus quoq; Regni ordinarijs sistere, statuereq;, & iniquas Fassiones per eas pro sese fieri procurant, nihilominus tamen Capitulum, vel Conuentus, aut iudices ordinarij, qui ad Fassiones talium personarum, ignoranter literas & priuilegia dant, per hoc non peccant, quia ipsi non laruas, neq; fictitias personas, sed eos, quos illi sese nominant, realiter existere putant. Secus esset, si Capitula, vel Conuentus, aut iudices ordinarij scienter, & studiosè id facerent, vel aliter falsas, & iniquas literas conficerent. Nam hoc modo tanquam falsarij, & periuri punientur, & Capitula quidem vel conuentus in sigillis. Illi verò qui de membro Capituli aut Conuentus, tempore confectionis & sigillationis huiusmodi falsarum literarum præsentes fuerint, in beneficijs suis. Iudices verò ordinarij sæculares, in sententia Capitali, necnon perpetua bonorum & iurium possessionariorum suorum, ipsos propriè concernentium, ac sigillorum pariter & honoris eorum amissione condemnentur. Insuper vt stigma sigilli igniti frontibus & faciebus Capitularium vel Conuentualium, qui (vt præmittitur) in confectione & sigillatione ipsarum iniquarum literarum interfuerint, ac participes extiterint, imprimatur & inuratur, decretum generale mandat.

Quid debeat attendi in cognitione falsarum literarum. TIT. XVII.

ITEM in examine, discussioneq; falsarum literarum præcipuè debet attendi per iudices maximè Datum literarum, seu dies emanationis priuilegiorum, atq; annotum positio, necnon sigilli impressio, vel appensio, ac circumferentia, & superscriptio. Item priuilegiorum, ac literarum in nominibus, vel cognitionibus personarum, aut possessionum in eisdem contentarum, & expressatarum abrasio, aut cancellatio, & his diligenter calculatis, facile apparebit literarum, siue priuilegiorum iusta, vel iniusta confectio. Priuilegia autem bono & iusto modo confecta, etiam destructis & dirutis sigillis, semper obseruantur, dummodò circumferentiæ sigillorum, & scripturæ benè appareant,

atque agnoſcantur. Falſitas autem literarum ad Faſſionem prætáctarum ſamuliūm & fictitiarum perſonarum iniquè emanatarum, ex hoc maximè apparebit, ſi ille, cuius nomine, & in perſona eiuſcemodi Faſſio facta extiterit, tempore emanationis, & confectionis ipſarum literarum, ſe in alio loco, & non ibi, vbi ipſa Faſſio fraudulenter peracta eſt, conſtitutum fuiſſe poterit bono teſtimonio comprobare. Poſtquam igitur quiſpiam Nobilium nomine, & in perſona ſua Faſſionem aliquam, modo antelato, factam intellexerit, mox eidem contradicere, & eam reclamare ſtudeat. Quæ ſemper & vbiq; locorum credibilium, ac teſtimonialium ritè fieri poterit, vbi huiuſmodi falſitas ad notitiam ſui deuenerit, atque deducta fuerit. Et hanc ſpeciem falſitatis, articulus ſuper delatione falſarum literarum, in ſeriebus notarum infidelitatis prædeclaratus, in ſe comprehendit.

Proſequutio ſecundæ partis in ſpeciali, & primò de Euocationibus. TIT. XVIII.

ABſolutis itaq; præmiſſis notabilibus ac perſequutionem cœptæ materiæ huius ſecundæ partis reuertendum eſt. Vbi primò de exordio cauſarum ſcilicet Euocationibus dicere ſtatui. VNDE ſciendum, quòd Euocatio non eſt aliud, quàm ad actionem vel quærimoniam iudici ordinario per quempiam, & aduerſus quempiam porrectam, in præſentiam eiuſdem iudicis, legitima vocatio. QVÆ noſtra hac tempeſtate plures habet ſpecies, multaq; complectitur genera. EVOCATIONVM enim alia ſunt Simplices, aliæ Peremptoriales, vel Inſinuationales, aliæ Admonitoriæ, aliæ verò Introductoriales, & Reambulatoriæ. CAVSÆ itaque in facto iurium poſſeſſionariorum, impignoratitiorum iurium Quartalitiorum, Dotum, & rerum Paraffernalium debitorum, obligaminum, diuiſionum, inter fratres indiuiſos fiendarum, & nouorum iudiciorum, per quemcunq; impetrandorum, etiam per ſimplicem Euocationem motæ, eo præciſo breui termino, quo cauſæ per inſinuationem intentatæ, leuari, diſcutiq;, & terminari debent. RELIQVÆ verò cauſæ per Admonitionem, vel aliam ſimplicem Euocationem, aut Statutionem, & Recaptiuationem bonorum, vel etiam metalem Reambulationem inchoatæ, in quatuor terminis Octaualibus finaliter concludi ſolent. SI QVIS etiam ad præaſſumptam cautionem expeditoriam, in defenſionem alicuius cauſæ, vel ad literas, & literaiia inſtrumenta apud quempiam forſitan habita, aut occultata, qualicunq; Euocatione fuerit vocatus, talis Euocatio ſemper vnico termino (vbi videlicet principalis cauſa leuata fuerit) decidi, & finiri conſueuit. EVOCATIONES verò cum inſinuatione, ratione quorumcunque actuum potentiariorum, terminos præſcriptionis nondum tranſcribentes, ritè ſemper decernuntur. In cauſis etiam longo litis proceſſu motis, tertiario, inſinuationes, loco Trineforenſis proclamationis ſubſequuntur.

Qualiter & per quos Euocationes fieri debeant. TIT. XIX.

OMNIS autem Euocatio per Regium aut Palatinalem, & alicuius loci credibilis homines, de iuribus poſſeſſionarijs hæreditarijs, vel impignoratitijs, atque etiam officiolatibus eorum, qui ſunt euocandi, fieri debet. DE Officiolatibus autem verum eſſe intellige, ſi talis Euocatio, prætextu actuum potentiariorum in illo officiolatu perpetratorum, decernatur. Nam ratione iurium poſſeſſionariorum, vel aliorum negotiorum, Euocatio de officiolatibus cuiuſpiam facta non admittitur. OMNIS autem homo Regius aut Palatinalis, Euocationem, necnon bonorum ſtatutionem, reſtatutionem, metalem Reambulationem, & aliam quamlibet executionem iuridicam faciens, in eo comitatu vbi executio fit, hæreditatem Nobilitarem debet habere. Nam aliter executionem aliquam nequiuit facere, niſi fortè de curia Regia, per iudices Regni ordinarios ad ipſam Executionem fuerit deputatus atq; miſſus. Nam hoc modo quilibet Nobilis, immò & ignobilis (ſi tamen ignobilis ipſe ſcriba, vel notarius curiæ Regiæ fuerit) in qualibet Executione procedere poteſt. Antiquitus enim aulæ Regiæ milites, & alij curiales, ad Executiones, & præſertim bonorum Statutiones mittebantur.

De personali Citatione, Admonitione, & Prohibitione. TIT. XX.

HIC tamen sciendum est, quòd si quispiam Dominorum, vel Nobilium durantibus dietis, & conuentionibus generalibus, vel octauis, aut alijs breuibus iudicijs, alterum quempiam in huiusmodi dieta vel conuentione, aut Octauis, & breuibus iudicijs constitutum, morte, vulneribus, verberibus, aut etiam verbali dehonestatione infamiam inducente affecerit, talis mox absque quolibet Capitulari, aut Conuentuali homine, per solum scribam seu notarium curiæ Regiæ, per iudices ordinarios, vel alterum eorum ad id destinatum, ad instantiam læsæ partis, personaliter in sui præsentiam citari poterit. PRÆTEREA si quis alterius bona, ac iura possessionaria pignoris titulo tenens, in conspectu alicuius iudicis ordinarij per eum, qui bona ipsa sibi pignorauit, vel ad quem redemptio eorundem bonorum, ac iurium possessionariorum legiumè attinet, aut solummodò per procuratorem eius legitimum repertus sit ad tollendam pecuniam suam, & remittenda ipsa bona, ac iura possessionaria semper admoneri poterit, & ille tertio, aut eodem (si voluerit) die, admonitionis, sibi respondere debebit, ita tamen si copiam, seu paria literarum Impignoratitiarum, actor ipse coram iudice suo tunc producere valebit. Nam aliter, admonitus ille, respondere sibi hoc modo, & processu non tenetur, sed actor per Regium, aut Palatinalem, & alicuius loci testimonialis, homines, vt admonitionem eiuscemodi pariter & Euocationem peragat, necesse erit. Et non solum in facto Impignoratitio ipsa admonitio, verùm etiam in negocio iuris hæreditarij, & perennalis, prohibitio personalis in conspectu iudicum Regni ordinariorum semper, & vbiq; fieri poterit. Dummodò prohibens, & prohibitus, coram ipsis iudicibus ordinarijs personaliter, & non per procuratorem recipiantur. Nam aliter personalis huiusmodi prohibitio locum non habet; quæ ratione potissimum indebitæ, & potentiariæ detentionis iurium possessionariorum fieri consueuit. Et virtutem Euocatoriæ cum insinuatione factæ, immò maiorem vim habet. Tertio namque die prohibitionis ipse prohibitus respondere tenetur. Si verò respondere noluerit, licet contra eum capitalis, vel alia sententia eo tunc non feratur; tamen si prohibentem contra se infra integram vnius anni reuolutionem legitimè euocari non fecerit, vel si etiam fecerit, attamen indebitè, bona & iura illa possessionaria, quorum ratione eadem prohibitio personalis facta est, detinuisse, vel detinere per iudicem compertus fuerit, eo præcisè modo, quo in causa per insinuationem mota, in capitali, vel emendæ capitis (iuxta scilicet personarum litigantium conditionem) sententia, prohibitus ipse condemnatur. Vbi verò prohibens, cum omnibus literalibus suis instrumentis factum huiusmodi bonorum litigiosorum tangentibus, coram suo iudice, ipsa die responsionis non comparuerit, vel cum ipsis literis, paratus comparere nequiuerit, tunc aduersus prohibitum, & iudicem suum, in Regali iudicio, sex Marcarum conuincetur. Et si vlterius causam illam prosequi voluerit, deposito ipso onere sex Marcarum, alio processu prosequendi habebit facultatem. ET hoc verùm est, si prohibitus prænotata die responsionis iuri parebit, & ad prohibitionem illam de facto, & immediatè respondebit. Vbi autem prohibitus, vel in causam attractus literalia sua instrumenta ibidem producendo, bona, ac iura ipsa possessionaria quorum prætextu eiuscemodi personalis prohibitio facta fuit, ad se iusto titulo pertinere poterit comprobare, tunc actor; seu prohibens ipse mox in æstimatione communi bonorum illorum conuincetur. Si verò prohibitus ipse prædicta die tertia non responderit, neque actorem contra se infra dictam vnius anni reuolutionem, ad ipsam personalem prohibitionem euocauerit, tunc idem prohibens peracta huiusmodi annuali reuolutione, prohibitum primò simplici Euocatione, secundò verò ex processu iudiciario insinuatione mediante, aduersum se Euocare debebit. Qui quidem prohibitus, & in causam attractus (quia respondere, & Euocationem præmissam peragere, perq; hoc eandem prohibitionem viribus contra se accrescere permisit) in termino discussionis ipsius causæ in sententia capitali, vel emendæ capitis, si prohibitio ipsa potentiariam, & indebitam bonorum detentionem [illegible]

vel occupationem denotauerit, & actor efficaci iure bona illa litigiosa ad se pertinuisse, vel pertinere poterit verificare, condemnabitur eo facto.

De Testimoniis Capitularibus, ac Conuentualibus ad executiones mittendis.

TITVL. XXI.

ADuertendum praeterea est, quòd Euocationes, necnon bonorum, ac iurium possessionariorum Statutiones, Restatutiones, metales Reambulationes, Admonitiones, & aliae quaelibet iudiciariae executiones, per hominem Regium, aut Palatinalem cum testimonio illius Capituli vel Conuentus, quod, vel qui in ipso comitatu, vbi exequutio fit, habetur. Si autem neutrum eorum habetur, tunc cum testimonio alterius loci sibi vicinioris, fieri semper, & peragi debent. Aliter enim condescendet causa, per actorem (si voluerit) de nouo inchoanda, & resuscitanda, demptis testimonijs Capitulorum Albensis, Budensis, & Boznensis, Ecclesiarum, atq; Conuentus Cruciferorum de Alba, qui in quibuscunq; exequutionibus, per totum Regnum Hungariae, & partes sibi subiectas, procedendi habent authoritatem. SIMPLICES autem inquisitiones super actibus potentiarijs, etiam per aliorum Capitulorum & Conuentuum propinquiorum testimonia, vbilibet exequi possunt.

De poena illius, qui homo Regius simul & Procurator in vna eademq; causa compertus fuerit. TIT. XXII.

HOC autem sciendum est, quòd homo Regius aut Palatinalis, in eadem causa (qua Euocationem, vel aliam exequutionem fecerit) procurator seu aduocatus esse non poterit. Nam si quispiam homo Regius vel Palatinalis, atque etiam procurator in vna, eademque causa repertus fuerit, contra eum aduersus quem procuratoris officium gerit vel gesserit, in suo Homagio de facto conuincetur. Et ratio est, quia homo Regius aut Palatinalis penes testimonium, seu hominem cuiuscunque loci credibilis, Capituli scilicet aut Conuentus, tanquam iudex in persona sui superioris iudicis, ad exequutionem missus, stat, & reputatur. Procurator autem pro actore aestimatur. Nam agens & opponens est, sicq; iudex & actor esse deprahenditur. Nemo autem in vna, eademque causa, actor & iudex simul esse permittitur. Ideò in Homagio suo meritò conuincetur.

De poena eius, qui mortuum, vel puerum euocauerit, aut Nobilem statuendum commiserit. TIT. XXIII.

HOC quoque non praetermittendum, quòd si quispiam litigantium Nobilem quempiam iam praemortuum, & ab hac luce decessum, contra se euocari fecerit, vel etiam familiares aliquorum Dominorum, Praelatorum, aut Baronum, vel Regni Nobilium, possessionatos, & titulo verae nobilitatis fungentes, tempore Euocationis, domino suo, statui commiserit, vel etiam aliter statui facere procurauerit, aut aliquem puerum illegitimae aetatis, ratione actuum potentiariorum, contra se euocauerit, tunc talis actor, & contra ipsum Nobilem praemortuum, & puerum illegitimae aetatis, atque singulos huiusmodi familiares Nobiles, in singulis quinquaginta Marcis Homagialibus (si exceptionem & obiectionem aduersus actorem super ea re fecerint) conuincetur, & condemnabitur eo facto. NOBILES enim euocari, & non statui debent. Ad solos autem rusticos, vel rurales, & Iobagionalis conditionis homines, atq; familiares ignobiles attinet statutio, quos proprij domini ipsorum terrestres, & non officiales statuere, ac in praesentiam iudicis sistere tenentur.

De Admonitionibus ratione iurium impignoratitiorum & Dotalitiorum fiendis, & poenis exinde sequendis. TIT. XXIIII.

ADmonitiones siquidem, ad leuandam pecuniam, & remittendam portionem impignoratitiam, vel ad tollendas Dotes, & res Paraffernales, iuraque Quartalitia, & huius-

& huiusmodi, &c. personaliter, si actor, præsentiam eius, qui vel quæ amonendus, aut amonenda est, habere poterit. Alioquin autem de domo habitationis, ac solutæ residentiæ eius, fieri possunt. VERVM tamen Euocatio post Admonitionem non personaliter, sed de iuribus eiusdem admoniti, vel admonitæ possessionarijs, populosis, hæreditarijs, aut impignoratitijs, vnde scilicet ad notitiam sui Euocationem factam fuisse possit deuenire, fieri debet. Nam aliter, si Iobagione caruerit, etiam de curia sua nobilitari, ac domo solitæ residentiæ suæ, talis ritè admoneri pariter & euocari poterit. Si tamen Iobagionem vel Iobagiones habuerit, de illis Euocatio fieri debebit. Alioquin enim si personaliter, aut de domo habitationis suæ euocatus, aut euocata fuerit, actor contra euocatum, vel euocatam, in Homagio eiusdem conuinci debet, & aggrauari. VBI sciendum, quòd si qui Nobilium, aut quæ mulierum, ad tollendas pecunias suas, & remittendas portiones impignoratitias, vel etiam leuandam Dotem, & res Paraffernales suas, atq; reddenda, & remittenda iura possessionaria mariti sui defuncti, illi ad quem de iure spectabunt admoniti, aut admonitæ fuerint, & illis tempore eiuscemodi admonitionis non leuatis, neque iuribus possessionarijs remissis, Euocatio subsequuta extiterit, ac ad terminum ipsis assignatum, Octaualem videlicet, aut breuium iudiciorum venire, vel mittere neglexerint, tunc vlteriori termino non expectato, actori huiusmodi iura possessionaria, sine omni prorsus pecuniaria solutione, per iudicem restituantur, & illi euocati, vel ipsæ euocatæ, iura sua extra dominium ipsorum bonorum requirere & prosequi tenentur. Immò fœnerator ille, qui pecunias tollere, & bona iuraq; Impignoratitia remittere recusauit, vigore generalis decreti nostri, in tanta præterea pecuniarum summa, qua sibi fuerunt iura illa impignorata, contra partem aduersam de facto conuincetur. Et hoc verum esse intellige, si Admonitio pariter & Euocatio per eum facta fuerit, qui pignorationem fecit, vel eius filium, aut fratrem, in quem vtputa deuolutio bonorum ipsorum Impignoratitiorum manifestè respicit. Nam ad instantiam vicinorum, aut commætaneorum, eorundem bonorum, pœna præmissa subsequi non consueuit. MVLIER VERO admonita & prætextu Dotis, reiq; Paraffernalis suæ modo Præmisso euocata, siquidem comparuerit, exquisitis tamen per responsionem, aliquibus subterfugijs, ad alium terminum causam suam prorogari facere procurauerit, vt inter ea fructus bonorum illorum capere, & percipere posset, & in ipso tandem termino, responsionem suam bono modo probare non poterit, tunc Dotem & rem suam Paraffernalem, propter fraudem, & friuolam suam responsionem (ex quo multæ fœminæ bona pupillorum huiusmodi cauillationibus, extremæ desolationi subiecisse dignoscuntur) per omnia amittet eo facto, & actori bona, ac iura possessionaria ipsa, sine quauis solutione Dotalitij, per iudicem suum reddi, & restitui debent.

De clausula Euocationis, Litispendentia, quid importet. TIT. XXV.

ITEM super clausula Euocationum, LITIS pendentia (si qua foret inter ipsos Euocantem scilicet, & Euocatum) non obstante. SCIENDVM, quòd propter euitandum calumniæ factum, quæ calumnia ex duplici, & interdum longè multiplici causarum motione, atque prosecutione maximè solet euenire, clausula ipsa in Euocatione consueuit apponi, ne actore, cum reo vel in causam attracto prætextu aliquorum negotiorum, in lite existente, & litis inter medio, partium ipsarum altera, quocunq; actu potentiario per alteram læderetur, vel aliter litigare cogeretur, & propterea causa de nouo suscitaretur, causæ prius motæ, & intentatæ noua Euocatio quouis modo possit derogari, vel quicquam oneris, aut grauaminis actori, vel econtrà generari. Et ista clausula in prima Euocatoria consueuit inseri. In secunda namq; vel tertia Euocatoria, ex processu causarum procedente non est necessaria.

Tria requiruntur in Euocatione expreßè denotanda. TIT. XXVI.

ITEM in omni Euocatione, & actionis declaratione, præsertim ratione actuum potentiariorum fienda, TRIA requiruntur expreßè notanda. PRIMO persona, per

quam, & contra quam quærela, vel actio proponitur. SECVNDO tempus, vel terminus, quo quis alteri damna, aut iniurias patrauit, vel irrogauit, ET TERTIO, locus ac comitatus, vbi videlicet & in quo huiusmodi damna, vel iniuriæ fuère patratæ, & commissæ. Item si prætextu occupationis iurium possessionariorum causa mota fuerit, vt portio quoq; occupata benè specificetur, necesse est. Nam absq; conditionibus istis, iudex ordinarius, inter partes, rectum, congruensq; iudicium administrare non poterit, maximè si causa ipsa, ad communem inquisitionem iuxta responsiones partium, submissa deductaq; fuerit, in cuius celebratione, & temporis expressio, & loci, ac comitatus descriptio, atq; etiam rei perpetratæ series, vel quantitatis bonorum occupatorum declaratio, summè necessaria semper est & erit.

Quid sit communis inquisitio, & quot conditiones requirantur ad eius celebrationem. TIT. XXVII.

VLteriùs sciendum, quòd communis inquisitio est dubietatis, ex responsionibus litigantium coram iudice emergentibus, per attestationes testium, certa declaratio, quæ per vicinos, & commetaneos illius possessionis vbi actus potentiarij, de quo agitur, perpetratio accidit, vel illata est, Nobilesq; comprouinciales ipsius comitatus, in quo eadem possessio adiacet, in loco vtpotè sedis iudiciariæ eiusdem comitatus. Nisi forsitan, prætextu occupationis iurium possessionariorum vel terrarum causa ventiletur. Nam in hoc casu, non in loco sedis semper, sed in facie terræ litigiosæ sæpe fieri, & celebrari consueuit. VT AVTEM omnis communis inquisitio bono & iusto modo celebrari possit, quinque conditiones sunt obseruandæ, scilicet Libertas, Ætas, Modalitas, Conditio, & iuramenti Depositio. PRIMO (inquam) requiritur Libertas, vt liberè, & sine metu, sponteq;, & non violenta coactione, sed iuridica duntaxat requisitione, quisque testium veritati testimonium perhibeat, ne inter arma, iura silere videantur. SECVNDO exigitur Ætas, vt testis ipse tantæ sit ætatis, vt rerum gestarum, super quibus examinabitur, memoriam habeat, atq; recordetur. Legi enim in reportatis seriebus communium inquisitionum, & non modò legi, verùm etiam vidi plerosq; dono & fauore corruptos, vix sedecim, aut viginti ad maximum annos agere, & de rebus circiter vigesimum quintum prius annum patratis & gestis, scitu Fassionem & attestationem constanter tanquam illis interfuissent fecisse. Et quia conspectui iudicum ordinariorum Regni, testes ipsarum inquisitionum personaliter adduci, & præsentari non solent, sed per Regios duntaxat, vel Palatinales, ac Capitulorum & Conuentuum homines, ad id transmittendos, examinationes huiusmodi testium fieri consueuerunt. Ideò ipsi diligenter, & ætati testium, & tempori gestarum rerum superintendere, veramq; super ea re relationem facere tenentur. TERTIO necessaria est Modalitas, vt testis de modo patratæ rei, super qua interrogabitur, apertè manifesteq; fateatur, vtrùm scitu, vel auditu rem ipsam, ac causæ merita nouit? aut forsitan ab ore illius, qui facinus (de quo agitur) perpetrauit, eiusdem seriem accepit? Simplici enim auditui locus dari non solet, neque debet, sed proh dolor plurimi, hoc tempore, dum abundat iam iniquitas, & non refrixit modò, verumetiam extincta est multorum charitas, non eo prout ipsis constat ordine, vel modo, sed iuxta nutum, voluntatemq; actoris, aut in causam attracti, per quem scilicet vocati fuerint, maculata, coinquinataq; conscientia testimonia proferunt, idq; ita fieri ego ipse conspexi. QVARTO aduertenda est testium conditio, vtrùm videlicet Nobilis vel rusticus testimonium veritati perhibeat. Nam rusticana attestatio (demptis officialibus Dominorum Prælatorum, & Baronum, ac aliorum Regni Nobilium, in personis eorum, officia in vicinitate tenentibus, qui iuxta antiquorum consuetudinem, in hac parte pro personis nobilibus reputantur) contra personam nobilitatem nihil valet, nisi forsitan meritis causæ ita exigentibus, per iudicem vt Nobiles & ignobiles pariter examinentur, claro sermone fuerit descriptum, atq; commissum. Hoc tamen rarò, & non nisi partibus sic volentibus, ac consentientibus fieri, & admitti consue-

consueuit. Rustici enim, & plebeæ conditionis homines, tum donis, tum terroribus, longè faciliùs, citiusq; quàm Nobiles à tramite veritatis abstrahi possunt. Et aliâs inconueniens, incongruumq; videtur, nobilem tanquam superiorem testimonio inferioris scilicet rustici sententia capitali plectendum iudicari, vel aliter condemnari debere, prout vetusta & approbata Regni huius super ea re consuetudo, apud omnes ferè iudices & aduocatos nota, manifesteq; habetur. QVINTO & vltimò in celebratione communis inquisitionis requiritur iuramenti depositio, quæ licet prima fronte à testibus exiganda sit, primumque locum etiam inter conditiones prædeclaratas sortiri debeat, quia tamen, hæc conditio vulgata nimis & manifesta est, ac in literis quoq; adiudicatorijs iudicum, super ipsa communi inquisitione conficiendis expresse semper describitur, & alias, quælibet communis inquisitio iuramentali depositione terminatur, prout clarè inferiùs declarabitur, ideò loco vltimo illam posui.

Qualiter sint examinandi testes in communi inquisitione, & de pœna eorum, qui vocati ad testificandum venire recusant. TIT. XXVIII.

NEcessarium itaq; est quemlibet testium antequàm fateatur, super eo iuramentum deponere, quòd ipse omni timore, odio, fauore, amore, & præmio litigantium remoto, ac postposito, veritatem non celabit, falsitatem non iustificabit, iustitiam non falsificabit, sed prout res illa, de qua examinabitur sibi nota est, vel constat, iustè declarabit. ET ne quispiam ab eiuscemodi attestatione, dicendaq; veritate, fauore forsitan partis alterius allectus, vel munere corruptus, siue metu perculsus, aut odio interno tactus se abstrahere, & occultare possit, tum vigore generalis decreti nostri, tum verò consuetudine antiqua, & longo tempore obseruari solita dictante, comes aut vicecomes Parochialis illius comitatus, vbi communis ipsa inquisitio celebratur & peragitur, per literas iudicis ordinarij adiudicatorias, vel etiam alias super ea re duntaxat præceptoriè emanandas requisitus, quoslibet Nobiles eiusdem comitatus, sub onere sex decim Marcarum grauis ponderis, quamlibet Marcam per quatuor Florenos, vel quadringentos Denarios computando, per eundem comitem, vel vicecomitem, super eos, qui admoniti, ac requisiti attestationi huiusmodi interesse, in ibiq; testimonium veritati perhibere recusauerint, immediatè & irremissibiliter exigendarum, ad ipsam eandem attestationem, & communem inquisitionem peragendam, conuocandi, aggregandique plenariam habet potestatis facultatem.

Quòd duplici ratione solent nomina testium in literis Relatorijs conscribi.
TIT. XXIX.

NOmina autem & cognomina testium, & quis eorum vicinus, ac quis commætaneus, aut comprouincialis fuerit, in literis Capitularibus, vel Conuentualibus, super celebratione ipsius communis inquisitionis Relatorijs, semper sunt perscribenda: & hoc duplici ratione. PRIMO, quoniam attestationes duorum vel trium vicinorum & commætaneorum, plusquam viginti Nobilium comprouincialium in iudicio valent, & ponderant, qui longè verius, meliusq;, quàm Nobiles comprouinciales super meritis causæ ac gestæ rei seriè, propter propinquitatem possunt esse certiores. SECVNDO, vt testium nominibus, simul & attestationibus declaratis, litigantium quilibet exceptiones pro se necessarias, aut de periurio, vel mala testificatione, aut infamia, vel ætate contra eos, quos voluerit, & dignè poterit facere, & apponere queat. Ne præsertim periurium si quod in attestatione per quempiam (prout iam crebrò fieri solet) commissum fuerit, impunitum prætereat. Nam & iuxta Sapientem, testis iniquus non erit impunitus, qui & contra Deum grauiter peccat eius iustitiam denegando, & proximum suum damnificat, iniquo testimonio ipsum decipiendo.

De pœna periurorum & aucariorum, Lwdas appellatorum. TIT. XXX.

VNDE iusto DEI & humano iudicio quilibet fidefragus, & periurus (quem nos communi vocabulo Aucariũ, hoc est Lwdas appellamus) acriter est puniẽdus. Amittit

enim (vbi de periurio fuerit conuictus) vniuersa & quælibet iura sua possessionaria, atque cuncta bona mobilia vbilibet adiacentia, & quocunq; nomine nuncupata. Immò proprietate bonorum suorum priuabitur, & perpetuò carebit, & non solùm his exhæreditabitur, sed etiam in persona sua (amisso humanitatis honore) tanta ignominia afficietur, vt inter alios Christicolas tanquàm ab humanitate relegatus atque segregatus, disparibus vestibus indutus, zona canabea succinctus, discalciatis pedibus, & nudato capite semper incedere cogatur. In iudicio verò ipse contra neminem, aduersus autem eum quilibet agendi habebit auctoritatem. Et hoc intellige respectu iurisditionis sacræ coronæ Regni, & contra Principem nostrum fieri. Nam aduersus actorem solummodò in Homagio, & emenda capitis sui, ducentos Florenos faciente, periurus, & fidefragus solet condemnari. VBI sciendum, quòd periurium duobus modis committi intelligitur. PRIMO modo dicitur transgressio liciti iuramenti, quando videlicet quispiam promittit aliquid alteri fide mediante se daturum, vel hoc & id facturum, & deinde promissionem huiusmodi transgreditur. Et in hoc casu præmissa infamia, & bonorum amissio non semper sequitur. Nam per validam ægritudinem ac viarum discrimina, & temporum disturbia, promittens ipse sæpenumerò super his excusatur, nihilominus tamen promissum adimplere & obseruare compellitur. SECVNDO modo periurium dicitur mendacium iuramento firmatum, in fraudem & periclitationem iurium cuiuspiam malitiosè commissum. Et hoc modo pœna Aucariorum prædeclarata semper decernitur, atq; pronunciatur.

Quòd celebratio communis inquisitionis binario numero fieri non admittatur.

TIT. XXXI.

ADuertendum est autem, quòd vbi semel communis inquisitio per vtramq; partem celebrata fuerit, turbatione notoria non interueniente, tunc secundariò causa ipsa ad requisitionem alicuius partis, ad eandem communem inquisitionem submitti non debet, prout nonnulli exquisitis diuersis obiectionibus, & coloribus fieri, & submitti debere sæpè moliuntur. De reliquis autem clausulis celebrationis, atq; etiam turbationis, communis ipsius inquisitionis, in decretis generalibus manifestam, claramq; habemus descriptionem.

Qualiter post communem inquisitionem, & etiam prius litigantibus, iuramenta decernantur.

TIT. XXXII.

SCiendum vlteriùs, quòd omnis communis inquisitio, iuramentali depositione terminatur. Si enim actor intentum suum atq; actionem, & acquisitionem suam sufficienti testimonio, hoc est, sex vicinorum, & totidem comætaneorum, atque duodecim Nobilium comprouincialium attestatione comprobauerit, aut si tot præcisè vicinos, & comætaneos habere non poterit, nihilominus tamen, testimonio comprouincialium huiusmodi defectum benè supplebit, & in causam attractus, in comprobatione sua defecerit, vel si etiam modicum quid probauerit, tunc actor ad caput in causam attracti quinquagesimo se Nobilibus, iuxta scilicet Homagium suum iurabit. Si verò vtraque partium actionem ac responsionem suam, sufficienter verificauerit, tunc reo, vel in causam attracto iuxta vigores literarum inquisitionalium, per actorem tempore adiudicationis (quo ad communem huiusmodi inquisitionem, causa submissa fuerat) productarum & exhibitarum iuramentum præstandum adiudicatur, ita quòd si trinæ literæ inquisitoriæ fuerunt productæ, tunc reus, quinquagesimo: Si verò binæ, vigesimo quinto, si autem vnicæ duntaxat, duodecimo, se Nobilibus iurabit, & se ab actione, acquisitioneq; actoris expurgabit. VBI verò attestatio, pro parte in causam attracti, meliori modo quàm actoris facta, celebrataq; fuerit, tamen etiam actor aliquid probauerit, tunc reus secundum trium literarum Inquisitoriarum vires, vigesima quinta, duarum verò duodecima, vnicarum autem sexta Nobilium adhibita manu, sacramentum præstabit, & se ab impetitione actoris eliberabit. SI autem actor in attestatione sua per

omnia

omnia defecerit, vel forsitan communem ipsam inquisitionem neque celebrauerit, tunc reus ille simpliciter ab impetitione actoris absolui debet, & econuerso. Si in causam attractus, communem huiusmodi inquisitionem celebrari, obmiserit, aut fortè celebrationem eius peregerit, sed pro sua parte nullum testimonium reportare poterit, tunc sententia, mox diffinitiua exinde per iudicem, contra reum pronuncianda erit. Et in reliquis quoq; cunctis Euocationibus idem est sentiendum atque faciendum. QVOD si actor trinas literas Inquisitorias produxerit, & reus proposita aduersus eum simpliciter negauerit, quinquagesimo se Nobilibus iurabit. Et insuper si in facto occupationis iurium possessionariorum causa mota fuerit, actor de facto bona occupata pro se recuperabit. Si tamen negauerit, & se immunem esse communi præmissa inquisitione mediante declarare voluerit, actor autem eandem communem inquisitionem non acceptauerit, tunc attractus vigesimo quinto se duntaxat Nobilibus, se expurgabit, & sic consequenter ad inferiora descendendo, vt videlicet contra binas literas Inquisitorias, duodecimo, contra vnicas verò tertio se Nobilibus sacramentum præstabit. Nam istæ quoque vnicæ firmitate carebunt, si actor communem ipsam inquisitionem, acceptare recusauerit. ITEM vbi in causam attractus, in primo responsionis termino se iuramento actoris, ad caput suum iuxta Regni consuetudinem deponendo submiserit, & actor hoc acceptare noluerit, tunc attractus tertio solummodò se Nobilibus (si etiam tres literæ Inquisitoriæ fuissent pro parte actoris exhibitæ) sacramentum præstare tenetur. Si autem iuramento solius actoris, hoc est, in persona duntaxat sua propria deponendo attractus se submiserit, & actor hoc quoque acceptare recusauerit, reus ipse statim absoluetur. IN CÆTERIS verò minoribus causis, vbi per actorem nullæ literæ Inquisitoriæ fuerint exhibitæ, reus tertio semper se Nobilibus. IN FACTO tamen debiti vel mutui, dum per actorem nullum probabile documentum poterit produci, reus vel in causam attractus, sola sua in persona iurabit. VBI autem de facto debiti vel mutui, vel aliarum pecuniarum amissarum, testimonium quidem extiterit allatum, de quantitate tamen summæ illius experimentum afferri non poterit, tunc actor pecuniam suam iuramento mediante, quamlibet scilicet Marcam quatuor florenos facientem iuramento vnius Nobilis recuperabit. RVRALIS namque & rustica persona, non nisi ad vnum florenum centum Denarios valentem, iurandi habet facultatem, quæ in causis Nobilium admitti non consueuit.

Vtrùm iuramentum Nobilis penes rusticum, & econtra, in recuperatione damnorum valeat. TIT. XXXIII.

VNDE quæritur, Vtrùm iuramentum Nobilis, pro damnorum, vel debitorum recuperatione, penes rusticum & ignobilem præstitum, censeatur tantæ efficaciæ & virtutis esse, quantæ sit iuramentum penes Nobilem depositum, aut in vim duntaxat rusticani iuramenti transeat? ET ECONTRA, an Nobilis quispiam, iuramentis cum rusticanis secundum facultatis eorum exigentiam deponendis, sua damna, vel debita possit recuperare? DICENDVM, quòd iuramentum Nobilis, tam penes Nobilem, quàm etiam ignobilem præstitum semper valet, & semper eiusdem est efficaciæ, atque virtutis, dummodò iustè, legitimeq; deponatur. Nam per iuramenti depositionem iusto modo factam, infamia non sequitur, & per hoc neque Nobilis quispiam, dignitati suæ nobilitari renunciasse dignoscitur. VERVM tamen iuramentum ignobilis & rustici tanquam inferioris, penes Nobilem, & contra Nobilem veluti superiorem, non valet, neque admittitur, licet Nobilis contra ignobilem cum ignobilibus iurare permittatur. Et rusticus quoque per eum in causa contra Nobilem ratione forsitan debitorum, vel aliorum similium negotiorum mota, cum ignobilibus sibi similibus, iuxta iudicis deliberationem, iuramentum præstandi habeat facultatem, super iuramentis tamen in causis Nobilium imponendis & deponendis, modo præallegato semper est sentiendum.

De Iuramentis in facto literalium instrumentorum decernendis; & imponendis.
TIT. XXXIIII.

ADuertendum deinde est, quòd super facto literarum ac literalium instrumentorum, per quemlibet occultatorum, vel aliter apud manus cuiuspiam habitorum, reo & in causam attracto, validior expurgatio, quàm in alijs actibus potentiarijs imponitur. Nam si actor vnicam duntaxat vel duas ad maximum literas Inquisitorias super ea re produxerit quinquagesimo. Si verò nullas prorsus exhibuerit, sed simplici duntaxat verborum prolatione, vel iuridica admonitione, quempiam literalia ipsa instrumenta habere astruxerit, deniq; vigesimo quinto se Nobilibus iuramentum reo deponendum adiudicatur. Qui si in depositione huiusmodi sacramenti defecerit, tunc tutor, & expeditor illorum bonorum, ac iurium possessionariorum, super quorum literis iurare non potuit, esse declarabitur, & actorem, suosq; hæredes in dominio eorundem iurium possessionariorum, aduersus quoslibet causidicos, & legitimos impetitores semper conseruare tenebitur. In literis tamen Euocatorijs, literalia illa instrumenta, quæ & qualia existant expresse debent denotari, ne fraus in Euocatione per actorem committatur. ET HOC si vniuersas literas, & quælibet literalia instrumenta factum aliquorum iurium possessionariorum tangentia & concernentia, apud reum existere non proposuerit. Nam isto casu non erit necessarium, literarum numerum vel qualitatem, sed iurium duntaxat huiusmodi possessionariorum nomina, situsq; describere. Vbi enim omnes vel vniuersas proponit, ibi nullas excipit: & si vniuersas posuerit, caueat actor ne aliquas factum talium iurium possessionariorum tangentes literas postea producat, vel exhiberi faciat. Nam in facto calumniæ hoc casu mox conuincetur. SCIENDVM deinde est, quòd si plures fuerint fratres carnales vel aliter indiuisi, literas ac literalia instrumenta aduersus fœminei sexus homines, in iudicio contradictorio (prout plerunq; fieri contingit) producentes & exhibentes, tunc nòn omnibus fratribus singillatim, sed solummodò natu maiori, ad quem vtpote tàm literalium instrumentorum conseruatio, quàm etiam causarum directio pertinere dignoscitur, quinquagesima manu, hoc est quinquagesimo se Nobilibus iuramentum adiudicari debet.

In quibus casibus sint perscribenda nomina coniuratorum. TIT. XXXV.

ADuertendum quoq; est, quòd in iuramentali depositione in quatuor casibus videlicet super facto probationis genealogiarum, ac literarum & literalium instrumentorum: Item metalium Reambulationum, necnon ad capita quorumpiam fienda atq; præstanda, nomina coniuratorum in literis exinde Relatorijs conscribi debent semper & declarari, vt veris cum Nobilibus, & iuxta iudicis commissionem, iuramentum eiuscemodi depositum fuisse comprobetur. In cæteris autem sacramentorum depositionibus, coniuratorum nomina non sunt ex necessitate conscribenda.

De pœna eius, qui alterum ignobilem, vel infamem dixerit, & diuersis exitibus iuramentorum. TIT. XXXVI.

ITem si quispiam aduersus coniuratores, vel alterum illorum, exceptiones in quatuor præmissis casibus fecerit, quòd coniurator ipse, aut verus non esset nobilis, & meræ nobilitatis titulo non fungeretur, aut aliter infamis, vel periurus haberetur, tunc ad declarandam pariter & verificandam illius nobilitatem, vel etiam propellendam eius infamiam, vnicus tantummodo terminus iuridicus actori præfigi debet & assignari, in quo si ipsum verum esse Nobilem literali fulcimento, ac honestæ conditionis hominem, alio quoque probabili documento poterit comprobare, tunc reus, qui exceptionem fecerat, in Homagio illius coniuratoris, contra quem obiecerat, ducentos Florenos auri faciente, eidem solummodo coniuratori persoluendo de facto conuinci debet, & aggrauari, super quibus iudex ipse ordinarius, coram quo eiuscemodi causa tractatur, de bonis & rebus mobilibus ipsius apponentis, & si necessarium erit de iuribus

eiusdem possessionarijs vbilibet adiacentibus, coniuratori illi mox & indilatè satis factionem impendere tenetur. SI VERO in comprobatione præmissa succubuerit, tunc opponens ipse causam illam pro se obtentam habebit. Ita vt si in causam attractus fuerat, caput suum eliberabit, & se ab impetitione actoris saluabit. Si autem actor erat, reum, bonorum illorum literas quas occultauit & non restituit, expeditorem (vt immediatè prædeclaratum est) perpetuò habebit. VEL si prætextu metarum causa ventilabatur, terram litigiosam in sempiternum pro se vendicabit. Si verò in probatione genealogiæ succubuerit, iura possessionaria, pro quibus agebatur, amittit, & econuerso. IN CÆTERIS verò causis & casibus, si actor in iuramentali sua depositione succubuerit, actionem & acquisitionem suam amittit. Si verò reus defecerit, tunc in actione & acquisitione contra se per actorem proposita conuincetur, & per iudicem sententia contra eum proferetur eo facto.

Quomodo iuramentum patris tempore medio decedentis, in filium vel fratrem condescendat. TIT. XXXVII.

HOC quoque non prætermittendum est, quòd si quempiam actorum vel attractorum, cui scilicet iuramentum quodcunq; præstandum fuisset adiudicatum, infra terminum iuramentalis huiusmodi depositionis, ab hac luce decedere contigerit, & fortè vxorem pregnantem post se reliquerit, tunc ipsa iuramentalis depositio in filium natu maiorem, si filios prius natos habuerit. Illis verò non existentibus, in eum, qui tunc nascetur, filium (tempus enim puerperij ipsius mulieris exspectari debet) alioquin autem, si non filius sed filia nascetur, in fratrem propinquiorem illius defuncti, in quem vtputà iura sua possessionaria deuoluuntur, condescendet, & per iudicem suum terminus ad præstandum ipsum iuramentum filio, vel fratri de nouo dabitur, in quo illud idem filius aut frater deponere tenebitur. Et si filius ipse, vel frater in ætate tenera, & ad sacramenti depositionem nondum sufficienti fuerit constitutus, per iudicem suum ad tanti temporis spacium iuramenti ipsius depositio prorogari debebit, in quo ritè debiteq; legitima illius ætate adueniente, sacramentum huiusmodi deponi valebit. Et de fratribus quoq; carnalibus, & indiuisis idem est tenendum, quòd altero eorum tempore medio decedente, in alterum iuramenti depositio illius defuncti redundabit.

Vtrùm vnus coniuratorum possit plures personas in eadem causa iuramento suo expurgare. TIT. XXXVIII.

ITEM quæritur, si in vna eademq; actione in causam attracti plures fuerint, & per iudicem ordinarium, vnicuiq; illorum sacramentum diuerso tempore & loco præstandum (prout plærunq; propter loci distantiam, & rei, temporisq; exigentiam fieri consueuit) adiudicatum fuerit, atq; vnus coniuratorum in primo termino penes vnum attractum iurauerit. VTRVM in eadem causa & pro eadem actione possit etiam penes alterum reum vel attractum, in alio tempore & loco, sacramentum pro illius expurgatione deponere? RESPONDE quòd non. Quia vna persona, vel vnus coniurator suo iuramento præter vnam personam, in vna eademq; actione liberare & expurgare non potest. Nam si iurare, & plures personas expurgare posset, facillimè quilibet reus aut malorum actuum patrator, se ab impetitione actoris liberaret. Hodiè enim vnum, & crastina luce secundum, tertia verò die tertium, & sic consequenter, iuramento suo etiam precio conductus, expurgaret. Vnde si quando talis coniurator penes duas personas post sese iurabit, tunc illa penes quam secundariò iurauit, in actione & acquisitione actoris, eo facto condemnabitur. Iuramentum enim illius per hoc insufficienter depositum fuisse declarabitur.

Quòd Princeps noster nec capitalem sententiam incurrere potest, nec iuramentum contra quempiam per se præstare, sed neq; iura producere tenetur. TIT. XXXIX.

ITem aduertendum est, quòd Regia Maiestas in præsentia domini Palatini huius Regni, cunctis quærulantibus atq; causantibus, iuri quidem stare, & per directoré causa-

tum

rum suarum respondere tenetur, in sententia tamen capitali, vel emendæ capitis, aut amissione bonorum suorum conuinci non solet, sed damna duntaxat per officiales aut Iobagiones suos quibuscunque illata refundere debet. Si quando verò ratione terrarum in metali Reambulatione & rectificatione, vel prætextu aliorum negociorum, aut actuum potentiariorum iuramentum sibi præstandum adiudicabitur, tunc ipse director causarum suarum in maiestatis suæ persona, illud iuxta Palatini deliberationem deponere tenebitur. Literas etiam & literalia instrumenta ratione quorumcunq; bonorum ac iurium possessionariorum, quæ ad iurisditionem ipsius sacræ coronæ Regni quocunque titulo deuoluta dicuntur, producere & exhibere nusquam tenetur.

De modo iuramentorum dominorum Prælatorum, & Baronum ac Abbatum, & Præpositorum infulatorum. TIT. XL.

SCiendum est autem, quòd quilibet Prælatus & Baro ex officio, Abbasq;, & Præpositus infulatus & annulatus pro decem personis Nobilibus, ratione suæ dignitatis, habet iurandi potestatem. Prælatus autem & Abbas, ac Præpositus in Ecclesia sua Cathedrali, ad conscientiæ suæ puritatem coram testimonio alicuius Capituli, vel Conuentus per iudicem ad id deputandi: Cæteri autem sui coniuratores, & item omnes Barones atq; Nobiles ad fidem eorum Deo debitam, in loco ad id per iudicem deputato, sacramenta præstare tenentur, & proinde etiam Homagio ipsorum dominorum Prælatorum & Baronum ac Abbatum, & Præpositorum infulatorum, ad centum Marcas quadringentos Florenos facientes se extendunt.

Quid sit oculata reuisio, & qualiter celebrari debeat. TIT. XLI.

ITEM habita communis inquisitionis & iuramentalis depositionis inde subsequendæ descriptione, super oculata iam reuisione breuiter dicendum, atq; disserendum restat. EST autem oculata reuisio, violenti occupatoris aliquorum iurium possessionariorum, in dominio eorundem existendi visibilis ostensio, quæ eodem modo, quo communis ipsa inquisitio (vicinorum videlicet, & commætaneorum iurium ac bonorum occupatorum, Nobiliumq; comprouincialium illius comitatus, vbi ipsa bona adiacent (conuocatione pariter & testificatione celebrari consueuit, præter hoc quòd actor oculata fide, visibiliq; demonstratione, Regio aut Palatinali, Capitulariq;, vel Conuentuali homini reum, siue in causam attractum in dominio bonorum malè occupatorum existere debet comprobare, & attestatione ipsorum vicinorum ac commætaneorum, Nobiliumq; comprouincialium roborare. Post huiusmodi autem oculatam, visibilemque reuisionem, & demonstrationem, attestatio eorundem vicinorum & commætaneorum, ac Nobilium comprouincialium plærunq; in loco sedis iudiciariæ (sicuti in communi inquisitione & sæpenumero, in facie iurium possessionariorum litigiosorum & occupatorum) prout scilicet causæ meritum exigit, fieri atque celebrari debet. VBI SCIENDVM, quòd oculata reuisio (quia quod visu noscitur verissimo testimonio comprobatur) longè maioris efficaciæ & virtutis est, quèm sola communis inquisitio. Nam post celebrationem per vtramq; partem communis Inquisitionis iuramentalis (vt prædeclaratum est) depositio sequitur. Post oculatam autem reuisionem, si actor actionem & acquisitionem suam oculata ipsa reuisione verificauerit, & dictorum Nobilium attestatione, sufficienter roborauerit, tunc nulla iuramentalis depositio per iudicem alicui partium decernitur, sed mox, & immediatè contra reum sententia capitalis, vel emendæ capitis profertur & pronunciatur, executioniq; eadem demandatur. Si tamen actor in probatione sua defecerit etiam in hac parte sicuti in communi Inquisitione, vt reo sacramentum præstandum imponatur, necesse erit.

De sententiarum speciebus, ac diuersitatibus & executionibus. TIT. XLII.

QVia verò de capitali sententia mentio facta est, ideò de sententiarum diffinitione, speciebus, executionibus, & diuersitatibus hoc loco tractandum decreui. SENTENTIA

TENTIA igitur in quantum propositum nostrum tangit, est iudicis diffinitio causæ & controuersiæ finem imponens, condemnationemq; vel absolutionem continens. Quæ licet, multa etiam alio sensu habeat significata, multisq; capiatur modis: quia tamen proposito nostro ea significata non quadrant, silentio præterire censui. Differt autem sententia ab opinione in hoc, quòd sententia est indubitata & firma responsio, sed opinio est cum quadam dubitatione (licet probabili causâ) responsio. VNDE si variæ fuerint opiniones de aliqua causâ, tunc illa erit tenenda, quæ meliori & subtiliori fundabitur ratione. VNDE sententiarum aliæ sunt capitales, aliæ emendam capitis tangentes, aliæ notam infidelitatis repræsentantes, aliæ verò simplices, & aliæ emendam linguæ, vel calumniam denotantes. CAPITALIS itaq; sententia nostro hoc æuo non nisi ratione inuasionis domorum ac interemptionis, verberationis, & sine iusta causâ detentionis Nobilium. Præterea prætextu occupationis quorumlibet iurium possessionariorum & eorundem pertinentiarum quocunq; nomine censeantur, decerni solet, & pronunciari. Et talis sententia capitalis solummodò personas sæculares virilis sexus & alienas à se sanguine respicit, atq; tangit. Nam inter & contra Ecclesiasticas, necnon muliebris, & fœminei sexus personas, ac fratres generationales, capitalis sententia (demptis casibus infra declarandis) non decernitur neq; pronunciatur, sed solummodò sententiam emendam, hoc est redemptionem capitis concernens (vetusta de Regni consuetudine) fertur & declaratur. Diuerso tamen modo, diuersarum personarum respectu, prout infra patebit.

Capitalis sententia quomodo differat ab emendæ capitis sententia. TIT. XLIII.

SEntentia autem emendæ capitis in hoc tantummodò distat, & differt à capitali, vt lata ipsa sententia emendæ capitis reus & conuictus, aduersus quem fuerit pronunciata, vel etiam per non venientiam, & non comparationem extra data, vigore & virtute eius, in persona sua detineri ac captiuari, & capitis obtruncatione feriri, puniríque non poterit. VERVM tamen eodem præcisè modo & ordine, quo per sententiam capitalem vniuersa bona & quælibet iura possessionaria, cunctas etiam res suas mobiles, ipsum solum propriè & præcisè concernentes, quocunq; nomine vocitentur, & cuiuscunq; maneriei vel speciei existant (in duabus iudici, in tertia verò partibus actori statuenda & occupanda, atque infra tempus redemptionis eorundem iurium possessionariorum titulo pignoris iuxta valorem & exigentiam communis æstimationis ipsorum possidenda) perdit, & amittit eo facto. EMENDAM præterea capitis, hoc est redemptionem vel Homagium suum Prælatus vtputa, & Baro quadringentos: Nobilis verò ducentos Florenos solummodò actori vel actrici soluere tenetur. Et primò, ac antè omnia per iudicem super huiusmodi Homagio, de rebus mobilibus si reperiuntur: & tandem illis non repertis, si necesse fuerit de iuribus possessionarijs conuicti, & sententiati hominis satisfactio impendi, & demùm residuitas rerum mobilium ac bonorum & iurium possessionariorum ipsius conuicti, inter iudicem & actorem vel actricem diuidi debet & tripartiri, vsq; ad tempus (vt prætactum est) redemptionis eiusdem, per illos possidenda, rebus mobilibus in vsum eorum liberè distributis, atq; conuersis. Fœminæ præterea & mulieres non tantum iura ipsarum possessionaria, & res mobiles, sed etiam Dotalitia & Quartalitia ipsarum per huiusmodi sententiam amittunt. SCIENDVM tamen est, quòd etiam contra fœminas ac mulieres in casu, quo earum aliqua maritum vel parentes, aut liberos proprios malitiosè occiderit, vel necari fecerit (quia talis casus notam infidelitatis respicit) capitalis sententia tanquam in personam virilem ferenda est, atq; pronuncianda.

De casibus, in quibus etiam contra Ecclesiasticas personas capitalis sententia fertur. TIT. XLIIII.

SCiendum vlteriùs, quòd tres sunt casus, in quibus etiam contra spirituales & Ecclesiasticas personas, capitalis sententia pronunciatur, per quam vltra amissionem pa-

trimoniorum & beneficiorum ipsorum, capitalis pœna decernitur, atq; sequitur. PRIMVS casus, si quis eorum crimen læsæ Maiestatis commiserit. SECVNDVS, si notam infidelitatis manifestam incurrerit. TERTIVS, si quis ipsorum voluntarium & deliberatum homicidium, ac latrocinium patrauerit, aut perpetrari fecerit. Propter quod (præhabita degradatione) capite plecti debebit. In quibus quidem casibus licet bona Ecclesiarum quibus præsunt non amittant, tamen priuata ac separata patrimonia, & iura possessionaria si quæ habent: Insuper cuncta beneficia Ecclesiastica quæ possident, perdere & amittere solent. Sed in tertio casu, deliberato scilicet homicidio ac latricinio, patrimoniorum proprietatem & hæreditatem non amittunt, si fratres habuerint condiuisionales, ad quos illa iure successorio spectant. Quoniam caput in hac parte capite compensari sufficit. In cæteris autem causis & casibus, persona spiritualis & Ecclesiastica, contra sæcularem, & econuersò sæcularis aduersus spiritualem, æquali pœnæ & grauamini subiacet emendæ scilicet capitis, vel Homagij atq; damnorum illatorum refusioni. De quibus iudex actori & damnum passo, iuxta modum (superius prædeclaratum) satisfactionem impendere tenetur. Et hæc consuetudo ex generali maximè decreto serenissimi Principis quondam domini ALBERTI Romanorum & Hungariæ Regis, Austriæq; Ducis excerpta est, atq; processit. Quæ etiam in generali moderno decreto nostro roborata habetur, & confirmata.

Qualiter debita ac damna spirituales personæ reddere debeant. TIT. XLV.

ITEM si persona spiritualis, cuiuscunq; status & dignitatis existat, ad solutionem & restitutionem aliquorum debitorum aggrauata fuerit, tunc aduersario suo pecuniaria solutione satisfacere tenetur. Et si noluerit, aut non poterit, tunc de bonis Ecclesiæ per iudicem aduersario ipsi, infra illius spacium temporis, quo de prouentibus ipsorum bonorum debita recuperari poterunt, statuendis & occupandis solutio ac satisfactio est imponenda. Pecuniaria autem appellatione intelligitur hoc in loco quodlibet aurum & argentum, ac omnis moneta pro tempore currens. Vbi verò ad solutionem & refusionem damnorum illatorum condemnatus extiterit, isto casu poterit (si voluerit rebus cum mobilibus & venalibus, iuxta tamen verum valorem huiusmodi rerum) aduersario suo satisfactionem impendere. Alioquin de bonis ac iuribus possessionarijs Ecclesiæ in hac quoque parte iudex causæ aduersario illius personæ conuictæ, statutione debita satisfacere tenetur.

Quomodo Capitulum, vel Conuentus simul, & quomodo personæ priuatæ seorsum sententiari debeant. TIT. XLVI.

ITem si Capitulum vel Conuentus collectiuo nomine, pro actibus potentiarijs maioribus vel minoribus, quocunq; sententiarum genere condemnatur, tanquam vnica & singularis persona grauatur, & non singuli singulariter debent condemnari, exceptis præmissis casibus, homicidij videlicet voluntarij & deliberati, ac criminis læsæ Maiestatis & notæ infidelitatis, pro quibus omnes delinquentes (modo antelato) sunt puniendi. VERVM si certæ personæ Capitulares, & non tota communitas aliquos actus potentiarios de bonis Ecclesiarum perpetrauerint, tunc ipsæ personæ seorsum à communitate ex eo loco, vbi talia mala commiserunt, ad iudicium liberè poterunt euocari. Præsertim si patrimonia non habuerint priuata, nihilominus de loco prænotato citari & euocari queunt, ac iuxta causæ meritum, sententia contra eos per iudicem ferri poterit atq; pronunciari.

Quid, si vna persona capitularis sententiata fuerit, agendum sit. TIT. XLVII.

ITem si vna persona Capitularis, bona hæreditaria & patrimonia separata non habens in emenda sui capitis conuincetur, vel in refusione damni condemnabitur, & rebus mobilibus destitutus reperietur. QVÆRITVR vnde, & qualiter aduersario satisfactio

factio fiat? Quia non de commissione Capituli mala ipsa patrauit, & ex consequenti bona Capituli propterea non videntur esse diripienda. Dicendum, quòd quia mala ipsa & facinora, vnde videlicet emenda capitis, vel damnorum refusio subsequuta est, de medio & tanquam de membro ipsius Capituli illa patrauit, quæ perpetrare aut non potuisset, aut locum patrandi non habuisset, si in huiuscemodi beneficio constitutus non fuisset. Ideo de prouentibus beneficij eiusdem Capitularis conuicti, per reliquos Capitulares actori super eisdem rebus obtentis satisfactio est impendenda.

De compensatione damnorum per officiales Ecclesiasticarum personarum irrogatorum. TIT. XLVIII.

ITem vniuersi Officiales Ecclesiasticarum personarum, siue sint spirituales siue sæculares, occasione quorumcunque actuum potentiariorum, si quos de officiolatibus eorum commiserint vel perpetrauerint, de eisdem officiolatibus ipsorum instar aliorum Regni Nobilium, & officialium liberè semper iuri conueniri, atq; ad iudicium citari & euocari possunt. Et si in iudicio conuicti fuerint, de dictis officiolatibus eorum, tàm aduersario quàm etiam iudici ipsorum satisfactio administrabitur. Domini autem illorum (si talia non commissione eorum fuerint illata vel irrogata) poterunt ipsos officiales vsq; ad debitam emendam & satisfactionem, etiam cum detentione personarum suarum compellere, prout hoc de officialibus habetur etiam in decreto primo moderni domini nostri VLADISLAI Regis, articulo vigesimo quarto.

Quomodo Prælatus cum Capitulo simul, & quomodo seorsum iudicium portabit. TIT. XLIX.

ITEM si Prælatus cum suo Capitulo, vel Conuentu fuerit ad iudicium simul euocatus, tunc si Prælatus & Capitulum vel Conuentus in illis iuribus possessionarijs, de quibus actus eiuscemodi potentiarij, aut alia malorum genera commissa, vel patrata fuisse dicuntur & quæruntur, indiuisi fuerint comperti, tunc Prælatus in hoc casu non separatim à suo Capitulo vel Conuentu, sed simul cum eisdem aut absolui, aut condemnari debet. Quoniam ratione indiuisionis cum suo Capitulo, vel Conuentu vna communitas esse censetur. Si tamen de diuisis inter eos iuribus possessionarijs mala ipsa suborta, perpetrataq; fuisse comperientur, tunc & Prælatus & Capitulum, vel Conuentus separatim, & seorsum condemnatur. HINC est, quòd si Prælatus cum suo Capitulo, vel Conuentu simul euocabitur, tunc ratione diuisionis, vel non diuisionis etiam iuramentum illis diuersimodè præstandum adiudicatur. Nam si modo antelato Prælatus cum suo Capitulo, vel Conuentu indiuisus fuerit, tunc ipse Prælatus cum suis coniuratoribus, tàm in sua, quàm etiam totius Capituli vel Conuentus personis, sacramentum præstare debebit. Si verò diuisus extiterit, tunc tam idem Prælatus cum suis, quàm etiam Lector aut Cantor siue Custos, vel Decanus in persona ipsius Capituli vel Conuentus, iterum cum suis coniuratoribus iuxta deliberationem & sententiam iudicis, seorsim & separatim iuramenta eorum deponere tenentur. Et per Prælatos intellige non solùm dominos Archiepiscopos, & Episcopos, sed etiam Abbates, atque Præpositos tàm sæculares quàm regulares omnes.

De annuali prorogatione dominorum Prælatorum nouiter electorum. TIT. L.

ITEM Prælati Ecclesiarum à suis fratribus, Capitulo videlicet vel Conuentu diuisi, à die electionis eorum priuilegio pupillari gaudent, quibus de vetusta Regni lege, & approbata consuetudine permissum est & concessum, quòd etiam in causis tempore patris eorum inchoatis, infra vnius integri anni spacium ad cuiusuis instantiam respondere non teneantur, vt interim iura paterna, & literalia instrumenta reuidere, calculareq;, & deinde prosecutioni causarum suarum commodè superintendere possint. HOC tamen intellige in facto iurium possessionariorum, & exhibitionis literalium instrumentorum fieri. Nam in cæteris causis prætextu actuum potentiariorum, nec

in quibus productio literarum subsequi non debet, hæc concessio minimè suffragatur, quæ præmisso modo, & in præmissis casibus & causis, etiam legitimæ ætatis, hoc est ætatem quatuordecim: iuxta modernorum verò consuetudinem duodecim integrorum annorum habentibus, à Principe semper concedi, & in iudicijs obseruari solet. Si tamen fuerint indiuisi, tunc huiusmodi permissio & libertatis prærogatiua, illis patrocinari non potest. Nam Capitula vel Conuentus priuilegio maiorum gaudent, & ætatem perfectam, hoc est viginti quatuor annorum integrorum semper repræsentant, quibus hæc prærogationis libertas non competit obseruari. Absurdum enim videretur, vt post electionem cuiuslibet Abbatis vel Præpositi, aut Lectoris, Custodis, Cantorisq; vel Canonici, causa dudum mota vsque ad anni integri reuolutionem semper in suspenso relinqueretur, & sic indecisa per aliquot annos penderet, conclusioneq; sua fraudaretur.

Quòd Prælati Ecclesiarum ob delicta prædecessorum suorum condemnari non possint. TIT. LI.

VLterius si de bonis & iuribus possessionarijs cuiuspiam Prælati, aut Abbatis, vel Præpositi actus potentiarij vel malorum genera patrarentur, atque committerentur: talis Prælatus aut Abbas vel Præpositus quàm diu in humanis ageret, propterea in curiam Regiam non euocaretur, vel aliter in causam quomodolibet non attraheretur, tunc descendente eo, successor suus ratione huiusmodi actuum potentiariorum quantum in persona sua condemnari, & aggrauari non poterit, sed solummodò ex parte Iobagionum ac familiarium illius Ecclesiæ, per quos mala illa perpetrata fuisse dignoscuntur, iudicium & iustitiam actori facere & impendere tenetur. Quoniam bona & iura possessionaria Ecclesiarum (sicuti prænarratum est) nemo Prælatorum aut Abbatum, vel Præpositorum, seu etiam aliarum personarum Ecclesiasticarum, propter suos excessus amittere, & ab ipsa Ecclesia alienare potest. Sed si quispiam illorum in emendæ capitis sententia conuictus fuerit, tunc solummodò de Homagio & damnis illatis satisfacere (modo prædeclarato) debet. Successor itaque suus, qui non hæreditario iure, sed via electionis successit, emendam capitis illius prædecessoris sui (ex quo euocatus non fuit) subire, compensareq; non tenetur: prout etiam filij ob delicta paterna facta prius euocatione, sententiarum capitalium vel emendæ capitis grauamine, quantum ad pœnam non subiacent. Sed si conuicti fuerint, solummodò in æstimatione iurium paternorum conuincentur. Et hoc si patres eorum in humanis agentes euocati fuerint. Aliter enim si post obitum parentum euocatio subsequetur, non iam delictum patris, qui iura possessionaria forsitã occupauerat, vel res, & bona mobilia alterius diripuerat, sed filiorum, qui malè occupata vel res direptas detinent, compensari, metiriq; solet. Si igitur in facto occupationis bonorum causa mota fuerit, quia fortè Ecclesia bona illa habet, & possidet, etiam decedente quolibet Prælato aut Abbate, vel Præposito, successor suus, in hoc casu semper euocari & condemnari potest. Et hoc idem est intelligendum etiam de illis Ecclesiarum Prælatis, qui per translationem in alterius Ecclesiæ beneficium vel dominium se conferunt moraturos.

Quòd causa factum iuris possessionarij tangens, in foro Ecclesiastico tractari nequit, si etiam promissio, vel testamentum interueniat. TIT. LII.

ITEM quòd nulla causa factum iuris possessionarij concernens, si etiam promissio vel testamentum occasione talis iuris possessionarij interuenisset, coram ipsis spiritualibus personis, vel eorum vices gerentibus tractari poterit, sed omnis eiuscemodi causa in curia Regia coram iudicibus eiusdem ordinarijs solet examinari, pariter & terminari. Quicquid enim quisquam promittat vel testetur, semper tamen standum est eius iudicio, ad cuius authoritatem & iurisdictionem res ipsa (pro qua promissio & testamentum emittitur) principaliter spectat. CERTVM est autem, quia hoc in Regno non nisi iudicum ordinariorum curiæ Regiæ, sententijs & literis Adiudicatorijs iura possessionaria

ßionaria gubernantur. VICARIORVM verò vel aliorum iudicium ſpiritualium literæ & ſententiæ in hac parte nuſquam obſeruantur. Nam & aliâs acceſſorium debet ſequi forum ſui principalis, propterea cauſa factum iuris poſſeſſionarij tangens, in præſentia iudicis ſpiritualis ventilari concludiq; nequit. Et idem eſt ſentiendum etiam de cauſa ratione fortè debitorum vel aliorum negotiorum, in qua fides interuenerit. Ille tamen, qui fidem præſtitit antequam cauſa ſuſcitaretur, deceſſerit mora, quòd videlicet in ſede ſpirituali ea tractari non poteſt. Nam fides & eius pœna perſonalis eſt, quæ extincta perſona extinguitur in iudicio ſemper. Si quid tamen debiti vel alterius rei iuxta fidem in promiſſione annexum & appoſitum fuerit, hoc coram iudice ſuo ſæculari actor ipſe ab hæredibus & alijs legitimis ſucceſſoribus defuncti, requirendi habet authoritatem.

Quid Officialis, vel Decanus Capitularis inter Iobagiones Capitulares agens valeat. TIT. LIII.

ITem ſolent Capitula ac Conuentus in eorum villis Officiales & villicos, qui in medio Iobagionum ſuorum temporalem iuriſditionem exerceant; tenere & conſeruare, quorum iudicium & iudicij impenſio eam virtutem & vigorem habere dignoſcitur, ſicuti perſonaliter fuiſſet per alios Capitulares aut Conuentuales adminiſtratum. Decanus etiam in perſona Capituli eandem habet authoritatem. Verùm tamen extra Officiolatum ſuum ſine literis procuratorijs totius Capituli pro eodem capitulo reſpondere non poteſt.

De Priore Auranæ & eius conditione ac de ſententijs in eum ferendis. TIT. LIV.

SCiendum vlteriùs, quòd licet Prior Auranæ vtroq; titulo, ſpirituali videlicet & ſæculari gaudeat, iura tamen poſſeſſionaria inter Eccleſiaſticarum perſonarum gubernat: ideò de ipſo quoq; ſpecialiter pauca ſubiungere dignum duxi. VBI aduertendum, quod prioratus Auranæ olim in hoc Regno per excellentiſſimum Principem Dominum LVDOVICVM Regem fundatus & inſtitutus fuiſſe perhibetur. Qui cùm Regnum Siciliæ ſiue Neapolitanum valido cum exercitu necem fratris ſui carnalis, diui ANDREÆ eiuſdem Regni & Hieruſalem Regis, vindicaturus inuaſiſſet, à Rhodianis non paruum fertur auxilium nauale ſibi collatum fuiſſe. Vnde & eorum zelo inductus, ſingularíq; amore permotus, in ſignum religionis & profeſſionis Rhodianorum poſt felicem & victorioſum ſuum reditum, prioratum ipſum Auranæ multis poſſeſſionaribus dotatum inſtituit atq; fundauit. Cuius prior pro tempore conſtitutus, ex regulari Rhodianorum obſeruantia militiam ſæcularem pro fidei Catholicæ defenſione & tutamine ſemper exercere, vxoriſque ſolatio procul motus atq; deſtitutus, caſtitatem perpetuam obſeruare tenetur. Quapropter occaſione ipſius abſtinentiæ & caſtitatis dignè inter ſpirituales perſonas computatur. CVM igitur Prior ipſe Auranæ vtroq; titulo, ſpirituali ſcilicet & ſæculari (prout prænarratum eſt) gaudeat, venerabiliſq; & magnificus in ſuo titulo ſcribatur, venerabilis vtpotè propter caſtitatem & regularem obſeruantiam. Magnificus ſiquidem tanquam Baronum vnus ob ſingularem militiam, quæ magnifici generoſiq; cordis eſſe debet. Bona etiam temporalia quæ poſſidet, ſpiritualibus & Eccleſiaſticis patrimonijs quodammodo connexa eſſe videantur. Ideò ſi quando ſententia contra eum fertur, non in emenda duntaxat capitis ſui (quæ ratione ſui Baronatus ad quadringentos Florenos aduerſæ tantummodò parti perſoluendos ſe extendit) ſed inſuper in damnis per eum commiſſis, & de bonis Eccleſiæ more aliarum Eccleſiaſticarum refundendis. Et præterea cunctorum patrimoniorum ſuorum (ſi quæ vltra bona prioratus habet) amiſſione conuinci ſolet & aggrauari. Et hoc ſi in facto maioris potentiæ condemnabitur. Nam in minoribus actibus potentiarijs, ipſum quoque ſicuti & alium quemcunque onera & grauamina minus lædunt. Intelligendum eſt etiam ſi contra Magnates, vel alios nobiles ſæcularis conditionis, conuincetur aut ſententiabitur. Nam contra Eccleſiaſticam perſonam, nec Prior ipſe maiori onere grauabitur, quàm perſona ſpiritualis aduerſus eum grauaretur. SCIENDVM tamen eſt, quod in

præmissis tribus casibus, videlicet criminis læsæ Maiestatis, Notæ infidelitatis, Et voluntarij, deliberatiq; homicidij, Prior ipse vltra præmissam pœnam etiam caput amittere, seu capitalem sententiam subire solet atq; debet. Dum tamen euidenter & iuridicè fuerit conuictus & condemnatus. In alijs autem rebus quantum ad iura Regni, priuilegio Prælatorum vti gaudereq; consueuit. Exercitia nihilominus militaria, more Baronum & Magnatum, pro Regni defensione semper peracturus.

De capitali sententia, & executionis eius serie. TIT. LV.

SCiendum deinde est, quòd sententia capitalis ratione & prætextu antelatorum casuum, contra sæcularem personam (demptis tamen personis fraternitate & consanguinitate coniunctis) lata, & quouis modo pronunciata non solùm res mobiles ac bona, & iura possessionaria talis sententiati, & conuicti hominis aufert, verum etiam pœnam capitalem infert. Ita vt vbicunq; ille reperiri ac deprehendi poterit, vigore literarum sententionalium, per iudicem suum ordinarium, vel hominem ipsius iudicis ad id per eundem deputatum, post executionem semper: antè autem executionem infra anni duntaxat vnius integri à die emanationis ipsarum literarum sententionalium cōputandi, reuolutionem, in persona sua detineri, captiuariq;, & ad manus sui iudicis ad infligendam sibi pœnam à iure in hac parte statutam dari & assignari valebit. Nam aduersarius suus ipsum propria sua authoritate, absq; homine iudicis, neq; captiuandi, neq; etiam in domo sua, vel alibi (etiam per hominem iudicis detentum) conseruandi habet facultatem, sed ad manus iudicarias, quàm primum poterit (dietim de loco in locum, se domum residentiæ iudicis versus, vel vbi iudex ipse fuerit constitutus monendo) assignare, præsentareq; tenetur. Qui quidem iudex huiusmodi detentum, tribus diebus causa pacis & concordiæ apud se conseruare. Et si cum aduersario suo concordare interim nequiuerit, tunc manibus aduersarij sui, vt capite plectatur, reatusq; sui pœnam luat, dare & assignare debebit. Cui si mortem, vel aliam pœnam condignam à iure (vt præfertur) statutam aduersarius intulerit, nulla postea bonorum, & iurium possessionariorum suorum occupatio per iudicem vel aduersam partem fieri & subsequi valebit, sed omnia bona & iura sua possessionaria in filios si habuerit, vel fratres aut alios legitimos successores suos, purè & simpliciter deuoluuntur, exceptis solummodò rebus apud ipsum conuictū tempore captiuationis suæ repertis, quæ ipsi iudici manebunt.

Qualiter bona per sententiam occupata de manibus iudicis, & aduersæ partis sint redimenda. TIT. LVI.

VBI autem conuictus, & condemnatus ille manus iudiciarias euaserit, captiuariq; non poterit, & lata huiusmodi sententia contra eum legitimè exequuta fuerit, tunc bona & iura sua possessionaria filij vel fratres, ac successores eius, ad quos spectare dignoscuntur, à manibus iudicis & aduersæ partis, communi æstimatione mediante redimi poterunt, in termino per iudicem illis ad id præfigendo, immò filijs aut fratribus & successoribus non existentibus, etiam vicini & comætanei eiusmodi bonorum & iurium possessionariorum occupatorum (quia redemptibiles sunt, & modum virtutemq; iurium Impignoratitiorum repræsentant) ad se redimere poterunt: dummodò terminum per hominem iudicis, ac testimonium loci credibilis, tempore executionis ipsius sententiæ, ad redemptionem deputatum non transcendant. Nam postea in rem iudicatam bona illa transibunt, & apud iudicem aduersamq; partem tàm diu manebunt, donec de gratia Regia, vel nouo forsitan iudicio conuicto illi prouisum fuerit. Virtute etenim propria, & absq; gratia Regia sententiatus ipse, & condemnatus bona sua etiam per redemptionem & prætactam æstimationem, pro se recuperandi non habet potestatem.

Quid gratia Principis homini sententiato facta valeat, & de partibus iudiciariis.
TIT. LVII.

SI verò Princeps huiusmodi sententiato atq; conuicto gratiam fecerit specialem, tunc ipsa gratia non de Homagio, & tertia parte iurium possessionariorum eiusdem conuicti

uicti in portionem vtpura actoris, vel aduersarij cedenti, sed capiti tantummodò, vt capitalem pœnam non subeat, ac duabus partibus ipsorum iurium possessionariorum ad portionem videlicet iudiciariam cedentibus patrocinari, suffragariq; intelligitur. Immò etiam super duabus partibus iudiciarijs in causis, ac sententijs coram domino Palatino Regni huius vertentibus, & emanandis ipsa gratia locum non habet, sed huiusmodi duæ partes iudiciariæ (antiqua Regni consuetudine dictante) ad solum Palatinum, vel cui ipse contulerit, pertinent. In facto tamen & causa notæ infidelitatis, per quam etiam hæreditas, & proprietas iurium possessionariorum hominis in ipsa causa succumbentis, & condemnati, perpetuò amitti solet collatio perennalis bonorum eiusdem condemnati, ad Regiam Maiestatem solam, & iurisditionem sacræ suæ coronæ spectat. Et nec actor, nec aduersarius eius quicquam hæreditatis ex ipsis iuribus possessionarijs, virtute eiuscemodi latæ sententiæ pro se percipere potest. Secus est autem in sententia notæ infidelitatis ex secundaria repulsione nostra hac tempestate ferenda. Nam in ea, etiam aduersario tertia pars bonorum & iurium possessionariorum condemnati hominis, simul cum hæreditate, & proprietate, vigore generalis decreti nostri perpetuò cedit atq; datur. Et sciendum, quòd hæc gratia Regia non amplius quàm per anni integri vnius reuolutionem efficax manebit. Aliter enim, si conuictus infra ipsius anni spacium, penes Principis gratiam actori vel aduersario satisfacere, & cum eo concordare recusauerit, mox transacta eadem annuali reuolutione, pristino oneri, grauaminiq; sententiæ præmissæ subiacebit & sententiabitur. Econuerso nullo ampliori processu iuridico obseruato. Hinc est, quòd etiam actor vel actrix literas suas sententionales infra integri vnius anni (à die emanationis earundem computandi) reuolutionem per Regium, aut Palatinalem, & alicuius loci testimonialis homines executioni demandari facere tenetur. Nam aliter post ipsum anniuersarium conuictum, condemnatum virtute illarum literarum sententionalium in persona, vel rebus ac bonis suis turbare, spoliare, vel detinere actor ipse non potest, sed si voluerit ad onus sententiæ deponendum contra se peremptoriè, & cum Insinuatione euocari, facere valebit ex parte cuius indilatè, & ipsò quidem vnico termino iudicium administrandum erit. Hoc quoque non prætermittendum est, quòd si quispiam in sententia capitali conuictus, manus iudiciarias (modo præmisso) per captiuitatem inciderit, tunc illi gratia Regia in ipsa captiuitate facta, etiam ad caput suum saluandum contra actorem non suffragatur. Quoniam Princeps conuicto & sententiato homini gratiam aliter facere non potest, nisi vt conuictus cum aduersario suo concordet. Aduersarius autem latam pro se sententiam per illius detentionem iam executioni demandatam habet, ad concordiam verò inuitus compelli, non potest neq; debet. Igitur gratia Principis contra eum non valet, sed tota salus detenti illius in manibus aduersarij sui pendet. Hinc est, quòd detentus ipse cuncta bona ac iura sua possessionaria etiam in præiudicium filiorum ac fratrum suorum in redemptionem capitis sui perpetuò alienare potest, prout in prima parte latius declaratum est.

Quando & quomodo poterit detineri in sententia capitali, conuictus. TIT. LVIII.

ITEM nemo litigantium aduersam partem vigore sententiæ capitalis per non venientiam & non comparitionem alterius partis latæ, & promulgatæ ante literarum sententionalium emanationem sigillationemq;, & manibus actoris assignationem in persona sua detineri facere potest, sed quàm diu literæ ipsæ apud manus iudicis fuerint, conuictus ille tàm iudicem ab extradatione, quàm etiam Capitulum vel Conuentū cui sonabunt, ab executione earundē semper inhibendi habet facultatē. Verùm tamē facta inhibitione apud iudicē, statim onus huiusmodi sententiæ deponere, & ad quæsita actoris respondere tenetur. In facto autē capitalis sentētiæ per responsiones & ex allegationibus partiū, atq; processu iuridico per iudicem pronunciatæ, mox & in continenti reus accōuictus, si personaliter adfuerit, absq; quibuslibet literis sentētionalib⁹ ad requisitionem

nem actoris vel procuratoris sui per iudicem suum captiuari,& (ordine prænarrato) cõseruari ac puniri poterit, libertate nobilitatis non obstante.

Quid sit & quando admittatur rationabilis excusatio in literis iudicialibus inseri consueta. TIT. LIX.

ITem in literis iudicialibus, quas communiter Birsagiales vocant, clausula ista (SI SE rationabiliter non poterit excusare) semper apponi inseriq; solet, & literæ quoq; sententionales, quæ ex huiusmodi literis iudicialibus tandem conscribuntur propè finem octauarum & breuium iudiciorum extra dari, & manibus aduersariorum assignari consueuerunt, nè rationabili excusatione se offerente, litigantium quispiam præcipitanter & de plano bonis suis destitui, vel capite puniri videatur. VNDE rationabilis excusatio est, admittendaq; censetur, quando actore vel in causam attracto, aut eiusdem procuratore de domo sua ad octauas aut breuia iudicia se mouente, pariter & venire satagente, ægretudinem validam post discessum suum idem incurrerit, aut aquarum vehemens inundatio ipsum retinuerit, vel equo suo infirmante, & propter inopiam equum alium emere conducereúe non valente, gressum suum retardauerit: aut si per aduersarios suos vel latrones interceptus, spoliatus, vulneratusq; aut necatus fuerit & his vel similibus casibus præpedientibus & occurrentibus ad terminum distributionis literarum iudicialium aut sententionalium in præsentiam sui iudicis pertingere venireq; nequierit, meritò talis excusatur, & ob onere iudiciorum sententiarumq; exoneratur. Dummodò excusatio ipsa probabili documento fulciatur, & non dolosè neque fictè vel fraudulenter inducta fuisse videatur. Aliter enim nisi onus iudiciorum & sententiarum depositum persolutumq; fuerit, executio (modo præhabito) sequetur: & conuictus libertate (vt prætactum est nobilitatis non obstante etiam capite punietur.

Quomodo portiones filiorum ac filiarum & fratrum tempore executionis sententiæ excidi debeant. TIT. LX.

ADuertendum præterea est, quòd tempore executionis latæ cuiuslibet sententiæ ante omnia portiones filiorum & filiarum cuiuspiam conuicti hominis, si qui antè sententiam ipsam in rerum natura sunt generati & propagati. Fratrum etiam generationalium & aliorum quorumcunq;, qui cum eodem conuicto iura possessionaria habent indiuisa, sequestrandæ sunt & excludendæ, atq; portio solummodò ad personam ipsius conuicti cedens inter iudicem & aduersam partem (modo prædeclarato) erit diuidenda. De rebus siquidem mobilibus tàm filij & filiæ, quàm etiam vxor talis conuicti, portiones suas per hominem iudicis ad executionem ipsam deputatum, rehabere debent. Filius namq; pro delictis & excessibus patris, & econuerso pater pro demeritis filij nec in persona nec iuribus possessionarijs vel alijs rebus condemnari solet. De iuribus tamen possessionarijs filiæ non aliter nisi iura eadem possessionaria, sexum quoque fœmineum manifestè & reali dominio fœminarum demonstrante concernant, portiones possessionarias habere possunt. Vxor verò sua Dotem ac res Paraffernales suas tàm à filijs suis, quàm etiam ab eo, qui portiones mariti sui possidebit, marito ipso decedente pro se rehabere valebit, prout in prima quoque parte, vbi de Dotalitiorum solutionibus tractatum est, notabile positum habes.

De æstimatione iurium paternorum vel fraternorum litis intermedio decedentium. TIT. LXI.

ITEM si quis Nobilium per quempiam in curiam Regiam occasione occupationis iurium possessionariorum, vel aliorum negociorum factum maioris potentiæ (de quo capitalis sententia vel emenda capitis euenire solet) tangentium euocatus fuerit, & antè decisionem ipsius causæ ab hac luce decesserit, tunc filius aut frater illius defuncti, ad quem iura possessionaria deuoluentur, & ex consequenti causa ipsa de Regni consuetudine condescendet, non in alio onere & grauamine, quàm in æstimatione duntaxat

taxat iurium paternorum vel fraternorum conuinci, & prætereà iura possessionaria malè occupata actori per iudicem restitui: damna etiam illata (si quantitas eorum in literis euocatorijs specificata, & sententia per non venientiam lata fuerit) simpliciter & antè omnia actori refundi, & tandem residua iura possessionaria ipsius defuncti inter iudicem & actorem diuidi solent. Si tamen per responsiones partium sententia pronunciata fuerit, tunc damna ipsa iuramento mediante recuperari debebunt.

Qualiter filij antè & post sententiationem patris nati in bonis paternis succedant.

TIT. LXII.

HOC quoq; non prætermittendum est, quòd filij post latam & executam contra patrem sententiam progeniti, qui tunc in vtero materno nondum fuère generati, de bonis & iuribus paternis per ipsam sententiam ad manus iudiciarias vel aduersę partis, aut eorum medio, aliorum quorumcunq; deuentis & statutis, nullam pro se portionem habere possunt, neq; de eisdem sunt consulendi: filij tamen ante latam sententiam nati & propagati, tàm portionibus eorum proprijs, quàm etiam paternis, si à manibus iudicis & aduersæ partis portiones paternas redimere voluerint, potiri solent possuntq; semper. VBI sciendum, quòd filiorum alij concepti, alij nati, alij verò posthumi vocantur. Concepti dicuntur, qui commixtione legitima maris & fœminæ in vtero matris sunt generati, nondum tamen nati, quorum natura est, quòd à tempore conceptionis quam partus eius iudicabit, æqualia iura habent cum natis & extantibus filijs. Posthumi autem sunt, qui post humationem seu sepulturam patris legitimè nascuntur. Et dico notanter legitimè, quia si partus facta humatione viri post decem menses fieret, tunc infans ille rectè deq; iure Posthumus non diceretur. Non enim ex thoro femineq; mariti defuncti, sed potiùs ex fornicatione mulieris præsumeretur in lucem prodijsse, & hi omnes tàm concepti quàm etiam nati & posthumi, legitimè tamen (vt præmissi) generati, in iuribus paternis æqualiter semper succedunt.

Vtrùm Filius post Patris sententiationem natus, possit redimere paterna bona.

TIT. LXIII.

SED hic quæritur, vtrùm filius post sententiationem patris natus, qui nullam portionem de iuribus paternis (sicuti præmissum est) habere permittitur, bona & iura paterna vigore latæ sententiæ occupata, de manibus iudicis ac aduersæ partis, vel aliorum quorumcunq;, communem per æstimationem eorundem bonorum ad se redimere possit? DICENDVM quòd sic, quia sanguis & parentelæ propagatio vim adhuc & virtutem vicinitatis ac commetaneitatis talium bonorum & iurium possessionariorum habet atq; repræsentat. Si igitur vicinis & commetaneis bonorum ipsorum per sententiam occupatorum redemptio (prout prætactum est) de iure permittitur, ergò & filio post sententiam nato, redemptio ipsa legitimè conceditur.

Quid si pater cum filio, vel omnes fratres simul sententiabuntur. TIT. LXIIII.

QVid, si pater cum filio, vel etiam omnes fratres simul sententiabuntur, nemoq; illorum fuerit ab onere & grauamine latæ ipsius sententiæ præseruatus, faciendum erit? RESPONDE quòd per gratiam Principis, in quem proprietas & hæreditas huiusmodi bonorum occupatorum, sententiatis ipsis deficientibus tendit atq; respicit, redemptio eorum fieri poterit & debebit. ITEM de vnica quoq; & singulari persona, quæ nec filios vel filias nec fratres habet, ad quos, aut quibus redemptio eiusmodi bonorum de iure spectaret & competeret, idem est sentiendum. VBI aduertendum, quòd si vicini & commetanei talium bonorum & iurium possessionariorum occupatorum ea ad se redimerint, filij post sententiam nati, aut pater cum filio, siue fratres simul sententiati, vel singularis ipsa persona Regia gratia suffragante de manibus eorundē vicinorum, & commetaneorum illa pro se rehabere poterunt, & breui quidem processu vnico vtputa termino iuridico, admonitione duntaxat legitima super ea re præhabita.

ET

Et hoc de vicinis ac comætaneis intelligendum est semper in casu, quo sententiatus quispiam omnibus hæredibus ac fratribus condiuisionalibus, vel alijs legitimis successoribus (ad quos deuolutio bonorum suorum spectaret) omnino destitutus fuerit. Nam illis existentibus magis ad eos (si volunt) quàm ad vicinos redemptio ipsa pertinebit.

Vtrùm per sententiam in curia Regia latam, etiam bona in Sclauonia vel Transsyluania habita amittantur: & econuerso. TIT. LXV.

QVæritur vlterius, si quis Nobilium tàm in hoc Hungariæ, quàm etiam Sclauoniæ Regno, vel partibus Transsyluanis bona & iura possessionaria habens in octauis aut cæteris iudicijs in Hungaria aut Sclauonia, vel Transsyluania celebrandis, in facto maioris potentiæ, ex eo quoq; in capitali aut emendæ capitis sententia fuerit conuictus: Vtrùm vniuersa bona & iura sua possessionaria in vtroq; Regno & Transsyluanis partibus sita, atque habita simul & semel amittat, vel solummodò illa, quæ in ipso Regno, vbi sententia profertur, adiacent, amisisse intelligatur? DICENDVM est, quòd licet opinione quorundam Iuristarum generaliter vbilibet & in quibuscunq; Regnis vel partibus adiacentia vno saltem in loco sententiatus, amisisse dicatur: Hæc tamen opinio tenenda non est. Quoniam authoritas cuiuslibet iudicis solummodò ad loca iurisditioni suæ subiecta se extendit. Modò certum est, quòd Regnorum Dalmatiæ, Croatiæ, & Sclauoniæ Banus, vèl Waywoda Transsyluanus non habet iurisditionem iudicandi in comitatibus Regno Hungariæ incorporatis, sed tantum officiolatui suo subiectis, & è-conuerso. Nec cæteri iudices ordinarij curiæ Regiæ sese in iurisditionem aliorum iudicum ingerere vel immittere possunt. Aliter enim nulla esset distinctio Regnorum pariter & iudiciorum, quæ seorsim & diuerso tempore, diuersóq; modo semper celebrari consueuerunt. Et propterea in literis quoq; sententionalibus ipsorum iudicum clausula ista: INTRA ambitum huius Regni Hungariæ vel huius Regni Sclauoniæ, aut harum partium Transsyluanarum semper apponi solet. Verùm tamen in facto & causa notę infidelitatis per vnicam solummodò sententiam vel etiam Donationem Regiam (dummodò Donatio legitimè facta fuerit) vniuersa bona & cuncta iura possessionaria vbilibet & in quibuscunq; Regnis ac partibus sacræ coronæ Regni subiectis sita & habita, de facto amittuntur, quia iurisdicio eiusdem coronæ, contra quam infidelitatis ipsa nota committitur, ad quæuis Regna & partes sibi subiectas æquè se extendit. Nihilominus execuio & bonorum illorum occupatio per eum solum iudicem, coram quo sententia huiusmodi notæ infidelitatis lata fuerit, vbilibet fieri non poterit, sed occupationem bonorum extra iurisditionem suam habitorum, aut iudicem cuius iurisditioni subsunt, ipse iudex causæ per literas suas remittere debet.

De sententia per notam infidelitatis pronuncianda. TIT. LXVI.

ITem in facto quoq; & sententia notæ infidelitatis eo præcisè modo & ordine, quo in capitali sententia procedendum est. Qualiter tamen nota infidelitatis ab ipsa capitali sententia differat, in prima parte, vbi de Donationibus Regijs in generali tractatum est, reperies. Tribus autem modis solet decerni & pronunciari nota infidelitatis: Sed horum seriem infra in repulsionis ordine statui declarandam.

De actibus potentiariis minoribus & sententiis super ea re ferendis. TIT. LXVII.

SCiendum vlterius, quòd sententiarum aliæ sunt simplices, quæ nec ad pœnam nec emendam capitis tendunt, sed medietatem duntaxat emendæ capitis, hoc est centum Florenos repræsentant, & huiusmodi sententiæ iuxta contenta generalis constitutionis & decreti moderni domini nostri VLADISLAI Regis, tàm ad dominos Prælatos & Barones, aliosq; Magnates, quàm etiam Nobiles, æqualiter referuntur: & non ad plures quam centum (vt prætactum est) Florenos pro actibus potentiarijs se extendunt. Damna insuper in actione ac acquisitione actoris vel actricis declarata compensant

sunt & refundunt, & horum centum Florenorum directa medietas iudici: altera verò pars actori vel actrici remanebit. Damnorum tamen refusio in personam solius actoris aut actricis redundabit. Vigore autem eiuscemodi sententiarum nemo Nobilium (dempto quodam casu subnotando) in persona sua detineri poterit. Sed de onere dictorum centum florenorum & refusione damnorum de bonis & rebus mobilibus conuicti, si reperiri poterunt, aliter autem de iuribus eiusdem possessionarijs actori vel actrici per iudicem satisfactio impendi debet. Et sub hac specie sententiarum comprehenduntur generaliter, nostra hac tempestate vniuersi actus potentiarij præter casus prædeclaratos, ex quibus maiores sententias capitales, vtputa, & emendam capitis tangentes generari subsequiq; prænotaui. Et propterea minores actus potentiarij & minores sententiæ solent appellari. Licet ante generale decretum inuictissimi Principis quondam Domini MATHIÆ Regis, in anno salutis quadringentesimo octuagesimo sexto supra millesimum æditum (quòd ipse quoque dominus noster VLADISLAVS Rex in hac parte roborauit) omnes domini sæculares & Nobiles possessionatiq; homines ratione quorumcunq; actuum potentiariorum generaliter & vniuersaliter in facto maioris potentiæ ex eoq; in capitalibus aut emendæ capitis sententijs solebant aggrauari. Cuius rei vt clarior notitia habeatur, articulum super eo conscriptum vel hotenus inferendum curaui, qui sub hac verborum sequitur forma: ITEM in causis ratione illationis damnorum cæterorumq; nocumentorum & iniuriarum ac actuū potentiariorum minorum motis, etiam si patrator ore suo proprio coram suo iudice profiteretur, nemo deinceps in facto potentiæ, sed solummodò in solutione huiusmodi damnorum illatorum, & expensis actoris eidem tantummodò persoluendis. Insuper pro præmissis actibus potentiarijs in viginti quinq; Marcis grauis ponderis, centum Florenos auri facientibus inter iudicem & actorem æqualiter diuidendis conuincatur, & per iudicem ad solutionem statim compellatur. In causis verò maioribus, scilicet ratione inuasionis domorum Nobilium sine iusta causa, occupationis possessionum & pertinentiarum earundem, detentionis Nobilium sine iusta causa, verberationis & vulnerationis ac interemptionis Nobilium motis. In his taliter iudex procedere habebit, quod si actor pro sui parte inquisitionem modo & ordine supra notato reportauerit, in ampliorem rei verificationem, si partes voluerint, causam ipsam ad communem inquisitionem decernat. Si verò reus ipsam inquisitionem acceptare recusauerit, tunc actor pro maiori verificatione actionis suæ iuxta Regni consuetudinem hactenus in hac parte obseruatam ad caput illius aduersarij iurare habebit. Ita tamen si aduersarium ille siue in causam attractus, in eodem comitatu vbi mala sunt patrata, propriam personalemq; & continuam faciat residentiam. Vbi autem talis in causam attractus, in alijs partibus seu prouincijs Regni personalem facit residentiam, ac in eius absentia huiusmodi mala patrata sunt & commissa, tunc iuxta contenta literarum propter suam innocentiam se iuramento expurgabit, ex parte deniq; familiarium & Iobagionum suorū vigore præsentis articuli fiat iudiciū, & iustitia, lege Regni requirente.

De causa in quo etiam vigore minoris sententiæ quis detineri potest. TIT. LXVIII.

ITEM quia plures sunt in Regno vnius sessionis Nobiles, & alij possessionati homines, qui verorum Nobilium priuilegio libertateq; gaudent, desidiæ tamen & corpori debiti rebus temporalibus adeò defecerunt, vt non centum Florenos, sed difficulter etiam centum Denarios soluere queant, nihilominus mala patrare non cessant, cùm potissimè plures interdum proles se habere conspiciunt, & illorum iura vel portiones amittere non posse considerant, in personis etiam suis detineri se non formidant. Vnde quasi in vsum apud plerosq; succreuit, vt spe inopiæ ducti vel potius seducti, quòd non habent quid perdere vel amittere valeant, maiora sæpè malorum genera potentioribus ditionibusq; se committere & perpetrare non verentur. VNDE quæritur, si quispiam litigantium in ipso minori facto potentiæ centum (vt præmissum est) Flore-

Florenos faciente, aut damnorum illatorum & irrogatorum refusione conuictus & aggrauatus, rebus mobilibus & iuribus possessionarijs ad portionem eiusdem conuicti cedentibus adeò destitutus fuerit, per iudicem causæ compertus, vt nusquam huiusmodi centum Florenos damnaq; irrogata, res & iura sua compensare possint, verùm in tali causa conuictus ipse in persona sua per iudicem detineri, & vsque ad emendam ac satisfactionem conseruari valeat, libertate nobilitatis non obstante? DICENDVM quòd sic. Quoniam libertas & prærogatiua exemptio Nobilium à captiuitate non liberat quenquam, neq; exemptum reddit à pœna punitioneq; praui operis, sed potius damnat. Virtus enim, per quam nobilitas vera fundatur, dictat, vt honestè quisq; viuat, & alterum non lædat. Nec etiam constitutioni generali totius Regni detentio eiuscemodi personalis Nobilium derogat. Quæ notat, vt Nobiles non captiuentur nisi citati, & ordine iuridico fuerint conuicti. In hoc itaq; casu post citationem vel Euocationem, & post latam ordine iuris à iudice sententiam detentio personalis ipsa sequitur, quam nec constitutio generalis illa vetat. Vnde meritò Nobilis ipse in persona sua (casu in prænotato) per iudicem suum vel eius hominem ad id specialiter deputatum captiuari, detinerìq; poterit. Quem sic captum iudex ipse quindecim diebus (prout in facto debitorum fieri consueuit) apud manus suas concordiæ causa conseruare: Et si hoc modo atq; infra illud tempus in vnionem cum aduersa parte deuenire noncurauerit, tunc idem iudex manibus dicti aduersarij sui illum tradere & assignare tenetur, quem aduersarius ipse tam diu apud se detinendi habet authoritatem, quo adusque detentus ille eum eo concordabit, & ipsum simul cum iudice suo super prædicto onere centum Florenorum contentos reddet, damnaq; aduersario suo irrogata refundet. Interim autem actor eum in persona sua punire vel impedire non poterit. Attamen detentus ille tanquam vnus ex familia actoris, eidem seruire tenebitur.

De pœna violationis sedis iudiciariæ, & de solutione oneris minoris sententiæ.
TIT. LXIX.

QVia verò violatio quoq; sedis iudiciariæ centum Florenis compensatur, ideò sub hac minori sententia ob similem eius pœnam comprehenditur. Attamen nonnulli putauêre tàm onus ipsius violationis sedis iudiciariæ Regiæ maiestatis, & comitum Parochialium quorumlibet comitatuum (quæ propter illicita verba in sede prolata, vel dehonestationem in sede ipsa existentium committi solet) quàm etiam huius minoris sententiæ (quod viginti quinque Marcis argenti grauis ponderis computatur) solummodò viginti quinq; Florenis deponi & absolui posse, ex eo quòd in sedeq; iudiciaria Regię maiestatis dum Birsagia & iudiciorum grauamina soluuntur, singulam seu vnamquamq; Marcarum ad vnum duntaxat Florenum, vel centum Denarios præsentis monetæ taxare, & sic deponere consueuerunt, prout inferius, vbi de iudiciorum solutionibus tractabitur, clariùs dicetur. Opinio tamen ista tenenda non est. Nam oneris huiusmodi sententiarum depositio & Birsagiorum ac iudiciorum solutio longè inter se differt, diuersoq; modo & fine clauditur, sicuti paulò inferius (vt præmisi) declarabitur. BREVISSIME igitur sciendum, quòd siue in sede iudiciaria Regię Maiestatis, siue tempore executionis, vel post executionem harum minorum sententiarum, si quis litigantium onera eórum deponere & persoluere voluerit, non aliter nisi centum Florenis deponere expedireq; valebit. Verùm tamen si pecunijs paratis caruerit, etiam solutione rerum mobilium (iuxta tamen verum valorem earundem rerum) deponendi habet potestatem. Secus tamen est de violatione sedis iudiciariæ Regiæ maiestatis, quia conuictus de sede ipsa interim non emittitur, donec super violatione huiusmodi satisfecerit effectiuè.

Calumnia quid sit, & quot modis committatur, & de eiusdem pœna. TIT LXX.

QVanquam factum vel causa calumniæ ad pœnam capitis non tendat, quia tamen emendam capitis quodammodò tangere dignoscitur, ideò de ipsa calumnia in hac

hac sententiarum serie paucis tractandum competit. VBI sciendum, quòd calumnia est litis contra quempiam duplici sub colore, vel diuerso tramite fraudulenta motio atque suscitatio, quæ licet pluribus in causis atque casibus ex dolosa litigantium machinatione, interdum etiam ex pœna in generali constitutione declarata committatur, tribus tamen præcipuè modis committi solet, de quibus etiam diffinitio prænotata posita est. PRIMO dum quis vnam & eandem rem vel actionem duplici sub colore aut duplici via sequitur. Si enim quispiam litigantium possessionem vnam titulo pignoris, vel etiam iure perpetuitatis acquirit, duplex color dicitur. Si verò vnam & eandem rem sub vno & eodem titulo, coram tamen duobus, vel diuersis iudicibus prosecutus fuerit, duplex via nominatur. SECVNDO verò quando quispiam alterum super iure Quartalitio vel Dotalitio aut Impignoratitio, vel alio etiam quouis negocio expeditum & absolutum reddit atq; committit, & tandem ratione eiusdem negocij ipsum absolutum, aut eiusdem hæredes & successores rursus in litem attrahit, vel forsitan eo decedente filij aut alij legitimi sui successores attrahunt, mox vbi super ea re probabile sufficiensq; documentum produci poterit, talis calumniæ pœnam incurrit. Tertio autem quando vna causa processu iuris terminatur, & secundario absq; gratia Principis & collatione noui iudicij iterum resuscitatur, tunc factum calumniæ statim committitur, cuius vigore principalis causa, hoc est res illa, quæ prosequebatur; siue sit castrum vel oppidum, aut aliud ius possessionarium siue pecuniarum summa, siue Dotalitium aut Quartalitium, in perpetuum amittitur eo facto. Et insuper calumniator ille in quinquaginta Marcis Homagialibus ducentos Florenos auri facientibus, in duabus iuduci, in tertia verò partibus in causam attracto soluendis conuincitur, & aggrauatur ipso pariter facto.

Quæstio notabilis & aduertenda super facto calumniæ. TIT. LXXI.

ITEM circa hanc materiam calumniæ aduertendum est, quòd sæpenumero contingit, Principem nostrum castrum, ciuitatem, oppidum, villam, vel aliud huiusmodi ius possessionarium, cuius hæreditas & proprietas ad eum manifestè spectat & pertinet, præ manibus tamen alienis titulo pignoris aut alio inscriptionis genere ad tempus illud habetur, alicui seruitiorum suorum in perpetuum donare & conferre, qui dominium eiuscemodi iuris possessionarij non aliter nisi deposita solutaq; illius inscriptionis pecuniarum summa pro se vendicare poterit. Ille verò præ cuius manibus tale ius possessionarium habetur, etiam legitimè admonitus pecuniam suam non secus nisi ad terminos octauales (causam inde suscitandam prorogando tollere & ferre coactus) ad se leuare consueuit, sicq; inter litigandum annualis reuolutio creberrimè subsequi præterireq; solet. Certum est autem, quòd Donatio Regia cuicunq; perpetuò facta infra ipsam anni vnius integri reuolutionem, statutione legitima roborari debet. Aliter enim viribus destituta manebit. Si itaq; actor seu iuris ipsius possessionarij impetrator, se in dominium eiusdem introduci, illudq; infra dicti anni reuolutionem pro se statui legitimè fecerit, ne Donatio sua viribus careat, & alio ex latere admonitionem quoq; iuridicam super tollenda pronotatæ pecuniæ summa, siue antè, siue post reuolutionem ipsam annualem peregerit, mox vnam & eandem rem atq; causam duplici sub colore duplicíq; via ipsum actorem prosequi in causam attractus allegabit. SIMILE est de iuribus possessionarijs virtute alicuius contractus, & Regij consensus in quempiam deuoluendis. Quæ antequam successor ille legitimus, in quem vtputa iura ipsa possessionaria ritè sunt deuoluta & redacta, manibus suis applicare posset potens quispiam Dominorum, sæpè etiam inferioris conditionis hominum manu violenta illa pro se occupare temerarieq; vendicare crebrò solet. Et si successor ipse vigore huiusmodi contractus, qui naturam vimq; Donationis conditionaliter sapit & habet, se in dominium talium bonorum & iurium possessionariorum introduci, eaq; pro se vsque dictam annualem reuolutionem statui fecerit, tunc contradictione per occupatorem vel alium

quempiam facta causa in longum protrahi serpereq; consueuit, ita vt vix aliquando in vnius ætate hominis finem debitum sortiri poterit. Quæ si etiam prius aut tunc finem sortita fuerit. De perceptis tamen tempore medio fructibus nulla recompensa vel satisfactio actori impendetur, nulla etiam debitæ vltionis pœna super actibus potentiariis, hoc est violenta potentiariaq; conseruatione illorum iurium possessionariorum in causam attracto infligitur, eò quòd causa ipsa non insinuatione mediante, sed per simplicem euocationem (quam nos longum litis processum appellamus) inchoata fuisse dicetur, licet quælibet causa virtute alicuius contractus inchoata, eo præcise modo breui & ordine processuq; terminari debeat, quo causa prætextu bonorum per defectum seminis quorumcunq; decedentium, ad collationem Regiæ Maiestatis deriuatorum finiri, determinariq; & concludi solet. Si verò causa per insinuationem prætextu indebitæ violentæq; occupationis iurium ipsorum possessionariorum per actorem mota suscitataq; fuerit (statutione quoq; prænarrata super eisdem iuribus possessionarijs prius, vel etiam post peracta) pari modo duplici sub colore calumnioseque iura eiuscemodi possessionaria actorem acquirere & prosequi occupator ipse allegabit. Ex Præmissis igitur quæstio subinfertur. Vtrùm prædeclaratæ causarum motiones duplici via vel duplici colore factæ pœnam calumniæ afferant? Ad quam quæstiunculam breuiter dicendum est quod non. Quoniam contra malæ fidei possessorem agitur, qui postquam non poterit iustè se bona & iura huiusmodi possessionaria tenuisse, possedisseq; comprobare, ex hoc neque poterit aduersus actorem opponere male se in iuribus illis duplici ipso colore vel duplici via perturbatum fuisse. Quia iura illa non sua sed actoris fuère, quæ absoluta solummodò potentia ad exitum vsq; litis gubernauit. Possessor enim bonæ & non malæ fidei habet præmissa allegandi facultatem. Vbi autem obiiceretur, quòd ille qui virtute inscriptionis Regiæ eiusmodi talia bona possidet, bonæ fidei possessor esse censetur. Verùm est interea temporis, quo ad leuandam & tollendam pecuniam suam non admonetur, postquam tamen admonitus legitimè fuerit, & pecuniæ suæ summam tollere recusauerit, sed friuolis & exquisitis exceptionibus ad terminos octauales causam distulerit, vt interim fructus illorum bonorum capere possit, iam non bonæ sed malæ fidei possessor esse existimatur. Et nisi alia pœna in generali decreto nostro super huiusmodi fœneratoribus (qui pecunias suas admoniti leuare recusant) expressa fuisset, talis fœnerator (qui pecunias suas admoniti leuare recusant) expressa fuisset, talis fœnerator in perpetua æstimatione ipsorum bonorum conuinci deberet & aggrauari, dum potissimè iuri consentaneam rationem non leuationis pecuniæ suæ dare vel assignare non posset. Aliter enim si violenta bonorum occupatio, & fraudulenta ad tempus eorundem conseruatio locum haberet, impunitaq; maneret, profectò difficillimè tardeq; nimis iustis suis iuribus aliquis potiri gaudereq; posset. Idem est dicendum atq; tenendum etiam in casu, quo quispiam bona ac iura possessionaria defuncti & hæredibus destituti hominis Impignoratitio vel alio quouis redemptibili iure præ manibus suis habuerit, & per fratrem adoptiuum ac legitimum successorem ipsius defuncti, ritè requisitus pariter & admonitus bona illa (etiam pecunia sua deposita) remittere noluerit, & alia ex parte idem successor, nè annualis reuolutio elaberetur, statutionem necessariam pro se peregerit, quòd scilicet iustè legitimeq;, & admonitionem & statutionem facere poterit, nulla pœna facti calumniæ inde subsequente.

De emenda linguæ & de pœna eiusdem. Tit. LXII.

Emenda autem linguæ viginti quinque Marcis centum Florenos auri facientibus compensatur, quæ propter iniustam falsamq; quærimoniam Regiæ Maiestati aut cæteris iudicibus ordinarijs porrectam, & sæpenumero ob turpia inhonestaq; verba contra quempiam bonæ famæ & honestæ conditionis hominem prolata per iudices imponitur. Verum tamen actio principalis ratione cuius causa ipsa mota fuit, ob iniustam huiusmodi quærelam & expositionem perpetuò non amittitur, sicuti per calumniæ factum (prout immediatè prætactum est) in perpetuum amitti intelligitur. Sed con-

descensa ipsa causa & pœna prænarrata in duabus iudici, in tertia autem partibus causanti vel homini læso deposita atq; persoluta poterit actor (si voluerit) eam iusto debitoq; modò de nouo suscitare.

Quid sit repulsio, & de modo ac pœna eiusdem. TIT. LXXIII.

QVia tempore executionis sententiarum & aliarum iudiciariarum deliberationum per conuictos & in causa succumbentes, violenta quædam repulsio subsequi & committi consueuit, ideò de ipsa repulsione hoc in loco breuiter aliquid dicendum restat. VBI sciendum, quòd repulsio est partis in causa triumphantis per alteram partem in causa succumbentem ab executione latæ per iudicem sententiæ violenta quædam propulsio. Quæ quidem repulsio quamuis ex vocabuli sui virtute non iuridicus processus, sed contra illum potius manifestum obstaculum esse censeatur. Finitis enim & pertransitis cunctis causæ processibus, & lata per iudicem diffinitiua iam sententia, euaginato gladio vel alio quocunq; armorum genere ostenso fieri committique solet. Quia tamen ex vetustissimo vsu & diuturna consuetudine emanauit, in mediumq; venit, ideò pro quadam nostræ legis parte per huiusmodi consuetudinem dudum approbatam inductæ iam reputatur, & post finalem conclusionem cuiuslibet causæ semel, sed non pluries fieri & subsequi tolleratur. Quæ si facta fuerit, per vnam Marcam auri septuaginta & duos florenos facientem in duabus iudici, in tertia verò partibus in causa triumphanti persoluendam compensatur atq; deponitur. Secundario autem si repulsio in vna eademq; causa committeretur nota perpetuæ infidelitatis inde palàm sequeretur, prout in generali quoq; decreto nostro continetur.

Declaratio articuli decreti generalis super repulsione conscripti. TIT. LXXIIII.

SEd hic aduertendum est, quòd quia in articulo super facto repulsionis in serie ipsius generalis decreti conscripto hoc positum habetur, vt repulsio ipsa per nudatum ensem aut ostensionem euaginati gladij fieri valeat, atq; nomina vicinorum ac commetaneorum, qui tempore executionis latæ sententiæ cum Regio vel Palatinali & alicuius loci testimonialis hominibus interefuerunt in literis super ipsa repulsione relatorijs conscribantur. Ideò damnabilis quædam abusio inter nonnullos litigantes hinc emersit, quòd partem in causa triumphantem & victricem in sententiæ executione, euaginatione gladij vel ensis nudati ostensione repellere nolunt, sed astutia excogitata baculo ligneo vel Cambuca ferrea, interdum minis & terroribus, hominumq; caterua repellunt, & sententiam ac iudiciariam deliberationem executioni demandari & effectui mancipari non permittunt. Postea coram iudice suo proponunt & allegant, non fuisse factam repulsionem, eò quòd nudati ensis ostensio, vel gladij euaginatio, prout in decreto continetur, nulla tempore ipsius executionis facta vel commissa fuisset. Sæpè etiam contra vicinos & commetaneos exceptiones faciunt, quòd iste non vicinus: ille verò non commetaneus esset, & pluribus eiuscemodi cauillationibus iudicia iusta subuertere, & processum iuris turbare moliuntur. VNDE sciendum est, quòd in serie ipsius decreti non reperitur, neq; scriptum habetur, repulsionem secus & aliter fieri non posse vel non debere, nisi euaginati gladij, aut ensis nudati ostensione: Sed hoc duntaxat ibi continetur, quòd non cum hominum turba & manibus violentis, sed per nudatum solum ensem vel ostensionem euaginati gladij repulsio fieri valeat. Et hoc ideò, quoniam ex priscis temporibus vtraq; pars tam scilicet vincens, quàm etiam conuicta tempore executionis alicuius sententiæ vel iudiciariæ deliberationis magna hominum multitudine. Sæpè etiam bellico apparatu in alterutrum contendere sæuireq;, & crebrò strages maxima inter partes subsequi consueuerat. Ita vt si actor casu superior euasisset, in dominium bonorum reoptentorum se collocasset, conuictus verò si actorem deuincere, & ab executione illa violenter propellere potuisset, in vna Marca auri pro huiusmodi violenta temerariaq; repulsione conuincebatur. VT igitur corruptela hæc è medio tolleretur, statutum est, quòd non sit necessarium cum hominum turba & potentiarijs ma-

nibus executionem aliquam peragere, sed sola ostensio euaginati gladij ad repulsionem faciendam sufficiat. Siue igitur per ipsius ensis vel gladij euaginationem, siue per baculi aut Cambucæ ostensionem, siue per hominum multitudinem vel solis minis & terroribus executio alicuius iudiciariæ commissionis perturbetur, & effectui mancipari non permittatur, semper repulsio esse censetur. Nomina vicinorum & commætaneorum propterea denotabantur, ne fraus aut dolus in oneribus repulsionum committi posset. Nam antiquitus singuli repellentes vel repulsionem facientes in singulis Marcis auri condemnabantur, & sæpenumero tàm filiorum quàm fratrum, & vxoris & filiarum ipsius conuicti, & in causà succumbentis nomina in literis Relatorijs conscribebantur, & sic onus repulsionis in tantum crescebat, vt principalem causam creberrimè præcellere longeq; exsuperare videretur. Quæ quidem abusio æuo nostro abolita est, & quotquot sunt personæ conuictæ vel repellentes, vnam tantùm Marcam auri pro vnius iudiciariæ deliberationis repulsione modo persoluunt. Nihilominus tamen ipsa nomina vicinorum & commætaneorum possessionis recuperatæ, nunc quoque conscribuntur, nec Regius aut Palatinalis, & alicuius loci testimoniales homines dono vel fauore seducti atque corrupti, in executione iuridica eorum fidei commissa repulsionem factam fuisse (si etiam non fuisset) adstruere, & per hoc nota infidelitatis quempiam condemnare valeant. Eiuscemodi itaq; vel simili fraude ac exquisito subterfugio processus iuris atq; executio iudiciariæ deliberationis turbari non potest. Vicini enim & commætanei propinquiores non semper domi reperiuntur, nec executioni iuridicæ semper interesse possunt. Si igitur pars vincens extra dominium iuris possessionarij reobtenti fuerit inuentus sufficienti argumento erit, iudiciariam commissionem turbatam esse, & per repulsionem executione sua reali caruisse. Si quis autem litigantium Regiú vel Palatinalem ac Capitularem, aut Conuentualem hominem relationem iniustam & indebitam fecisse criminabitur, poterit eosdem propterea iuri semper conuenire, non tamen ea de causà processus ille iuridicus est turbandus.

Quòd nota infidelitatis tribus modis fertur & pronunciatur. TIT. LXXV.

ADuertendum est autem, quòd in causa notæ infidelitatis non semper permittitur fieri repulsio. Nota namque infidelitatis tribus modis pronunciatur. PRIMO modo per Principem & Regem nostrum, ita vt si maiestas sua Regia quempiam Regnicolorum suorum nota infidelitatis condemnare voluerit, tunc vniuersis Dominis Prælatis & Baronibus, cæterisq; Regnicolis vnam generalem dietam & congregationem ad certum terminum instituat & indicet, ad quam etiam ille, contra quem nota infidelitatis obiicitur, per literas præceptorias Regiæ maiestatis mediantibus literis exhibitorijs ad aliquem Conuentum vel quodcunq; Capitulum sonantibus personaliter & non per procuratorem euocari debet. Qui si venerit, & se expurgare poterit, benè quidem: alioquin si non venerit, vel si venerit, sed se expurgare non valebit, ipsa nota crimineq; infidelitatis condemnabitur, & postea illi neque saluus conductus, neque etiam nouum iudicium per Regiam maiestatem concedetur, & subsequenter nec contra dictoria inhibitione, nec violenta repulsio tempore statutionis & occupationis bonorum ipsius infidelis admittetur, sed absolutè Donatio Regia executioni in hac parte demandabitur. SECVNDO modo fertur nota infidelitatis ex reportata serie secundariæ repulsionis. Et hoc quoque modo repulsio fieri non permittitur. Quæ quidem nota etiam alioquin ex repulsione temeraria processisse secutaque fuisse dinoscitur, & non congruit id tertiò iterare, quod vetatur etiam secundario facere. TERTIO & vltimo modo nota infidelitatis declaratur atque pronunciatur per iudiciariam deliberationem & latam sententiam iudicum ordinariorum Regni ex Donatione Regia prætextu eruitionis oculorum, mutilationis membrorum. Cussionis falsarum monetarum vel confectionis, aut delationis falsarum literarum, & aliorum huiusmodi casuú notam infidelitatis afferentium cuipiam facta subsequentem atq; prouenientem. Quæ quidem

quidem iudiciaria deliberatio, quia ex propositis & responsis partium in iudicio contradictorio decernitur atq; declaratur, altera scilicet partium notam ipsam factam patratamq; fuisse affirmante & altera negante. Ideò tempore executionis huiusmodi sententiæ per responsiones (vt præfertur) partium latæ vel forsitan per non venientiam & non comparationem alterius partis pronunciatæ repulsio prænarrata fieri permittitur. Et hoc ideò (prout etiam alioquin ista præcipuè ratione repulsio inducta fuisse perhibetur, & modo quoq; fieri toleratur) vt in termino vel tempore reportatæ secuti talis repulsionis, quicquid in processu ipsius causæ negligentia conuicti & in causa succumbentis malè actum vel omissum fuisset, per gratiam noui iudicij, aut reuocationem procuratoris restauretur, & in melius reformetur. Damnosum enim & nimis periculosum foret, mox post latam & pronunciatam à iudice ex responsionibus partium sententiam, de dominio ac pacifica possessionibus bonorum suorum quempiam vigore eiusdem sententiæ excludi, atq; tandem extra dominium illa rursus prosequi debere. Iudex enim ex obiectionibus & allegationibus duarum pluriumúe partium, & plerunque literarum ac literalium instrumentorum coram eo productarum & exhibitarum continentijs & tenoribus sententiam decernere tenetur. CERTVM est autem procuratores partium sæpenumero in responsionibus suis aut negligentia aut ignorantia, aliquando etiam malitia falli & errare. Sæpè literæ ac etiam literalia instrumenta litigantium periclitantur, & in termino per iudicem exhibitioni illarum præfixo produci nequeunt. Vnde sententia per iudicem ita fertur & pronunciatur, prout responsiones partium vel tenores & continentiæ literarum ac literalium instrumentorum expostulant. Quapropter si quam partium per se vel procuratorem suum in responsionibus suis errasse, vel in exhibitionibus literarum defecisse se cognouerit, pro per sententiam ob eiuscemodi defectum & errorem contra se latam de dominio bonorum suorum immediatè excludatur, repulsionem violentam (in contemptum licet & vilipendium iudiciariæ commissis fieri, tamen tolerari solitam) tempore executionis ipsius latæ sententiæ facere cogitur, & ad reddendam rationem huiusmodi repulsionis vnicus adhuc terminus coram iudice suo comparendi sibi præfigitur, in quo tandem errorem aut defectum suum vigore noui iudicij per principem gratiosè concessi, vel per reuocationem & retractationem responsionis sui procuratoris restaurare, & si poterit in melius reformare tenetur. NOVI namq; iudicij collatio ac procuratoris cuiuspiam reuocatio semper præsupponit errorem & defectum. Non enim est necesse nouum iudicium impetrare, vel responsionem procuratoris reuocare, nisi in processu causæ erratum fuisse prius deprehendatur. Postea verò vlterior terminus sibi non deputatur neq; conceditur, sed lata ipsa sententia finaliter & effectiuè executioni demandatur. Et si secundariò quoq; repulsio temerariè committitur, nota perpetuæ infidelitatis (sicuti immediatè declaratum est) inde reportatur.

Vtrùm ille possit repulsionem facere, qui in processu causæ non egit. TIT. LXXVI.

SED quia in calce quarumlibet literarum Adiudicatoriarum ac sententionalium ista clausula: Contradictione talis & talis conuicti (nominando eum, qui in causa succubuit & conuictus est) ac aliorum quorumlibet præuia ratione non obstante inseri ibi & inseri, & contra hanc quidem clausulam etiam repulsio prænotata subsequi & fieri consueuit. IDEO quæritur, Vtrùm ille, qui in causa non fuit, possit actorem in causa triumphantem ab executione latæ sententiæ, literarumq; Adiudicatoriarum repellere? Et videtur quod non, quia non est illius turbare iudiciariam commissionem neque immiscere & ingerere se lucro, vel damno litis & causæ, qui in processu eiusdem nec vicit, nec succubuit. IN contrarium tamen plærunq; accidit partem triumphantem cum literis Adiudicatorijs, atq; sententionalibus ad facies talium bonorum & iurium possessionariorum accedere, quæ præ manibus alterius & non illius, qui in causa succubuit, habentur, & iusto etiam forsitan titulo per eum possidentur. Sæpè etiam penes vnum

principale membrum iuris possessionarij talia bona occupari machinantur, quæ iusto modo atq; titulo ab eo membro fuerunt dudum sequestrata. Verbi gratia: Castrum aut castellum vel oppidum vnum simul cum cunctis suis pertinentijs, videlicet villis, prædijs, portionibusq; & iuribus possessionarijs ad idem de iure spectantibus & pertinere debentibus, processu iuris aut ex Donatione Regia vel alio titulo per quempiam acquiritur & prosequitur, à quo quidem castro, castello vel oppido verus dominus & legitimus possessor eius, qui forsitan iam in semine defecit, vnam vel duas villas aut aliquod prædium, & terram adhuc viuens precio vendidit, vel seruitiorum pro exhibitione donauit, aut alio titulo contulit, & ille cui venditio vel Donatio facta fuit, se in huiusmodi villis aut prædio & terra, etiam consensu Regio ac statutione iuridica dudum fundauit atque firmauit. Obtento igitur iam principali membro, ipso scilicet castro aut castello, vel oppido vnà cum dictis pertinentijs suis, & illo cui (vt præmissum est) venditio aut Donatio facta fuit in causa non existente (ex eo forsitan, quòd tempore Recaptiuationis & primariæ Statutionis dicti principalis membri solus ille, qui pro tunc in dominio & possessione eiusdem membri principalis fuerat, totali huiusmodi Recaptiuationi & Statutioni contradixerat) actor ipse etiam prænarratas villas aut prædium vel terram præ manibus alienis modo antelato iam existentes, & habitans penes principale eiuscemodi membrum, tanquam scilicet pertinentias eiusdem pro se vendicare & occupare nititur. In eo itaque & alio quoque simili casu repulsionem prætactam etiam ille qui in causa non erat, facere permittitur. Et hoc virtute illius clausulæ: PRÆVIA RATIONE, qua mediante nec onus repulsionis ille deponere tenebitur, si pars triumphans absque debita ratione ad occupanda bona prænotata accessisse verificabitur. ITEM de iuribus quoque possessionarijs impignoratitijs idem est sentiendum, quòd si quispiam litigantium hæreditatem & proprietatem alicuius iuris possessionarij pro se ordine iudiciario obtinuerit, & tale ius possessionarium apud manus alienas titulo pignoris extiterit (si tamen impignoratio ipsa bono & iusto modo, & non litis intermedio facta fuisse comprobetur) vigore sententiæ super ipsa perpetuitate latæ, reobtentum huiusmodi ius possessionarium actor à manibus eius, qui pignoris illud titulo possidet, simpliciter occupare non potest, sed super illa pecuniarum summa, pro qua præmisso pignoris titulo obligatum habetur, vt primùm satisfaciat necesse est. Nam alioquin si de plano occupare niteretur, repulsio meritò subsequi poterit. Et si ad tollendam pecuniam suam possessor ipsius iuris possessionarij se tempore executionis dictæ sententiæ, iudiciariæq; deliberationis paratum obtulerit, tunc neque pœnæ vel oneri huiusmodi repulsionis subiacebit. Et hoc intellige si de summæ pecuniarum quantitate ac impignorationis qualitate pariter & veritate ibidem constabit.

De nouo iudicio ac eius modo serieq; & processu. TIT. LXXVII.

QVia post factam repulsionem vel procuratorum malam responsionem sæpenumero nouum iudicium solet à Principe impetrari, vt in causa illa, qua quispiam succubuit & conuictus est, non obstante eo errore vel defectu, quo se in processu causæ grauatum fuisse cognoscit, non obstante etiam lata iam exinde iudicis sententia, idem de nouo respondere, nouasque allegationes, exceptiones & obiectiones facere, literas forsitan non exhibitas producere, defectum obmissum supplere, errorem commissum emendare, & generaliter omnia, quæ iuris & iustitiæ ac defensioni & subleuamini causæ suæ proficua esse cognouerit, peragere valeat atque possit. SECVNDVM igitur est, quòd huiusmodi noui iudicij gratiam: præterea cunctarum literarum priuilegialium, ritè tamen & legitimè emanatarum confirmationem, necnon vniuersorum bonorum & iurium possessionariorum titulo nouæ Donationis collationem Princeps noster ex debito regiminis sui officio vnicuiq; largire & concedere solet. Noua tamen Donatio conferenda est, locumque habet, si iustè & non fictè postulatur, hoc est si bono-

si bonorum ipsorum impetrator à die adeptionis eorundem per se, vel progenitores quoque sui in reali dominio illorum vsque ad tempus impetrationis perstiterint, quemadmodum in prima parte clarius super ipsa noua donatione notabile positum habes. VLTERIVS aduertendum, quòd causa per formam noui iudicij inchoata, vnico tantummodò termino iuridico & antè omnes alias causas finiri concludiq; solet, ne negocium & causa per iudiciariam sententiam & deliberationem iam decisa, sine confusio, pendere cogatur. De cuius quidem noui iudicij serie & modo, quia in generali decreto nostro clara continetur descriptio, ideò articulum super ea re conscriptum verbotenus (prout sequitur) adieci: ITEM solent nonnulli Regnicolæ in eorum causis contra sese potissimùm in facto possessionario motis, seruatis, pertransitisq; legitimorum terminorum & litium processibus, literarumq; tandem ac aliorum cunctorum documentorum probabilium hinc inde pro finali conclusione huiusmodi negocij productionibus factis, in vltimo causæ termino, dum etiam iudices ordinarij sedis iudiciariæ Regni magistriq; Prothonotarij & iurati eiusdem sedis assessores suam tulissent sententiam. Earundemq; partium altera se in huiusmodi causa deficere & succumbere agnosceret, ac literæ Adiudicatoriæ exinde vel iam emanatæ & extradatæ extitissent, aut post latam & pronunciatam sententiam extradari deberent procuratores eorum reuocare, & causam condescendi facere velle, aut nouum iudicium impetrare, vigore cuius partem alteram ab executione literarum Adiudicatoriarum sæpius prohiberent, vt sic eorum iustis iuribus priuarentur, propterea statutum est, vt à modo imposterum huiusmodi causantes non nisi lite pendente & causa nondum decisa procuratores eorum reuocare, & causam condescendi facere possint. Nouum autem iudicium impetrent semper si voluerint. Verùm tamen eius vigore partem alteram ab executione latæ sententiæ literarumq; Adiudicatoriarum superinde emanandarum extractione vel extradatione iudices ordinarios vel eorum Prothonotarios nequaquam valeant inhibere. Immò & ipsa pars triumphans huiusmodi literas Adiudicatorias non obstantibus ipsis literis noui iudicij sic impetratis, debitæ executioni demandari facere. Pars deniq; ipsum nouum iudicium impetrans, habita executione dictæ latæ sententiæ suam causam vigore ipsius noui iudicij dum voluerit executioni demandare, & idem prosequi. Casu verò, qua altera partium siue ratione iurium possessionariorum, siue aliorum quorumcunq; negociorum per non venientiam, eo quòd fortassè certissimis negocijs præpedita, comparere nequiret, sententionaliter quoque modo conuinceretur; tunc talis pars sic per non venientiam conuicta, & nouum iudicium impetrare, & tàm iudices ordinarios ac Prothonotarios eorundem ab extradatione literarum Adiudicatoriarum sententionaliumq;, & partem aduersam ab extractione earundem literarum semper dum voluerit & poterit inhibere valeat atq; possit. Et quòd omnes causæ, in quibus per Regiam maiestatem noua iudicia impetrata fuerint, in primis octauis inter omnes alias causas leuentur & iudicentur.

Vtrùm possit nouum iudicium impetrare, qui in causæ processu non succubuit.

TIT. LXXVIII.

SED quæstiuncula occurrit discutienda, similis quæstioni super facto repulsionis superius propositæ. Vtrùm possit ille nouum iudicium impetrare, qui non egit, neque fuit in processu causæ: DICENDVM breuiter, quòd quàm diu ille, qui in causa succubuit, in humanis egerit & superuixerit, nemo alter præter eum, gratiam noui iudicij impetrare potest. Non enim congruit cuipiam falcem suam in alterius messem mittere. Verùm tamen parte ipsa conuicta, ille, in quem prosecutio causæ ipsius de Regni nostri consuetudine condescendet, liberam plenariamque impetrandi de facto habebit facultatem.

Procuratoris reuocatio quid sit, & vbi fieri debeat. TIT. LXXIX.

QVoniam in causa factoq; noui iudicij procuratorum reuocatio sæpè sequitur, IDCIRCO sciendum, quod procuratorem reuocare est, responsionem alicuius aduocati, per eum præter voluntatem & extra informationem constituentis in iudicio factam retractare, & eam noua responsione coram iudice reformare. Omnis autem procuratoria reuocatio coram eo iudice, quo responsio illa, quæ retractabitur, facta fuit, vel homine suo ad id per eundem iudicem specialiter deputato fieri solet atq; debet. Verùm si causa ipsa in alterius iudicis præsentiam fuerit transmissa, tunc coram eodem iudice vel eius homine, in cuius conspectu per huiusmodi transmissionem causa ipsa pendet, responsio procuratoris reuocari debet.

Procuratoris responsio quomodo & quo onere retractari debeat. TIT. LXXX.

ADuertendum itaq;, quòd reuocatio responsionis cuiuslibet procuratoris in longis causarum processibus, quibus videlicet etiam facta responsione iuridici processus subsequi, & iudiciariæ deliberationes ac sententiæ interlocutoriæ pronunciari solent, non nisi lite pendente & causa per diffinitiuam sententiam nondum decisa fieri debet. In causis verò breuibus per insinuationem motis, & alijs vnicum terminum ad respondendum habentibus, etiam post latam & pronunciatam diffinitiuam à iudice sententiam, quilibet litigantium procuratorem suum reuocare poterit. RETRACTATIO namq; procuratoris (sicuti prænarratum est) præsupponit semper errorem vel defectum, qui quidem error & defectus non nisi in responsione & obiectione, aut aliqua exceptione committi solet. Ac tandem facta noua responsione post reuocationem prioris responsionis modo præhabito instaurari reformariq; debet, ita vt ipsa die, qua sententia ac iudiciaria deliberatio pronunciatur & fertur, quilibet causantium absq; quolibet onere & grauamine, postea verò intra octauarum & breuium iudiciorum celebrationem (dempta duntaxat extrema die ipsarum octauarum vel breuium iudiciorum) semper cum minori onere, sex videlicet Florenis auri. Demùm aut eisdem octauis vel breuibus iudicijs expiratis cum maiori onere quinquaginta scilicet Marcis Homagialibus grauis ponderis ducentos Florenos auri facientibus, procuratorem suum reuocare potest. Vltimam autem diem prænotatam verum esse intellige, si retractans ille calumniosè & fraudulenter agere prætenderet. Vt videlicet terminum solummodò ipsum iuridicum hac cautela reuocationis præteriret, & alteram partem vlteriori processu vexaret & grauaret. Nam aliter die illa, qua sententia fertur, vt eadem die & procuratoris responsio reuocetur necesse est.

Procuratoris responsio duobus modis solet reuocari. TIT. LXXXI.

REsponsio verò procuratoris & aduocati duobus modis solet reuocari. PRIMO in processu causæ ante finalem conclusionem & diffinitiuam sententiam eiusdem causæ (licet responsione præhabita) vtputa si quis se literas & literalia instrumenta super eo negocio, quo per aduersam partem lite impetitur, habere, & illarum vigore se ab impetitione sui aduersarij defendere posse allegaret, vel factum illud, pro quo lite ipsa vexatur se patrasse negaret, aut forsitan causam iudex ex partium responsionibus ad oculatam reuisionem, vel communem inquisitionem decerneret, iam responsionem factam fuisse cuilibet constaret, antequam tamen terminus iuridicus per iudicem literarum exhibitioni aut iuramentali depositioni vel oculatæ reuisionis aut communis inquisitionis celebrationi præfixus & deputatus adueniat, partium ipsarum altera se per responsionem sui procuratoris grauatum esse vel grauari debere sentiens & agnoscens, non expectato huiusmodi termino iudiciariæ prius commissionis procuratoris sui responsionem coram iudice suo vel homine eiusdem ad id (prout prænarratum est) specialiter per eum deputato reuocare potest, & eiuscemodi reuocatio (quamuis cum maiori onere quinquaginta scilicet Marcis Homagialibus) etiam absq; gratia Principis fieri pote-

ri poterit. SECVNDO reuocatio ipsa post latam & pronunciatam sententiam diffinitiuam contingit, & hoc solummodò in causis, quibus mox & immediatè per primariam responsionem partium finalis conclusio & diffinitiua sententia sequitur atq; profertur. Vbi si procurator vnius partis aliter respondisset, processus aliquis in causa illa subsequi de iure potuisset, & casus iste rarus est, qui in causis præcipuè per insinuationem motis & suscitatis committi consueuit. Vnde hoc secundo modo reuocatio responsionis cuiuslibet procuratoris expiratis octauis vel termino celebrationis breuium iudiciorum non nisi per gratiam Principis vigore noui, iudicij sequi fieriq; debet. Fassio autem procuratoris, qua mediante procuratorum quispiam constituentem aliquem in quinquaginta Marcis grauis ponderis, aut citra siue perennali siue Impignoratitio iure & titulo obligat semper sine Principis gratia, maiori tamen cum onere retractari poterit.

Quòd causarum condescensio duobus modis fieri solet TIT. LXXXII.

QVoniam post reuocationem procuratoriam sæpenumero causarum condescensio sequitur. VNDE sciendum, quòd condescensio causæ duobus modis fieri solet. PRIMO quidem per iudicem, quando scilicet iudex causæ perlecta actione & acquisitione actoris simul & euocatione inde subsecuta, benè calculata, tale vitium vel errorem in literis ipsis Euocatorijs deprehendet, quo præpediente sententia ac iudiciaria deliberatio debito modo ex huiusmodi actione pronunciari non poterit. Puta, quia non denotatur villa siue possessio quæ acquiritur, in quo comitatu Regni adiaceat. Plures autem sunt villæ vno & eodem nomine vocitatæ in diuersis comitatibus situatæ, vel sæpè etiam in eodem comitatu adiacentes, aliquo tamen additamento cognominis variatæ. Et si villæ nomen cum suo cognomine non exprimitur, dubium mox suboritur, quæ sit illa, quam actor iuri suo vendicare nititur. Verbi gratia: Duæ sunt villæ hoc nomine Nandor appellatæ, in vno eodemque comitatu positæ, vna tamen illarum cognominis appositione variatur, quoniam altera superior vel maior, & altera inferior aut minor Nandor vocitatur, quarum altera mea est, altera verò ad te pertinet & tua est. Si itaque in Euocationis & actionis serie non declaratur, quæ illarum acquiritur, non poterit iudex causæ discernere, ad quam earum sententia feratur. Vnde causa talis meritò condescendet, & inualidatur de nouo per actorem (si voluerit) inchoanda. Hoc tamen semper præsupposito, si in causam attractus per se vel suum legitimum procuratorem, defectum & errorem huiusmodi per modum exceptionis allegauerit. Nam aliter, si ad actionem spontè respondebit, & acquisitioni illi per seipsum parebit nil obiiciendo, iudex de se opponens simul & iudicans fieri nequit, sed sententiam inter partes iuxta causæ meritum proferre debet. IDEM est dicendum, si quis occasione actuum potentiariorum in litem euocabitur, & quo tempore mala, facinoraq; in actione posita patrata sunt, in actione non declarabitur, quòd talis quoq; causa condescendet & cassabitur. Quoniam absq; termini vel temporis expressione nec actor vincere, nec in causam attractus vinci commodè poterit. Omnis enim causa, & litis motio ratione actuum potentiariorum facta & inchoata, & ex consequenti actio atque acquisitio in ea declarata, per in causam attractum aut affirmatur aut negatur. Si affirmatur, vt ratio quoq; suæ affirmationis assignetur necesse est. Nam aliter affirmans vel reus ipse mox in causa succumberet. Verùm si negatur, maximè propterea negatur, quòd tempore patrationis ipsorum actuum potentiariorum, nedum præsentem fuisse, sed fortè neq; in patria sua pro tunc se extitisse, velit vicinorum & comtaneorū attestatione probare, & ob hoc si terminus in actione non specificabitur, in causam attractus difficulter expurgabitur. HOC tamen aduertendum & cordi imprimendum est, quòd Euocationes prætextu actuum potentiariorū æditæ, & actiones in eisdē positæ diuersis cum clausulis declarari solent. Aliquando enim, & potissimè cùm actio ad personā principalē refertur) clausula ista apponitur, quòd talis vel talis (assumptis secū talibus & talib⁹

fami-

familiaribus ac Iobagionibus suis) ad domum meam irruendo hoc & hoc patrauit. Aliquando verò in Euocatione ista clausula scribitur. Missis & destinatis T. & T. hominibus suis ad talem villam vel possessionem meã, ibiq; tot & tanta damna Iobagionibus meis irrogauit & intulit. Sæpè etiam Euocatio cum hac clausula decernitur de commissione & mandato talis vel talis T. & T. familiares & Iobagiones sui talem famulum meum in tali loco repertum aut constitutum, dirè & acriter verberauerunt, & huiusmodi, &c. Vnde semper aduertenda considerandaq; est clausularum prædictarum in actione positio. Aliud est [illegible]m secum assumere, aliud aliquem destinare, & aliud cuipiam patrandum quid mandare & committere. Assumptio namq; personalem interessentiam semper requirit. Missio verò & destinatio præsentiam exigit, vt præsens sit ille, qui mittit & qui mittitur. Licet ista missio etiam de longinquo fieri possit ad familiares referendo, sed non ad Iobagiones qui in propinquo resident. Nisi fortè medio famulorum Iobagiones mitterentur. Et hoc quoq; in casu non contingenti, sed deliberato & malitiose perpetrari præconcepto. Iussio autem & missio etiam absentiam includit, potest etenim aliquis (si etiam in regionem longinquam abiret) suis famulis & Iobagionibus in domo sua constitutis, antequam decedat & itineri se submittat hoc & hoc perpetrandum committere. Quapropter in missione & commissione debet semper attendi modus & ordo patratæ rei atq; casus contingens & non contingens, vel non deliberatus. In casu namq; contingenti, puta si pecora & pecudes Iobagionis mei de pratis vel segetibus propter illata damna per aliquem abigerentur, & in curiam suam aut stabulum includerentur, vt interea non emittantur, donec super damnis illatis satisfactio impendatur. Familiares autem vel Iobagiones mei temeritate ducti, eadem die aut sequenti huiusmodi pecudes & pecora manu violenta educerent & reducerent, aut Iobagio vel famulus meus in taberna sedens, & cæteris potatoribus ad iurgia veniens alterum vulneraret, vel fortè homicidium perpetraret, & ibidem propterea detineretur, sed per alios famulos vel Iobagiones meos ipsa eadem vel altera die violenter eliberaretur, missio, & commissio perpendi ruminariq; debet. Si enim in remotis & longinquis partibus eo, tunc ago, certum est, quòd mittere vel committere nequeo, cui vtpotè de contingenti huiusmodi causa tàm repentè nil constare potuit. Si verò dictis familiaribus & Iobagionibus meis ad sortem me dudum commisisse, vt si quando talis casus occurrerit, hoc & hoc faciant, poterit quidem (fateor) iste casus in committendo, sed non in destinando fieri, Qui (quia de futuris contingentibus non est determinata veritas) admittendus non est. Nam & alioquin si casus eiuscemodi admittendus censetur (præsupposito primario committentis intento) non violenta pecudum eductio, vel homicidæ eliberatio, sed potiùs homicidium & damnorum illatio consideranda pariter & compensanda dignoscitur. Casus verò non contingens fit & intelligitur, quando deliberatè & ex præconcepta malitia patrandum aliquid facinoris committitur. Puta domorum inuasio, syluarum succissio, villarum deprædatio, & similes actus violenti, qui post discessum alicuius potentis ad regionem longinquam vel externa Regna, etiam post centum & plures dies committi inferriq; poterunt, si prius illud mandauerit in absentia sua patrandum atq; peragendum. Istæ verò distinctiones clausularum prætactarum positæ sunt, non vt litigantibus calumniandi via pateret, sed potiùs causæ iusta vel iniusta motio claresceret. Sicuti enim actio iusta tuenda semper est, ita acquisitio iniusta & calumniosa admittenda non est. Secundo modo causarum condescensio vel depositio fit per actorem cum onere sex Marcarum minoris seu leuis ponderis, sex vtputa Florenos auri facientium, in duabus iudici (coram quibus lis ipsa mota fuerit) in tertia verò partibus in causam attracto persoluendarum, dum videlicet actor suam actionem & acquisitionem ex sui negligentia vel scriptoris vicio aut alio quocunque errore occurrente, malè & indebitè positam ac declaratam cernit, & obesse potius quàm prodesse sibi considerat, antequam discussio illius causæ fiat per se vel suum procuratorem eam cum onere & grauamine prænotato spontè deponi soporique & condescendi facit.

Quo modo ante & quo modo post latam sententiam causa condescendi debeat.

TIT. LXXXIII.

CAusæ autem condescensio semper antè latam per iudicem sententiam liberè fieri atque celebrari poterit, post latam tamen & pronunciatam sententiam locum ipsa condescensio non habet. Latam autem & pronunciatam sententiam intellige finalem & diffinitiuam, non autem intermediantem, quam Canonistæ interlocutoriam appellant. Nam post intermediantem huiusmodi sententiam, causarum condescensio sæpè locum habet, admittendaq; censetur, sed non semper. SI enim aliqua causa per iudicē ex responsionibus partium ad communem inquisitionem vel oculatam reuisionem, aut literarum & literalium instrumentorum exhibitionē submissa fuerit, tunc non obstante huiusmodi iudiciaria deliberatione & sententia intermediante, causa ipsa etiam tempore discussionis reportatæ seriei talis communis inquisitionis, vel oculatæ reuisionis, aut literarum & literalium instrumentorum exhibitionis. Si etiam per vtramq; partem literæ iam coram iudice productæ essent, ante tamen pronunciationem diffinitiuæ sententiæ ex serie attestationum vel literaliū instrumentorum ferendæ, semper actor causam suam cum onere præscriptio sex marcarum, deponendi habet potestatē. Dixi tamē notanter non semper. Nam in casu, quo quispiam ratione occupationis aliquorum iuriū possessionariorum per aduersam partem in præsentiam sui iudicis euocaretur, & ipse euocatus responderet, se tempore, quo actor proposuit, illa non occupasse, sed etiam per prius se in dominio eiuscemodi iurium possessionariorum pacificè perstitisse, vel dudū se super ea re absolutum & expeditum esse, hocq; efficacissimarum literarum exhibitione se probaturum. Adueniente verò termino per iudicem productioni & exhibitioni ipsarum literarum præfixo, & in causam attracto aliquo fortè impedimento occurrētē, in eode termino comparere exhiberiq; cōmissas literas producere non valente, contra ipsum per suam non venientiam & non comparitionem (ex eo quod in huiusmodi literarum exhibitione defecit & succubuit) sententia capitalis aut emendæ capitis per iudicem pronunciata, & forsitan debitæ etiam executioni demandata & tempore & executionis eius repulsio violenta secuta, vel per literas noui iudicij cum inhibitione (iuxta vetustam Regni huius consuetudinē, & contenta quoq; generalis decreti nostri) confectas, ab executione sua prohibita fuerit, & tandē in termino reuisionis & discussionis reportatæ seriei eiuscemodi executionis aut inhibitionis actor ipse repulsionis, vel solummodo literarū sententionalium & iudiciorum Birsagialium onus atq; grauamen ad portionē suam cedens ab in causam attracto & conuicto tulerit, & ad se leuauerit, posteaq; conuictus ipse literas per iudicem exhiberi commissas, sed prius produci neglectas coram iudice produxerit, quarū vigore actor ille contra ipsum in causam attractū aut in facto calumniæ vel emendæ linguæ conuinci, aut alio onere condemnari se sentiens, antequā sententia calumniæ vel emendæ linguæ per iudicem ediceretur, actor causam suam cū onere consueto sex Marcarum deponere & condescendi facere voluerit, tunc in huiusmodi casu etiam ante latam & pronunciatam diffinitiuam sententiam depositio causæ locum non habet. Quia solus actor eam sententiam per non venientiam in causam attracti pronunciatam, vim sententiæ diffinitiuæ habendam censuit, vbi repulsionis vel literarum sententionalium & iudiciorum onus ad se leuauit, & per hoc iniuste partē aduersam damnificauit. Fraus enim & dolus patrocinari debet nemini, & de reliquis quoque similibus casibus idem est intelligendum. Nostra tamen hac tempestate non solum prædeclaratis, sed etiam alijs pluribus modis causæ per varias & multiplices (friuolas tamen procuratorum exceptiones allegationesq; & obiectiones condescendi ac subuerti consueuerunt. Quas vbi iudices iuri, & iustitiæ contrarias fore agnouerint, admittere illisq; consentire non debent, ne facientes & consentientes pari reatu detineantur. Hic est enim gladius biceps, qui pupillorum & viduarum, aliarumq; miserabilium personarum corda transfixit. Hic dolor, qui animas oppressorum ad intima penetrauit. Hic deinde laqueus, qui plurimos in baratrum æternæ damnationis præcipitauit. Multiplex

videli-

videlicet causarum iniusta condescensio, quæ tanquam peccati fomes semper est euitanda. Memini enim ob defectum vnius literæ Alphabeticæ & sæpè obmissionem vnicæ dictionis totam causam per aduocatum, exquisita obiectione & allegatione (consentiente iudice) subuersam, condescensamq; fuisse.

De illis, qui in alterius causam sese ingerunt, quid sit agendum. Tit. LXXXIV.

QVia plurimi solent sese in causas, ac lites duarum partium in vltimo præsertim causarum articulo, dum productis iam, & exhibitis coram iudice per vtramque partem literis, & priuilegijs merita causarum tangentibus, finalis conclusio sequi, & sententia diffinitiua ferri atq; pronunciari deberet, à tertia: sæpè etiam quarta parte ingerere & immittere. IGITVR sciendum est, quòd quando causa super hæreditate, & perpetuitate iurium possessionariorum ventilatur, ante latam diffinitiuam sententiam quicunq; voluerit, & se iura illa possessionaria aut perennali iure, aut pignoris vel alio quouis titulo concernere agnouerit (cum refusione expensarum per actorem in processu huiusmodi causæ factarum ad portionem in causam ingerentis cedentium) liberam se in litem immiscendi, & immittendi habet authoritatem. VERVM tamen in causam attractus contra talem ingerentem mox & de facto literas, vel literalia instrumenta seorsùm ab actore producere non tenetur, maximè si quispiam nomine & titulo iuris Regij nouiter impetrati, iura illa possessionaria pro se vendicare prætenderit. Nam ad tale ius Regium prosequendum, in causam immiscenti processus in huiusmodi lite solitus per iudicem dari, & assignari debebit. Nihilominus in causam ille se immittens genealogiæ suæ lineam (si in causam attractus negauerit) immediatè comprobare tenetur. Quia etsi eodem duntaxat in termino in causam se ingessit, tamen per hoc actorem se de facto efficit, actor autem patratus semper esse debet. Nam aliter ab ingressu, & prosecutione huiusmodi causæ decidisse reputatur, & alio processu illam postea prosequi tenebitur. Si tamen genealogiam suam comprobauerit, vel forsitan neque in causam attractus illam negauerit, nihilominus etiam contra eum expeditorias, vel alias literas se habere allegauerit, inter actorem quidem, & in causam attractum ex continentijs, & tenoribus exhibitarum literarum iudicium fieri, & administrari poterit. ATTAMEN productioni literarum aduersus in causam ingerentem exhibendarum, vnicus terminus per iudicem dari, præfigiq; debebit. Aduertendum est autem, quòd in eam causam, quæ ratione impignorationis, vel occupationis iurium possessionariorum agitatur & prosequitur, nemo hæreditatem talium iurium possessionariorum pro se vendicare prætendet, in causam se immittendi habet facultatem. Iuri enim & iustitiæ disconueniens videretur, vt ille, qui iura sua possessionaria necessitate rationabili cogente alteri titulo pignoris ad tempus obligauit, inter litigandum de dominio eorum per alium, cum quo prius nullum in hac parte commercium habuit, perpetuò excluderetur, vel possessio de manu cuiuspiam violenter occupata, & in causa prætextu occupationis eiusdem suscitata, non ad illius vnde occupata fuerat, sed alterius manus assignaretur possidenda.

Vtrùm actore liti cedente possit in causam se ingerens in ea procedere.
Tit. LXXXV.

SED quia plærunq; fieri consueuit, vt leuata iam per iudicem ad discutiendam causa, duas inter partes exorta, productis etiam sæpenumero per vtramq; partem priuilegijs literalibus instrumentis priusquam finalis & diffinitiua sententia inter partes pronunciaretur, cùm iam à tertia quoq; aut quarta parte aliquis se in eam causam immisisset, partes principales actor scilicet & in causam attractus, aut proprio eorum motu, aliorum fratrum & amicorum suorum de consilio per bona media in concordiam & vnionem deueniunt, causæ illi & vlteriori prosecutioni eiusdem omnino finem imponentes: VNDE quæritur. Vtrùm in causam ille se ingerens & immiscens, possit contra in causam attractum vlterius in eadem causa (non obstante præmissa concordia &

vnione

vnione cum actore iam facta & stabilita) procedere, teneaturq; in causam attractus ad instantiam illius respondere, literasq; producere, vel ex tenoribus literarum aduersus actorem iam fortè per attractum exhibitarum valeat iudicium & iustitiam sententiamq; diffinitiuam habere? DICENDVM, quòd si concordia & vnio prænarrata inter duas partes principales, actorem videlicet & attractum antè sententiam diffinitiuam per iudicem ferendam (si etiam ex vtraq; parte literæ iam productæ extitissent) facta celebrataq; fuerit, amplius in causam se ingerens & immiscens in ea procedere non potest, neque tenetur attractus ipse contra illum de cætero in eadem causa respondere. Quoniam ruente fundamento (principali scilicet actore) vt cætera quæq; superædificata ruant necesse est. Verùm tamen si concordia ipsa & vnio post latam & pronunciatam inter omnes partes, actorem videlicet & attractum atq; ingerentem sententiam, lata factaque fuerit, dum iam de iuribus possessionarijs litigiosis etiam ingerenti portio congruens aut Dotalitium siue Quartalitium vel ius forsitan Impignoratitium extitisset adiudicatum, aut literalium saltem instrumentorum exhibitio fuisset attracto, contra ingerentem adiudicata, tunc etiam principali actore liti cedente, & vlteriori prosecutioni huiusmodi causæ renunciante ingerens, & in causam se immiscens, nihilominus iuxta iudiciariam commissionem & deliberationem iudicis, in eadem causa procedendi habet facultatem.

Qualiter Birsagia in processu causarum accumulari solita exigi debeant.

TIT. LXXXVI.

QVoniam finitis causis longo litis processu terminari solitis, vniuersa iudiciorum onera, vel iuridica grauamina in processibus earundem causarum aggregata, & accumulari consueta (quæ communi vocabulo Birsagia nuncupantur) exigi solent. SCIENDVM igitur, quòd si in causam attractus iuridica ipsa grauamina in processu cuiuslibet causæ contra se aggregata, mox finita causa coram suo iudice paratis in pecunijs deponere & persoluere voluerit, tunc quamlibet Marcam vno Floreno deponere & refundere poterit. Et huiusmodi onerum & Birsagiorum duæ partes semper iudici cedunt, & tertia pars actori manebit. Vbi verò coram iudice suo illa deponere noluerit, aut non poterit, attamen iudicem super eo postulauerit pariter & admonuerit; vt hominem suum mittat, coram quo de bonis & iuribus suis possessionarijs per eorundem occupationem, non expectata super ea re executione solito more fienda, satisfactionem super eiuscemodi iudiciorum oneribus impendere curabit, tunc singula quæque Marca singulis duobus Florenis deponi & persolui valebit. Si tamen nulla admonitio facta, nulla etiam satisfactio per ipsorum bonorum occupationem impensa, sed simpliciter ad executionem causa ipsa simul cum oneribus suis obmissa fuerit, tunc non aliter nisi quamlibet Marcam ad singulos quatuor Florenos taxando, reus ipse compensare deponereq; tenetur. Super quibus primò de rebus mobilibus conuicti, si reperiri poterunt, aliter autem de iuribus eiusdem possessionarijs satisfactio impendenda erit. Qualiter verò & quo ordine eiuscemodi Birsagia seu iudiciorum onera in processibus causarum contra quospiam accumulari soleant, non existimo necessarium sermone prolixo describere, eò quòd longus ille causarum processus, in quo iuxta antiquorum & prædecessorum nostrorum consuetudinem, Birsagia, ac iudicia ipsa sæpè duplari, sæpè etiam cum duplo duplato de vno iuridico termino in alium prorogari consueuerant, per generale decretum nostrum abolitus & extinctus est. SECVNDVM namq; modernorum legem & consuetudinem vniuersæ causæ longo litis processu olim terminari solitæ, in quatuor tantummodò terminis octaualibus decidi & finiri debent, in quibus iudicia ipsa simplo duntaxat modo cumulantur, & non nisi in tertia Euocatione, quæ ex simplici admonitione vel Euocatione processura est, duplantur. In primo namq; octauali termino dum in causam attractus non comparuerit, in iudicio trium marcarum conuincetur & aggrauabitur, & per actorem tàm ad earundem

marcarum restitutionem, quàm etiam ipsius causæ prosecutionem iterum euocabitur. Et hæc Euocatio secunda appellatur. Vnde si in secundo termino iuridico in causam attractus non comparuerit, tunc pro ista secunda non comparatione rursus in trium marcarum iudicio & pro non solutione priorum trium marcarum, in duplo earundem condemnabitur. In simplici autem possessionaria statutione vel metali Reambulatione semper simpliciter Birsagia ipsa aggregantur. In breui quoque causarum processu in causam attractus similiter in tribus marcis per se, & si Iobagionum vel familiarium suorum ignobilium Statutio interserta fuerit, tunc pro non statutione singulorum in singulis marcis, hoc est, pro quolibet eorum in vna marca, actor verò si non comparuerit, in regali iudicio sex marcas faciente grauari consueuit, & in huiusmodi iudiciorum ac Birsagiorum solutione quælibet marca vno Floreno vel centum denarij in sede iudiciaria coram iudice causæ (modo prædeclarato) deponi atque persolui poterit. Si tamen ad executionem submissa fuerit, tunc vnaquæque marca quatuor Florenis, vel quadringentis Denarijs compensanda erit. Verùm tamen si reus, & in causam attractus voluerit, & rebus mobilibus abundauerit; iuxta modum in serie æstimationis rerum mobilium, propè finem primæ partis descriptum, iuridica ipsa grauamina iudici, aduersæque parti persoluendi habeat potestatem.

FINIS Secundæ partis.

DE TER.

DE TERTIA PARTE IVRIVM ET CONSVETVDINVM REGNI IN GENERALI.

TITVL. PRIMVS.

ABsolutis, auxiliante DEO, superiùs iudiciarijs processibus,& sententiarum speciebus,atq; diuersitatibus curiæ Regiæ, in hac iam tertia, & vltima parte huius opusculi superest tractare de litium,& causarum in ipsam curiam Regiam, per viam appellationis deducendarum atque transmittendarum,seriebus,&consequenter Regnorum Dalmatiæ,Croatiæ & Sclauoniæ,atq; Transyluaniæ, sacræ videlicet coronæ Regni huius Hungariæ dudum subiectorum,& incorporatorum consuetudinibus, à nostra lege parumper distantibus atq; discrepantibus; de quibus plurima causæ post finalem earum decisionem in dictam curiam Regiam, maturioris reuisionis, & euidentioris discussionis gratia,transmitti consueuerunt. Liberarum quoq; ciuitatum legibus, & de modo impensionis iudicij ex parte colonorum,& rusticorum nostrorum fieri consueti, prout in titulis subsequentibus patebit.

Vtrùm quilibet populus vel comitatus possit per se condere statuta. TIT. II.

QVia leges dudum approbatæ ac consuetudines prædictorum Regnorum Dalmatiæ,Croatiæ,Sclauoniæ,& Transyluaniæ certis in terminis & articulis à nostræ patriæ,Regni scilicet huius Hungariæ legibus, & consuetudinibus discrepare : nonnulli etiam comitatus distinctim ac separatim ab alijs comitatibus,immò etiam ab ipsa curia Regia certas consuetudines, vtcumq; inductas, loco legum obseruare videntur : Ideò quæritur, Vtrùm quilibet populus, vel comitatus,aut quælibet ciuitas possit per se, & seorsum facere statuta? DICENDVM, quòd nullus populus,& nulla vniuersitas potest condere statuta, quæ non habet iurisdictionem propriam, sed alterius subest dominio, nisi cum consensu sui superioris: Et hoc quoq; in casibus, qui iuri Diuino & humano præiudicare non dignoscuntur. Ita quòd statuta ipsa iniquum aliquid, salutiq; contrarium non contineant,neq; iuribus aliorum palàm derogare,præiudiciumq; inferre videantur. VNDE licet Dalmatini, Croatienses, Sclauonienses & Transyluanenses in Homagiorum; & Birsagiorum solutionibus,alijsq; certis causarum processibus, & terminorum obseruationibus(sicuti infra clarius dicetur)alia,& alia consuetudine à nostra longè discrepante vtantur, vtendiq; & fruendi habeant authoritatem, & inter se modo quoq; illis similè aliquid de consensu Principis statuere & ordinare possint : contra tamen generalia statuta,& decreta Regni huius Hungariæ,& contra iudicia iudiciariasq; deliberationes super facto bonorum & iurium possessionariorum in curia Regia, per iudices ordinarios administrari solita,celebrariq; & pronunciari consuetas, nil quicquã constituere possunt,nullamq; statuendi habent facultatem. Et in huius documentum, atq; signum vniuersæ causæ super facto iurium possessionariorum medio eorum motæ, finitis inibi causis,in curiam Regiam,tanquam scilicet locum interrogatorium, gratia sanioris & maturioris reuisionis,examinationisq; & discussionis, transmitti consueuerunt. Vbi quicquid deliberatum,& conclusum fuerit,ratum semper erit,atq; firmum, Banali,vel Waywodali deliberatione non obstante. SIC etiam in diuersis comitatibus diuersas constitutiones super agrorum,pratorum, syluarum, & fluuiorum custodia, vel

molendinorum statu, atq; prouentibus, & alijs eiuscemodi rebus, immò & terminorum, ac processuum obseruationibus, vt scilicet hic breuiori, & ibi longiori processu, causa in sede iudiciaria comitatus, coram comite Parochiali mota terminetur, sana inter sese deliberatione præhabita, facere quidem & stabilire possunt, Generali tamen decreto totius Regni, atque vetustæ & approbatæ consuetudini curiæ Regiæ in iudicijs obseruari (vt præmittitur) solitæ, præiudicare, ac derogare nusquam possunt. Et huiusmodi eorum statuta solummodò inter eos, & in eorum medio valent, atq; tenent. Ad exteros tamen & aliorum comitatuum Nobiles, qui bona & iura possessionaria in ipsorum medio non habent, se non extendunt. Et hoc modo ciuitates quoq; liberæ, nec non mercatores ac institores, sartores, pellifices, sutores, cerdones, & alij opifices in ipsorum collegio, & inter sese statuta condere possunt, consensu principis accedente. Dummodò huiusmodi statuta iusta & honesta fiant, alijsq; & aliorum libertatibus, ac iuribus damnum, & præiudicium non inferant. Quæ, sicuti præfertur, in eorum duntaxat medio valent, atq; durant. DEBENT autem eiuscemodi constitutiones, & statuta cum maiori, & saniori parte populi fieri, atq; stabiliri: quia aliter non dicerentur populi, vel communitatis statuta. Verùm si populus in duas diuideretur partes, tunc constitutio sanioris & potioris partis valet. Sanior autem, & potior pars illa dicitur, in qua dignitate, & scientia fuerint præstantiores, atq; notabiliores.

De consuetudinario iure Regnorum Sclauoniæ, & Transsyluaniæ peculiari.

TIT. III.

SCiendum itaq; est, quòd Nobiles Regnorum Sclauoniæ, & Transsyluaniæ pluribus in articulis peculiari consuetudine gaudent, & vtuntur, maximè verò in Homagiorum solutione. Quoniam Sclauonienses centum, Transsyluanienses autem sexaginta & sex Florenis eorum Homagia compensare solent. Et proinde responsiones quoque procuratorum in ipsorum medio terminis in octaualibus simili cum onere reuocantur. Dotalitia etiam vxorum quorumcunq; decedentium (demptis officio Baronatus fungentium vel functorum) in ipso Sclauoniæ Regno pari modo centum, Transsyluaniæ verò sexaginta & sex Florenis persoluuntur. Hoc tamen intellige, si bona, ac iura possessionaria maritorum defunctorum ad tot marcas se extendunt. Nam aliter, si minoris æstimationis bona ipsa fuerint, etiam ibi (prout in Hungaria) relictis eorum pro dote minus datur. Vxoribus autem Baronum, eo quo in Hungaria modo, fieri debet solutio Dotalitiorum. Causæ verò in vtroq; Regno ratione iurium possessionariorũ, vel aliorum specialium, arduorumq; negociorum, in octaualibus terminis motæ, post diffinitiuã sententiam, ad appellationem cuiuslibet partis semel in curiam Regiam, domini videlicet iudicis curiæ Regiæ in præsentiam, maturioris examinis & discussionis gratia, transmittuntur, & pro finali conclusione atq; executione earundem rursus ad priorem iudicem Banum scilicet, aut Waywodam remittuntur. Cæterũ Nobiles Transsyluanienses pro minoribus potentiarijs actibus in quinquaginta marcis totidẽ Florenos auri facientibus conuincuntur: Vicecomites autem, & iudices Nobiliũ in duplo condẽnantur. Homagium verò viuũ triginta & tribus Florenis apud eos cõpensatur. Item Dotalitiorũ solutio, quo ad duas partes paratis, & numeratis pecunijs, ad tertiã siquidem partẽ rebus mobilibus, atq; venalibus absolui consueuit. Itẽ violatio generalis dietæ, & conuentionis Nobilium Transsyluaniensium de Regio mandato, vel Domini Waywodæ Transsyluanĩ edicto celebrandæ centum, sedis verò iudiciariæ quinquaginta marcis totidem Florenos valentibus taxatur. ITEM in facto recuperationis damnorum, ac debitorum principalis nobilis, actor scilicet, vel in causam attractus, ad tres Florenos iurare permittitur. Cæteri tamen Nobiles eius coniuratores non plures quàm singuli singulum Florenum suo iuramento recuperandi habent facultatem. Et licet in processibus causarum prænarratarum quælibet marca Transsyluanorum more centum denarios valeat; Birsagia tamẽ, ac iuridica grauamina in processibus causarum octaualium accumulata, instar Nobilium Regni Hungariæ quadringentis denarijs (iuxta medum in fine primæ

partis

partis descriptum) absolui semper solet. ITEM causæ in sedibus iudiciarijs comitatuum coram vice comitibus parochialibus, ac iudicibus Nobilium, ratione rerum infra tres Florenos valentium motæ, in præsentiam Waywodalem, ad terminos octauales non transmittuntur. ITEM Homagium rusticorum Transsyluanorum integrum viginti quinque: medium verò (quod viuum Homagium vocitatur) duodecim Florenis, & quinquaginta denarijs: Mutillatio autem membrorum vt manuum, aurium, eruitioq; oculorum, & vulnus faciei, viginti: Excussio verò dentium sex Florenis æstimatur. ITEM si rusticus de loco delicti aufugere poterit, pœna violentiæ, & actus potentiarij per eum commissi atq; patrati, non læso, sed terrestri domino coloni cedit: læsus autem damni duntaxat vel suscepti vulneris compensam rehabebit. ITEM rustici propter pecudum, & pecorum de damnis illatis abactorum violentam emissionem, & ablationem, vel aliam quamlibet indebitam rerum arestationem, in æstimatione huiusmodi pecudum & pecorum, ac rerum arestatarum conuincuntur. Et in hac parte de Nobilibus quoq; idem iudicium obseruatur. ITEM in facto recuperationis damnorum, ac debitorum rusticus principalis actor videlicet, aut attractus vnum Florenum iuramento suo accipere permittitur: cæteri verò sequentes rustici, eius vtputa coniuratores tres personæ Florenum vnum, & non plures eorum iuramento recuperare possunt.

De Scitulis Transsyluanis, quos Siculos vocitamus. TIT. IIII.

SVNT prætereà Transsyluanis in partibus Scituli Nobiles Priuilegiati, ab Scythico populo, in primo eorum ingressu in Pannoniam propagati, quos nos, corrupto quodam vocabulo, Siculos appellamus, dissimili penitùs lege & consuetudine gaudentes; rerum bellicarum experitissimi, qui per tribus & generationes, atq; lineas generationum (antiquorum more) hæreditates, ac officia inter sese partiuntur, & diuidunt. Horum Homagia viginti & quinq; Florenis compensantur. Emenda verò linguæ ad duodecim Florenos & quinquaginta denarios, in eorum medio taxatur. Capitalis autem sententia contra Scitulum, coram eorum comite lata, ad viginti quatuor Marcas, totidem Florenos valentes, se extendit, hæreditatesq; conuictus, & sententiatus ipse non amittit, sed ad hæredes, fratresq; eius deriuantur. Caput etiam, demptis casibus notæ infidelitatis, & causis criminalibus, saluum præseruabit. In sede verò ipsorum iudiciaria quælibet marca quinquaginta denarijs deponi, & persolui consueuit. ITEM in quauis causa, statim post latam & pronunciatam sententiam, comes, & vicecomes eorum portionem suam iudiciariam (si etiam conuictus cum aduersa parte concordaret) exigendi habet authoritatem. ITEM causæ in facto hæreditatum, vltra valorem trium Florenorum inter eos suscitatæ (seruatis appellationibus solitis) in curiam Regiam pro euidentiori discussione transmitti solent. Reliqua autem iura horum Regnorum, atque Nobilium municipalia (quia in eorum duntaxat medio valent, & inter sese nota sunt) ampliori declaratione non egent.

Quid sit Homagium, & quot modis intelligatur. TIT. V.

SED quia de Homagio, ac marcis Homagialibus mentio sæpenumerò præhabita est, ideò sciendum breuiter, quòd Homagium dupliciter accipitur. VNO modo secundum leges, quasi hominis ligium seu ligamen. Et est fidelitas præstita superiori per inferiorem. Vel est fidelitas, quæ debetur soli Principi, nullius alterius fidelitate salua. ALIO modo sumitur Homagium, secundum communem vsum, & tunc est mulcta, vel æstimatio homicidarum, quæ talis est, vt homicidæ redimant se ab his, quibus competit, iuxta æstimationem capitum suorum, vltra alias pœnas pro actibus potentiarijs penes homicidium forsitan patratis, debitas & infligi solitas. Nonnulli tamen dicunt Homagium precium esse hominis perempti, licet absurdum sit ita dicere. Nam mortuus nullo precio redimi, & à mortuis suscitari potest. Sed homicida nè talionem subeat, vt caput suum, & non illius, quem peremit, redimat, necesse est. Et hoc, si ...

nus iudiciarias, vel aduersæ partis euaserit. Nam si in persona sua detineri poterit, homicidiumq; deliberatè patratum fuerit, non homagium suum deponere, sed pœnam capitalem subire debet. Homagium itaq; secundo modo sumptum, capitis emendam, ac redemptionem nos communiter esse tenemus.

Qualiter causæ de sedibus iudiciariis comitum parochialium in curiam Regiam transmittantur, & de procuratorum in eisdem sedibus reuocatione.

TIT. VI.

QVia verò causæ in sedibus iudiciariis comitum, parochialium comitatuum huius Regni motæ, facta primum per eosdem comites, vicecomites, ac iudices Nobilium, iuxta responsiones partium, deliberatione iuridica & sententia lata (vt plurimum) in curiam Regiam, ad approbandam, vel reprobandam eiuscemodi ipsorum sententiam, ac iudiciariam deliberationem, de vetusta Regni nostri lege & consuetudine transmitti, & ibidem præhabita per iudices Regni ordinarios matura ipsarum causarum discussione, aut probatæ aut improbatæ, rursus in præsentiam prædictorum comitum parochialium, & iudicum Nobilium, pro executione & perfecta conclusione huiusmodi sententiæ ac iudiciariæ commissionis eorum crebrò remitti, & post ipsam remissionem partes conuictæ, & in causa succumbentes, à Principe nouum iudicium impetrare, & sæpenumero etiam virtute ipsius noui iudicij procuratores suos reuocare consueuerunt: VNDE sciendum, quòd post causæ de curia Regia remissionem, & iudicum ipsorum ordinariorum approbationem, vel reprobationem, si partem per conuictam & succumbentem nouum iudicium impetratur, aut procuratoris responsio reuocatur, qualecunq; iudicium posteà per comites, vice comites & iudices Nobilium celebretur, & qualiscunq; sententia feratur; de cætero tamen pro euidentiori eiusdem discussione, causa ipsa in curiam Regiam, etiam vigore huiusmodi noui iudicij, transmitti non debet. VERVM si altera pars succubuerit, ad cuius videlicet instantiam causa huiusmodi in dictam curiam Regiam transmissa, deductaq; nondum fuisset; illa pars causam eandem, pro saniori sui reuisione discussioneq;, in ipsam curiam Regiam deducendi habet authoritatem. IN sede autem iudiciaria comitum Parochialium, comitatuum Regni huius procuratoria reuocatio plerunque occurrit & contingit, vbi tribus duntaxat Florenis, in duabus iudicibus, hoc est comitibus, vel vice comitibus, & iudicibus Nobilium: in tertia verò partibus, litiganti illi, aduersus quem ipsa reuocatio fieri debebit persoluendis, etiam pòst latam ibidem sententiam, responsio cuiuslibet procuratoris coram eiusdem comitibus, aut vice comitibus, & iudicibus Nobilium, vel altero eorum retractatur, & reuocatur. Verùm, post factam in ipsa curia Regia eiusdem causæ ratificationem, & approbationem, ac in præsentiam eorundem comitum, vel vice comitum ac iudicum Nobilium remissionem onus reuocationis responsionis procuratoris (si quando fieri contigerit) propter huiusmodi approbationem per superiorem iudicem factam, duplicatur, & per sex Florenorum solutionem compensatur.

Quales causæ de curia Regia rursus: in præsentiam comitum Parochialium [illegible] remitti debeant. TIT. VII.

VTRVM autem causa in sedibus comitatuum suborta, & in curiam Regiam transmissa (facta ibidem & habita approbatione, & ratificatione sententiæ, ac iudiciariæ deliberationis comitum, vel vice comitum Parochialium, & iudicum Nobilium comitatuum) de ipsa eadem curia Regia, per iudices ordinarios ad executionem submittatur, vel in præsentiam rursus eorundem comitum &c. remittenda censeatur, variorum varia est opinio. VERVM tamen sciendum pariter, & tenendum est, quòd illæ causæ, quarum in processu iuridica grauamina, seu onera iudicialia solui deponique debent, sicuti sunt omnes minores actus potentiarij, & sententiæ inde ferendæ, violationes sedis iudiciariæ, emendæ linguæ, & huiusmodi, ex quibus vtputa etiam iudices portiones habere solent: rursus & iterum in præsentiam illorum iudicum, de quorum conspectu

ſpectu fuerunt per appellationem in curiam Regiam tranſmiſſæ, atq; deductæ, remitti debent. Nam alioquin grande præiudicium eiuſdem prioribus iudicibus inferri dignoſceretur, vbi per huiuſmodi appellationem portio eorum, & pars iudiciaria in alterius poteſtatem, ac iuriſditionem conuerteretur. ALIÆ tamen cauſæ, quæ onerum vel Birſagiorum ſolutionem non important, ſed magis executionem debitam expoſtulant, prout Dotum, & rerum Paraffernalium, ac iurium Impignoratitiorum cauſæ, & aliæ ſimiles de ipſa curia Regia ad executionem commodè tranſmitti, effectuiq; mancipari poſſunt. Secus eſt de cauſis in Curia Regia, coram iudicibus eiuſdem ordinarijs motis. Nam ibi cauſæ cum omni plenitudine iuridicorum grauaminum, qualitercunq; ſubſecutorum & ſubſequendorum, de præſentia vnius iudicis in alterius præſentiam tranſmittuntur. CAVSÆ verò in facto Dotum, ac rerum Paraffernalium, necnon iurium Impignoratitiorum motæ, vel mouendæ, quæ vltra valorem, ſeu æſtimationem centum florenorum ſeſe extendere dignoſcuntur: in ſedibus iudiciarijs comitatuum, vel comitum parochialium tractari, & adiudicari non poſſunt.

De liberis ciuitatibus & earum conditionibus in generali. TIT. VIII.

QVia de liberis quoq; ciuitatibus paucis tractandum occurrit; idcircò ſciendum, quòd ciuitas dicitur, quaſi ciuium vnitas, eò quòd ibi populorum pluralitas ſit conuocata. Eſt autem ciuitas domorum, & vicorum pluralitas, mœnijs & præſidijs circumcincta neceſſarijs, ad benè honeſteq; viuendum priuilegiata. Sed quoniam hæc ciuium pluralitas vnam communitatem cauſat atq; repræſentat, & huiuſmodi collectiua communitas, ſicuti locorum ſitu, ita etiam priuilegiorum, & conſuetudinum diuerſitate inter ſe differt, & variatur: Ciuitatum itaque liberarum aliæ ſubſunt iuriſditioni perſonalis præſentiæ Regiæ maieſtatis, vt alba regalis, Strigonium & Lewchouia, aliæ verò, ex antiqua Regni conſuetudine, iuriſditioni magiſtri: Thauernicorum Regalium, ſicuti Budæ, Peſth, Caſſouia, Poſonium, Thyrnauia, Sopronium, Barthwa, & Eperyes.

Quòd ciues liberarum ciuitatum in eorum Homagijs Nobilibus æquiparantur. TIT. IX.

QVarum quidem ciuitatum ciues, & inhabitatores in eorum Homagijs Nobilibus Regni huius æquiparantur; in alijs tamen libertatibus Nobilibus inæquales habentur, & eorum priuilegijs non vtuntur. Nam & teſtimonia ipſorum ciuium, extra eorum ciuitates, & territoria, penes nobiles non acceptantur, neq; pro damnorum, aut debitorum recuperatione, extra ciuitatem ſingillatim, vltra vnum florenum, iurare permittuntur.

Qualiter cauſæ ciuium, liberarum ciuitatum in præſentia magiſtri Thauernicorum Regalium tranſmittantur. TIT. X.

HArum autem ciuitatum quædam magiſtros ciuium; quædam verò iudices & iuratos ciues, atq; conſules habent; quorum iudicio vniuerſæ cauſæ inter incolas, & inhabitatores earundem ciuitatum, ſed & aliorum exterorum hominum lites, contra quoſpiam forſitan illorum motæ, decernuntur, dirimuntur & terminantur: deinde verò ad partis ſuper eorum iudicio non contentæ, prouocationem in ſedem iudiciariam magiſtri Thauernicorum Regalium appellationis via tranſmittuntur. Demùm autem parte aliqua non contenta, ad examen perſonalis præſentiæ Regiæ maieſtatis deducuntur, vbi ſolummodò ſententiæ ciuitatum, & magiſtri Thauernicorum Regalium reuidebuntur: Vtrùm videlicet iuſtè vel iniuſtè, debitè vel indebitè ſententiæ fuerint pronunciatæ? iuſtas approbando, indebitè verò latas emendando, vel per totum inualidãdo, cunctis partium exceptionibus ex nouo pro tunc proponendis per omnia poſtergatis. Niſi fortè talia dicerentur, & proponerentur, quæ meritò, & de neceſſitate ad cauſarum vel ſententiarum informationem, ac clariorem declarationem, & intelligentiam conferent. Nam in tali caſu quælibet partium audienda erit.

Quomodo nouum iudicium in causis ciuium liberarum ciuitatum impetrandum sit. TIT. XI.

ITEM si contingat causam ab examine, & iudicio personalis præsentiæ Regiæ maiestatis (ratione fortè incidentium vel dependentium particularum pro eius maturiori reuisione) ad priorem iudicem remitti: tunc si qua partium super noua huiusmodi reuisione, vel discussione non contentabitur, vlterius ipsa causa in præsentiam magistri Thauernicorum Regalium non erit transmittenda; sed directè in conspectu solius personalis præsentiæ Regiæ maiestatis, qui videlicet illam remiserat, erit deducenda. VERVM si post obtentam etiam secundam, vel tertiam sententiam, altera partium noluerit contentari: poterit causam suam, vel pendente adhuc lite post secundam sententiam, coram personali præsentia maiestatis Regiæ latam, aut etiam post tertiam, coram ea pronunciatam, per formam & gratiam, nouumq; iudicium resuscitare; sed coram eo iudice, quo causa huiusmodi primitùs mota fuisse dignoscitur. Et, si contra partem prius conuictam & appellantem, nouum iudicium impetrantem sententiatum fuerit: mox, & de facto huiusmodi parti sententiatæ, vigore dicti noui iudicij, silentium perpetuum imponendum erit: nec amplius causa illa in superiorem sedem transmitti debebit. Si tamen altera pars, prius videlicet vincens, & triumphans, succubuerit: tunc illa, quoque ad instar alterius partis, nouum iudicium pro se impetrandi, & in eadem pari modo procedendi potestatem habebit. Attamen, si contra ipsam partem sententia lata fuerit, siue per modum approbationis, & ratificationis, siue emendationis, vel inualidationis, vlterior processus non dabitur: sed perpetuò silentio causa ipsa, ex parte quoque illius partis terminabitur, & de cætero neutra partium aut nouum Iudicium impetrare, aut vlterius causam ipsam appellare poterit. Quoniam vnaquæque partium semel nouum iudicium impetrauit, & in eadem causa secundariò impetrare nequibit. Appellationes verò in quibus causis post earum decisionem, iuxta contenta Priuilegiorum suorum, ad sedem Magistri Thauernicorum Regalium, & in conspectum personalis præsentiæ maiestatis Regiæ fieri semper possunt: nam aliter denegata appellandi facultate, pauperes aduersus potentes fauore, vel dono destructi, iustis in eorum iuribus sæpenumero periclitarentur. Secus est de causis criminalibus, quæ ad pœnam capitum & mortis damnationem tendunt. Nam in illis locum appellatio non habet, nisi fortè innocentem omnino temerario iudicio morti tradere conarentur. In quo casu possunt illicò innocentis ipsius fratres, aut affines ad Regiam maiestatem solam confugere, pariter & in causam ipsam prouocare. Item si in processu causarum eiuscemodi ciuilium ante, aut post remissionem earundem, verba, ac responsiones procuratoris necessarium fuerit reuocare: tunc mos, & consuetudo sedis iudiciariæ illius iudicis, coram quo responsio facta fuit, & etiam reuocari debet, obseruanda censetur.

De Testimonio extraneo inter ciues non acceptando. TIT. XII.

ITem in causis pro rebus hæreditarijs, & immobilibus coram iudicibus, & iuratis ciuibus prætactarum ciuitatum motis, & vertentibus; nullus in testimonium coram ipsis acceptatur extraneus. Verùm pro debitis, & alijs quibuscunq; factis, ac negocijs, extra territorium eorum gestis, & habitis, quilibet hominum (dummodò bonæ famæ, & honestæ conditionis existat) ad testificandum coram eis admitti solet.

De Fassionibus coram iudice, & iuratis ciuibus fiendis. TIT. XIII.

ITem Fassio coram iudice, aut duobus iuratis ciuibus ratione, & prætextu quarumcunq; rerum, siue mobilium, siue immobilium, in eorum medio vel territorio existentium & adiacentium facta: semper rata permanet, nec valet alia Fassio inter ipsos ciues, super huiusmodi rebus coram alijs iudicibus Regni, vel in locis testimonialibus iure perennali facta.

Quomodo Dominium hæreditatum inter ciues ingrediendum sit. TIT. XIIII.

ITem si coram prędictis iudice, ac iuratis ciuibus Fassio ratione rerum immobilium, seu hæreditatum, puta domorum, allodiorum, hortorum, piscinarum, aut vinearum facta fuerit: tunc requiritur, vt per emptorem eiusmodi rerum (vbi dominium illorum intrare, & pro se vendicare voluerit) fiat apprehensio, siue ingressio earundem coram duobus iuratis ciuibus, ad id deputatis. Et si contradictor quispiam apparuerit, ac velamine contradictionis obuiauerit; infra quindecim dies rationem contradictionis suæ, in præsentia ipsorum iudicis, & iuratorum ciuium ipse contradictor assignare tenetur. Si verò contradictor non apparuerit, tunc ille, cui venditio, & Fassio facta fuit, dominiũ ipsarum rerum & hæreditatum ingredi securè poterit. Et si quispiam hominum aliquid iuris ad illas habere se posteà sperauerit: tandem infra anni reuolutionem integram, & diem vnam, si voluerit, palàm, vel occultè contradicere valebit: nam aliter iuris sui virtus extincta manebit. Palàm igitur contradixisse videbitur, si possessorem rerum & hæreditatum ipsarum in causam propterea conuenerit, & infra dictam reuolutionem annualem, processus, & exordium causæ sui iudicis in conspectu inchoabitur. Occultè autem sic contradicet, quòd coram iudices, vel iuratis ciuibus prohibitiones legitimas & consuetas, infra diem & annum super hæreditatibus ipsis faciat, & ad ciuitatis librum annotari committat, ne præscriptio per negligentiam inhibitionis interueniat.

De legitima præscriptione inter ciues obseruari solita. TIT. XV.

CIuitatenses enim, licet super rebus alienatis duodecim annorum curriculis præscribi, & præscribere debeant: modo tamen quodam abusiuo, & villanorum more, solummodò per integri spacium anni, & diem vnum, modernis temporibus præscribere consueuerunt. VBI autem actor, siue contradictor ille suum aduersarium, hæreditatum scilicet, vel rerum ipsarum possessorem, facta pręmissa prohibitione, per anni spacium in litem attrahere neglexerit: tunc à die ipsius prohibitionis inclusiue computando, rursum quolibet anno infra alterius anni curriculum, & diem prædictam inhibitiones (modo antelato) faciat, vt dum opus erit, & poterit, litem super ea re suscitare valeat. SI verò iudex odio forsitan, vel rancore præconcepto, aut alia quauis ex causa factam, coram eo, vel iuratis ciuibus huiusmodi prohibitionem in Prothocolum, seu librum ciuitatis annotare, aut literas prohibitorias dare recusaret; tunc poterit contra eum coram iudicibus Regni ordinarijs, vel in locis testimonialibus liberè protestari, dummodò ipsa protestatio (vbi necesse fuerit) valeat euidenter comprobari.

Quomodo hæreditas cum pertinentiis inter ciues apprehendi debeat. TIT. XVI.

ITEM si quispiam rem immobilem, & hæreditatem, cum suis pertinentijs in medio ciuium ipsarum ciuitatum emerit: tunc sufficit rem illam corporalem solam apprehendere, & pro se statuere: nam ea apprehensa, etiam illius pertinentiæ apprehensæ intelliguntur. Appellatione verò pertinentiarum comprehenduntur omnia, quæ ad rem & hæreditatem huiusmodi corporalem, de iure vel consuetudine ciuitatis spectare dignoscuntur. Nisi fortè per venditionem & emptionem ipsam aliquid de pertinentijs specificè fuerit exemptum, pariter & retentum.

De debitis ciuium, vbi omnis probatio defecerit. TIT. XVII.

ITEM si quispiam ciuium, occasione debitorum per aliquem tractus in litem fuerit, & nulla probatio contra eum per actorem produci poterit, tunc ciuis ille iuramento solius personæ suæ se expurgabit, vetusta consuetudine ciuitatum liberarum requirente.

De ciuibus in terris aliorum hæreditates habentibus. TIT. XVIII.

ITEM ciues tàm prædictarum, quàm etiam aliarum quarumlibet ciuitatum, in terris & territorijs aliorum hęreditates habentes: ratione prouentuũ dominis terrestribus de eius-

de eiuscemodi hæreditatibus prouenientium (inuitis & non consentientibus eisdem) liberari, & à solutione prouentuum eximi non possunt; quin potius occasione ipsarum hæreditatum ibidem coram domino terrestri, cuilibet querulanti, atq; causanti iuri parere tenentur. Et si quid in facie hæreditatum, vel territorio, vbi hæreditates adiacent, excesserint, etiam ratione talis excessus, ibidem iuri pariter stare compelluntur.

Quomodo ciuitates ratione iurium possessionariorum iuri stare teneantur.

TIT. XIX.

ITEM quòd omnes liberæ, & aliæ quælibet ciuitates iura possessionaria, quocunque titulo gubernantes, ratione huiusmodi iurium possessionariorũ iudicio, & iudicatui iudicum ordinariorum Regni, Nobilium ad instar, semper obtemperare tenentur. ETSI de huiusmodi iuribus eorum possessionarijs damna, nocumenta, & aliorum malorum genera violenter Nobilibus, vel eorum subditis inferuntur: tunc ratione talium malorum, & actuum potentiariorum iudex, & iurati ciues, vnà cum communitate poterunt semper partem per læsam, & damnificatam in curiam Regiam euocari: vel si pars ipsa ita voluerit, in sedem iudiciariam illius comitatus, vbi bona illa situata sunt & adiacent, citari & in litem conueniri. QVALITER autem in huiusmodi causis procedendum, qualisúe sententia proferenda sit, in generali decreto nostro clarè continetur: cuius rei notitia, vt hoc quoq; in loco pateat, articulum super eadem re editum verbotenus adieci, qui sic incipit: ITEM quòd liberæ ciuitates, videlicet Buda, Pesth, Cassouia, Poson, Sopron, Barthwa, Eperyes, Thyrnauia, necnon Lewchouia, Monsgraciæ, & omnes aliæ liberæ ciuitates, earundemq; incolæ Nobilibus, & possessionatis hominibus iniurias aliquas seu damna inferentes, si talis ciuitas seu incola, & ciuis iniuriam & damna inferens, habuerit possessiones, & iura possessionaria in aliquo comitatu, & ex illis bonis Nobilem læserit, seu damnificauerit, si videlicet tales læsiones, seu damnificationes factum minoris potentiæ tangere dignoscuntur; teneatur propterea in illo comitatu, vbi illa bona habet, coram comite, iuri stare. Si verò talis ciuitas, seu ciuis nulla iura possessionaria in aliquo comitatu habuerit, & Nobilis, vel aliquis homo possessionatus contra priuatam personam, vel certos tantummodò, & non cum tota communitate, seu ciuitate causam, seu lites habuerit; ex tunc talis Nobilis, & possessionatus homo teneatur causam suam coram iudice illius ciuitatis agitare & prosequi. Si autem talis Nobilis & possessionatus homo contra totam ciuitatem, vel econtra ciuitas ipsa contra Nobiles, & alios possessionatos homines causam aliquam, ratione actuum potentiariorum maiorum, vel iuris possessionarij mouere prætenderet; ex tunc talis causa coram personali præsentia Regiæ maiestatis, habita superinde legitima euocatione, moueatur, & ordine iuris terminetur. Et si aliqua partium in huiusmodi causa contra sese in processu iuris coram ipsa personali præsentia quouis modo succubuerit, si talis causa factum iuris possessionarij tangere dignoscitur, ex tunc talis pars non in maiori onere, quàm solummodò in ducentis florenis auri conuincatur. Si autem huiusmodi causa factum inuasionis domorum Nobilium, necnon detentionis, verberationis, vulnerationis, ac interemptionis Nobilium concernere agnita fuerit: ex tunc patratores huiusmodi actuum potentiariorum sententia capitali, ac amissione cunctorum bonorum suorum mobilium & imobilium condemnentur, prout hactenus fuit obseruatum. Casu autem, quo aliquis ciuis sub aliquo domino, seu Nobili in hoc Regno vineas, vel aliquas alias hæreditates habuerit, & quidpiam in territorio huiusmodi deliquerit, aut aliquem damnificauerit; in tali casu idem ciuis tenetur coram domino illo terrestri, sub quo hæreditates habet, iuri stare.

Qualiter ciues publicos malefactores punire possint TIT. XX.

ITEM fures, latrones, homicidas, incendiarios, & alios eiuscemodi publicos malefactores, iuxta eorum demerita, seruatis de iure in hac parte seruandis, castigáre, punireque possunt; mutilare verò neminem: Nobiles autem, extra delicti locum nec captiua-

captiuare, nec ratione suspicionis ad torturam ponere permittuntur. Si igitur ciuitas aliqua, tanquam communitas, Nobilem quempiam, absq; iusta causa morti tradiderit; tunc non omnes ciues singillatim, sed iudex duntaxat, & iurati ciues capitali propterea sententia sunt feriendi, qui & cuncta bona, ac hæreditates eorum ad proprias portiones ipsorum cedentes, & prouenientia amittunt; quarum duæ partes Regiæ maiestati, veluti domino eorum terrestri, & tertia pars aduersario dari, & assignari debet, reliquas verò omnes immunitates, leges, libertates, & consuetudines ciuitates ipsæ in priuilegijs eorum habent conscriptas, extra quarum continentias, & extra territoria ipsarum in omnibus rebus, & factis Regni huius Hungariæ legibus, & consuetudinibus subiiciuntur.

De homicidio per quempiam in defensione sui patrato. TIT. XXI.

QVoniam de homicidio in hac parte sermo incidit, plura autem videmus homicidia, sine debitæ vltionis pœna, præteriri, quia multi allegant illa in eorum defensione patrasse; de modo igitur defensionis, & offensionis personarum breuiter aliquid annotandum congruit. VBI sciendum, quòd hæc allegatio, quia in sui defensione quis homicidium commisit, atque perpetrauit, non simpliciter est admittenda; sed debet probari quòd fuerit per alium armata manu hostiliter aggressus, & per hoc in vitæ suæ periculo constitutus. Nam qui gladio euaginato alterum aggreditur, statim præsumitur, quòd aut necem illi inferre, aut lethalia vulnera infligere machinatur. CERTVM est autem, quòd non solum pro interemptione, sed etiam pro sola verberatione, vel vulneratione Nobilium capitalis sententia fertur, atq; decernitur. Siue igitur aggressor ille occidat, siue vulneret, neutrum tamen illorum pati, & tolerare aggressus ipse tenetur. Et hinc est, quòd si quis rationabili & iusta sui in defensione suum aduersarium, qui hostili more, nudo cum ense ipsum aggressus erat, occiderit, & Homagium, & sanguinis effusio talis occisi & interempti ritè peribit, & nunquam recuperari valebit. SECVS tamen est in foro conscientiæ. Quia si aggressus, cum honore & saluatione personæ suæ, aggressorem euadere poterit; tunc euadere, & minus malum, nè maius sequatur, euitare tenetur. CIRCA Præmissa autem aduertendum est, quia ille, qui occidit alium, aut nondū fuit percussus ab aggressore, aut iā de facto fuit percussus ab aggressore, aut iam de facto fuit verberatus: Si primum, quòd scilicet nondum erat percussus, fuit tamen in actu, & puncto percutiendi; tunc quicquid aggressus fecerit, indubiè sui pro defensione facere, vel fecisse videtur. Si autem fuit iam percussus, & cessauit actus percussionis per aliquam moram, tunc non est sibi licitum repercutere post moram, quia hoc modo non defensio, sed vindicta potius illa repercussio censetur, atque iudicatur. Nisi fortè percussus faceret, vt euaderet alias percussiones, quas aggressor de nouo facere, & continuare prætendebat. Et sic differentia est inter defensam, & vindictam, quia defensa fit in continenti, vindicta autem post moram infertur. SI AVTEM non apparet ex testimonio, vel aliunde quæ percussio præcesserit aliam; tunc culpa in illum redundabit, qui alterum ad contentionem, & percussionem prouocauit.

Defensa quot modis, & qualiter intelligatur. TIT. XXII.

SCiendum vlteriùs, quod defensa dupliciter potest intelligi. PRIMO pro corporis, & personæ tutela. SECVNDO verò pro rerum immobilium, seu hæreditatum conseruatione. Quantum, igitur, ad corporis, & personæ tutelam, debet fieri & admitti defensa in continenti, & antè consūmatam iniuriam, vel in eadē pugna, & contentione, flagrantē adhuc primo crimine, antequā scilicet aggressor vel primus, percussor de loco recedat: nam si posteà fieret, non defensa (prout prænarratum est) sed vindicta diceretur. QVANTVM verò pro rerum im̄obilium, & iurium possessionariorum conseruatione spoliatus Nobilis, vel alter quilibet possessionatus homo, pro iurium suorū defensione, & occupatoris, ac spoliatoris de illis eiectione (sicuti & in prima parte tactū est) anī vnius integri reuolutionē de vetusta consuetudine Regni huius præfixā, & deputatā habet: in qua

qua ab occupatore,& violento spoliatore vtcunq; poterit, se defendendi; & ipsum occupatorem etiam cum notabili incommodo eiusdem,de iuribus, & hæreditatibus suis eiiciendi plenariam habet potestatem. Et in hac parte spoliatoris, ac occupatoris defensio qualiscunque fiat, ipsum non excusabit. ET inde est, quòd si pro rerum, & bonorum conseruatione cuilibet se defendere conuenit; multò magis, & fortiùs pro corporis,& personæ tutela (vbi periculum imminet) se tueri licet. ATTAMEN secundum Deum,& conscientiæ forum,omnis defensio cum moderamine inculpatæ tutelæ fieri debet. Quæ quidem inculpata tutela dicitur fieri, quando quis aliter se, sine periculo rerum,& personæ suæ,defensare nequit, nisi ille,qui eum aggreditur,aut succidatur, aut vulneribus afficiatur.

Vtrùm propter comminationem factam, liceat aliquem offendere.

TIT. XXIII.

SED quæritur: Si quispiam comminatus est alteri mortem inferre, vtrùm alter ille possit eum offendere? DICENDVM, quòd licet de Regni nostri lege, & approbata consuetudine,propter minas,& comminationes non sit licitum cuipiam, alterum offendere (præter combustionis, & incinerationis articulum,atque casum, in quo quilibet ciuitatem,aut villam,vel alterius domum succendere, ignisq; voragine conflagrare minatus,morte damnari solet) de lege tamen communi,si homo ille, qui minatus est alteri mortem,solitus est minas suas executioni demandare,præsertim si fuerit potens, & aliâs consuetus percutere (quia verisimiliter hoc idem præsumitur etiam de isto) mortis euitandi gratia admittitur defensa,pariter,& offensa. Verùm si non fuit solitus aliâs percutere, nec minas suas executioni demandare; tunc verbis quidem resistere,& ei contradicere permittitur: sed non ferro vel gladio: nisi fortè ille expectaret socios,& mora periculum esset allatura. Melius tamen & salubrius est, in hoc casu illum euitare, & ab eo in alium locum declinare.

An alius alium adiuuare possit. TIT. XXIV.

ADhuc quæritur. An alius alium possit adiuuare? DICENDVM quòd sic. Nam si pro tutela rerum, & hæreditatum mearum possum amicos & fratres conuocare, longè fortiùs pro corporis,& personæ meæ defensione. Vnde quilibet etiam extraneus, dum in adiutorium acclamatur, poterit illum, quem in periculo vitæ constitutum viderit, semper adiuuare. ATTAMEN latronem, & alium publicum malefactorem non tenetur, neque debet alterius de manibus ad huiusmodi malefactoris clamorem eliberare.

De villanorum, quos Iobagiones nuncupamus, conditionibus, & legibus.

TIT. XXV.

CÆterùm, habita iurium ciuitatum liberarum, ac defensionis & offensionis declaratione,iam de villanis (quos Iobagiones nuncupamus)tractandum est. Quorum multiplex est conditio. Nam alij sunt Hungari, alij Saxones, & Germani, alij verò Bohœmi, & Sclaui, Christianæ fidei professores. Prætereà quidam sunt Valachi & Rutheni: quidam autem Rasciani,siue Seruiani,& Bulgari,Græcorum sequentes errores. Sunt insuper Philistæi,& Comani,in terris Regalibus residentes, & habitantes,Christianam pariter religionem profitentes. Ruthenorum verò, & Bulgarorum alij nostræ fidei,alij autem Græcorum errori sunt adhærentes. Et quamuis omnes istæ nationes (demptis Philisthæis, Comanis, Tuthenis, & Bulgaris Regalibus) hac libertatis prærogatiua hactenus gauisi fuerint,vt dum, & quandocunq; voluissent, de loco residentiæ ipsorum ad alia loca, quæ maluissent, iusto terragio deposito, debitisq; eorum persolutis,liberam sese moraturos conferendi habuissent facultatem,huiusmodi tamen ipsorum libertatem superiore hac æstate, propter seditionem,& tumultuariam eorum aduersus vniuersam nobilitatem,sub nomine Cruciatæ, ductu cuiusdam sceleratissimi latronis,

tronis, Georgij Zekel appellati insurrectionem, ex eoq; notam perpetuæ infidelitatis eorum incursionem penitus amiserunt, dominisq; ipsorum terrestribus mera, & perpetua iam rusticitate subiecti sunt; qui secundum legem, & consuetudinem huius Regni dudum approbatam, ratione quorumcunq; negociorum (exceptis rebus forum Ecclesiasticum manifestè concernentibus) nec in præsentiam iudicum ordinariorum Regni, nec vicariorum Ecclesiarum, vel aliorum iudicum spiritualium, sed neque comitum parochialium aliquorum comitatuum simpliciter, & directè citari possunt; sed eorum ex parte cuilibet querulanti, atq; causanti domini ipsorum terrestres, atq; temporales, siue sint sæculares siue spirituales, iudicium, & iustitiam primum impendere tenentur. Et tandem super huiusmodi iudicio, si partium ipsarum altera contentari noluerit, causam ipsam in præsentiam iudicis sui superioris, ad quem scilicet cognitio eiusdem causæ spectabit, euidentioris & maturioris discussionis, & reuisionis gratia, deducere poterit. Ita videlicet, quòd si causa ex eius serie forum ecclesiasticum concernere videbitur, in ordinarij sui diocœsam eiusq; vicarij: si autem ad sæculare iudicium attinere dignoscetur, in comitis parochialis ac iudicum Nobilium præsentiam transmittenda erit. Et huiusmodi iudicij ac iustitiæ impensio siue causa in curia Regia per Euocationem, siue coram comitibus parochialibus vel Ecclesiarum vicarijs per citationem mota, & suscitata existat, dum in præsentiam domini sui terrestris remittitur, semper coram vno vel duobus iudicibus Nobilium fieri, celebrariq;, & administrari debet.

De modo, & ordine impensionis iudicij ex parte Iobagionum fiendæ.

TIT. XXVI.

INprimis igitur de modo, & ordine impensionis eiuscemodi iudiciorum dicendum est. VBI quæritur: Vtrùm dominus terrestris, siue temporalis per querulantem simpliciter requisitus, teneatur ex parte Iobagionum suorum de facto iudicium, & iustitiam impendere? & si impendere recusauerit, an propterea onus aliquod iuridicorum grauaminum incurrat? Et an possit postea (citatione contra ipsum super ea re facta, vt Iobagiones suos coram comite & iudicibus Nobilium statuat) ex parte eorundem Iobagionum suorum iudicii impensionem promittere, vel solus comes parochialis cum iudicibus Nobilium ex parte illorum, iudicium iam impendere teneatur? DICENDVM, quòd licet diuino, & humano quoq; iure, ac communi de lege quilibet dominus terrestris, ex parte quorumlibet Iobagionum, & rusticorum, ac etiam familiarium suorum ignobilium, cuilibet querulanti & læso, aut damnificato homini ad simplicem duntaxat requisitionem, & quærimoniam mox iudicium & iustitiam facere, ac administrare teneatur: antequàm tamen iuridicè, hoc est, per Euocationem, vel citationem ad huiusmodi iudicij & iustitiæ impensionem requisitus, & admonitus non fuerit (si etiam facere & impendere neglexerit) nulli propterea pœnæ subiacebit, eò quòd pœna ob contemptum, & transgressionem iudiciariæ commissionis in causarum processibus subsequi & imponi consueuit. Non igitur comes parochialis cum iudicibus Nobilium, sed per seipsum etiam ex post iudicium illud administrare tenetur. VNDE sciendum est, quòd si quispiam Nobilis, aut possessionatus homo (siue spiritualis, siue sæcularis persona existat) in curiam Regiam euocatus, vel in sedem iudiciariam comitis parochialis citatus ita fuerit, vt & per seipsum comparere, & Iobagiones quoq; aut familiares suos ignobiles sistere, ac iuri statuere teneatur; tunc, si talis Nobilis, aut possessionatus homo non venerit, solus ipse in persona sua propria, in tribus marcis grauis ponderis, Iobagiones verò vel familiares sui ignobiles, quotquot fuerint, nominatim statuere commissi, per singula capita in singulis marcis, hoc est quælibet persona statui commissa, in vna marca grauis similiter ponderis conuinci & aggrauari, & insuper in actione, acquisitioneque actoris condemnari solet, atque debet. Sic videlicet, quòd si causa ratione facti maioris potentiæ in curia Regia mota fuisse dinoscitur, tàm Nobilis, vel possessionatus homo, quàm etiam sui Iobagiones, aut familiares i-

nominati, & per expressum statui commissi, in amissione capitum, & bonorum suorum quorumlibet mobilium scilicet, & immobilium, ad portionem ipsorum cedentium, condemnantur. Vbi verò causa, prætextu negociorum factum minoris potentiæ tangentium, etiam in sede iudiciaria comitatuum suscitata fuerit, tunc Nobilis in centum florenis, partim iudici, & partim actori soluendis, Iobagiones autem, & familiares sui singillatim in eorum Homagijs, quadraginta florenos facientibus, actori solummodò cedentibus, aggrauantur. Nam in sedibus iudiciarijs comitatuum ratione violentiarum, & actuum potentiariorum pœna, vltra centum florenos, decerni non potest. VERVM si venerit, & responsione facta, ex parte huiusmodi Iobagionum, ac familiarium suorum ignobilium super obiectis & actionibus actoris iudicium & iustitiam impendere promiserit: tunc in facie illius possessionis, vbi tales rustici, vel ignobiles famuli resident, in termino per iudicem suum ordinarium ad id præfigendo, coram vno (vt prætactum est) aut duobus iudicibus Nobilium ipsius comitatus, in quo possessio talis adiacet, eiuscemodi iudicij, & iustitiæ impensionem per se, vel officialem, aut villicum suum facere, & peragere tenetur. Si autem in termino per iudicem ad id deputato, iudicium, & iustitiam huiusmodi facere, & impendere renuerit, & neglexerit; tunc idem Nobilis, aut alter quilibet possessionatus homo, pro non impensione ipsius iudicij, ac mandati iudicis refutatione, prætextu singulorum Iobagionum, vel famulorum ignobilium, (quorum ex parte iudicium & iustitiam administrare ac impendere tenebatur) in singulis tribus marcis, in duabus semper iudici: in tertia verò partibus actori persoluendis condemnatur, & cum alijs singulis tribus marcis ad impensionem eiusdem iudicij, & iustitiæ, in termino iterum ad id per iudicem præfigendo, cogetur, & compelli debet. VBI verò secundariò quoque ab ipsa iudicij, & iustitiæ impensione se retraxerit, & illud administrare subticuerit atque neglexerit; tunc in Homagijs singulorum de facto condemnabitur, & super eisdem Homagijs de bonis ac rebus talis Nobilis, vel alterius possessionati hominis mobilibus, si reperiri poterunt: aliter autem de iuribus suis possessionarijs actori satisfactionem iudex impendere tenetur. ET HOC super Homagijs verum esse accipe, si actus violenti, quorum prætextu causa ipsa mota fuit, factum minoris potentiæ repræsentabunt. Nam si capitalem sententiam tangunt, tunc non in Homagijs, sed in amissione capitum, & omnium bonorum ipsorum omnes illi, ex parte quorum iudicium celebrari debebat, condemnantur, & cuncta eorum bona, mobilia videlicet, & immobilia iudici atq; aduersæ parti adiudicabuntur, & insuper vigore literarum Adiudicatoriarum, vbicunq; deprehendi poterunt, siue intra propriorum dominorum, siue aliorum territoriorum (vt condignam luant pœnam) cum literis Adiudicatorijs & sententionalibus per aduersarium, & actorem liberè captiuabuntur. ATTAMEN si iuxta domini terrestris promissionem, & iudicis commissionem in termino, & loco ad id deputatis, iudicij & iustitiæ huiusmodi impensio ritè peracta fuerit, & Iobagiones, vel familiares ignobiles in facto maioris potentiæ rei, & culpabiles reperti, ex coq; in sententijs capitalibus, atq; amissione cunctorum bonorum suorum mobilium, & immobilium condemnati, & aggrauati extiterint: tunc huiuscemodi bonorum duæ partes domino ipsi terrestri tanquam iudici, & tertia pars actori, aduersarioq; cedent in portiones: & præterea tenebitur dominus idem terrestris capita illorum conuictorum, & condemnatorum manibus aduersarij iure punienda tradere, & assignare. QVOD si facere dominus ipse terrestris nollet, aut non curaret quouis modo, tunc Homagia singulorum de rebus, & bonis suis proprijs deponere, persoluereq; tenebitur. ET hoc verum est, si in termino, quo iudicij, & iustitiæ impensionem facere promisit, eiuscemodi conuicti, & condemnati erga ipsum, & in potestate eiusdem fuerunt. NAM si tempore medio aliquis illorum Iobagionum vel familiarium ignobilium aufugeret, & manus, iurisdictionemq;, & potestatem domini sui euaderet quoquo modo; tunc idem dominus terrestris in nullo propterea onere grauari debebit. VERVM si quispiam illorum post promissionis, &

ante

ante impensionis iudicij diem, & terminum inuito domino suo terrestri palàm, vel occultè discederet & aufugeret; tunc vniuersas res, & quaslibet bona, mobilia videlicet & immobilia illius, in territorio ipsius domini sui existentia, & adiacentia idem dominus liberè pro se occupare poterit. Tamen de eisdem (si actus potentiarij maiores fuerint,) Homagium illius, decem scilicet marcas, quadraginta florenos auri facientes, primùm actori persoluere, & tertia quoque partem residuitatis bonorum suorum mobilium eiusdem aduersario dare tenebitur, duas partes eorundem bonorum mobilium pro se reseruando: & nihilominus hæreditates, & bona immobilia ipsius rustici, vel familiaris ignobilis æstimare, & tertiam partem æstimationis, atq; valoris earundem hæreditatum actori pariter assignare debebit. Reliquas duas partes pro se similiter auferendo & occupando. Et insuper aduersarius ipse vbicunque talem fugitiuum reperire poterit, liberam detinendi, &, iuxta sua demerita capitali sententia feriendi plenariam habebit authoritatem. SI autem actus violenti minores fuerint, tunc solummodò Homagium illius actori persoluere, & cum hoc super damnis per rusticum, vel famulum ignobilem illatis (si in actionis serie damna declarata fuerint) de bonis eiusdem rustici, vel familiaris aduersario satisfactionem impendere tenetur.

Qualiter Iobagionibus, & famulis ignobilibus iuramenta decernantur.

TIT. XXVII.

ITem si causa in facto statutionis Iobagionum, vel famulorum ignobilium in curia Regia per Euocationem, aut sede iudiciaria comitum parochialium per citationem mota, & in præsentiam sui domini terrestris (vt iudicium & iustitiam illorum ex parte querulanti, & aduersario impendat) per iudicem remissa fuerit, & actor tempore impensionis iudicij tres literas Inquisitorias contra reos exhibuerit, & illi actionem aduersus se propositam simpliciter negauerint; tunc cuilibet Iobagioni, vel famulo in causam attracto, & statui commisso iuramentum secundum Homagij sui exigentiam, quadragesimo se hominibus sibi similibus, hoc est rusticis, & ignobilibus, bonæ tamen famæ & honestæ conditionis personis, pro sui expurgatione imponendum erit. Nam quilibet rusticus, & impossessionatus homo cum suo iuramento vnum florenum, centum denarios valentem, & non plures accipere potest, & ex consequenti, ad maius sacramento suo nec expurgare, nec condemnare quenquam poterit. Secus est tamen in causis criminalibus, quando ad caput malefactoris cuiuspiam iuratur. Nam eo tunc, non Homagium, sed demeritum, & criminis pœna ponderatur. SI VERO binas literas Inquisitorias produxerit, tunc vigesimo se: si autem vnas exhibuerit, decimo se, sibi (vt præfertur) æqualibus rusticis sacramentum adiudicari, & imponi debet: & hoc contra Nobiles, & alios possessionatos homines. Nam si inter ignobiles, & rusticos iudicium administrabitur, tunc modus & ordo loci ac patriæ (vbi reus moram trahit) obseruatur. Literas autem Inquisitorias intellige semper illas, quæ ad literatorium mandatum Regium, vel literatoriam petitionem aliorum iudicum Regni ordinariorum in locis testimonialibus, aut coram eisdem iudicibus ordinarijs Regni in conuentionibus generalibus Dominorum, & Nobilium sunt confectæ. Nam Inquisitoriæ simplices, ad legitimam scilicet, & instantem petitionem cuiuscunq; litigantis in sedibus iudiciarijs comitum parochialium emanatæ, in parte solummodò, & non in pleno continent vigorem. ADVERtendum tamen est, quòd si præmisso tempore impensionis iudicij, in causam attracti actionem & acquisitionem actoris, & aduersarij contra eos propositam, negauerint, & testimonio vicinorum suorum, aut alio probabili documento sese immunes, & innocentes esse declarare voluerint, & actori huiusmodi testificationem acceptare noluerit, sed simpliciter, & de plano, iuxta exhibitarum literarum Inquisitoriarum vigores, iudicium, & iustitiam à iudice postulauerit; tunc in tali casu iuramentum illud, quod virtute ipsarum literarum Inquisitoriarum adiudicari ac imponi deberet, pro media parte defalcabitur & condescendet, prout ista consuetudo etiam in causis Nobilium obseruatur. Opinione tamen communi, atque vulgata, cum

quot personis Nobili, vel domino terrestri in curia Regia, vel sede comitum parochialium iudiciaria iuramentum decernitur; cum tot personis etiam Iobagionibus, vel famulis eius ignobilibus imponendum erit. Et si Nobilis, post communem inquisitionem, iuramentum præstiterit, etiam coloni, ac familiares sui absoluti manebunt: si vero succubuerit, illi quoq; condemnati intelliguntur.

Qualiter damna, & debita per rusticos, res ac hæreditates non habentes, recuperari debeant. TIT. XXVIII.

NEC hoc prætermittendum est, quòd si quispiam litigantium rusticum aliquem in Homagio suo, aut damnorum, vel debitorum solutione iuris ordine condemnauerit, & conuicerit, & conuictus ille nec res mobiles nec hæreditates habuerit, vt super ea re satisfacere possit: tunc tenetur dominus terrestris ipsum rusticum sic conuictum manibus aduersarij sui captum tradere & assignare, qui quidem aduersarius vel actor, infra quindecim dies (si interea cum eo conuictus ipse non concordauerit) poterit illum suis in carceribus detinere, nullum tamen detrimentum in corpore suo sub pœna Homagij eiusdem, ipsi inferre valeat, sed de pane, & aqua interim sibi prouidere debet. Qui si etiam interea temporis se de huiusmodi captiuitate eliberare non posset, tamen aduersarius rusticum ipsum in seruitutem adhuc redigere non poterit, sed accepta ab eo fidei cautione (quòd quicquid laborando, aut mendicando acquirere valebit, tertiam partem aduersario suo omni hebdomada, donec debitum suum suppleuerit, fideliter administrabit) liberum admittere tenetur. Qui si iuramentum præstare, & onus hoc subire, in seq; leuare recusaret, vel fortè accepta securitate, aduersarium suum defraudaret; tunc aduersarius ipse rusticum illum (vbicunque locorum poterit) rursus detinendi, ac incarcerandi, & in suam seruitutem redigendi, ad effectum vsque restitutionis eiuscemodi Homagij, aut damni, vel debiti plenariam habet facultatem, illeq; supplere tenebitur inuitus, quod noluit liber, & manu missus. ET IDEM est intelligendum etiam de causis inter Nobiles, prætextu debitorum, & damnorum motis, & subortis: vt scilicet Nobiles hæreditates, & res mobiles ad satisfaciendum, de debitis contractis & damnis per eum illatis, non habere compertus, etiam in persona sua detineatur, & ad satisfactionem, per iudicem, modò de rusticis immediatè prædeclarato, compellatur, prout in secunda quoq; parte, serie videlicet sententiarum paucis tetigi. DE crescentia autem duplici debitorum, si quando reus terminum solutionis per iudicem præfixum prætcrijsset (prout apud veteres obseruatum legimus) nostra hac tempestate non est quicquam iudicandum.

Quomodo res mobiles, & immobiles rusticorum inter filios, & filias diuidantur. TIT. XXIX.

ITEM si rusticus filium genuerit, filiam quoque nondum emaritatam habens, tunc vterque in rebus paternis, tàm mobilibus, quàm immobilibus æquali iure succedit. SI tamen de rebus mobilibus filia emaritata fuerit, tunc aduertendum est, quia illæ res aut auitæ, aut paternæ fuerunt. Si auitæ, fraus nulla in emaritatione sequi potest: quoniam filia æqualem portionem sortiri debet. Si autem res paternæ extiterint, tunc pater iuxta condecentiam status & honoris sui, poterit eam emaritare, & amplius portionem rebus de eisdem non habebit, sed mortuo patre, ad filium deuoluentur, & illo quoq; decedente, ad fratres, & consanguineos suos, ab eodem stipite deriuatos, condescendent. VERUM si pater de sua portione testamentum condere voluerit, id quidem facere poterit, absq; tamen fraude vxoris. Nam vxor in rebus per maritum suum, stante coniugio, conquisitis, semper particeps, & condiuisionalis efficietur: ita, quòd viro intestato decedente, ad eam vniuersa bona sua per ipsum, vt præfertur, conquisita, deuoluentur. VBI verò pater, mortua prima vxore sua, aliam duxerit consortem, tunc filius ex prima vxore natus, si cum patre suo, in rebus mobilibus, & immobilibus diuisus fuerit, secunda vxor eius de portione filij pro se nullam portionē habere permittitur,

& neq;

& neq; fratres sui ex ipsa secunda vxore patris generati, sese ad illam ingerere possunt: sed de eisdem filius ipse, prout voluerit, liberam disponendi habet facultatem.

Qualiter bona rustici intestati in dominum terrestrem deuoluantur. TIT. XXX.

ITem rusticus vnica, & singularis persona existens, nullumq; post se hæredem, & successorem legitimum relinquens, super rebus suis mobilibus liberè testari potest: hæreditates tamen, si auitæ fuerint, omnino in dominum terrestrem deuoluuntur: si verò per semetipsum extiterint acquisitæ, in duas diuidentur partes, quarum vna domino ipsi terrestri: altera verò cui testamentaliter legauerit, effectiuè cedet. SI autem intestatus decesserit, omnia ipsius bona, tàm mobilia, quàm etiam immobilia ad dominum terrestrem deuoluuntur. Qui, ante omnia, de eisdem bonis pro exequijs, & sepultura illius prouidere: cunctos deinde creditores suos contentos reddere, & debita sua persoluere tenetur, & residuum bonorum pro se tandem tollere potest. VBI tamen rusticus hæredem post se reliquerit legitimum, & hæres paruulus fuerit, ac ætatem duodecim annorum non attigerit: tunc poterit pater non solùm de portione sua testari, verùm etiam hæredi paruulo, infra ipsam duodecim annorum ætatem forsitan decedenti, hæredem alium (quem maluerit) substituere, ita, vt si interim hæredem ipsum legitimum præmori contingat, substitutus hæres succedat. SI tamen verus hæres ætatem posteà prædictam attigerit vel transcenderit; eiuscemodi substitutio extinguetur, & in hæredis potestatem bonorum omnium conseruatio pariter, & dispensatio reponetur. VERVM tamen colonorum quemadmodum multiplex est conditio: ita & consuetudo iuris, quæ iuxta locorum veterem vsum obseruanda censetur. PER hoc tamen non est intelligendum, vt hæreditas per rusticum cuipiam legata, vel vendita, iure perpetuo à domino terrestri alienari possit. Nam rusticus præter laboris mercedem, & præmium in terris domini sui, quantum ad perpetuitatem, nil iuris habet; sed totius terræ proprietas ad dominum terrestrem spectat, & pertinet. PER huiusmodi igitur legationem, aut venditionem colonus non, nisi laboris sui mercedem, & premium, condignam scilicet æstimationem terræ, prati, molendini, vel vineæ cuipiam legare, vel vendere potest, perpetuitate domino terrestri salua semper remanente: qui dum voluerit terras, prata & molendina secundum æstimationem communem: Vineas verò iuxta condignum earum valorem, ad se recipiendi habet facultatem.

Quòd Rustici per semetipsos cum Nobilibus lites ingredi non possunt. TIT. XXXI.

ADuertendum prætereà est, quòd quia rustici dominis eorum temporalibus in tantum subiecti sunt, vt per semetipsos cum Nobilibus, ratione quorumcunq; negociorum, lites protrahere non possunt: dum igitur rusticus per Nobilem quempiam indebitè verberatus, aut vulneratus, vel aliter læsus, siue etiam in rebus suis potentialiter damnificatus fuerit, & dominus suus terrestris huiusmodi Nobilem in causam conueniendo reum esse declarauerit, atque conuicerit: tunc idem Nobilis aduersus dominum terrestrem in facto minoris potentiæ, centum Florenos facientе, & insuper Homagio ipsius vulnerati, aut verberati rustici, vel damnorum illatorum refusione, & restitutione, iuxta videlicet negociorum qualitatem, condemnari debet.

Qualiter publici malefactores per comites Parochiales, ac Nobiles priuilegiatos puniri debeant. TIT. XXXII.

HOC quoque sciendum, quòd omnes Nobiles, necnon oppida & villæ, qui vel quæ literas Regias super malefactorum, & prauorum hominum punitione, ac exterminatione pro se non habent confectas, vniuersos fures, prædones, & alios publicos malefactores, per eos, & in eorum medio deprehensos, atq; detentos, manibus comitum, aut vice comitum, & iudicum Nobilium illius comitatus, vbi huiusmodi Nobiles resident, aut oppida, vel villæ adiacent, sub poena Homagij malefactores detenti, tradere, & assignare tenentur puniendos: nec vltra tres dies apud se illos tenere possunt. Nam si

vltra triduum conseruarent, per singulos dies in singulis tribus marcis grauis ponderis, pro qualibet persona detenta, contra comites, vice comites, ac iudices Nobilium praenotatos (ob vendicationem iurisditionis eorum temerè per illos factam) meritò conuincentur. Homicidas tamen, & incendiarios, ac in adulterio violenti deprehensos, in loco delicti, siue facie, vel territorio illius oppidi, aut possessionis, vbi facinus huiusmodi patratum fuerit, captos & detentos, etiam oppida, & villae, ac Nobiles priuilegia non habentes, obseruato iuris ordine, iuxta eorum demerita, feriendi, atque puniendi habent authoritatem: dimittendi tamen illos non habent facultatem: nam sic in Homagijs singulorum, qui demitterentur, aduersus praelatos comites, ac vice comites & iudices Nobilium condemnarentur. Pari modo Nobiles, & alij ad hoc specialiter priuilegiati, omnes malefactores per eos, & in territorio ipsorum deprehensos, atq; captos punire quidem, & secundum illorum demerita necare possunt: dimittere tamen nusquam possunt, aliter enim Homagia ipsorum persoluere tenentur.

Quomodo damna per pecudes, & pecora illata recuperari debeant.

Tit. XXXIII.

ITEM, si quis Nobilium, aut rusticorum equos, boues, oues, porcos, alias pecudes, vel pecora de segetibus, aut pratis, & foenilibus, vel syluis glandinosis prohibitis, propter illata damna impulerit, vagiandos, & taxandos, & dominus eiuscemodi animalium contumacia ductus, illa redimere noluerit: tunc damnificatus ipse non amplius, nisi per triduum apud se eadem animalia conseruare poterit: transactis autem tribus ipsis diebus, manibus sui comitis, vel vice comitis Parochialis: absente verò illo, ad manus vnius iudicis Nobilium, (cuius scilicet processui territorium illud damnificatum deseruire dignoscitur) dare, & assignare tenetur. Nam aliter, post triduum, singulis diebus, quibus animalia praenotata apud se reseruauerit, in singulis tribus marcis grauis ponderis, in duabus iudiciarijs, in tertia verò, partibus aduersarij manibus dandis & deuolendis impellens & vagiator ipse grauabitur. Damna autem irrogata, secundum conscientiosam limitationem, ac aestimationem iudicis, & iuratorum ciuium illius loci, in cuius territorio fuerint illata, compensari debent. Nam prohibitio cum speciali, & expresso onere facta, ne in segetibus, aut pratis, vel syluis damna inferantur, ad colonos duntaxat eius loci, in cuius territorio huiusmodi segetes, syluae, vel prata adiacent, refertur. Extranei enim non onus inhibitionis, sed damni quantitatem soluere tenentur. Vbi autem colonus furtim, vel manifestè manu violenta syluam succiderit, vel arbores eius decortauerit, & ibidem comprehendi poterit: omnia bona sua secum habita, amittet, & insuper in Homagio suo, pro violentia, conuincetur.

De equo furtim sublato, & in exercitu, vel extra exercitum reperto.

Tit. XXXIIII.

ITem in facto, & causa alicuius equi furtim, vel aliter à suo domino, atq; possessore ablati, & alienati, ac in exercitu generali quouis modo instaurando reperti, non debet, neq; poterit actori iudicium elargiri: sed equus ipse, medio hominum fide dignorum, per Capitaneum, aut Ducem exercitus ad id eligendorum, atque deputandorum, in suo vero valore debet aestimari, & sub fideiussoria cautione prae manibus illius, apud quem reperitur, ad condescensionem, vsq; exercitus, relinqui: & Capitaneus, aut Dux exercitus certum terminum praefigere debet, in quo, post condescensionem eiusdem exercitus, coram aliquo iudice ordinario per eundem nominando, vel agazonum Regalium magistro, vtraq; pars comparere teneatur, iudicium in huiusmodi causa receptura. VBI autem in causa equi, vel bouis, aut alterius animalis furtim alienati, extra exercitum inuenti, in causam attractus non poterit super eiusdem emptione euidens producere testimonium: semper actor tertiò se sibi similibus, ad eius recuperationem, suum debet deponere iuramentum. VERVM fur ille si dixerit in foro libero, & communi, vel alibi se emisse, & euictorem (quem nos expeditorem appellamus) non poterit

rit statuere, neq; hospitem, vel alium quempiam, qui mercipotum, hoc est, victimam emptionis, & venditionis, more solito benedixisset producere, patibulo reus erit.

De causarum transmissionibus, & literis transmissionalibus. TIT. XXXV.

SCiendum postremò, quòd vniuersæ causæ in sedibus iudiciarijs, vicariorum Ecclesiarum Cathedralium. ac comitum parochialium motæ (dempta causa, quæ in sede comitatuum sacramento solius personæ actoris submittitur) in curiam Regiam, iudicum scilicet ordinariorum Regni in præsentiam, euidentioris, & maturioris discussionis gratia, transmitti solent, atq; debent. CAVSÆ verò, quæ coram dominis terrestribus, super factis colonorum & rusticorum (modo antelato) suscitatæ fuerint, tunc ad instantiam, & appellationem illius partis, quæ super celebrato inibi iudicio contentari noluerit, primùm in præsentiam comitum, ac vice comitum, & iudicum Nobilium, tandemq; altera forsitan partium ibi quoq; non contenta, in ipsam curiam Regiam sunt transmittendæ, & pars appellans literas, tàm super huiusmodi, quàm etiam alijs quibusuis causis, in sedibus iudiciarijs comitatuum ventilatis, adiudicatorias, & transmissionales in sede iudiciaria, post vltimam, & finalem adiudicationem primitùs celebranda, si commodè fieri poterit: aliter autem in sede secundario celebranda excipere, & ad terminum, per iudicem sibi præfigendum, causam illam in ipsam curiam Regiam deducere tenetur. Nam si id facere neglexerit, eadem causa in rem iudicatam transibit, & in tertia sede iudiciaria literæ Adiudicatoriæ, iuxta latam sententiam, parti victrici atq; triumphanti reddi, & executioni demandari debent. Et hoc, si negligentia ipsa non ex parte Notarij, vel Iudicum, sed partis appellantis commissa dignoscetur.

Forma iuramenti Iudæorum contra Christianos præstandi. TIT. XXXVI.

ITEM, quanquam ex parte Iudæorum non sit instituti mei quicquam annotare, cùm Iudæi varia, & diuersa habere dignoscantur, super eorum legibus priuilegia, plerisq; in locis saluti contraria, & aliàs perniciosum videatur de vsuris iudicare: ex quo tamen sæpenumerò contingit, Iudæis contra Christianos iuramentum imponi, & adiudicari: formam iuramenti Iudæorum in calce opusculi huius apponendam censui. VBI sciendum, quòd Iudæus iuramentum præstare volens, contra solem verti, & nudipes stare debet, clamyde, vel pallio indutus, & pileum Iudaicum in capite suo habens, volumenq; legis (quod tabulam Moysis vocant) manu sua tangat, atque teneat, & sic dicat: Ego T. Iudæus iuro, per Deum viuum, per Deum sanctum, per Deum omnipotentem, qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, quòd in hac causa, qua me hic Christianus inculpat, innocens sum penitùs, & immunis: & si reus sum, terra me absorbeat, quæ Dathan & Abyron absorbuit: & si reus sum, paralysis, & lepra me inuadat, quæ precibus Helisæi, Naaman Syrum dimisit, & Iezij puerum Helisæi inuasit. Et si reus sum, caducus morbus, fluxus sanguinis, & gutta repentina me tangat, & mors subitanea me rapiat, dispeream q; in corpore, & anima, ac rebus meis, & in sinum Abrahæ nunquam perueniam. Et si reus sum, lex Moysi in monte Synai sibi data, me deleat, & omnis scriptura, quæ in quinq; libris Moysi scripta est, me confundat, & si istud iuramentum meum non est verum, & iustum, me deleat Adonay, & suæ Deitatis potentia, Amen.

FINIS Tertiæ partis.

HÆC sunt sapientissime, ac optime Princeps, quæ de inclyti Regni tui Pannoniæ, cui tot annis felicissimè præfuisti, legibus, institutis, ac patriis consuetudinibus, iussu, & auspiciis tuis scribenda visa sunt. Qua in re non pauca mihi fuerant aduertenda, decreta videlicet tuorum prædecessorum Principum, vnde præsens hoc nostrum opus totum ferè sumptum reperies; rursus occurrebant nostrates homines, qui hoc ipso opere instituendi erant. Ob primum factum est, vt iisdem sæpè nominibus in scribendo vsus sim, quibus principes ipsos vsos fuisse compereram: absurdum enim videbatur, non eis verbis vti me, quæ frequenter, qui hæc anteà statuerunt, suis decretis inseruisse constabat. Nemo peritorum ambigit, Princeps prudentissime, Romanos illos Legum latores, ob vetustatis reuerentiam, eadem penè vocabula suis legibus immiscuisse, quibus vetustissimæ Decemvirales illæ leges, more suorum temporũ, vsæ fuerant. Doctissimos quoq; Latinos frequenter suis scriptis inseruisse scimus peregrinas, & merè barbaras dictiones, qualis est Mastruca, apud Ciceronem, cùm tamen Sardum sit vocabulum, & purè barbarum. Item Gaza, quæ Persica vox est, plura huius generis apud Fabium Quintilianum reperies, in eo loco, vbi de peregrinis verbis disserit copiosè. Maronem præterea poëtarum Latinorum longè principem suis aureis carminibus frequenter dictiones illas priscas, vernaculas, & sua iam tempestate, ob vetustatem nimiam, penitùs aboletas, quibus passim Liuius Andronicus, Q. Ennius, Furius Bibaculus, Gn. Næuius, Varius, M. Actius, Pacuuius, Q. Cornificius, Lucretius item cæteri, tanquam vulgo notis, vsi sunt, immiscuisse constat. Curius (inquit) Phauorinus Philosophus, & Fabricius, & Coruncanus antiquissimi viri nostri, & his antiquiores, Horatij illi trigemini, planè, ac dilucidè cum suis fabulati sunt, neq; Auruncorum, aut Sicanorum, aut Pelasgorum, qui primi incoluisse Italiam dicuntur; sed ætatis suæ verbis locuti sunt; quod fecisse nos nec pœnitet in hoc opere. Occurrebant rursus nostrates Pannones, ad quorum vsus scripsimus hæc ferè omnia. Constat enim nostros Pannones diligentiùs arma, & ea, queis sine nec potuère seri, nec surgere messes, manibus quàm Ciceronis, Liuij, Salustij, aut Auli Gellij volumina tractauisse. Danda igitur venia à prudentioribus mihi erit, si cum nostris Hungaris loquens, sim ipse sæpè nudis, ac penè vernaculis verbis vsus. Palladij Rutilij sententia in primo eorum librorum, quos de agricultura scripsit, nos plurimum monuit, vt consuetis, ac planis verbis nostris hominibus loqueremur. Pars est prima (inquit) prudentiæ, ipsam, cui præcepturus sis, æstimare personam. Neque enim formator agricolæ debet artibus, & eloquentiæ Rhetores æmulari, quod à plerisq; factum est; qui dum disertè loquuntur rusticis, assecuti sunt, vt eorum doctrina nec à disertissimis possit intelligi. Lactantij præterea tertio diuinarum institutionum lib. verba sunt: Deus (inquit) hanc voluit esse naturam, vt simplex, & nuda veritas esset luculentior, quia satis (inquit) ornata per se est, ideoq; ornamentis extrinsecus additis fucata corrumpitur. Mendacium verò specie placet aliena, quia per se corruptum vanescit, ac defluit, nisi aliunde ornatu quæsito, circumlitum fuerit, ac politum. Marcus Tullius, in quo eloquentia præcipua, & admirabilis fuit, primo de finibus bonorum & malorum libro: A Philosopho (inquit) si afferat eloquentiam non aspernor, si non habet, non admodum flagitem. Satis enim (inquit) in Philosopho est, si verbis complectitur, quod vult, & dicit planè quod intelligam. Sæpè ab Aurelio Augustino hæc est repetita sententia: Cùm res ipsa constat, non est vis (inquit) facienda in nominibus. Quis præterea credat barbaras nationes, vt Persas, vt Ægyptios, vt Arabes, vt Scythas, aut Parthos, atq; Hyrcanos, aliis verbis tulisse suis leges, quàm eo loquendi genere, quod planum, & in communi vsu esset apud eosdem? Græci quoq;, hi maximè, qui interpretandi officium susceperunt, sermonem passim obuium, communemq; plerunq; adamasse narrantur. Lycophronis dogmata pauci legunt, quòd nec eorum sensus à legentibus possit percipi: Heracliti Ephesij scripta non ob aliam caussam creduntur amissa, nisi quòd verbis obscuris nimis, & Cimmeriis, vt aiunt, tenebris atrioribus vsus fuerit. Hinc factum est, vt à posteris Scotinus, id est, tenebricosus fuerit nuncupatus. Non laudo vel legum, vel aliarum rerum interpretes, quorum scripta intelligi nequeunt, nisi alios fuerint expositores adepti. Epicurum, qui maximus apud suos habitus est, pedestri sermone, atque incrudito in suis scriptis vsum fuisse, cùm alij plures, tùm Marcus

quoq;

quoque Cicero testis est. Plotinus inter posteros Platonicos longè princeps, ita artis elegantiam neglexisse dicitur, vt cùm aliquid scripsisset, quod scripserat, respicere bis minimè tolerabat, sed nec etiam semel legere, atque percurrere, neque vllam orthographiæ diligentiam adhibere, soli videlicet intelligentiæ studens. Hanc eandem in scribendo incuriam nonnulli Aristoteli quoque Philosopho adscribere non sunt veriti. Accedit ad hoc quòd Diuina illa lex, quæ per Moysen Dei ore Iudæis data est, tanta verborum simplicitate conscripta, vt in ea nulla facundiæ ratio ab authore ipso intenta esse videatur. Quod enim omnibus præcipitur obseruandum, ita tradi debet, vt facilè à lectoribus possit percipi, quod præcipitur. Euangelicam præterea, & Christi legem illam sanctissimam, extra quam saluari nemo potest, nullis verborum lenociniis constat esse conscriptam. Succurrebat rursus, quòd ea ferè omnia, quæ hoc tripartito opere scripta sunt, non, nisi nostratium vsui futura erant. Non ab re igitur à me factum iudico, si in eo ipso opere, verbis quibusdam Pannoniam ipsam nostram verius, quàm Latium redolentibus, vsus fuerim: In his enim rebus (vt Aristoteles etiam testis est) vt plures loquendum est. Hac propter eos duntaxat dicta volumus, quibus cætera sordent omnia, nisi eis fuerit vel Cicero, vel alter quispiam nobilium scriptorum interdum vsus. At nobis in opere hoc nostro, in quo cùm omnia ad iustitiæ munus explendum, domesticorumque iurium, ac iudiciorum rationem referantur, verbis nudis, atque apertis, & nostratium cuique obuiis ac expositis fuit vtendum. Nec enim facundiam ostentare, quæ alioquin exigua in nobis est, sed publico vsui, pacique & tranquillitati domesticæ consulere fuit propositum. Illud obseruandum curaui, ne aliquid ab huius inclyti Regni tui probatis moribus, & consuetudinibus, Regaliumue constitutionum tenore deuium, aut alienum in his scriptis redigeretur, omniumque fides, & authoritas constaret. Si quid verò per memoriæ lapsum, aut ingenij tenuitatem prætermissum est, Maiestatis tuæ clementiæ erit benignius ignoscere, & id totum humanæ imbecillitati, quæ nihil omnibus numeris absolutum parit, adscribere. Ego quippè, quoad vitali hac aura perfruar, omnem curam, omne studium, ac omnes cogitatus eò conuertam, vt Maiestatis tuæ non modò iussibus, ac mandatis, verumetiam nutibus, & superciliis obtemperem. Qui tùm demum votorum summam attigisse credam, cùm ipsius votis, aliqua saltem ex parte satisfecisse videbor.

REGIS CONS.

NOS igitur, qui Regnum nostrum Hungariæ prædictum, cætera etiam dominia nostra non minus legibus, & statutis, quàm pace, & armis regere, ac gubernare cupimus, accepto huiusmodi libello, supplicationibusque præfatorum dominorum Prælatorum ac Baronum, & Regni nostri Nobilium exauditis, & clementer admissis; quia omnia capitula, vniuersosque titulos & articulos in eodem libello contentos, & conscriptos præsentibusque literis nostris priuilegialibus, de verbo ad verbũ, sine diminutione, & augmento aliquali insertos, iustos, & honestos esse, ac consuetudines approbatas, & iura prætacti Regni nostri Hungariæ, partiumque, & Regnorum eidem incorporatorum, atque subiectorum ritè tangere, & concernere, immò mera verborum expressione illas, & illa complecti agnouimus; ideò easdem, & eadem laudauimus, acceptauimus, ratificauimus, & approbauimus, atque pro annotatis dominis Prælatis, & Baronibus, vniuersisque Nobilibus & Proceribus antedicti Regni nostri Hungariæ partiumque sibi (vt præfertur) subiectarum, eorumque cunctis successoribus, & hæredibus, pro perpetuis legibus, iuribusque, & consuetudinibus valituras & valitura, de nostræ Regiæ potestatis plenitudine confirmauimus, immò laudamus, acceptamus, approbamus, ratificamus, & confirmamus, promittentes illum in omnibus capitulis, clausulis, titulisque & articulis obseruare, & obseruari facere, præsentis scripti nostri patrocinio mediante. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam, præsentes literas nostras priuilegiales, appensione secreti sigilli nostri (quo, vt Rex Hungariæ, vtimur) cõmunitas, duximus concedendas. Datum Budæ, in festo beatæ Elisabeth viduæ, tricesimo scilicet tertio die dietæ, & conuentionis generalis prænotatæ. Anno Domini Millesimo quingentesimo decimo quarto, Regnorum nostrorum Hungariæ, &c. Anno vigesimo quinto, Bohœmiæ verò quadragesimoquinto. Reuerendissimis, reuerendisque in Christo patribus, dominus, Thoma tituli S Martini in montibus sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ præsbytero, Cardinali, ac Patriarcha Constantinopolitano, & sanctæ sedis Apostolicæ de latere Legato Strigoniense: Gregorio de Frangapanibus Colocensis, ac Bachiensis Ecclesiarum Canonicè vnitarũ Archiepiscopis, necnõ

Illu-

Illustrissimo, ac reuerendissimo Hipolito Esten. de Aragonia sanctæ similiter Romanæ Ecclesiæ diacono Cardinali Agrien: Ioanni de Erdewd, electo Zagrabien. Francisco de Warda, Transsyluanen. Francisco de Peren, electo Waradien. Georgio quinq; Ecclesiæ Secretario Cancellario nostro, Petro Beryzlo Wesprimien. summo Thesaurario nostro ac Regnorum nostrorum, Dalmatiæ, Croatiæ & Sclauoniæ Bano, Ioanne Gozthon Iaurien. Ladislao Zalkano, Watien. Francisco de Chahol Chanadien. Stephano de Podmanyn, Nitrien. Ioanne Orzag de Gwth, Sirmien. Michaële Keserew de Gybarth, Boznen. electis, & Briccio de Egerwara Thinienn. Ecclesiarum Episcopis Ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Item spectabilibus, & magnificis, Emerico de Peren, comite perpetuo comitatus Abawiwarien, prædicti Regni nostri Hungariæ, Palatino, & iudice comanorum nostrorum, comite Petro, comite de sancto Georgio, & de Bozyn, iudice curiæ nostræ, Ioanne de Zapolya, comite perpetuo terræ Scepusien. Waywoda nostro Transsyluanien, & comiti Siculorum nostrorum, ac generali Capitaneo nostro, eodem Ioanne de Zapolya, & Barnaba de Bela Zewerinien. Banis, Stephano de Bathor, comite Themesien. & partium Regni nostri inferiorum, Capitaneo generali, Blasio de Raska, Thauernicorum, Moyse Bwzlay, de Gergellaka, Ianitorum, Ioanne Dragffi de Belthewk, Dapiferorum, Ioanne Banffy de Lyndvva Pincernarum, Georgio de Bathor prædicta, Agazonum, Michaële de Palocz Cubicnlariorum nostrorum Regalium magistris, ac Ioanne de Bornemyza de Berzencze, comite Posonien. aliisq; complurimis, comitatus Regni nostri tenentibus, & honores.

MAGISTER STEPHANVS DE WERBEWCZ, PERSONALIS PRÆSENTIÆ REGIÆ MAIESTATIS LOCVMTENENS,

LECTORIBVS SALVTEM:

CVM serenissimus, idemq; clementiss: Dominus VLADISLAVS Hungariæ, & Bohœmiæ, &c. Rex, superioribus annis, tùm sua sponte permotus, tùm frequentibus vniuscuiusq; ordinis subditorum suorum precibus exoratus: eas leges, easq; consuetudines, quibus à longa iam temporum serie, res iudiciaria, hoc in Regno, tot inter bellorum, ac seditionum æstus, vtcunq; firmissimè stetit; ad iuris scripti normam, ac rationem reuocare decreuisset: cæteros inter, qui Maiestati suæ, & fide, & obseruantia erant addicti, me vltrò deligendum duxit, qui id muneris explerem, vt tot disiecta, ac diuulsa municipalium huius Regni Hungariæ consuetudinum, & constitutionum membra, in vnum velut corpus coacta, & scripturæ adminiculo illustrata, in omnem posteritatem propagarentur. Hanc verò ipse prouinciam, licet meæ imbecillitatis conscius, non tàm virium fiducia, quàm obsequendi necessitate, suscepi, & quoad suppetebat facultas, pro ingenioli tenuitate, longis, diuturnisque laboribus ad calcem vsq; perduxi. Cùm interim Regio iussu reliqui quoque Prothonotarij, mihi per id temporis collegæ iudiciarij, insuper iurati assessores, sedis iudiciariæ Regiæ, & plærique alij tam in diuino, quàm humano iure diu, multumq; versati, ad hæc omnia discutienda, recensenda, & ad amussim trutinanda fuerant adhibiti; quibus ex sententia peractis, in publico demùm, ac generali dieta, & conuentu dominorum Prælatorum, ac Baronum, Nobiliumq;, & Procerum Regni huius vniuersorum, anno salutis humanæ quarto, & decimo supra millesimum quingentesimum, rusticana seditione,

quæ

quæ paulò antè irrepserat, excisa, & sublata, ad diem diuo Lucæ Euangelistæ dicatam, celebrato, idem princeps omnium cũ flagitatione, ac plausu, hoc domestici iuris compendium, suo ductu, atque auspicijs lucubratum, conceptis verbis, ac viua voce comprobauit: & Regio imperio, Regiæq; authoritatis plenitudine roboratum, irreuocabili sanctione firmauit. Pollicitus insuper id ipsum opus membranis conscriptum sese regionatim, per vniuersam Hungariam muneris loco, transmissurum: sed cùm prolixioris esset negocij, tàm ingentem legum aceruum, in quinquaginta, & plura exemplaria transfundi: (Tot enim & plures sunt districtus, ac regiones eas nostri comitatus appellant quas huius muneris seorsum, ac separatim, participes esse oportuit) Rex interim ipse, ad conuentus Posonij, Viennæq; indictos, rebus Regnorum suorum exigentibus concessit. Vbi publicis, priuatisq;, cum excellentissimis Principibus MAXIMILIANO Romanorum electo Cæsare, semper Augusto, ac SIGISMVNDO Poloniæ Rege, fratre suo germano, negocijs pertractandis toto vere, ac maiore æstatis parte transacta, ad Regnum tandem regressus, in ea licet stabili, fixaq; hæreret sententia, vt ipsa municipalia Regni sui iura, primo quoq; tempore in lucem æderentur. Alijs tamen super alijs ingruentibus rebus, inter eiuscemodi moras, diuino nutu fatali vitæ perfunctus spatio, ad cœlestem patriam commigrauit. Sed ne hoc opus, tanto studio, tantisq; vigilijs elaboratum, ac firmissimo Regiæ potestatis robore (dempta duntaxat sigilli appensione) munitum, & confirmatum, in obscuro delitesceret, paulatim obliterata rerum memoria, in nihilum redigeretur, quo nihil huic quidem Regno deterius, nihilq; perniciosius, in causis præsertim discernendis, iustitiaq; ministranda fieri, aut excogitari posset, has easdem consuetudines, & leges municipales, nullo penitùs sensu, ordineq; immutato, sub ea, qua prius formula, atq; contextu editæ fuerant, in publicum edendas. Vtq; id latius, pluribusq; pateret, Calcagraphorum industria excudendas curaui. Opto autem, vt quisquis has meas lucubrationes in manus sumpserit, æquus sit in me iudex, boniq; consulat. Nam, licet quantum mediocritate valui, summum in his quærendis, atq; explicandis studium adhibuerim; quia tamen doctrina me quàm exigua, sermoneq; haud satis perpolito esse profiteor; tantùm abest, vt, si quid in meis scriptis vel erratum quispiam emendauerit, vel prætermissum adiecerit; vt aut succenseam, aut indigner, vt eo etiam nomine sim illi (quisquis tandem is fuerit) cumulatissimas gratias habiturus. Quoniam errare sæpius, ac falli proprium est hominis, & minus mirum est, memoriam aliquarum rerum excidere, quam omnium constare, Valete.

INDEX

INDEX RERVM ET Verborum nouus.

a

Causare,

Principum

Legitimatio

Quarta.

Tutela

Illustrissimo, ac reuerendissimo Hipolito Esten. de Aragonia. sanctæ similiter Romanæ Ecclesiæ diacono Cardinali Agrien: Ioanni de Erdewd, electo Zagrabien. Francisco de Warda, Transsyluanen. Francisco de Peren, electo Waradien. Georgio quinq; Ecclesiæ Secretario Cancellario nostro, Petro Beryzlo Wesprimien. summo Thesaurario nostro ac Regnorum nostrorum, Dalmatiæ, Croatiæ & Sclauoniæ Bano, Ioanne Gozthon Iaurien. Ladislao Zalkano, Watien. Francisco de Chahol Chanadien. Stephano de Podmanyn, Nitrien. Ioanne Orzag de Gwth, Sirmien. Michaële Keserew de Gybarth, Boznen. electis, & Briccio de Egerwara Thinienn. Ecclesiarum Episcopis Ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Item spectabilibus, & magnificis, Emerico de Peren, comite perpetuo comitatus Abawiwarien, prædicti Regni nostri Hungariæ, Palatino, & iudice comanorum nostrorum, comite Petro, comite de sancto Georgio, & de Bozyn, iudice curiæ nostræ, Ioanne de Zapolya, comite perpetuo terræ Scepusiensis Waywoda nostro Transsyluanien, & comiti Siculorum nostrorum, ac generali Capitaneo nostro, eodem Ioanne de Zapolya, & Barnaba de Bela Zewerinien. Banis, Stephano de Bathor, comite Themesien. & partium Regni nostri inferiorum, Capitaneo generali, Blasio de Raska, Thauernicorum, Moyse Bwzlay, de Gergellaka, Ianitorum, Ioanne Dragffi de Belthewk, Dapiferorum, Ioanne Banffy de Lyndvva Pincernarum, Georgio de Bathor prædicto, Agazonum, Michaële de Palocz Cubiculariorum nostrorum Regalium magistris, ac Ioanne de Bornemyza de Berzencze, comite Posonien. aliisq; complurimis, comitatus Regni nostri tenentibus, & honores.

MAGISTER STEPHANVS DE WERBEWCZ, PERSONALIS PRÆSENTIÆ REGIÆ MAIESTATIS LOCVMTENENS,

LECTORIBVS SALVTEM:

CVM serenissimus, idemq; clementiss: Dominus VLADISLAVS Hungariæ, & Bohœmiæ, &c. Rex, superioribus annis, tùm sua sponte permotus, tùm frequentibus vniuscuiusq; ordinis subditorum suorum precibus exoratus: eas leges, easq; consuetudines, quibus à longa iam temporum serie, res iudiciaria, hoc in Regno, tot inter bellorum, ac seditionum æstus, vtcunq; firmissimè stetit; ad iuris scripti normam, ac rationem reuocare decreuisset: cæteros inter, qui Maiestati suæ, & fide, & obseruantia erant addicti, me vltrò deligendum duxit, qui id muneris explerem, vt tot disiecta, ac diuulsa municipalium huius Regni Hungariæ consuetudinum, & constitutionum membra, in vnum velut corpus coacta, & scripturæ adminiculo illustrata, in omnem posteritatem propagarentur. Hanc verò ipse prouinciam, licet meæ imbecillitatis conscius, non tàm virium fiducia, quàm obsequendi necessitate, suscepi, & quoad suppetebat facultas, pro ingenioli tenuitate, longis, diuturnisque laboribus ad calcem vsq; perduxi. Cùm interim Regio iussu reliqui quoque Prothonotarij, mihi per id temporis collegæ iudiciarij, insuper iurati assessores, sedis iudiciariæ Regiæ, & plærique alij tam in diuino, quàm humano iure diu, multumq; versati, ad hæc omnia discutienda, recensenda, & ad amussim trutinanda fuerant adhibiti; quibus ex sententia peractis, in publico demùm, ac generali dieta, & conuentu dominorum Prælatorum, ac Baronum, Nobiliumq;, & Procerum Regni huius vniuersorum, anno salutis humanæ quarto, & decimo supra millesimum quingentesimum, rusticana seditione,

quæ

quæ paulò antè irrepserat, excisa, & sublata, ad diem diuo Lucæ Euangelistæ dicatam, celebrato, idem princeps omnium cũ flagitatione, ac plausu, hoc domestici iuris compendium, suo ductu, atque auspicijs lucubratum, conceptis verbis, ac viua voce comprobauit: & Regio imperio, Regiæq; authoritatis plenitudine roboratum, irreuocabili sanctione firmauit. Pollicitus insuper id ipsum opus membranis conscriptum sese regionatim, per vniuersam Hungariam muneris loco, transmissurum: sed cùm prolixioris esset negocij, tàm ingentem legum aceruum, in quinquaginta, & plura exemplaria transfundi: (Tot enim & plures sunt districtus, ac regiones eas nostri comitatus appellant quas huius muneris seorsum, ac separatim, participes esse oportuit) Rex interim ipse, ad conuentus Posonij, Viennæq; indictos, rebus Regnorum suorum exigentibus concessit. Vbi publicis, priuatisq;, cum excellentissimis Principibus MAXIMILIANO Romanorum electo Cæsare, semper Augusto, ac SIGISMVNDO Poloniæ Rege, fratre suo germano, negocijs pertractandis toto vere, ac maiore æstatis parte transacta, ad Regnum tandem regressus, in ea licet stabili, fixaq; hæreret sententia, vt ipsa municipalia Regni sui iura, primo quoq; tempore in lucem æderentur. Alijs tamen super alijs ingruentibus rebus, inter eiuscemodi moras, diuino nutu fatali vitæ perfunctus spatio, ad cœlestem patriam commigrauit. Sed ne hoc opus, tanto studio, tantisq; vigilijs elaboratum, ac firmissimo Regiæ potestatis robore (dempta duntaxat sigilli appensione) munitum, & confirmatum, in obscuro delitesceret, paulatim obliterata rerum memoria, in nihilum redigeretur, quo nihil huic quidem Regno deterius, nihilq; perniciosius, in caussis præsertim discernendis, iustitiaq; ministranda fieri, aut excogitari posset, has easdem consuetudines, & leges municipales, nullo penitùs sensu, ordineq; immutato, sub ea, qua prius formula, atq; contextu editæ fuerant, in publicum edendas. Vtq; id latius, pluribusq; pateret, Calcagraphorum industria excudendas curaui. Opto autem, vt quisquis has meas lucubrationes in manus sumpserit, æquus sit in me iudex, boniq; consulat. Nam, licet quantum mediocritate valui, summum in his quærendis, atq; explicandis studium adhibuerim; quia tamen doctrina me quàm exigua, sermoneq; haud satis perpolito esse profiteor; tantùm abest, vt, si quid in meis scriptis vel erratum quispiam emendauerit, vel prætermissum adiecerit; vt aut succenseam, aut indigner, vt eo etiam nomine sim illi (quisquis tandem is fuerit) cumulatissimas gratias habiturus. Quoniam errare sæpius, ac falli proprium est hominis, & minus mirum est, memoriam aliquarum rerum excidere, quam omnium constare, Valete.

INDEX

INDEX RERVM ET Verborum nouus.

Causare,

D.

Principium

 Hæredes

Legitimatio

Quarta

F I N I S.

DE DIVERSIS REGVLIS IVRIS ANTIQVI.

ANNO CHRISTI
M. DC. XXVIII.

DE DIVERSIS REGVLIS IVRIS ANTIQVI.

I.

REGVLA est, quæ rem, quæ est, breuiter enarrat: non vt ex Regula ius sumatur: sed ex iure, quod est, regula fiat. Per Regulam, igitur, breuis rerum narratio traditur, &, vt ait Sabinus, quasi causæ coniectio est: quæ simul cum in aliquo viciata est, perdit officium suum.

II.

FœMINÆ ab omnibus officijs Ciuilibus vel publicis remotæ sunt, & ideo nec iudices esse possunt, nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio interuenire, nec procuratores existere. Item impubes omnibus officijs Ciuilibus debet abstinere.

III.

Eius est non nolle, qui potest velle.

IV.

Velle non creditur, qui obsequitur imperio patris vel domini.

V.

In negocijs contrahendis alia causa habita est furiosorum: alia eorum qui fari possunt, quamuis actum rei non intelligerent. nam furiosus nullum negocium contrahere potest: pupillus omnia tutore authore agere potest.

VI.

Non vult hæres esse, qui ad alium transferre voluit hæreditatem.

VII.

Ius nostrum non patitur eundem in paganis & testatò & intestatò decessisse: earumq; rerum naturaliter inter se pugna est testatus, & intestatus.

VIII.

Iura sanguinis nullo iure Ciuili dirimi possunt.

IX.

Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur.

X.

Secundum naturam est, commoda cuiusq; rei sequi eum, quem sequuntur incommoda.

XI.

Id, quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest.

XII.

In testamentis plenius voluntates testantium interpretantur.

XIII.

Non videtur cepisse, qui per exceptionem à petitione remouetur.

XIV.

In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur.

XV.

Is qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur.

XVI.

Imaginaria venditio non est precio accedente.

XVII.

Cùm tempus in testamento adijcitur, credendum est pro hærede adiectum: nisi alia mens fuerit testatoris: sicut in stipulationibus promissoris gratia tempus adicitur.

DE DIVERSIS REGVLIS IVRIS ANTIQVI.

I.

REGVLA est, quæ rem, quæ est, breuiter enarrat: non vt ex Regula ius sumatur: sed ex iure, quod est, regula fiat. Per Regulam, igitur, breuis rerum narratio traditur, &, vt ait Sabinus, quasi causæ coniectio est: quæ simul cum in aliquo viciata est, perdit officium suum.

II.

FOEMINÆ ab omnibus officijs Ciuilibus vel publicis remotæ sunt, & ideo nec iudices esse possunt, nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio interuenire, nec procuratores existere. Item impubes omnibus officijs Ciuilibus debet abstinere.

III.

Eius est non nolle, qui potest velle.

IV.

Velle non creditur, qui obsequitur imperio patris vel domini.

V.

In negocijs contrahendis alia causa habita est furiosorum: alia eorum qui fari possunt, quamuis actum rei non intelligerent. nam furiosus nullum negocium contrahere potest: pupillus omnia tutore authore agere potest.

VI.

Non vult hæres esse, qui ad alium transferre voluit hæreditatem.

VII.

Ius nostrum non patitur eundem in paganis & testatò & intestatò decessisse: earumq; rerum naturaliter inter se pugna est testatus. & intestatus.

VIII.

Iura sanguinis nullo iure Ciuili dirimi possunt.

IX.

Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur.

X.

Secundum naturam est, commoda cuiusq; rei sequi eum, quem sequuntur incommoda.

XI.

Id, quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest.

XII.

In testamentis plenius voluntates testantium interpretantur.

XIII.

Non videtur cepisse, qui per exceptionem à petitione remouetur.

XIV.

In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur.

XV.

Is qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur.

XVI.

Imaginaria venditio non est precio accedente.

XVII.

Cùm tempus in testamento adijcitur, credendum est pro hærede adiectum: nisi alia mens fuerit testatoris: sicut in stipulationibus promissoris gratia tempus adicitur.

 XVIII. Quæ

XVIII.

Quæ legata mortuis nobis ad hæredem nostrum transeunt: eorum commodum per nos his, quorum in potestate sumus, eodem casu adquirimus: aliter, atq; quod stipulati sumus: nam & sub conditione stipulantes, omnimodo eis adquirimus, etiam si liberatis nobis potestate domini conditio existat.

XIX.

Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis eius. hæredi autem hoc imputari non potest, cùm non sponte cum legatarijs contrahat. Non solet exceptio doli nocere his, quibus voluntas testatoris non refragatur.

XX.

Quotiens dubia interpretatio libertatis est: secundum libertatem respondendum erit.

XXI.

Non debet, cui plus licet, quod minus est, non licere.

XXII.

In personam seruilem nulla cadit obligatio. Generaliter probandum est, vbicunq; in bonæ fidei iudicijs confertur in arbitrium domini vel procuratoris eius conditio, pro boni viri arbitrio hoc habendum esse.

XXIII.

Contractus quidam dolum malum duntaxat recipiunt quidam & dolum & culpam, dolum tantum: depositum & precarium. dolum & culpam; mandatum, commodatum, venditum, pignori acceptum, locatum, item dotis datio, tutelæ, negotia gesta. in his quidem & diligentia. societas & rerum communio & dolum & culpam recipit. sed hæc ita: nisi si quid nominatim conuenit, vel plus, vel minus in singulis contractibus. nam hoc seruabitur, quod initio conuenit (legem enim contractus dedit) excepto eo quod Celsus putat, non valere, si conuenerit: ne dolus præstetur. hoc enim bonæ fidei iudicio contrarium est, & ita vtimur. Animalium verò casus, mortes, quæq; sine culpa accidunt: fugæ seruorum, qui custodiri non solent: rapinæ, tumultus, incendia, aquarum magnitudines, impetus prædonum à nullo præstantur.

XXIV.

Quatenus cuius intersit, in facto, non in iure consistit.

XXV.

Plus cautionis in rem est, quàm in personam.

XXVI.

Qui potest inuitis alienare: multò magis & ignorantibus & absentibus potest.

XXVII.

Nec ex prætorio, nec ex solenni iure priuatorum conuentione quidquam immutandum est: quamuis obligationum causæ pactione possunt immutari, & ipso iure, & per pacti conuenti exceptionem: quia actionum modus, vel lege, vel per prætorem introductus priuatorum pactionibus, non infirmatur: nisi tunc cùm inchoatur actio, inter eos conuenit.

XXVIII.

Diuus Pius rescripsit Eos, qui ex liberalitate conueniuntur, in id, quod facere possunt, condemnandos.

XXIX.

Quod initiò viciosum est, non potest tractu temporis conualescere.

XXX.

Nuptias non concubitus, sed consensus facit.

XXXI.

Verum est, neq; pacta, neq; stipulationes factum posse tollere. quod enim impossibile est, neq; pacto, neq; stipulatione potest comprahendi, vt vtilem actionem, aut factum efficere possit.

Quod

XXXII.

Quod attinet ad ius Ciuile, serui pro nullis habentur. non tamen & iure naturali: quia quod ad Ius naturale attinet, omnes homines æquales sunt.

XXXIII.

In eo, quod vel is, qui petit, vel is, à quo petitur, lucri facturus est: durior causa est petitoris.

XXXIV.

Semper in stipulationibus & in cæteris contractibus id sequimur quod actum est. aut si non pareat quid actum est: erit consequens, vt id sequamur, quod in regione, in qua actum est, frequentatur. Quid ergo si neque regionis mos appareat, quia variatus fuit? ad id, quod minimum est, redigenda summa est.

XXXV.

Nihil tamen naturale est, quàm eo genere quodq; dissoluere, quo colligatum est: Ideo verborum obligatio verbis tollitur: nudi consensus obligatio contrario consensu dissoluitur.

XXXVI.

Culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti.

XXXVII.

Nemo, qui condemnare potest absoluere non potest.

XXXVIII.

Sicuti pœna ex delicto defuncti hæres teneri non debet: ita nec lucrum facere, si quid ex ea re ad eum peruenisset.

XXXIX.

In omnibus causis pro facto accipitur id, in quo per alium more sit, quominus fiat.

XL.

Furiosi, vel eius, cui bonis interdictum sit, nulla voluntas est.

XLI.

Non debet actori licere, quod reo non permittitur. In re obscura melius est fauere repetitioni, quàm aduenticio lucro.

XLII.

Qui in alterius locum succedunt, iustam habent causam ignorantiæ, an id, quod peteretur, deberetur. Fideiussores quoque non minus, quàm hæredes, iustam ignorantiam possunt allegare. Hæc ita de hærede dicta sunt, si cum eo agetur, non etiam si agat. nam plane qui agit, certus esse debet: Cùm sit in potestate eius, quando velit, experiri: & antè debet rem diligenter explorare, & tunc ad agendum procedere.

XLIII.

Nemo ex his, qui negat se debere, prohibetur etiam alia defensione vti, nisi lex impediat. Quoties concurrunt plures actiones eiusdem rei nomine: vna quis expediri debet.

XLIV.

Totiens in hæredem damus de eo, quod ad eum peruenit: quoties ex dolo defuncti conuenitur, non quotiens ex suo.

XLV.

Neque pignus, neq; depositum, neq; precarium, neq; emptio, neque locatio rei suæ consistere potest. Priuatorum conuentio iuri publico non derogat.

XLVI.

Quod à quoquo pœnæ nomine exactum est, id eidem restituere nemo cogitur.

XLVII.

Consilij non fraudulenti nulla obligatio est. Cæterùm si dolus & calliditas intercessit: de dolo actio competit. Socij mei socius, meus socius non est.

XLVIII.

Quidquid in calore iracundiæ vel fit, vel dicitur: non prius ratum est, quàm si perseuerantia apparuerit iudicium animi fuisse ideoq; breui reuersa vxor, nec diuortisse videtur.

XLIX.

Alterius circumuentio alij non præbet actionem.

L.

Culpa caret qui scit, sed prohibere non potest.

LI.

Non videtur quisquam id capere, quod ei necesse est alij restituere.

LII.

Non videtur defendere, non tantum qui latitat: sed & is qui præsens negat se defendere, aut non vult suscipere actionem.

LIII.

Cuius per errorem dati repetitio est, eius consultò dati donatio est.

LIV.

Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quàm ipse haberet.

LV.

Semper in dubijs benigniora præferenda sunt.

LVI.

Nullus videtur dolo facere, qui suo iure vtitur.

LVII.

Bona fides non patitur, vt bis idem exigatur.

LVIII.

Ex pœnalibus causis non solet in patrem de peculio actio dari.

LIX.

Hæredem eiusdem potestatis iurisq; esse, cuius fuit defunctus, constat.

LX.

Semper qui non prohibet pro se interuenire, mandare creditur: sed & si quis ratum habuerit, quod gestum est obstringitur mandati actione.

LXI.

Domum suam reficere vnicuique licet: dum non officiat inuito alteri, in quod ius non habet.

LXII.

Hæreditas nihil aliud est, quam successio in vniuersum ius, quod defunctus habuerat.

LXIII.

Qui sine dolo malo ad iudicium prouocat, non videtur moram facere.

LXIV.

Ea, quæ rarò accidunt, non temerè in agendis negotijs computantur.

LXV.

Ea est natura cauillationis, quam Græci soritem, appellant, vt ab euidenter veris, per breuissimas mutationes, disputatio ad ea, quæ euidenter falsa sunt, perducatur.

LXVI.

Marcellus ait: desinit debitor esse is, qui nactus est exceptionem iustam, nec ab æquitate naturali abhorrentem.

LXVII.

Quotiens idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum excipiatur, quæ rei gerendæ aptior est.

In

LXVIII.

In omnibus causis id obseruatur, vt vbi personæ conditio locum facit beneficiò: ibi deficiente ea, beneficium quoq; deficiat. Vbi verò genus actionis id desiderat: ibi, ad quemuis persecutio eius deuenerit, non deficiat ratio auxilij.

LXIX.

Inuito beneficium non datur.

LXX.

Nemo potest gladij potestatem sibi datam, vel cuius alterius coërcitionis, ad alium transferre.

LXXI.

Omnia quæcunque causæ cognitionem desiderant, per libellũ expediri non possunt.

LXXII.

Fructus rei est vel pignori dare licere.

LXXIII.

Quô tutela redit, eô & hæreditas peruenit, nisi cùm fœminæ hæredes intercedunt. Nemo potest tutorem dare cui quam, nisi ei, quem in suis hæredibus, cùm moritur habuit, habiturúsue esset, si vixisset. Vi factum id videtur esse, qua de re quis, cùm prohiberetur, fecit. clam, quod quisque, cùm controuersiam haberet, habiturúmue se putaret, fecit. Quæ in testamento ita sunt scripta, vt intelligi non possint: perinde sunt, ac si scripta non essent. Nec paciscendo, nec legem dicendo, nec stipulando, quisquam alteri cauere potest.

LXXIV.

Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri.

LXXV.

Nemo potest mutare consilium suum in alterius iniuriam.

LXXVI.

In totum omnia, quæ animi destinatione agenda sunt, non nisi vera & certa scientia perfici possunt.

LXXVII.

Actus legitimi, qui non recipiunt diem vel conditionem: veluti mancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, serui optio, datio tutoris: in totum viciantur per temporis vel conditionis adiectionem. nonnunquam tamen actus supra scriptos tacitè recipiunt, quæ apertè compræhensa vitium afferunt. nam si acceptum feratur ei, qui sub conditione promisit: ita demum egisse aliquid acceptilatio intelligitur, si obligationis conditio existerit: quæ si verbis nominatim acceptilationis comprahendatur: nullius momenti faciet actum.

LXXVIII.

Generaliter cùm de fraude disputatur, non quid habeat actor, sed quid per aduersarium habere non potuit, considerandum est.

LXXIX.

FRAVDIS interpretatio semper in Iure Ciuili, non ex euentu duntaxat, sed ex consilio quoq; desideratur.

LXXX.

In toto Iure generi per speciem derogatur: & illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est.

LXXXI.

Quæ dubitationis tollendæ causa contractibus inseruntur, ius cōmune nō lædunt.

LXXXII.

Donari videtur, quod nullo cogente iure conceditur.

LXXXIII.

Non videntur rem amittere, quibus propria non fuit.

FINIS.

DE DIVERSIS REGVLIS IVRIS ANTIQVI.

ANNO CHRISTI
M. DC. XXVIII.

DE DIVERSIS REGVLIS IVRIS ANTIQVI.

I.

REGVLA est, quæ rem, quæ est, breuiter enarrat: non vt ex Regula ius sumatur: sed ex iure, quod est, regula fiat. Per Regulam, igitur, breuis rerum narratio traditur, &, vt ait Sabinus, quasi causæ coniectio est: quæ simul cum in aliquo viciata est, perdit officium suum.

II.

FOEMINÆ ab omnibus officijs Ciuilibus vel publicis remotæ sunt, & ideo nec iudices esse possunt, nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio interuenire, nec procuratores existere. Item impubes omnibus officijs Ciuilibus debet abstinere.

III.

Eius est non nolle, qui potest velle.

IV.

Velle non creditur, qui obsequitur imperio patris vel domini.

V.

In negocijs contrahendis alia causa habita est furiosorum: alia eorum qui fari possunt, quamuis actum rei non intelligerent. nam furiosus nullum negocium contrahere potest: pupillus omnia tutore authore agere potest.

VI.

Non vult hæres esse, qui ad alium transferre voluit hæreditatem.

VII.

Ius nostrum non patitur eundem in paganis & testatò & intestatò decessisse: earumq; rerum naturaliter inter se pugna est testatus. & intestatus.

VIII.

Iura sanguinis nullo iure Ciuili dirimi possunt.

IX.

Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur.

X.

Secundum naturam est, commoda cuiusq; rei sequi eum, quem sequuntur incommoda.

XI.

Id, quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest.

XII.

In testamentis plenius voluntates testantium interpretantur.

XIII.

Non videtur cepisse, qui per exceptionem à petitione remouetur.

XIV.

In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur.

XV.

Is qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur.

XVI.

Imaginaria venditio non est precio accedente.

XVII.

Cùm tempus in testamento adijcitur, credendum est pro hærede adiectum: nisi alia mens fuerit testatoris: sicut in stipulationibus promissoris gratia tempus adicitur.

 XVIII. Quæ

XVIII.

Quæ legata mortuis nobis ad hæredem nostrum transeunt: eorum commodum per nos his, quorum in potestate sumus, eodem casu adquirimus: aliter, atq; quod stipulati sumus: nam & sub conditione stipulantes, omnimodo eis adquirimus, etiam si liberatis nobis potestate domini conditio existat.

XIX.

Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis eius. hæredi autem hoc imputari non potest, cùm non sponte cum legatarijs contrahat. Non solet exceptio doli nocere his, quibus voluntas testatoris non refragatur.

XX.

Quotiens dubia interpretatio libertatis est: secundum libertatem respondendum erit.

XXI.

Non debet, cui plus licet, quod minus est, non licere.

XXII.

In personam seruilem nulla cadit obligatio. Generaliter probandum est, vbicunq; in bonæ fidei iudicijs confertur in arbitrium domini vel procuratoris eius conditio, pro boni viri arbitrio hoc habendum esse.

XXIII.

Contractus quidam dolum malum duntaxat recipiunt quidam & dolum & culpam, dolum tantum: depositum & precarium. dolum & culpam; mandatum, commodatum, venditum, pignori acceptum, locatum, item dotis datio, tutelæ, negotia gesta. in his quidem & diligentia. societas & rerum communio & dolum & culpam recipit. sed hæc ita: nisi si quid nominatim conuenit, vel plus, vel minus in singulis contractibus. nam hoc seruabitur, quod initio conuenit (legem enim contractus dedit) excepto eo quod Celsus putat, non valere, si conuenerit: ne dolus præstetur. hoc enim bonæ fidei iudicio contrarium est, & ita vtimur. Animalium verò casus, mortes, quæq; sine culpa accidunt: fugæ seruorum, qui custodiri non solent: rapinæ, tumultus, incendia, aquarum magnitudines, impetus prædonum à nullo præstantur.

XXIV.

Quatenus cuius intersit, in facto, non in iure consistit.

XXV.

Plus cautionis in rem est, quàm in personam.

XXVI.

Qui potest inuitis alienare: multò magis & ignorantibus & absentibus potest.

XXVII.

Nec ex prætorio, nec ex solenni iure priuatorum conuentione quidquam immutandum est: quamuis obligationum causæ pactione possunt immutari, & ipso iure, & per pacti conuenti exceptionem: quia actionum modus, vel lege, vel per prætorem introductus priuatorum pactionibus, non infirmatur: nisi tunc cùm inchoatur actio, inter eos conuenit.

XXVIII.

Diuus Pius rescripsit Eos, qui ex liberalitate conueniuntur, in id, quod facere possunt, condemnandos.

XXIX.

Quod initiò viciosum est, non potest tractu temporis conualescere.

XXX.

Nuptias non concubitus, sed consensus facit.

XXXI.

Verum est, neq; pacta, neq; stipulationes factum posse tollere. quod enim impossibile est, neq; pacto, neq; stipulatione potest comprahendi, vt vtilem actionem, aut factum efficere possit.

XXXII.

Quod attinet ad ius Ciuile, serui pro nullis habentur. non tamen & iure naturali: quia quod ad Ius naturale attinet, omnes homines æquales sunt.

XXXIII.

In eo, quod vel is, qui petit, vel is, à quo petitur, lucri facturus est: durior causa est petitoris.

XXXIV.

Semper in stipulationibus & in cæteris contractibus id sequimur quod actum est. aut si non pareat quid actum est: erit consequens, vt id sequamur, quod in regione, in qua actum est, frequentatur. Quid ergo si neque regionis mos appareat, quia variatus fuit? ad id, quod minimum est, redigenda summa est.

XXXV.

Nihil tamen naturale est, quàm eo genere quodq; dissoluere, quo colligatum est: Ideo verborum obligatio verbis tollitur: nudi consensus obligatio contrario consensu dissoluitur.

XXXVI.

Culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti.

XXXVII.

Nemo, qui condemnare potest absoluere non potest.

XXXVIII.

Sicuti pœna ex delicto defuncti hæres teneri non debet: ita neo lucrum facere, si quid ex ea re ad eum peruenisset.

XXXIX.

In omnibus causis pro facto accipitur id, in quo per alium more sit, quominus fiat.

XL.

Furiosi, vel eius, cui bonis interdictum sit, nulla voluntas est.

XLI.

Non debet actori licere, quod reo non permittitur. In re obscura melius est fauere repetitioni, quàm aduenticio lucro.

XLII.

Qui in alterius locum succedunt, iustam habent causam ignorantiæ, an id, quod peteretur, deberetur. Fideiussores quoque non minus, quàm hæredes, iustam ignorantiam possunt allegare. Hæc ita de hærede dicta sunt, si cum eo agetur, non etiam si agat. nam plane qui agit, certus esse debet: Cùm sit in potestate eius, quando velit, experiri: & antè debet rem diligenter explorare, & tunc ad agendum procedere.

XLIII.

Nemo ex his, qui negat se debere, prohibetur etiam alia defensione vti, nisi lex impediat. Quoties concurrunt plures actiones eiusdem rei nomine: vna quis expediri debet.

XLIV.

Totiens in hæredem damus de eo, quod ad eum peruenit: quoties ex dolo defuncti conuenitur, non quotiens ex suo.

XLV.

Neque pignus, neq; depositum, neq; precarium, neq; emptio, neque locatio rei suæ consistere potest. Priuatorum conuentio iuri publico non derogat.

XLVI.

Quod à quoquo pœnæ nomine exactum est, id eidem restituere nemo cogitur.

XLVII.

Consilij non fraudulenti nulla obligatio est. Cæterùm si dolus & calliditas intercessit: de dolo actio competit. Socij mei socius, meus socius non est.

XLVIII.

Quidquid in calore iracundiæ vel fit, vel dicitur: non prius ratum est, quàm si perseuerantia apparuerit iudicium animi fuisse ideoq; breui reuersa vxor, nec diuortisse videtur.

XLIX.

Alterius circumuentio alij non præbet actionem.

L.

Culpa caret qui scit, sed prohibere non potest.

LI.

Non videtur quisquam id capere, quod ei necesse est alij restituere.

LII.

Non videtur defendere, non tantum qui latitat: sed & is qui præsens negat se defendere, aut non vult suscipere actionem.

LIII.

Cuius per errorem dati repetitio est, eius consultò dati donatio est.

LIV.

Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quàm ipse haberet.

LV.

Semper in dubijs benigniora præferenda sunt.

LVI.

Nullus videtur dolo facere, qui suo iure vtitur.

LVII.

Bona fides non patitur, vt bis idem exigatur.

LVIII.

Ex pœnalibus causis non solet in patrem de peculio actio dari.

LIX.

Hæredem eiusdem potestatis iurisq; esse, cuius fuit defunctus, constat.

LX.

Semper qui non prohibet pro se interuenire, mandare creditur: sed & si quis ratum habuerit, quod gestum est obstringitur mandati actione.

LXI.

Domum suam reficere vnicuique licet: dum non officiat inuito alteri, in quod ius non habet.

LXII.

Hæreditas nihil aliud est, quam successio in vniuersum ius, quod defunctus habuerat.

LXIII.

Qui sine dolo malo ad iudicium prouocat, non videtur moram facere.

LXIV.

Ea, quæ rarò accidunt, non temerè in agendis negotijs computantur.

LXV.

Ea est natura cauillationis, quam Græci soritem, appellant, vt ab euidenter veris, per breuissimas mutationes, disputatio ad ea, quæ euidenter falsa sunt, perducatur.

LXVI.

Marcellus ait: desinit debitor esse is, qui nactus est exceptionem iustam, nec ab æquitate naturali abhorrentem.

LXVII.

Quotiens idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum excipiatur, quæ rei gerendæ aptior est.

In

LXVIII.

In omnibus causis id obseruatur, vt vbi personæ conditio locum facit beneficio: ibi deficiente ea, beneficium quoq; deficiat. Vbi verò genus actionis id desiderat: ibi, ad quemuis persecutio eius deuenerit, non deficiat ratio auxilij.

LXIX.

Inuito beneficium non datur.

LXX.

Nemo potest gladij potestatem sibi datam, vel cuius alterius coërcitionis, ad alium transferre.

LXXI.

Omnia quæcunque causæ cognitionem desiderant, per libellū expediri non possunt.

LXXII.

Fructus rei est vel pignori dare licere.

LXXIII.

Quô tutela redit, eô & hæreditas peruenit, nisi cùm fœminæ hæredes intercedunt. Nemo potest tutorem dare cui quam, nisi ei, quem in suis hæredibus, cùm moritur habuit, habiturúsue esset, si vixisset. Vi factum id videtur esse, qua de re quis, cùm prohiberetur, fecit. clam, quod quisque, cùm controuersiam haberet, habiturúmue se putaret, fecit. Quæ in testamento ita sunt scripta, vt intelligi non possint: perinde sunt, ac si scripta non essent. Nec paciscendo, nec legem dicendo, nec stipulando, quisquam alteri cauere potest.

LXXIV.

Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri.

LXXV.

Nemo potest mutare consilium suum in alterius iniuriam.

LXXVI.

In totum omnia, quæ animi destinatione agenda sunt, non nisi vera & certa scientia perfici possunt.

LXXVII.

Actus legitimi, qui non recipiunt diem vel conditionem: veluti mancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, serui optio, datio tutoris: in totum viciantur per temporis vel conditionis adiectionem. nonnunquam tamen actus supra scriptos tacitè recipiunt, quæ apertè comprænhensa vitium afferunt. nam si acceptum feratur ei, qui sub conditione promisit: ita demum egisse aliquid acceptilatio intelligitur, si obligationis conditio extiterit: quæ si verbis nominatim acceptilationis comprænhendatur: nullius momenti faciet actum.

LXXVIII.

Generaliter cùm de fraude disputatur, non quid habeat actor, sed quid per aduersarium habere non potuit, considerandum est.

LXXIX.

FRAVDIS interpretatio semper in Iure Ciuili, non ex euentu duntaxat, sed ex consilio quoq; desideratur.

LXXX.

In toto Iure generi per speciem derogatur: & illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est.

LXXXI.

Quæ dubitationis tollendæ causa contractibus inseruntur, ius comune non lædunt.

LXXXII.

Donari videtur, quod nullo cogente iure conceditur.

LXXXIII.

Non videntur rem amittere, quibus propria non fuit.

LXXXIV.

Cùm amplius solutum est, quàm debebatur: cuius pars non inuenitur, quæ repeti possit, totum esse indebitum intelligitur, manente pristina obligatione. Is natura debet, quem iure gentium dare oportet, cuius fidem secuti sumus.

LXXXV.

In ambiguis, pro dotibus respondere melius est. Non est nouum, vt quæ semel vtiliter constituta sunt, durent: licet ille casus extiterit, à quo initium capere non potuerunt. Quoties æquitatem desiderij naturalis ratio, aut dubitatio Iuris moratur: iustis decretis res temperanda est.

LXXXVI.

Non solet deterior conditio fieri eorum, qui litem contestati sunt, quàm si non essent: sed plærumque melior.

LXXXVII.

Nemo enim in persequendo deteriorem causam, sed meliorem facit. Denique post litem contestatam hæredi quoque prospiceretur; & hæres tenetur ex omnibus causis.

LXXXVIII.

Nulla intelligitur mora ibi fieri, vbi nulla petitio est.

LXXXIX.

Quamdiu possit valere Testamentum tam diu legitimus non admittitur.

XC.

In omnibus quidem, maximè tamen in Iure, æquitas spectanda sit.

XCI.

Quoties duplici iure defertur alicui successio: repudiato nouo iure, quod antè defertur, supererit vetus.

XCII.

Si librarius in transcribendis stipulationis verbis errasset: nihil nocere quòminus & reus & fideiussor teneatur.

XCIII.

Filiusfamilias neque retinere, neque recuperare, neque adipisci possessionem rei peculiaris videtur.

XCIV.

Non solent, quæ abundant, viciare scripturas.

XCV.

Nemo dubitat, soluendo videri eum, qui defenditur.

XCVI.

In ambiguis orationibus maximè sententia spectanda eius, qui eas protulisset.

XCVII.

Ea sola deportationis sententia aufert, quæ ad fiscum peruen iunt.

XCVIII.

Quotiens vtriusque causa lucri ratio vertitur: is præferendus est, cuius in lucro causa tempore præcedit.

XCIX.

Non potest improbus videri, qui ignorat quantum soluere debeat.

C.

Omnia quæ Iure contrahuntur, contrario iure pereunt.

CI.

Vbi Lex duorum mensium fecit mentionem, & qui sexagesimo & primo die venerit, audiendus est. Ita enim & Imperator Antoninus cum diuo patre suo rescripsit.

Qui

CII.

Qui vetante Prætore fecit, hic aduersus Edictum fecisse propriè dicitur. Eius est actionem denegare, qui possit & dare.

CIII.

Nemo de domo sua extrahi debet.

CIV.

Si in duabus actionibus alibi summa maior, alibi infamia est: præponenda est causa æstimationis. Vbi autem æquiparent famosa iudicia: & si summam imparem habent: pro paribus accipienda sunt.

CV.

Vbicunque causæ cognitio est, ibi prætor desideratur.

CVI.

Libertas inæstimabilis res est.

CVII.

Cùm serua nulla actio est.

CVIII.

Ferè in omnibus pœnalibus iudicijs, & ætati, & imprudentiæ succurritur.

CIX.

Nullum crimen patitur is, qui non prohibet, cùm prohibere potest.

CX.

In eo quod plus sit, semper inest & minus. Nemo alienæ rei expromissor idoneus videtur, nisi si cum satisdatione. Pupillus pati posse non intelligitur. Vbi verba coniuncta non sunt, sufficit alterutrum esse factum. Mulieribus tunc succurrendum est, cùm defendantur non vt facilius calumnientur.

CXI.

Pupillum, qui proximus pubertati sit, capacem esse & furandi & iniuriæ faciendæ. In hæredem non solent actiones transire, quæ pœnales sunt ex maleficio: veluti furti, damni, iniuriæ, iniuriarum, vbi bonorum raptorum.

CXII.

Nihil interest, ipso iure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur.

CXIII.

In toto & pars continetur.

CXIV.

In obscuris inspici solet quod verisimilius est, aut quod plerunq; fieri solet.

CXV.

Si quis obligatione liberatus sit, potest videri cepisse. Non potest videri accepisse, qui stipulatus potest exceptione submoueri.

CXVI.

Nihil consensui tam contrarium est, qui ac bonæ fidei iudicia sustinet, quamuis atq; metus: quem comprobare, contra bonos mores est. Non capitur, qui Ius publicum sequitur. Non videntur, qui errant, consentire.

CXVII.

Prætor bonorum possessorem hæredis loco in omni causa habet.

CXVIII.

Qui in seruitute est, vsu capere non potest. nam cùm possideatur, possidere non videtur.

CXIX.

Non alienat, qui duntaxat omittit possessionem.

CXX.

Nemo plus commodi hæredi suo relinquit, quàm ipse habuit.

Qui

CXXI.

Qui non facit quod facere debet: videtur facere aduersus ea, quia non facit. & qui facit, quod facere non debet: non videtur facere id, quod facere iussus est.

CXXII.

Libertas omnibus rebus fauorabilior est.

CXXIII.

Nemo alieno nomine lege agere potest. Temporaria permutatio ius prouinciæ non innouat.

CXXIV.

Vbi non voce, sed præsentia opus est: mutus, si intellectum habet, potest videri respondere. Item & in surdo hic quidem responderi potest. Furiosus absentis loco est, & ita Pomponius libro primo Epistolarum scripsit.

CXXV.

Fauorabiliores rei potius, quàm actores habentur.

CXXVI.

Nemo prædo est, qui pretium numerauit. Locupletior non est factus, qui libertum acquisierit. Cùm de lucro duorum quæritur, melior est causa possidentis.

CXXVII.

Cùm Prætor in hæredem dat actionem, quatenus ad eum peruenit: sufficit, si vel momento ad eum peruenit, ex dolo defuncti.

CXXVIII.

In pari caussa possessor potior haberi debet. Hi, qui in vniuersum ius succedunt, hæredis loco habentur.

CXXIX.

Nihil dolo creditor facit, qui suum recipit. Cùm principalis caussa non consistat: nec ea quidem, quæ sequuntur, locum habent.

CXXX.

Nunquam actiones, præsertim pœnales, de eadem re concurrentes, alia aliam consumit.

CXXXI.

Qui dolo desijt possidere, pro possidente damnatur: Quia pro possessione dolus est.

CXXXII.

Imperitia culpæ adnumeratur.

CXXXIII.

Melior conditio nostra per seruos fieri potest: deterior non potest.

CXXXIV.

Non fraudantur creditores, cùm quid non acquiritur à debitore, sed cùm quid de bonis deminuitur. Nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest.

CXXXV.

Ea, quæ dari impossibilia sunt, vel quæ in rerum natura non sunt, pro non adiectis habentur.

CXXXVI.

Bona fides tantundem possidenti præstat, quantum veritas, quoties lex impedimento non est.

CXXXVII.

Qui authori iudice comparauit; bonæ fidei possessor est.

CXXXVIII.

Omnis hæreditas, quamuis postea adeatur, tamen cum tempore mortis continuatur. Nunquam crescit ex postfacto præteriti delicti æstimatio.

Omnes

CXXXIX.

Omnes actiones, quæ morte aut tempore pereunt, semel inclusæ iudicio, saluæ permanent. Non videtur perfectè cuiusq; id esse, quod ex casu auferri potest.

CXL.

Absentia eius, qui Reipub: causa abest: neque ei, neque alij damnosa esse debet.

CXLI.

Quod contra rationem Iuris rec .n est, non est producendum ad consequentia. Vni duo pro solido hæredes esse non possunt.

CXLII.

Qui tacet, non vtique fatetur: sed tamen verum est, Eum non negare.

CXLIII.

Quod ipsis, qui contraxerunt, obstat: & successoribus eorum obstabit.

CXLIV.

Non omne, quod licet, honestum est. In stipulationibus id tempus spectatur, quo contrahimus.

CXLV.

Nemo videtur fraudare eos, qui sciunt & consentiunt.

CXLVI.

Quod quis, dum seruus esset, egit: proficere libero facto non potest.

CXLVII.

Semper specialia generalibus insunt.

CXLVIII.

Cuius effectus omnibus prodest, eius & partes ad omnes pertinent.

CXLIX.

Ex qua persona quis lucrum capit, eius factum præstare debet.

CL.

Parem esse conditionem oportet eius, qui quid possideat, vel habeat: atque eius, cuius dolo malo factum sit, quò minus possideret, vel haberet.

CLI.

Nemo damnum facit, nisi qui id fecit, quod facere ius non habet.

CLII.

Hoc iure vtimur, vt quidquid omnino per vim fiat, aut in vis publicæ, aut in vis priuatæ crimen incidat. Deicit & qui mandat. In maleficio ratihabitio mandato comparatur. In contractibus, quibus doli præstatio, vel bona fides inest, hæres in solidum tenetur.

CLIII.

Ferè quibuscunque modis obligamur, ijsdem in contrarium actis liberamur: cum quibus modis acquirimus, ijsdem in contrarium actis amittimus, vt igitur nulla possessio acquiri, nisi animo & corpore potest: ita nulla amittitur, nisi in qua vtrumq; in contrarium actum est.

CLIV.

Cùm par delictum est duorum, semper oneratur petitor, & melior habetur possessoris causa: sicut fit, cùm de dolo excipitur petitoris. neque enim datur talis replicatio petitori, AVT SI REI QVOQVE IN EA RE DOLO ACTVM SIT. Illi debet permitti pœnam petere, qui in ipsam non incidit.

CLV.

Factum cuique suum, non aduersario nocere debet. Non videtur vim facere, qui Iure suo vtitur, & ordinaria actione reperitur. In pœnalibus causis benignius interpretandum est.

CLVI.

Inuitus nemo rem cogitur defendere. Cui damus actionem, Eidem exceptionem compe-

competere, multò magis quis dixerit. Cùm quis alij in locum successerit: non est æquum, ei nocere hoc, quod aduersus eum non nocuit, in cuius locum successerit. Plerumque Emptoris eadem debet esse causa circa petendum ac defendendum, quæ fuit authoris. Quod cuique pro eo præstatur, inuito non tribuitur.

CLVII.

Ad ea, quæ non habent atrocitatem facinoris, vel sceleris: ignoscitur seruis, si vel dominis, vel his, qui vice dominorum sunt (veluti tutoribus & curatoribus) obtemperauerint. Semperque dolo fecit, quóminus haberet: pro eo habendus est, ac si haberet. In contractibus successores ex dolo eorum, successerunt, non tantùm in id, quod peruenit, verumetiam in solidum tenentur: hoc est, vnusquisque pro ea parte, qua hæres est.

CLVIII.

Creditor, qui permittit rem venire, pignus dimittit.

CLIX.

Non vt ex pluribus causis deberi nobis idem potest: ita ex pluribus causis idem possit esse nostrum.

CLX.

Aliud est vendere, aliud vendenti consentire. Refertur ad vniuersos, quod publicè fit per maiorem partem. Absurdum est, plus iuris habere eum, cui legatus sit fundus, quàm hæredem, aut ipsum testatorem, si viueret.

CLXI.

In Iure Ciuili receptum est; quoties per eum, cuius interest conditionem non impleri, fiat, quòminus impleatur: perinde haberi, ac si impleta conditio fuisset. quod ad libertates, & legata, & ad hæredum institutiones perducitur: quibus exemplis stipulationes quoq; committuntur: cùm per promissorem factum esset, quòminus stipulator conditioni parêret.

CLXII.

Quæ propter necessitatem recepta sunt non debent in argumentum trahi.

CLXIII.

Cui ius est donandi, eidem & vendendi, & concedendi ius est.

CLXIV.

Pœnalia iudicia semel accepta, in hæredes transmitti possunt.

CLXV.

Cùm quis possit alienare, poterit & consentire alienationi. Cui autem donare non conceditur: probandum erit, nec si donationis causa consenserit, ratam eius voluntatem habendam.

CLXVI.

Qui rem alienam defendit, nunquam locuples habetur.

CLXVII.

Non videntur data, quæ eo tempore, quo dantur, accipientis non fiunt, Qui iussu iudicis aliquid facit, non videtur dolo malo facere: quasi parere necesse habet.

CLXVIII.

Rapienda occasio est, quæ præbet benignius responsum. Quod factum est, cùm in obscuro sit: ex adfectione cuiusq; capit interpretationem.

CLXIX.

Is damnum dat, qui iubet dare, eis verò nulla culpa est, cui parêre necesse sit. Quod pendet, non est pro eo, quasi sit.

CLXX.

Factum à Iudice, quod ad officium eius non pertinet, ratum non est.

CLXXI.

Nemo ideo obligatur, quia recepturus est ab alio, quod præstiterit.

In

CLXXII.

In contrahenda venditione ambiguum pactum contra venditorem interpretandum est. ambigua autem intentio ita accipienda est, vt res salua sit actori.

CLXXIII.

In condemnatione personarum, quæ in id, quod facere possunt, damnantur: non totum, quod habent, extorquendum est: sed & ipsarum ratio habenda est, ne egeant. Cùm verbum RESTITVAS lege inuenitur: & si non specialiter de fructibus additum est: tamen etiam fructus sunt restituendi. Vnicuique sua mora nocet, quod & in duobus reis promittendi obseruatur. Dolo facit, qui petit, quod redditurus est.

CLXXIV.

Qui potest facere, vt possit conditioni parère; iam posse videtur. Quod quis (si velit) habere non potest, id repudiare non potest.

CLXXV.

In his quæ officium fieri per liberas personas leges desiderant, seruus interuenire non potest. Non debet melioris conditionis esse, quàm actor meus, à quo ius in me transit.

CLXXVI.

Non est singulis concedendum, quod per magistratum publicè possit fieri, ne occasio sit maioris tumultus faciendi. Infinita æstimatio est libertatis & necessitudinis.

CLXXVII.

Qui in Ius dominiumue alterius succedit, iure eius vti debet. Nemo videtur dolo exsequi, qui ignorat causam, cur non debeat petere.

CLXXVIII.

Cùm principalis causa non consistat, plerumque nec ea quidem, quæ sequuntur, locum habent.

CLXXIX.

In obscura voluntate manumittentis fauendum est libertati.

CLXXX.

Quod iussu alterius soluitur, pro eo est, quasi ipsi solutum esset.

CLXXXI.

Si nemo subijt hæreditatem; omnis vis Testamenti soluitur.

CLXXXII.

Quod nullius esse potest, id vt alicuius fieret, nulla obligatio valet efficere.

CLXXXIII.

Etsi nihil facilè mutandum est ex solennibus: tamen vbi æquitas euidens poscit, subueniendum est.

CLXXXIV.

Vani timoris iusta excusatio non est.

CLXXXV.

Impossibilium nulla obligatio est.

CLXXXVI.

Nihil peti potest ante id tempus, quo per rerum naturam persolui possit: & cum soluendi tempus obligationi additur, nisi eo præterito, peti non potest.

CLXXXVII.

Si quis prægnantem vxorem reliquit, non videtur sine liberis decessisse.

CLXXXVIII.

Vbi pugnantia inter se in Testamento inuenirentur, neutrum ratum est. Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata sunt.

CLXXXIX.

Pupillus nec velle, nec nolle in ea ætate (nisi adposita tutoris autoritate) creditur. Nam quod animi iudicio fit, in eo tutoris autoritas necessaria est.

CXC.

Quod euincitur, in bonis non est.

CXCI.

Neratius consultus, An quod beneficium dare se quasi viuenti Cæsar rescripserat, iam defuncto dedisse existimaretur: respondit. Non videri sibi Principem, quod ei, quem viuere existimabat, concessisset, defuncto concessisse, quem tamen modum esse beneficij sui vellet, ipsius æstimationem esse.

CXCII.

Ea, quæ in partes diuidi non possunt, solida à singulis hæredibus debentur. In re dubia beniguiorem interpretationem sequi, non minus iustius est, quam tutius.

CXCIII.

Omnia ferè iura hæredum perinde habentur, ac si continuò sub tempus mortis hæredes extitissent.

CXCIV.

Qui per successionem, quamuis longissimam, defuncto hæredes exstiterunt: non minus hæredes intelliguntur, quàm qui principaliter hæredes exstiterint.

CXCV.

Expressa nocent: non expressa non nocent.

CXCVI.

Priuilegia quædam causæ sunt, quædam personæ: & ideo quædam ad hæredem transmittuntur, quæ causæ sunt: quæ personæ sunt, ad hæredem non transeunt.

CXCVII.

Semper in coniunctionibus non solùm quid liceat, considerandum est: sed & quid honestum sit.

CXCVIII.

Neque in interdicto, neque in cæteris causis pupillo nocere oportet dolum tutoris, siue soluendo est, siue non est.

CXCIX.

Non potest dolo carere, qui imperio magistratus non paruit.

CC.

Quoties nihil sine captione inuestigari potest: eligendum est, quod minimum habeat iniquitatis.

CCI.

Omnia quæ ex Testamento proficiscuntur, ita statum euentus capiunt, si initium quoque sine vicio ceperint.

CCII.

Omnis definitio in iure Ciuili periculosa est: parum est enim, vt non subuerti posset.

CCIII.

Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire.

CCIV.

Minus est actionem habere, quàm rem.

Plerumque

CCV.

Plerumque fit, vt etiam ea, quæ nobis abire possint: proinde in eo statu sint, atque si non essent eius conditionis, vt abire possint, & ideo quod fisco obligamus, & vindicare interdum, & alienare, & seruitutem in prædio imponere possumus.

CCVI.

Iure naturæ æquum est, neminem cum alterius iniuria & detrimento fieri locupletiorem.

CCVII.

Res iudicata pro veritate accipitur.

CCVIII.

Non potest desijsse videri habere, qui numquam habuit.

CCIX.

Seruitutem mortalitati ferè comparamus.

CCX.

Quæ ab initio inutilis fuit institutio, ex post facto conualescere non potest.

F I N I S.

INDEX, SEV ENCHI-RIDION OMNIVM DECRETORVM, ET CON-STITVTIONVM REGNI VNGARIÆ,

ad Annum 1579 vſq; per cauſarum locos diſtinctum, memoriæ vſibuſq; fori maxime vtile.

VIENNÆ AVSTRIÆ,
M. DC. XXVIII.

AD LECTOREM SAMBVCVS

QVia neminem suis vigilijs, aut praeclaris conatibus, minus laude, quam vel viui memoria inclusam tenent, vel posteritatis gratae autoritas testatam explicabit, fraudandum censeo: ne pro apibus fuci, pro floribus spineta, sentesq; subeant: huius promptuarij, seu Indicis, ad vsus forenses expediti, per causarum locos praecipuos, & coniectiones ad memoriam comportati Autorem fuisse, Reuerendiss. Nicol: Telegdinum, Quinqueecclesien: audio: Senatu regio, patrijs diu negotijs, multumq; exercitatum, subactumq; Praesulem: mox, incrementa haec, & accessionem lectionibus, iudicioq; Reuerendiss: Mossouij Vaciensis, &c. factam, qui viri nil fronte occultant, nil fictum, simulatumq; ferunt, orbeq; doctrinarum absoluto, his longe maiora possunt. Vt verò etiam vulgo tererentur, paucis loco repositis commodiore, nonnullis frustra iteratis semotis, (cuius opellae autoritatem donatum exemplar à Reuerendiss: Zacharia, mihi simul attulerat, paulò verò post Sereniss: Ernesti venia, cuius hanc editionem niti praesidio, septamq; scias, confirmauit) nostra factum cura vides. Quam tuis semper votis, cunctorumue vsibus, adhuc praesto fuisse, inq; reliquum tempus, quod duntaxat vitae suppetet, si recta mente acceperis, cum impendio & interusurio, quasi ex indicato soluen: citra reconuentionum, forè paratissimam, omnino, velim, tibi persuadeas. Vale, Calend: Iunijs, 1581.

Viennae.

INDEX OMNIVM DECRETORVM ET CONSTITVTIONVM REGNI VNGARIÆ,

vſq; ad annum Domini 1579.

DECRETVM S. STEPHANI REGIS.

DEcretum S. Stephani primi Regis Vngariæ quod incipit: Quoniam ad Regales dignitates, &c. Lib: 1. publicatum poſt obitum S. Emerici Ducis.

Liber ſecundus, eiuſdem S. Stephani Regis Decreti, qui incipit: Regnante Diuina clementia, &c. Anno Domini 1035: in Synodo Tolna promulgatus.

DECRETA S. VLADISLAI REGIS.

DEcretum S. Vladiſlai Regis primum, quod incipit: Regnante creatore & Salutore, &c. Anni Domini 1029. decimo tertio Kal: Iunij in Ciuitate Zabolch editum & publicatum, & habet libros tres.

Secundus liber eiuſdem Decreti, incipit. Temporibus piiſſimi Regis, &c.

Tertius liber Decreti S. Vladiſlai, incipit, Hoc decreuerunt. &c.

DECRETA COLOMANI REGIS.

DEcretum Colomani Regis incipiens: Quoniam DEI gratia Seraphin.

Liber ſecundus eiuſdem Decreti incipit. Colomanus DEI gratia Rex Vngariæ. Hanc legem, &c. Anno Domini 1106. editus.

Canones, ſeu Capitula Synodalium Decretorum Laurentij Archiepiſcopi Strigonienſis, & decem ſuorum Epiſcoporum, tempore Colomani Regis edita.

DECRETVM ANDREÆ REGIS.

DEcretum Andreæ Regis Secundi, dicti Hieroſolymitanij, Patris S. Elizabeth Viduæ. Quod incipit: In Nomine S. Trinitatis & Indiuiduæ vnitatis, Andreas DEI gratia, &c. Anni 1222. In huius Decreti iurant Reges cum coronantur, eo, quod præcipuas libertates Nobilium contineat Confirmatum eſt per Ludouicum Regem, Anno 1351. Mariam Reginam Vngariæ, poſtea conſortem Sigiſmundi Imperatoris, Filiam dicti Ludouici Regis, Anno Domini 1384. A Matthia quoq; vero Rege Anno Domini 1544. eſt confirmatum.

DECRETVM LVDOVICI REGIS.

DEcretum Ludouici Regis Vngariæ, quod Incipit: Tronus, & potentia Regalis dignitatis, in procemio, cuius primus articulus eſt. Quod ſi Prælati vel aliqui viri Eccleſiaſtici, &c. Anni Domini 1351.

DECRETA SIGISMVNDI REGIS.

GRatia Sigiſmundi Regis infidelibus, poſt fugam ex arce Sokliosſ, facta. Anno Domini 1403.

Decretum primum eiuſdem Sigiſmundi Regis incipit: Quod quemadmodum nobis alijs. Anno Domini 1404.

Decretum ſecundum eiuſdem Sigiſmundi: Regis Sceptrigera Regalis dignitatis altitudo, incipit Anno Domini 1405.

Decretum tertium Sigismundi Regis Anni præcedentis 1409. secundum, quod incipit: Inter cæteras animi nostri sollicitudines.

Decretum quartum eiusdem Regis, quod incipit: Cum nos pridem vna cum Anni Domini 1411.

Item, oppositio, siue impignoratio eiusdem Sigismundi Imperatoris, tredecim oppidorum Comitatus Scepusiensis facta Regi Poloniæ Vladislao, Anno Domini 1412.

Decretum quintum, quod tamen alij quartum, Sigismundi Imperatoris & Regis vocant, & incipit: Quod nos cuius Regiæ celsitudinis, &c. Anni Domini 1435. Budæ in Festo D. Gregorij Papæ editum.

Decretum sextum quod alij quintum, alij maius Decretum Sigismundi Imperatoris & Regis vocant, incipit: Inter cuncta quæ pro subiectorum salute, &c. Anni præscripti 1435.

Circumferuntur quædam propositiones I.R. Sigismundi Imperatoris & Regis sine anno & die factæ apud Regni proceres per nuncios in eiusdem Imperatoris à Regno Vngariæ absentia: Cum titulo Decretum de modo exercituandi, &c. Cum tamen non esse Decretum illud legenti manifestè constat. Proinde nos inter Decreta eas ascribere noluimus, sed distributionum à proceribus sic fieri petitam Comitatuum & nominum, Spiritualium ac secularium personarum causa, Decreto nostro adiecimus, cum interpretatione Tituli Regis, quæ in ijsdem propositionibus habetur.

Rama vocatur Boszna, Seruia est Rascia, Gallicia, id est maior Walachia, Lodomeria est Ruscia. Comanio vero dicitur terra Valachiæ, quæ inhabitabatur à Comanis nigris, quæ est sita à fluuio Olth, inter Alpes & Danubium, iacens versus Tartariam, quæ nunc in habitatur à Walachis, & nuncupatur pars Transalpinæ & Moldauiæ.

DECRETA ALBERTI REGIS.

Decretum Alberti Regis, Generi Sigismundi Imperatoris in Regem Vngariæ coronati, Anno Domini 1437. 1. die Ianuarij, incipit: Quod excellentissimo Principe Domino Sigismundo &c. Anni Domini 1439.

Ladislaus Polonus S. Stephani corona in Alba Regali coronatus, Et ad Varnam Anno 1444. à Thurca fusus & interemptus, nullum edidit Decretum, quod seruaretur. A factiosis quibusdam introductus, contra Ladislaum Alberti Regis posthumum Filium.

DECRETVM VLADISLAI REGIS PVERI ANNOrum decem & quatuor.

Vladislaus Rex, filius præfati Alberti Regis, nondum adoleuerat, cum Decretum, quod incipit: Crebrarum, ac dudum inualescentium nouitatum. Anno Domini 1454. amisso anno præcedenti Constantinopoli, & iam ad obsidionem Nandoralbensem properante Turca edidit, & seruatur.

ARTICVLI IOANNIS CORVINI PARENTIS *Matthiæ Regis Vngariæ.*

Articuli spectabilis & Magnifici Domini Ioannis Coruini de Hvvnyad in Ciuitate Pesthiensi editi, Anno Domini 1445.

ARTICVLI MICHAELIS ZYLAGII *Gubernatoris.*

Decretum Michaelis Zylagij de Horroszegh, Gubernatoris Regni Vngariæ, Anno Domini 1458. posteaquam Matthias Coruinus in Regem Vngariæ electus fuisset, & adhuc in Captiuitate Podebradij teneretur, editum.

SEQVVN-

SEQVVNTVR DECRETA SERENISSIMI PRINCIPIS D. Matthiæ Regis Vngariæ.

DEcretum primum Matthiæ Regis ante coronationem Incipit: Quod cum his diebus in præsenti, &c. Anno Domini 1462. editum. Scribunt aliqui concepta in clerum inuidia, hoc Decretum non seruari, quod ante coronationem editum sit, sed perperàm.

Decretum secundum Matthiæ Regis, quod incipit: Articuli prænotati hanc continent formam, post confirmationem Decretorum Andreæ, & Ludouici Regum, tempore coronationis suæ editum. Anno Domini 1464.

Decretum tertium Matthiæ Regis. Quod cum nos occurrentibus varijs vndiq;, &c. Budæ Anno Domini 1471. editum.

Constitutiones Dominorum Prælatorum, Baronum & Nobilium Regni in absentia à Regno Serenissimi Principis D.D. Matthiæ Regis Vngariæ Anno 1474. Budæ, Dominica ante Festum S. Francisci ex mandato Regis editi. Et incipiunt, Nos Prælati: Quod cum nos his diebrs de voluntate, &c.

Decretum quartum D. Matthiæ Regis, quod incipit: Redeuntibus iam pridem nobis. Budæ Dominica Quasimodo Anno Domini 1478. editum. A quibusdam citatur pro tertio Decreto eiusdem Regis.

Articuli eodem tempore de Officio Palatinatus pronunciati, in eligendo ad id officium Spectabili & Magnifico Domino Emerico de Zapolya. Quoniam præsens Dieta, incipit, & habet articulos duodecim.

Decretum quintum D. Matthiæ Regis, cuius primus articulus incipit. In primis, quod Domini Prælati, & cæteri Ecclesiastici decimas habentes, &c. Budæ Anno Domini 1481. editum. Hoc alij volunt esse quartum Decretum eiusdem Regis.

Decretum sextum Matthiæ Regis. Incipit: Decet Reges & Principes quo superna, &c. Budæ Anno Domini 1486. editum. Hoc alij quintum, alij maius Decretum D. Matthiæ Regis vocant.

Obitus Matthiæ Regis.

Duæ Epistolæ Friderici Imperatoris & Maximiliani Regis Romanorum ad Vngaros 1490. datæ.

Conditiones quibus cum VVladislaus Rex Vngariæ Regnum sibi delatum suscepit, conceptæ & emanatæ in possessione Farkashyda, Sabbatho ante Festum ad Vincula S. Petri, Anno Domini 1490.

Concordia inter Serenissimos Principes Fridericum Imperatorem, Maximilianum Romanorum, & VVladislaum Vngariæ Boëmiæq; Reges, ac Inclytum Regnum Vngariæ, Posonij conclusa, Anno humanæ Salutis 1491. allegantur.

SEQVVNTVR DECRETA DOMINI Ladislai Regis Vngariæ.

DEcretum primum vel generale maius dictum, VVladislai Regis Vngariæ, Anni Domini 1492. hoc ita tribus modis allegatur. In quo continentur speciales quidam articuli Regni Sclauoniæ.

Decretum secundum D. VVladislai Regis incipiens. Primo, quoniam in articulo secundo Decreti, vocatur etiam Additiones ad Generale, vel ad maius Decretum, Anni Domini 1495.

Decretum tertium D. VVladislai Regis. quod incipit: Hloriosissimus DEVS, cuius &c. editum Budæ Anno Domini 1498. vocatur etiam Decretum minus.

Decretum quartum D. VVladislai Regis incipiens: Quod cum superioribus his diebus, Anni 1590. ab aliquibus vocatur Additiones ad Decretum minus, vel ad Decretum secundum.

Articuli in campo Rakos, in Dieta Festi Beati Georgij Martyris: Quorum initium est. Item primo, vt Iudicia & Iudiciariæ deliberationes, &c. Anno Domini 1507. constituti.

Decre-

Decretum quintum D. Vladislai Regis. Quod cum nos post assumptionem ad huius Regni, incipit Anno Domini 1504. ab alijs quartum esse censetur, & allegatur.

Decretum sextum D. Vladislai Regis, incipiens. Quod cum nos in animo nostro sæpe, &c. Est anni 1514. post popularis insolentiæ sedationem editum. Alij volunt esse quintum & vltimum.

Decretum Tripartitum Stephani Vverböczy à Rege non confirmatum. lib. 3. Anno 1514.

REGIMEN LVDOVICI REGIS VNGARIÆ.

ARticuli Ludouici Regis in Oppido Tolnensi in Festo Beati Iacobi Apostoli. Quorum initium est. Quoniam omne Regnum duobus instrumentis, &c. in Anno Domini 1518. sanciti.

Alij Articuli Ludouici Regis in Dieta generali pro Festo Beati Michaelis Archangeli Anno Domini 1518. præcedente in Bach celebrata statuti, & conscripti, incipiunt: quamquam hactenus, &c.

Articuli item Ludouici Regis in conuentu generali in Bach Anno Domini 1519. editi, quorum initium est. Præhabito DEI adiutorio, &c.

Articuli in Comitijs Budæ celebratis in Festo B. Elizabeth, Anno Domini 1521. editi, eiusdem Ludouici Regis Vngariæ.

Ludouici Regis Articuli Budæ in Festo B. Georgij Martyris, Anno Domini 1523. sanciti, & firmati.

Articuli Ludouici Regis in conuentu generali pro festo Natiuitatis gloriosissimæ Virginis Mariæ Anno Domini 1524. editi, & in Dieta similiter generali pro Dominica Iubilate in campo Rakoss celebrata reformati, Anno 1525. ipso Rege Ludouico adhuc regnante.

Eodem Anno 1525 in Festo Natiuitatis B. Ioan: Baptistæ in Oppido Hathvvan, fuit celebratus conuentus Regnicolarum, contra voluntatem & consensum Ludouici Regis, sicut constat ex literis eiusdem Regis ad omnes Comitatus datis, quæ incipiunt: Ludouicus, &c. Quamuis in Dieta proxime præterita, Ideo non seruantur, &c. nec allegantur.

Item Articuli Anni Domini 1526. Ludouici Regis vltimi, editi in Dieta Rakoss, vbi Stephanus Werböczy fuit proscriptus, & Palatinatu priuatus.

DECRETA SERENISSIMI PRINCIPIS ET D.D. FERDInandi Regis Vngarorum & Romanorum Imperatoris Augustissimi.

ARticuli siue constitutiones Dietæ Budensis, Anni Domini 1527.

Iuramentum quod idem Rex & Dominus noster clementissimus præstitit in coronatione.

Articuli Dietæ Budensis Anni 1528.

Articuli Dietæ Posoniensis, post amissam Budam Anni 1542.

Articuli constitutionum Dietæ Posoniensis post solutam obsidionem Pesthiensem, pro Festo omnium Sanctorum celebratæ. Eodem Anno Domini 1542.

Articuli Dietæ Nouizoliensis, in Festo Beatæ Elizabeth Viduæ, Anno Domini 1543. celebratæ.

Responsio & Confirmatio eiusdem Domini Regis, & non confirmantur omnes articuli, aliqui etiam saltem conditionaliter. Igitur Constitutiones ad responsum erunt referendæ.

Articuli pro Festo Purificationis B. Virginis Mariæ, in Anno Domini 1545. Thyrnauiæ editi.

Limitatio articulorum præscriptorum per Maiestatatem suam Regiam in scriptis facta.

Articuli Posoniensis Dietæ, in Festo Conuersionis S. Pauli celebratæ, An. Dom. 1546.

Articuli

Articuli in Thyrnauien: conuentu, pro Festo S. Catherinæ Virginis, & Marty: Anno 1547. celebrato constituti.

Responsum Maiestatis Regiæ ad eosdem articulos, quod conferri debet cum articulis.

Articuli in Conuentu Posoniensi, pro Festo Beati Lucæ Euangelistæ, Anno Domini 1548. celebrato, Decreti.

Articuli Posoniensis Dietæ Anno 1550.

Articuli Posoniensis Dietæ Anni 1552.

Articuli Sopronienfis Dietæ Anni 1553.

Articuli Posoniensis Conuentus Anni 1554.

Articuli Posoniensis Dietæ Anni 1555.

Articuli Posoniensis Dietæ Anni 1556.

Articuli { Posoniensis generalis congregationis Anni 1557.
Posoniensis Dietæ vniuersalis Anni 1559.
Posoniensis Generalium Comitiorum Anni 1563.

Quo anno Serenissimus Princeps D. D. Maximilianus Rex Vngariæ coronatus est.

Obitus Diui Ferdinandi Imperatoris, incidit in annum Domini 1564. ipso die Festi S. Iacobi.

CONSTITVTIONES AVGVSTISSIMI *Imperatoris Maximiliani Secundi.*

Constitutiones Diui Maximiliani Imperatoris in Dieta Posoniensi, Anni Domini 1566. factæ, quo anno fuit suscepta expeditio contra Turcam, & Castra ad Iaurinum posita.

Articuli Posoniensis Dietæ Anni 1567.

Articuli Posoniensis Dietæ Anni 1569.

Locumtenens Paulus Bornemizza Episcopus Transyl.

Articuli Posoniensis Dietæ primi Anni 1572.

Articuli Posoniensis Dietæ secundi Anni eiusdem 1572.

Coronatus est Augustissimus Romanorum Rex in Regem Vngariæ D. D. Rudolphus Secundus, & aliquot Episcopi creati.

Articuli Posoniensis Dietæ Anni 1573.

Articuli Posoniensis Dietæ Anni 1574.

Articuli Posoniensis Dietæ Anni 1575.

Obijt D. D. Maximilianus Imperator. 1576.

DECRETA SIVE CONSTITVTIONES SE- *renissimi Principis D. D. Rudolphi Electi Romanorum Imperatoris.*

Articuli Dietæ Posoniensis Anno 1578.

Abbas

ENCHIRIDION ARTICVLORVM.

A.

ABbas infulatus, iurat vt Prælatus, aut Baro pro decem nobilibus. part. 2. tit. 40

tam pro se, quàm pro alio, ita est iudicatum in causa Benedicti Kezij, contra d. Czobor 30. die Martij, Anno 1578.

Abbatis infulati homagium marcæ centum. part. 2. tit. 40

Abbates duo si contenderint in synodo episcopali, contentio eorum dijudicetur. Colom. Decr: lib. 1. Cap: 8

Abbatias nemo teneat, qui infra annum habitum religionis non assumpserit. Vulad. in minori. Decr: l. 3. art. 58. & l. 5. art. 27

Abbatia Borsmonostra non est obligata ad Austriã. Poson: 1550. ar. 47

Abbatias Rex secularibus auferat, & reddat religiosis eius ordinis, Vulad. in additione minor. art. 32. in quinto art. 27.

Absentes studiorum causa, & in peregrinationibus non grauantur sententia (per non venientiam) vna solùm vice Vulad. in addition: ad Decretum minus in ordine tertium. art. 1.

Accessorium sequitur forum causæ principalis. part: 2. tit. 52

Accusare possunt omnes ex pietate tutorem suspectum, pupillus tamen non ante ætatem legitimam. part. 1. tit. 124

De acquisitis per se quocunque modo, etiam per contractum fraternalis adoptionis, vel per sui præfectionem in marem, quilibet disponit inuitis filijs. part. 1. tit. 57.

Acquisita per vnum, aut alterum fratrem ante diuisionem, si non sunt alienata per acquisitorem, tempore diuisionis paternorum bonorum, intrant & illam diuisionem cum fratribus alijs. part. 1. tit. 43

Actor sufficienter probans contra reum non plene probantem, iurat ad caput eiusdem rei, quinquagesimo se nobilibus. par. 2. tit. 32

Actor pecuniam amissam, aut debitum, aut mutuum probatum, cuius tamen quantitas non constat; per iuramenta leuat, ita, quod nobilis vnus ad quatuor, rusticus autem ad vnum tantum florenum, iurat. ibidem.

Actor deficiens in juramentali depositione sibi decreta, perdit acquisitionem suam. part. 2. tit. 36

Actore

Adulteræ, per acta pœnitentia, reconciliantur maritis: S. Ladislai libro primo, cap. 20.

Adultera perdit dotem, & capite plectitur, seruat paraphernum, cui tamen, si primum vitium parcit maritus, dotem recuperat, & postea pro iterato delicto, per eundẽ maritũ puniri non potest. par: 1. tit: 105

Æstimatione communi redimuntur bona vendita, vel impignorata per eos, in quorum præiudicium, non præmissa admonitione, facta est impignoratio, vel venditio. par: 1. tit: 60

Æstimatio est bonorum mobilium competentis valoris taxatio, duplex, perennalis fit in iuribus tantùm possessionarijs, non in mobilibus, decies tantum valet, vt communis. Communi vtimur frequentius, perennali verò, & in casibus tantum obligaminum, ac fassionibus, aut Decretis regni cõtentis. Et modus æstimationis cõmunis. par: 1. tit: 133

Æstimatione communi, vna sessio populosa, ad vnam marcam, florenos quatuor valentem, deserta ad duas, perennalis ad decies tantum æstimatur. Ibidem.

Æstimationes vsitatæ, omnium bonorum mobilium, & immobilium, ad quam summam fiant. ibidem.

In æstimatione bonorum patris, vel fratris citati ob occupationem litis, intermedio mortui, successor eius conuincitur, non in sententia capitali: item ad refusionem damnorum, & remissionem bonorum occupatorum condemnatur. par: 2. tit. 61

Æstimatione perennali eijcere quis potest externum sessorem, nobilem, vel ignobilem, de vinea in suo territorio existentem. par: 1. tit. 133 similiter & colonum, qui iuxta articulorum contenta, legitimè ab eo discessit. Tyr: 47. art: 29. Poson: 56. art. 29

Ætas filiorum perfecta anni 24. filiarum 12. part: 1. tit: 111.

Ætatis legitimæ homines lites mouere, & agere possunt. ibidem.

Ætatis anno 12. masculi procuratores, constituere. 16. super debitis, & pignoris titulo 18. super rebus mobilibus. 24. super iuribus possessionarijs fassiones facere possunt. Puellæ 12. anno procuratores constituunt. 14. de debitis, iuribusq́, pignoraticijs, & rebus mobilibus fatentur. 16 super dotibus quartalicijs, & iuribus possessionarijs disponunt. part: 1. tit. 111.

Affirmans se fecisse contra se opposita, debet rationem dare, cur fecerit, alioquin statim succumbit. part: 2. tit: 82

Aggressus aliquem gladio euaginato hostiliter, si occidatur, perit eius homagium, & sanguis. part: 3. tit: 21.

Aggeres

quibus reus solius actoris iuramento se submittit. *par:3.tit:35.*

Appellatur ex comitatu in curiam regiam, causæ tamen exequutio remittitur ex curia, si causa habet in suo processu onus, aut Byrsagium: alioquin poterit mitti ad exequutionem statim de curia regia. *part:3.tit:6.7*

Appellans semel ex comitatu ad curiam regiam post remissionem, & iudicium nouum, non appellat, altera pars appellat. *part:3 tit:6*

Appellationes ex liberis ciuitatibus fiunt ad magistrum Tauernicorum, hinc ad personalis præsentiæ Locumtenentem; sed non in criminalibus, nisi fortè penitus innocentem vellet damnare, quo in casu appellatur præcise ad personam Regis. *part:3.tit.11.*

Appellatur de sede vicariorum Ecclesiarum in curiam Regis. *part:3. tit:35.*

Hoc intellige tantùm de transmißionibus ad videndum, vtrum concernat causa forum spirituale, aliter enim non est hoc verum, quia & consuetudo præscripta, & decretum maius Vuladislai, art:45. habet, quod ex foro spirituali in curiam romanam prouocatur, nec valet hoc decretum, vel statutum, quod est contra ius canonicum, & diuturnam libertatem Ecclesiarum, qualia statuta non valent, vt in prologo Tripartiti habetur. Et licet Tripartitum sit lex posterior, non derogat tamen legi priori, hoc est, decreto Ladislai, quia non habet clausulam derogatoriam, prout deberet in tali casu. *part:2. tit: 2.*

Appellans ex excomitatu ad curiam regiam, in duplo eius Byrsagij conuincitur, si succumbit, quod ei fuit in comitatu impositum. *Vulad: mai:artic.72.*

Appellationes à tabula regia (id est foro.) ad personam regis, interpositæ reuisioni, Iudicis tabulæ interesse possunt, sed in ea vocem non habent. *Vulad: ad min. art:7*

Appellans ex comitatu in secunda sede; debet extrahere literas transmissionales, aliàs sententia transit in rem iudicatam. *part:3.tit:35*

Appellationibus plures, quàm anteà Prælati, & Barones adhiberi debent. *Pos:75. art:3*

A R X.

Arx, vide etiam in dictione castrum. 1.

Arcem in bonis proprijs cuilibet, & comitatui vnam communem extruere, cum scitu regis, licitum est. *Vulad.7.art.57.*

Arces,

Arces, quæ habent prouentus, non Regis, sed dominorum earundem sumptibus interteneantur. Poson.63.art.17.

Arces pluribus communes, communibus sumptibus interteneantur, secundum limitationem Capitanei Regni, & Comitis, quantum quisq; eorum soluere debeat; ad intertentionem portionis nolentis contribuere, reliqui occupantes habent facultatem, & conuertendi ad defensionem loci. Poson.63.art.19.

Arces habentes, & de prouentibus nihil ad eas impendentes, Rex per Capitaneos cogat ad officium. Poson.63.art.16.

Arces ad Austriam impignoratæ, redimantur per Regem, vel regnicolas eos, qui volunt redimere, & interim ferant onera cum regnicolis æqualiter earum Domini. Poson.63.art.15 Pos:67.art.42.

ARCHIEPISCOPVS.

Archiepiscopus Strigoniensis, & Prior de Leuuold, iurant, quando iudicialiter eis iuramenta decernuntur, non in suis personis, sed per suos officiales Poson:50.art:64.

Archiepiscopus Strigoniensis, gentes suas, ratione suorum colonorum, seruet in Vuijuuar. Poson:56.art:19.

Archiepiscopi Strigoniensis coloni sunt liberi à telonijs persoluendis. Poson:57.art:16.

Archiepiscopus Strigoniensis faciat suum officium in Pisetario, tanquam contrascriba intertenendo, ad vitandam exportationem auri, & argenti de regno. Poson:57 art:15.

Architectos ad munitionem locorũ finitimorum, Mt. sua mittat. Poson. Ann.56.art.4.

ARESTVM.

Arestatio.

Arestationes facere non licet in proprijs terris. Sigis: mai. artic:13. minor.art:5.

neq; in fratrũ, vel dominorum suorum terris. Vulad.mai.art:89 & 90 *sub pœna triũ marcarũ, & factum tale arestum, Comes cogit arestantem relaxare cum Byrsagio aliarum.* Sigism: Decr.6. artic.13. Vulad:mai.art.89.

Imò arestans in proprijs bonis, conuincitur in facto potentiæ. Sigis: Decr 3.art:5.

Arestatio in loco communi debet fieri, & hoc ita, si iudex loci, aut villicus, vbi debitor habitat, requisitus, per creditorem iustitiam administrare, aut sententiam latam exequi non vult: quod postquàm per creditorem probatum est, iudex aresti, ex parte arestati, iudicium, &

ſatisfactionem impendere tenetur. Sigiſ:ma:art.13. Vulad.ma.ar.89

Areſtari poterit debitor, qui debitum non negat, & maleficus in loco communi. *Mat.mai art.29. Vulad:ma:art.92.*

Areſtatio debitoris non fatentis debitum, hoc ordine fit. Creditor defert eum Comiti, Comes debitorem areſtat apud ſuum dominum, vt teneatur ad primum diem iuris, ſub pœna decem marcarum, in ſede iudiciaria creditori reſponſurum eum ſtatuere. Quod ſi ſtatuerit, fueritq; ſtatutus conuictus, de bonis conuicti, creditori ſatisfaciat, tam pro capitali ſumma, quàm pro expenſis. Quodſi non ſufficiant bona eius, tradetur in manus creditoris etiam caput debitoris. Si dominus ad mandatum Comitis, ne ad ſecundum quidem terminum ſtatuet debitorem: Comes de bonis domini ſatisfaciat creditori pro capitali ſumma, & expenſis. Si comes impeditus fuerit facere hac in parte officium ſuum, Regia Maieſtas 25. marcas à domino exiget, & nihilominus coget illum ſatisfacere creditori. *Mat:mai art.29.*

Areſtari nobiles in perſona, vel rebus ipſorum non licet, nec colonos pro ipſis: alioquin areſtantes conuincuntur in viuo homagio areſtati, & bonorum areſtatorum æſtimatione. *Vulad:mai.art.90*

Areſtantes ciues ciuitatum liberarum in proprijs terris, incurrunt pœnam marcarum trium exigendarum, per magiſtrum Thauernicorũ aliumúe ſuperiorem. *Sig:ma. art.15. Vulad.ma.ar.91*

Areſti iudex, ſi eſt loci iudex, aut dominus den.40. Si villicus den.12. habet pro ſalario. *Sig:ma.art.16. Vlad:mai.art.91*

Areſti iudex dimittens, aut nolens areſtare debitorem, tenetur pro eo areſtari de toto intereſſe: niſi violenter eripiatur areſtatus. Sig:ma. art.14. Vlad:ma.art.89.

Areſti indebiti iudex, & punitor, ſit Comes: ſi factum eſt in bonis Comitis, vniuerſitas nobilium ſit, & appellatur ab eorum iudicio in curiam. *Vlad:ad ma. art.21*

Areſtare Decimatores non poſſunt, niſi in facto decimarum, alioquin ſi arreſtauerint, decimas eius anni, ob huiuſmodi areſtam dominus loci percipiet, & conuertet ad vſum finitimorum locorum. *Vlad: 7 artic:44*

Areſtari iuſti pro iniuſtis non valeant, indebitè aliquem areſtans, puniatur iuxta regni decreta. *Poſon.48.art.65. & Poſ:1575 art.38*

Areſtatio indebita contra formam Decreti, non debet fieri. *Poſon: anno 1548. artic:65*

ARGENTVM.

Argenti marca ad Cameram regiam recipiatur pro flor: 6. minus vno orthone. Poson:in 45.art:50

ARMA.

Arma, vel victualia infidelibus subministrans, notam incurrit. part:1. tit.14.Vlad:art.72.Poso:63.art:67

Armorum simplex collatio non nobilitat, nec probat nobilitatem. Part:1. tit:6

Armatus sedem iudiciariam intrans, si rusticus est, auferantur ei arma, & ipse in cippo per triduum ieiunabit: Si nobilis, arma perdit, & vnam marcam soluit iudici. Mat:ma:art:65.Vlad:ma: art:79

Arma non ferant Presbyteri, non beneficiati, & scholares, alioquin capti traduntur Prælatis puniendi. Vlad:7. art.60

Arma ferens bubulcus, primò castretur, secundò capite plectatur. Et rusticus ferens bombardam, dextra manu truncetur. Vlad:7.art:60

Arma ad tabernam, & nundinas proficiscentes deponat, secus faciens priuetur armis, & ieiunet in cippo tres dies. Mat:ma:art:66

ASSESSORES.

Assessores sedis iudiciariæ Regiæ Maiest: quot olim fuerunt videre poteris. Vlad:ad ma:art.8. in min.art.2.Pos:42.art.29

& quod octo ex illis interesse consilio debeant. Vlad:min:art.7

Assessores nunc ad minimum debent esse quatuor, quibus Rex dare tenetur salarium: Et si quis eorum mortuus, in illius locumtenens aliũ eliget. Archiepiscopus quoq; Strigonien: duos assessores dare tenetur. Poson:57.art:13

Assessores debent esse literati. Poso:74.secunda art:16

Attestationes. Vide communis inquisitio.

Aucarij, vide infra LVDAS.

AVCVPIVM.

Aucupium & venatio prohibita rusticis. Vlad:5.art:18

AVRVM ET ARGENTVM.

Aurum, & argentum non cusum efferenti è regno, auferre, & ipsum capere potest quilibet licite. Vlad:ma.art:32.min:art:31. Poson:52 art:37. Poson.57.art:15.

Aurum, & argentum vbicunq; repertum ad Regis Cameram vendatur; alijs vendens, perdit metalla, pro faciendis tamen sciphis, coclearibus, potest quilibet licitè pro se retinere. Sig:3.art.13

Aureus pro 110.den.accipiatur. Sig:3.art.7.

AVITA.

Auita bona in successorum praeiudicium nemo potest alienare, nisi in casu expresso in voce, alienare. part:1.tit.58.

B.

B*Abcae bohemicae tres pro crucifero accipiantur.* Pos:1548.art.51.
Barones duo intersint iudicijs. Vlad:3.art.2
Tres. Vlad: ad ma:art.8.
Vnus Posoniensis 59.art:38. & totidem Praelati.
Barones regni sunt isti: Palatinus, iudex curiae, regnorũ Croatiae, Dalmatiae, Sclauoniae Bani, Wayvvoda Transyluanus, Zvverinensis, & Machouiensis Bani. Tauernicorum, Ianitorum, Pincernarum, Dapiferorum, Agazonum, regalium & reginalium magistri, Temesiensis, & Posoniensis Comites. part:1.tit:94.
Baronum homagium marcae centum, facientes floren: 400.
Baronum, & Praelatorum absentia non obstante, iudicia in tabula procedant, sed appellationes non. Poson:66.art:22.
Baronis iuramentum pro decem nobilibus acceptatur. part:2.tit.4.
Baronum relictarum dos, floren: 400. par:1.tit.93.

BELLVM.

Bello occumbentium haeredes Rex tenetur remunerare. And:2.art:10.
Bello capta spolia Rex nemini auferat. Alber:art.13.
Bellico Iudicio, vel per Bellicos Iudices possunt iudicari violentiae sub expeditione commissae, si ibi vult requirere iniuriam passus: licet tamen ei indigenas, milites etiam coram Iudicibus ordinarijs requirere, si vult, sed non externos. Poson:1555.art.2.
Bello cruciato interemptorum haereditas si filijs carent, ad vxores, & filias cedant. Vlad:7.art.62.
Bellici Iudices non possunt Iudicare ius possessionarum, & sententiae per eos in tali casu latae nullae sunt. Pos:67.art.41.
Bellicis in rebus adhiberi debere Consilium Vngaricum. Poson:69.ar.38. Vlad.1.decret.art.7
Beneficia Ecclesiastica, quae à Laicis possidentur, vel à Rege inscripta sunt, recipiantur.
Item haec & alia vacantia conferantur personis idoneis. Poson: 48.art.8. Pos:50.art.18. Pos.52.art.43. Sop.53 art.9. Pos:67.art.31
Beneficia Ecclesiastica Rex confert. Papa confirmat. par.1.tit.11
Beneficia Ecclesiastica per secularem non occupentur. Alb.artic.21

Vlad.

Vlad ad.ma.art.30.31. Poso:52:art.42. Poson:50.art:18. Sop.53.a.9

Beneficia Ecclesiastica libere conferant patroni solis indigenis. Vlad: ad ma:art:30

Beneficia Ecclesiastica plura vnus non teneat. Vlad:min: art:56. Matt: Decr. 3.art:13. Alber:art 8. Pos:48.art:6.

Beneficia Ecclesiastica in habitu laicali nemo teneat. Vlad:min:ar.59.

Beneficia Ecclesiastica dignis, & bene meritis conferantur. Vlad: min: artic: 67.

BIRSAGIVM.

Birsagium trium marcarum exigat Comes ab eo, qui detinet colonum, legitime transmigrare volentem, & permittat colonum cum omnibus bonis, ac recuperatis damnis discedere. Sig.ma.art.9.

Birsagium trium marcarum exigat Comes à villa, lucrum cameræ quæ non soluit. ibidem.

Birsagia à coniunctis infra quindenam non soluentibus, per occupationem bonorum æquiualentium exigent Comites parochiales. Mat: ma.art 52: Vlad.ma.art.66

Birsagia Comites, & indices nobilium æqualiter inter se distribuent. Sig.ma.art.3.

Birsagiorum iudicialium in solutionem acceptentur pecora, iuxta æstimationem. part.1.tit.134

Birsagium qui statim, causa finita, ante executionem, coram iudice soluit, floreno vno marcam compensat. p.2.tit.86

Birsagium non soluens coram iudice ante executionem sententiæ, iudicem euocans ad eius solutionem, pro vna marca florenos duos dat. par.2.tit.86

Birsagium quando per executionem sententiæ exigitur, pro vna marca floreni quatuor dantur. ibidem.

Birsagia solùm in tertia euocatione, ex simplici euocatione processura duplantur. ibidem.

Birsagium primæ sententiæ per (non venit) marca. ibidem.

Birsagium non comparitionis ad secundam euocationem, marcæ 3. & pro non solutione marcarum priorum, duplum. ibid.

Birsagium in simplici possessionaria statutione, vel metali reambulatione, simplex exigitur. ibidem.

Birsagium in breuibus causis, marcæ 3. ibidem.

Birsagium actores non comparentis in regio iudicio, marcæ sex. ibid.

Birsagiũ pro quolibet colono statui cõmisso, & nõ statuto, marca vna. ib.

Birsagium

Birsagium solui potest rebus mobilibus, iuxta æstimationem. ibid. & p. 1. tit. 134.

De Birsagio iudicis ordinarij statim post sententiam primæ parti vincenti, deinde sibi à parte victa satisfieri curent. Matth. ma: art. 52. Vlad: ma: ar: 66

BLASPHOEMI.

Blasphemi, qui maledictis per animam, vel secreta vtuntur, primò publicè cædantur, secundò capitibus plectantur, qui eos audiunt, & non deferunt, eadem pœna puniantur. Pos: 63. art. 42

BOMBARDÆ.

Bombardarum vecturas faciant liberæ ciuitates, & necessitatis tempore etiam coloni dominorũ, ac nobiliũ, pro mercede tamen. Pos: 69. a. 26

BONA.

Bonorum per se acquisitorum liberam habet potestatem alienandi, vel aliter liberam disponendi quilibet, ante diuisionem cum patre, vel filio, vel fratribus factam. part: 1 tit: 5

Quomodo autem hoc intelligendum sit, videlicet, alienare realiter, non pro se, aut suis posteris retinere, vide par: 1: tit: 43

Bona, sine legitimo hærede decedente, ad Regẽ deuoluuntur. par: 1. tit: 10

Bona, contra statum publicum, & regiam dignitatem se erigentia, ad collationem Regis pertinent. par: 1. tit: 13

Bona, nota infidelitatis, vel capitali sententia damnati, & occisi, non auferuntur, sed relinquuntur hæredibus, demptis his, quæ dum captiuatus est, penes se habuit. Mat: ma: art: 55. Lud. 1. art. 10.

Bona latronum, furum, & aliorum malefactorum, qui capitis pœnam subeunt, non deuoluuntur ad Regem: sed ad hæredes legitimos. par. 1. tit. 15.

Bona, nota infidelitatis condemnatorum, perpetuò amittuntur, neq; reuertuntur ad hæredes par: 1. tit: 16

Bona conferat Rex indigenis benemeritis proprio motu, vsq; ad 100. colonos. Vltra 100. de consilio Prælatorum, & Baronum. Vlad: ma: art: 9. ad ma: art: 2 minor: art. 26. quinto art: 10.

Bona sæcularia ecclesiastici, nec ecclesiastica bona seculares pro se impetrant. Vlad: min: art: 55.

Bona partim seruitijs, partim pecunijs acquisita, masculinos tantum hæredes concernunt. par: 1. tit: 21.

Bona empta à fratre per fratrem, qui alioquin deficiente venditore, succederet, non descendunt ad filias, sed filios tantũ emptoris. par: 1. tit: 21

Bona

Bona seruitijs acquisita, fœmineum sexum non sequuntur. par:1. tit:18

Bona, paternis, aut maternis pecunijs empta, sexum vtrumq; sequuntur. par:1. tit:17:19.

Bona infidelitatis nota damnatorum, aut sine hærede decedentium, debent impetrari, aut donari non simpliciter, titulo iuris regij, sed per notam declarando, qualiter eam incurrerit, vel titulo defectus seminis talis, &c: licet potest addi etiam titulus regij iuris par:1. tit.25.

Bona impetrans iniuste iuris regij, aut nota infidelitatis nomine, condemnatur in eorum æstimatione perennali. part:1. tit:26.

BONA AVITICA.

Bona auitica æqualiter diuiduntur inter fratres, domo excepta, quæ cedit maiori. part:1. tit:40.

Bona per aliquem fratrem acquisita, ante diuisionem paternorum, diuiduntur inter omnes fratres cum paternis. par:1. tit:43.

Bona per se acquisita potest quis retinere pro se, nec diuidere cum fratribus, si paternis in totum renunciat. part:1. tit:44

Bonorum alienorum per Regem factæ donationes, vel inscriptiones, iure examinentur. Nouizolien:1542. art.12

Bona pluribus personis in coniunctis sanguine donata, non descendunt inter eos reciproce, sed portio deficiens ad fiscũ deuoluitur. par:1. ti:47

De bonis acquisitis per se, vel per contractum fraternalis adoptionis, siue sui præfectionem in marem consequutis potest quilibet disponere, filijs inuitis. par:1. tit: 57

Bona collata, vel inscripta alteri, quacunq; ratione, sine clausula (nihil iuris est) deficiente eo, cui collata, vel inscripta sunt, redeunt ad conferentem, & inscribentem, vel eius hæredes, cum clausula eadem non redeunt, sed deuoluuntur ad fiscum. part:1 tit:69

Bona ecclesiarum quibuscunq;, & per quoscunq; occupata, vel oppignorata, de facto restituantur, & creditores requirant suam pecuniam, de manibus oppignorantium. Pos.67. art.31. Pos:48. art:8

Bona, & prouentus ecclesiarum desertarum conuertantur ad concionatores, & scholarum intertentionem. Poson: 48. artic:12. Poson:50. art:19.

Bona ecclesiastica non perduntur per delicta ecclesiasticarum personarum. par:2. tit:44

Bona Ecclesiarum quouis modo alienata, possunt requiri per ecclesiasticos, & eorum Prælatos, ac superiores. Poson.57. art:11. Pos: 50. art.20

Bona ecclesiarum inscripta Rex eliberet. Poson: 50. art.17. Pos:48. ar.8

Bona

Bona præcisè ad sententionatum pertinentia, filiorum, fratrum, indiuisorum, omniumq́; hæredum portionibus excisis assignantur iudici, & aduersæ parti. par:2. tit:60

Bona occupata de manibus fideliorum regis his disturbiorum temporibus, sub pœna notæ infidelitatis, vsq́; ad festum natiuitatis restituantur, & restituere non curantibus, ea auferant Capitanei, & reddant legitimis dominis, cognita tamen primò rei veritate de occupatione. Poson:63. art:44

Bona occupans, & postea impetrans, vel impetrans quidem prius, sed contradictione non curata, se in illa immittens, perdit impetrata, & alia quæ habet. Pos:63. art:43

Bona sua per vim occupata ab occupatore, vi vt posset quilibet reoccupare, statutum erat. Tirna:45. art:4. *Sed Rex hunc articulum non admisit, prout patet in eius replicatione confirmatoria.* art:3.

Bonorum occupatores nouos non patiantur in eis annum complere; sed eijciant per Comites, vicecomites, Iudices nobilium, inuocato etiam auxilio Capitaneorum; sub pœna amissionis officiorum. Pos.42. art:5

Bona aliorum occupata, quæ Rex habet in suis manibus restituat. Zol:42. artic:9.

Bona, & prouentus aliorum à rege cuipiam donata, vel inscripta, restituantur suis dominis (cognito de donationis inualiditate per Regem, & Prælatos, ac Barones.) 15. die. à die prolationis sententiæ super inualiditate. Zol:42. art:12

Bona occupata tempore disturbiorum, post mortem Ludouici Regis debuerunt restitui, per eos, qui tunc ea tenuerunt dominis legitimis, circa Dominicam Palmarum Anni 1542. sub pœna notæ perpetuæ infidelitatis. Sic & decimæ, & ecclesiastica bona, simul cum castellis per occupatores in bonis occupatis denuò ædificatis. Zol:42. art.3.4.5

Bona occupata, si quis occupatorum non restitueret: iuxta tenorem articulorum Nouizolensium Comites & vicecomites iudicesq́; nobilium comperta querelæ veritate, ad querelam, iniuriam passi, Capitaneos generales requirant, aut saltem eorum alterum, qui tenebuntur; & cum Comitibus, qui bonis occupatis sunt viciniores contra occupatorem insurgere, occupata ab eo recuperare, & legitimo domino restituere, imò & vniuersa bona tales violenti, tanquam infidelis, auferre. Quæ vendantur per auctionem, & ad Regni necessitates eorum pretium exponatur. Zol:42. art:6.

Bona occupata post mortem Ludouici Regis, si non sunt restituta, iuxta articulos

articulos Nouizolienses, vel post restitutionem denuò sunt occupata, Comites comitatuum requisiti à vicecomitibus, & iudicibus nobilium, sub pœna amissionis officiorum suorum legitimis dominis restituant. Et si idem Comites restituere non valent, Capitaneos requirant, qui tenebuntur executionem facere constitutionum Nouizoliensium. Pos:42.art:1.2.3.4.5

Bona occupata iuxta prioris dictæ Nouizoliensis constitutiones restituantur. Zol:43 art:52.

& violenti occupatores, etiam post restituta bona, requiri possunt iuris ordine, ratione occupationis, & damnorum. ibidem. art:3.

Bona occupata, & prouentus vtriusq; status, debebant per omnes, & in primis Capitaneos restitui suis dominis, usq; ad Dominicam Oculi, anni 1545. iuxta constitutionem priorem Nouizolien: reoccuperatorum bonorum restitutorum pœna in eodem conuentu Nouizoliensi, per Capitaneos, Comites, & c. puniendi. Tyr.45.art.2.

Bona post obitum Ludouici Regis occupata, & iuxta priores constitutiones non remissa, Comites & vicecomites reddant, sub pœnis in iisdem constitutionibus contentis, & nihilominus violentiam passus in violentum, & receptis bonis agere possit, ratione violentiæ & damnorum, qui ad restitutionem hac via cogi non posset, cum Rex per comitatum certificatus tanquam condemnatum intra, & extra regnum in persona & bonis, absq; vlteriori processu puniat in integrum restituto per Capitaneos spoliato. Pos:46.art:24 Tyr:47. art:22. Pos:48 art:16.

Bonorum occupatorum restitutis in superioribus conuentibus statuta extendere ad Transyluaniam, cum termino quindecim dierum, à proximo eius prouinciæ conuentu, vbi exequutor constitutionum Wayvvoda datis, & ad partes regni, quæ tunc redierant, ad Regiæ Maiestatis obedientiam cum termino festi S. Georgij. Poson: 1552 artic: 16.

Bonorum occupatorum, & iuxta publicas constitutiones non remissorum, ratione motæ, eæ extra seriem continue iudicentur, & fiat in illis executio absque inhibitione, & repulsione. Sopron: 53. artic: 21.

Bona occupata, & Rex, & alij iuxta constitutiones priores, remittant. Poson: 54. art: 15.

Bonorum occupatorum, & nondum restitutorum, domino legitimo mortuo, hæredes ipsius possessorem eorundem euocent, & , si compertum

tum fuerit, quod ad ipsos iure pertineant, per iudices eis restituantur, contradictione, inhibitione & repulsione non obstantibus. Zol:42 art:8.

Bonorum minoris momenti: (vt syluarum, terrarum, montium, piscinarum, metarum &c:) occupatorum, restitutio fiat per Comites & vicecomites pro rescita de occupationis veritate contradictione, & inhibitione non obstantibus; contra resistentiam restitutioni procedatur iuxta articulos Nouizolienses. Poson: 42. artic: 5.

Bona ad se deuoluta Rex occupet, & ordine antiquitatis obseruari solito Poson: 50 art: 76.

Bona ad Austriam olim oppignorata, subsint in omnibus iurisdictioni regni, oneraq; cum alijs regnicolis communiter ferant eorum incolæ, & domini. Poson: 48. art: 63.

Redimantur vel per Regem, vel Hungaros aliquos de consensu Regis. Poson: 52. artic: 33. Sopron: 53 artic: 30. Poson: 56. artic: 41.

Bona rebellium, qui occupata, iuxta publicas constitutiones non restituunt, per auctionem vendantur, & postquam de pretio eorum damnificatis, per ipsos fuerit satisfactum; reliqua pars exponatur ad Regni necessitates. Zol: 42 art: 6. Pos: 42. ar: 7.

BRACHIVM REGALE.

Brachij regalis vsitatam inuocationem seruent iudices ecclesiastici. Et quomodo eius executio fiat per Capitaneum, in Rakos. Pos: anni 52. art: 25.

Breues euocationes abolet. Math: ann: 1464. ar: 4.

C.

Calumniæ pœnam subit, qui vniuersa literalia instrumenta ab aliquo requirit; & tamen postea aliquibus earum vti deprehenditur. part: 2 tit: 34.

Calumnia committitur, si coram duobus iudicibus, vel sub duplici colore eandem causam quis agit, si expeditum semel pro dote quarta debito, & pignore, vel eius hæredes in ius vocat. Si semel terminatam simpliciter sine gratia noui iudicij resuscitat. Par: 2 tit: 70.

Si nouum iudicium impetrat & non prosequitur. Ludou. 2. Decret: art: 29.

Calumniæ

Calumniæ pœna amissio rei, quam querebatur, & floreni 200. par: 2. tit: 70.

Calumnia non committitur aduersus malæ fidei possessorem, nec potest is eam alligare. part: 2. tit: 71.

CAMERA.

Camera, vel director Regis, cum mandato suæ Mtis: iudices non inhibeant, ordinaria in aliqua causa à sententiæ pronunciatione. Posos 66. art: 25.

CANCELLARIVS.

Cancellarius literas in publicis comitatuum negotiis gratis expediat. Posun: 42. art: 41.

Cancellarius non extra det literas contra leges. Zolien: 43. art: 31.

Candentis ferri, & aquæ iudicium coram tribus testibus fiat. S. Ladis: lib: 1. cap: 28.

Non potest fieri nisi in episcopatibus, & Præposituris Posonij, & Nitriæ. Colom: lib: 1. art: 22.

CANONICI.

Canonici, non rectores altarium, vadant ad executionem in capitulis. Mat: mai: art: 10.

Capetiæ quatuordecim computent: per flor: 1. in Decimarum venditione. Mat: Decret: 5. art: 5.

Capitali pœna effecti bona deuoluuntur ad hæredes. par: tit: 16. Vlad: Decret: 1. art: 74. Ludo: 1. art: 10.

Capitali sententia condemnati, cum quo gratia facta est bona rediment hæredes de manu iudicis & aduersarij. par: 1. tit: 16

Capitalem sententiam incurrens cum aduersario siue ante, siue post latam sententiam concordans non eget gratia. ibidem.

Capitalem per sententiam, siue pro emenda capitis occupata bona, dum redimuntur, æstimantur particulatim omnia, hoc est, non sessiones tantum, sed etiam prata, agri, &c. demptis terris, & pratis, directe ad sessiones colonicales pertinentes. par: 1. tit: 134

Capitalis sententia ferri solet ratione inuasionis domorum, interemptionis, verberationis, & detentionis nobilium, item, occupationis iurium possessionariorum. par: 2. tit: 42.

Capitalis sententia contra fœminas non fertur, nisi in casibus istis, videlicet, maritos, parentes, vel liberos necauerint, vel necari fecerint. par: 2. tit: 43.

Capitalis sententia contra ecclesiasticos non fertur, sed loco eius sen-

tentia capitis emendæ pronunciatur, exceptis casibus criminis læsæ Maiestatis, notæ infidelitatis, & voluntarij homicidij, in quibus fertur. par:2.tit:44.
Capitalis sententia inter fratres generationales non pronunciatur. par: 2. tit:42
Capitali sententia damnatus, perdit omnia bona mobilia, & immobilia, simul & caput: à iudice potest capi, non ab aduersario seruatur.
Captus per triduum pro concordia, postea occiditur, occisi bona pro hæredibus, absq; omni solutionis onere. Par:2.tit:55. Lud.1.ar:9. Math:ma:ar:55. Vlad.ma:art:74.
Capitali sententia damnatus, quando euadit mortem, bona eius non modo hæredes, sed vicini quoq; redimunt, in termino tempore exequutionis sententiæ assignato, de manu iudicis, & partis. part:2. tit: 56.
Capitali sententia damnato, gratia regia vitam reddit, & duas partes bonorum iudiciariorum (si coram Palatino damnatus est, quia tunc illæ duæ partes sunt Palatini. vel cui is donauit:) tertia pars bonorum, & homagium debetur nihilominus actori. part: 2. tit:57.
Capitali sententia damnatus, habet gratiam per integrum annum, si non concordat cum aduersario, reincidit in priorem sententiam. ibidem.
Capitalis sententia debet executioni demandari infra annum. ibidem.
Capitali sententia grauatus, si incidit in manus iudicis, gratia ei non suffragatur; potest tamen se redimere, & alienatione bonorũ in præiudicium successorum fienda. ibidem.
Capitalis per non venientiam lata, inhiberi potest, nec eius vigore, antequam literæ sententionales extra dentur; potest capi conuictus, par: 2. tit:58.
Capitali ex allegationibus, & responsione lata conuictus, statim capitur. par:2 tit:58.
Capitali sententia feritur, bona in alium deuoluta violenter occupans. par:1.tit:68.
Capitanei aduertant, ne arma, vel cuprum Turcis deferant, nec ipsi donent, aut vendant. Pos:63.art:61.
Capitanei non iurati, iurent sub amissione officiorum. Poson:63. artic: 66
Capitanei raptores, spoliatores, oppressores pauperum, in flagranti crimine

crimine deprehensos, comperta rei veritate, morte, vel alia condigna pœna afficiantur. Tyr:45.art:44

Capitanei hungarici, & externi dependeant à Palatino. Pos:55.art:1.

Capitanei vltra citraq; Danubium sint Hungari. alioquin non possunt leuare regnicolas, nec eis in expeditione imperare. Pos:53.art.4

Capitanei tribus ex causis possunt facere executiones, contra violentos: Primò ex vltima sententia iudicum ordinariorum, expletis omnibus iudiciorum processibus lata: Secundò ex transgressione constitutionum Nouizolensium: Tertiò ex aperta ablatione violenta decimarum oppressione, colonorumq; palam per quemcunq; fieret. Tyr: 47. artic: 18.

Capitanei, sub amissione officiorum suorum, debent exequi sententias, prohibitis alijs iudiciorum processibus, requisiti tamen per Regis, aut locumtenentis literas. Poson:67 art:36.

Capitanei bona aliena in manibus habentes, (si comitatus testimonium dederit, illa bona violenter esse occupata) teneantur iuramento se purgare, aut sub pœna amissionis officiorum restituere. Pos:63.ar:75

Capitanei ad incertos rumores, ac ob particulares hostium excursiones non leuent nobiles. Poson:66.art:18.

Capitaneus Hungarus eligatur in partibus superioribus. Poson:69. artic:34.

Capitanei prouideant, vt decimæ integrè soluantur. Zol:43 art:29.

CAPITVLARE TESTIMONIVM.

Capitulare testimonium antequàm emittatur, præstet iuramentum, de agendo fideliter. Sig:ma:art:8. Math. mai: art.10. & Wlad.1.art:43.

Capitulare testimonium in exequutione falsitatem faciens, amittit beneficium, & perpetuo carceri tradatur. Vlad:ma: art:43. & Math. maior. 10.

Capitulare testimonium, salarium, expensæ ex d:12. in diem. Sig:mai: art:10. Poson.50. art:63. Pos:46. art:36.

In equo proprio incedentes grossi 2. in equo partis grossius 1. Lud:1.ar:21

Capitulare testimonium verbo turbans inhonesto, in florenis 72. verberibus, maiori potentia, morte mulctans nota infidelitatis. Wlad. 1495. artic:9.

Carolo,

CAVSÆ EXTRA SERIALES.

Recuperatio bonorum statutorum.
Occupationes factæ sub diæta, vel tunc alia quæcunque illata damna.
Causæ euictionum. par:2.tit:18.
Noui iudicij. par:2.tit:18.
Concambij simulatè in fraudem fratrum facti.
Causæ ratione bonorum, in quibus statutio præcessit, sed propter loci distantiam contradictio non fuit facta. Pos:68. art:46.

CAVSÆ QVÆ IN BREVIBVS BREVIVM Locumtenenti adiudicari solent.

Transmissionum.
Nouarum violentiarum.
Bonorum occupationum. Tyr:45.art.35.
Quinque casuum. Poson:42.art:26
Violentarum occupationum.
Inhibitione, & repulsione non obstantibus.
Violenta onera.
Tributorum.
Teloniorum.
Indebitarum exactionum.
Tutelarum. 1555. art. 2.
Dotum, paraphernalium. Wlad D.4.art.16.
Iurium pignoratiorum. 1555. art.2.
Interceptionum.
Occupationum castrorum, & aliorum actuum potentionariorum, à morte olim Ludouici Regis, & non antè. Et quod ista iudicia durent per 40. dies. Poson:1563.art:48.
Causæ defectus seminis. Art:66.art.21.
Causarum processus tractantur in secunda parte, eadem parte. tit:1.
Causa in facto Iuris possessionarij impignoratiorum, quartalitiorum, dotum, paraphernalium, debitorum, obligaminum, diuisionum inter fratres, & nouorum iudiciorum, eo præcise breui tempore finiuntur, quo causæ per insinuationem motæ. par:2.tit:18.
Causæ antè, & post obitum Ludouici Regis motæ, indifferenter iudicentur, demptis causis ratione bonorum, Iohannis regis. Poson:63. artic:24.
Causæ per ammonitionem simplicem, aut euocationem, aut statutionem, & recuperationem bonorum, vel metalem reambulationem motæ, in quatuor terminis octaualibus finiri debent. part:2.tit:18.

Causæ

Causæ spirituales in prima instantia non coràm Papa, nec coràm eius nuncio tractandæ. Mat: Decr: 3 ar: 19. Vlad: ma: ar: 45. & 63. *neq; coram Archiepiscopis, sed coram ordinarijs* Vlad: ad ma: artic: 10.

Causæ prophanæ in foro ecclesiastico non tractentur, sub pœna amissionis officij, nec in foro seculari ecclesiasticæ. Vlad: min: art: 60. 61. 62.

Causæ ecclesiasticæ sunt istæ, matrimonij, testamentorum, dotum, rerum paraphernalium, iurium quartaliciorum, periurij, verberationis, & spoliationis clericorum, & mulierum, & aliæ, quæ prophanæ non sunt. Vlad: ma: art: 46. Math: 3. art. 17. Math. 2. art. 17. Math. 1. art. 3. 1458. ar: 9.

Item, circa ministeria & defectus factorum fidei, & hæresis, decimarũ realium, & personalium, viduarum, & miserabilium personarum, quæ non sunt de iure possessionario. Mat. 1 art. 3.

Causæ vsurarum, & quarum finis est correctio, & in quibus quis incidit excommunicationem. ibidem.

Partus à mulieribus factæ necationis, raptus mulierum, maleficij, adulterij. Colo: D. 1 art 58. 59. 60.

Homicidij. Colo: art: 50.

Violatæ fidei, & omnium periuriorum causa, quòd ad forum spirituale pertineant habetur in artic: Mat: tempore eius coronationis editis. artic: 3.

Et in decreto maiori. Vlad: ar: 46.

Violatæ fidei causæ post mortem illius, qui eam præstiterat, non iudicantur in sede spirituali. par: 2. tit: 52.

De causa aliqua ecclesiastici, & seculares iudices si concordare non possunt, vtris ipsorum competat eius iudicium. ibidem.

Regi seruatur huius dissensionis discussio vbicunq; fuerit tunc, cum suis consiliarijs. Sigis: in Dec: anni 1405. art: 14.

Causæ factum iuris possessionarij concernentes, & si testamentum, aut promissio interuenerit, item, ratione debitorum motæ, non iudicantur in sede spirituali. par: 1. tit: 52.

Causis in spiritualibus non coràm Dominis conueniuntur rustici, sed coràm spiritualibus iudicibus. par: 3. tit: 25.

Causæ, quas Locumtenens adiudicare potest, vide infra Locumtenens.

Causarum condescensio, Vide infra condescensio.

Causæ sub iudicijs inchoatæ non disceptentur, sed illæ tantùm, quæ diebus 15.

CITATIO.

CIVITATES LIBERÆ.

Ex

Ex ciuitatibus liberis appellatur ad magistrum Tauernicorum, hinc ad personalem præsentiam. par:3.tit:10. Sig:mi:ar:11.

A ciuium sententijs, quæ ad sanguinem, vel mortem tendunt, non appellatur: nisi penitus innocentem vellent damnare, tunc enim ad solam Regis personam appellatur. par:3.tit.11.

Ciuium causæ, pro meliori discussione à Personali præsentia, ad primũ iudicem remissæ, iam hinc non ad Tauernicorum magistrum, sed rursus ad personalem præsentiam appellatur. par:3. tit: 11.

Ciues testimonium externum inter se ratione bonorum mobilium, vel immobilium, non acceptant, in alijs acceptant. par:3.tit:12

Ciues, ratione bonorum in suo territorio existentium, coràm iudice, vel duobus iuratis fatentur, aliâs fassio non valet. par:3.tit:13.

Ciues appræhendunt, & ingrediuntur dominium bonorum emptorum coràm duobus iuratis, ad id deputatis, & si tunc quispiam contradixerit, debet infra 15. dies reddere rationem contradictionis: Si verò tunc nullus contradictor apparuerit; pacifice quidem appræhendet emptor bonorum dominium, nihilominus quicunq; aliquid iuris in eis se habere prætendit: poterit adhuc infra annum, & diem vnum contradicere, & postea non potest. par:3. tit:14.

Ciues deberent præscribere, & præscribi annis 12. sed vno anno & die præscribunt hoc tempore. par:13.tit.15.

Ciues appræhensa re, vel hæreditate, apprehendunt & pertinentias par:3. ti:16.

Ciues purgantur proprio iuramento in causis debitorum, actore deficiente in probatione. par:3.ti.17.

Ciues, ratione hæreditatum in terris aliorum habitarum, prouentus soluunt dominis terrestribus, & ratione earundem excessuumq; ibi patratorum, coram eis respondere tenentur. par.3.ti.18. Vlad min. artic. 38:

Ciuitates, vel ciues priuati, iura possessionaria habentes, ratione malorum ex illis patratorum, si maior fuerit potentia, in curiam regiam, si minor, ad comitatum euocantur. part:3 tit: 19. Vlad:min: artic:38:

Ciues, priuati, iura possessionaria non habentes, coràm suo iudice conueniuntur. par:3 tit:19 Vlad: min: art:38.

Ciues in curia regia in facto iurium possessionariorum in flor: 200. auri, pro detentione, vulneratione, interemptione nobilium in sententia capitali condemnantur. ibidem.

tum fuerit, quod ad ipsos iure pertineant, per iudices eis restituantur, contradictione, inhibitione & repulsione non obstantibus. Zol:42.art:8.

Bonorum minoris momenti: (vt syluarum, terrarum, montium, piscinarum, metarum &c:) occupatorum, restitutio fiat per Comites & vicecomites pro rescita de occupationis veritate contradictione, & inhibitione non obstantibus; contra resistentiam restitutioni procedatur iuxta articulos Nouizolienses. Poson: 42. artic: 5.

Bona ad se deuoluta Rex occupet, & ordine antiquitatis obseruari solito Poson: 50.art:76.

Bona ad Austriam olim oppignorata, subsint in omnibus iurisdictioni regni, oneraq; cum alijs regnicolis communiter ferant eorum incolæ, & domini. Poson:48.art:63.

Redimantur vel per Regem, vel Hungaros aliquos de consensu Regis. Poson: 52. artic: 33. Sopron: 53 artic:30. Poson: 56. artic:41.

Bona rebellium, qui occupata, iuxta publicas constitutiones non restituunt, per auctionem vendantur, & postquam de pretio eorum damnificatis, per ipsos fuerit satisfactum; reliqua pars exponatur ad Regni necessitates. Zol:42 art:6. Pos:42.ar:7.

BRACHIVM REGALE.

Brachij regalis vsitatam inuocationem seruent iudices ecclesiastici. Et quomodo eius executio fiat per Capitaneum, in Rakos. Pos: anni 52.art:25.

Breues euocationes abolet. Math: ann: 1464. ar:4.

C.

CAlumniæ pœnam subit, qui vniuersa literalia instrumenta ab aliquo requirit; & tamen postea aliquibus earum vti deprehenditur. part:2 tit:34.

Calumnia committitur, si coram duobus iudicibus, vel sub duplici colore eandem causam quis agit, si expeditum semel pro dote quarta debito, & pignore, vel eius hæredes in ius vocat. Si semel terminatam simpliciter sine gratia noui iudicij resuscitat. Par: 2 tit:70.

Si nouum iudicium impetrat & non prosequitur. Ludou. 2. Decret: art: 29.

Calumnia

Calumniæ pœna amissio rei, quam querebatur, & floreni 200. par:2. tit: 70.

Calumnia non committitur aduersus malæ fidei possessorem, nec potest is eam alligare. part: 2.tit:71.

CAMERA.

Camera, vel director Regis, cum mandato suæ Mtis: iudices non inhibeant, ordinaria in aliqua causa à sententiæ pronunciatione. Poso: 66. art: 25.

CANCELLARIVS.

Cancellarius literas in publicis comitatuum negotiis gratis expediat. Posun: 42. art: 41.

Cancellarius non extra det literas contra leges. Zolien: 43. art: 31.

Candentis ferri, & aquæ iudicium coram tribus testibus fiat. S. Ladis: lib: 1.cap: 28.

Non potest fieri nisi in episcopatibus, & Præposituris Posonij, & Nitriæ. Colom: lib: 1. art: 22.

CANONICI.

Canonici, non rectores altarium, vadant ad executionem in capitulis. Mat: mai: art: 10.

Capetiæ quatuordecim computent: per flor: 1. in Decimarum venditione. Mat: Decret: 5. art: 5.

Capitali pœna effecti bona deuoluuntur ad hæredes. par: tit: 16. Vlad: Decret: 1. art: 74. Ludo: 1. art: 10.

Capitali sententia condemnati, cum quo gratia facta est bona rediment hæredes de manu iudicis & aduersarij. par:1.tit:16

Capitalem sententiam incurrens cum aduersario siue ante, siue post latam sententiam concordans non eget gratia. ibidem.

Capitalem per sententiam, siue pro emenda capitis occupata bona, dum redimuntur, æstimantur particulatim omnia, hoc est, non sessiones tantum, sed etiam prata, agri, &c. demptis terris, & pratis, directè ad sessiones colonicales pertinentes. par:1.tit:134

Capitalis sententia ferri solet ratione inuasionis domorum, interemptionis, verberationis, & detentionis nobilium, item, occupationis iurium possessionariorum. par:2.tit:42.

Capitalis sententia contra fœminas non fertur, nisi in casibus istis, videlicet, maritos, parentes, vel liberos necauerint, vel necari fecerint. par:2.tit:43.

Capitalis sententia contra ecclesiasticos non fertur, sed loco eius sen-

 tentia

tentia capitis emendæ pronunciatur, exceptis casibus criminis læsæ Maiestatis, notæ infidelitatis, & voluntarij homicidij, in quibus fertur. par:2.tit:44.

Capitalis sententia inter fratres generationales non pronunciatur. par: 2. tit:42

Capitali sententia damnatus, perdit omnia bona mobilia, & immobilia, simul & caput: à iudice potest capi, non ab aduersario seruatur. Captus per triduum pro concordia, postea occiditur, occisi bona pro hæredibus, absq; omni solutionis onere. Par:2.tit:55. Lud.1.ar:9. Math:ma:ar:55. Vlad.ma:art:74.

Capitali sententia damnatus, quando euadit mortem, bona eius non modo hæredes, sed vicini quoq; redimunt, in termino tempore exequutionis sententiæ assignato, de manu iudicis, & partis. part:2. tit: 56.

Capitali sententia damnato, gratia regia vitam reddit, & duas partes bonorum iudiciariorum (si coram Palatino damnatus est, quia tunc illæ duæ partes sunt Palatini. vel cui is donauit:) tertia pars bonorum, & homagium debetur nihilominus actori. part: 2. tit:57.

Capitali sententia damnatus, habet gratiam per integrum annum, si non concordat cum aduersario, reincidit in priorem sententiam. ibidem.

Capitalis sententia debet executioni demandari infra annum. ibidem.

Capitali sententia grauatus, si incidit in manus iudicis, gratia ei non suffragatur; potest tamen se redimere, & alienatione bonorū in præiudicium successorum fienda. ibidem.

Capitalis per non venientiam lata, inhiberi potest, nec eius vigore, antequam literæ sententionales extradentur, potest capi conuictus. par:2. tit:58.

Capitali ex allegationibus, & responsione lata conuictus, statim capitur. par:2 tit:58.

Capitali sententia feritur, bona in alium deuoluta violenter occupans. par:1.tit:68.

Capitanei aduertant, ne arma, vel cuprum Turcis deferant, nec ipsi donent, aut vendant. Pos:63.art:67.

Capitanei non iurati, iurent sub amissione officiorum. Poson:63. artic: 66

Capitanei raptores, spoliatores, oppressores pauperum, in flagranti crimine

crimine deprehensos, comperta rei veritate, morte, vel alia condigna pœna afficiantur. Tyr:45.art:44

Capitanei hungarici, & externi dependeant à Palatino. Pos:55.art:1.

Capitanei vltra citraq; Danubium sint Hungari. alioquin non possunt leuare regnicolas, nec eis in expeditione imperare. Pos:53.art.4

Capitanei tribus ex causis possunt facere executiones, contra violentos: Primò ex vltima sententia iudicum ordinariorum, expletis omnibus iudiciorum processibus lata: Secundò ex transgressione constitutionum Nouizolensium: Tertiò ex aperta ablatione violenta decimarum oppressione, colonorumq; palam per quemcunq; fieret. Tyr: 47. artic: 18.

Capitanei, sub amissione officiorum suorum, debent exequi sententias, prohibitis alijs iudiciorum processibus, requisiti tamen per Regis, aut locumtenentis literas. Poson:67.art:36.

Capitanei bona aliena in manibus habentes, (si comitatus testimonium dederit, illa bona violenter esse occupata) teneantur iuramento se purgare, aut sub pœna amissionis officiorum restituere. Pos:63.ar:75

Capitanei ad incertos rumores, ac ob particulares hostium excursiones non leuent nobiles. Poson:66.art:18.

Capitaneus Hungarus eligatur in partibus superioribus. Poson:69. artic:34.

Capitanei prouideant, vt decimæ integrè soluantur. Zol:43 art:29.

CAPITVLARE TESTIMONIVM.

Capitulare testimonium antequàm emittatur, præstet iuramentum, de agendo fideliter: Sig:ma:art:8. Math.mai: art.10. & Wlad.1.art:43.

Capitulare testimonium in exequutione falsitatem faciens, amittit beneficium, & perpetuo carceri tradatur. Vlad:ma: art:43. & Math. maior. 10.

Capitulare testimonium, salarium, expensæ ex d:12. in diem. Sig:mai: art:10. Poson.50.art:63. Pos:46. art:36.

In equo proprio incedentes grossi 2. in equo partis grossus 1. Lud:1.ar:21

Capitulare testimonium verbo turbans inhonesto, in florenis 72. verberibus, maiori potentia, morte mulctans nota infidelitatis. Wlad. 1495. artic:9.

Recuperatio bonorum statutorum.
Occupationes factæ sub diæta, vel tunc alia quæcunq; illata damna.
Causæ euictionum. par:2.tit:18.
Noui iudicij. par:2.tit:18.
Concambij simulatè in fraudem fratrum facti.
Causæ ratione bonorum, in quibus statutio præcessit; sed propter loci distantiam contradictio non fuit facta. Pos:68. art:46.

CAVSÆ QVÆ IN BREVIBVS BREVIVM Locumtenenti adiudicari solent.

Transmissionum.
Nouarum violentiarum.
Bonorum occupationum. Tyr:45.art.35.
Quinq; casuum. Poson:42.art:26
Violentarum occupationum.
Inhibitione, & repulsione non obstantibus.
Violenta onera.
Tributorum.
Teloniorum.
Indebitarum exactionum.
Tutelarum. 1555. art. 2.
Dotum, paraphernalium. Wlad D.4.art.16.
Iurium pignoratiorum. 1555. art.2.
Interceptionum.
Occupationum castrorum, & aliorum actuum potentionariorum, à morte olim Ludouici Regis, & non antè. Et quod ista iudicia durent per 40. dies. Poson:1563.art:48.
Causæ defectus seminis. Art:66.art.21.
Causarum processus tractantur in secunda parte, eadem parte. tit:1.
Causa in facto Iuris possessionarij impignoratiorum, quartalitiorum, dotum, paraphernalium, debitorum, obligaminum, diuisionum inter fratres, & nouorum iudiciorum, eo præcise breui tempore finiuntur, quo causæ per insinuationem motæ. par:2.tit:18.
Causæ antè, & post obitum Ludouici Regis motæ, indifferenter iudicentur, demptis causis ratione bonorum, Iohannis regis. Poson:63. artic: 24.
Causæ per ammonitionem simplicem, aut euocationem, aut statutionem, & recuperationem bonorum, vel metalem reambulationem motæ, in quatuor terminis octaualibus finiri debent. part:2.tit:18.

Causæ

Causæ spiritnales in prima instantia non coràm Papa, nec coràm eius nuncio tractandæ. Mat: Decr: 3. ar: 19. Vlad: ma: ar: 45. & 63. *neq; coram Archiepiscopis, sed coram ordinarijs* Vlad: ad ma: artic: 10.

Causæ prophanæ in foro ecclesiastico non tractentur, sub pœna amissionis officij, nec in foro seculari ecclesiasticæ. Vlad: min: art: 60. 61. 62.

Causæ ecclesiasticæ sunt istæ, matrimonij, testamentorum, dotum, rerum paraphernalium, iurium quartaliciorum, periurij, verberationis, & spoliationis clericorum, & mulierum, & aliæ, quæ prophanæ non sunt. Vlad: ma: art: 46. Math: 3. art. 17. Math. 2. art. 17 Math. 1. art. 3. 1458. ar: 9.

Item, circa ministeria & defectus factorum fidei, & hæresis, decimarũ realium, & personalium, viduarum, & miserabilium personarum, quæ non sunt de iure possessionario. Mat. 1 art. 3.

Causæ vsurarum, & quarum finis est correctio, & in quibus quis incidit excommunicationem. ibidem.

Partus à mulieribus factæ necationis, raptus mulierum, maleficij, adulterij. Colo: D. 1 art 58. 59. 60.

Homicidij. Colo: art: 50.

Violatæ fidei, & omnium periuriorum causa, quòd ad forum spirituale pertineant habetur in artic: Mat: *tempore eius coronationis editis.* artic: 3.

Et in decreto maiori. Vlad: ar: 46.

Violatæ fidei causæ post mortem illius, qui eam præstiterat, non iudicantur in sede spirituali. par: 2. tit: 52.

De causa aliqua ecclesiastici, & seculares indices si concordare non possunt, vtris ipsorum competat eius iudicium. ibidem.

Regi seruatur huius dissensionis discussio vbicunq; fuerit tunc, cum suis consiliarijs. Sigis: in Dec: anni 1405. art: 14.

Causæ factum iuris possessionarij concernentes, & si testamentum, aut promissio interuenerit, item, ratione debitorum motæ, non iudicantur in sede spirituali. par: 1. tit: 52.

Causis in spiritualibus non coràm Dominis conueniuntur rustici, sed coràm spiritualibus iudicibus. par: 3. tit: 25.

Causæ, quas Locumtenens adiudicare potest, vide infra *Locumtenens.*

Causarum condescensio, Vide infra *condescensio.*

Causæ sub iudicijs inchoatæ non disceptentur, sed illæ tantùm, quæ diebus 15.

Ex ciuitatibus liberis appellatur ad magistrum Tauernicorum, hinc ad personalem præsentiam. par:3.tit:10.Sig:mi:ar:11.

A ciuium sententijs, quæ ad sanguinem, vel mortem tendent, non appellatur: nisi penitus innocentem vellent damnare, tunc enim ad solam Regis personam appellatur. par:3.tit.11.

Ciuium causæ, pro meliori discussione à Personali præsentia, ad primũ iudicem remissæ, iam hinc non ad Tauernicorum magistrum, sed rursus ad personalem præsentiam appellatur. par:3. tit: 11.

Ciues testimonium externum inter se ratione bonorum mobilium, vel immobilium, non acceptant, in alijs acceptant. par:3.tit:12

Ciues, ratione bonorum in suo territorio existentium, coràm iudice, vel duobus iuratis fatentur, aliâs fassio non vales. par:3.tit:13.

Ciues appræhendunt, & ingrediuntur dominium bonorum emptorum coràm duobus iuratis, ad id deputatis, & si tunc quispiam contradixerit, debet infra 15 dies reddere rationem contradictionis: Si verò tunc nullus contradictor apparuerit; pacifice quidem appræhendet emptor bonorum dominium, nihilominus quicunq; aliquid iuris in eis se habere prætendit: poterit adhuc infra annum, & diem vnum contradicere, & postea non potest. par:3. tit:14.

Ciues deberent præscribere, & præscribi annis 12. sed vno anno & die præscribunt hoc tempore. par:13.tit.15.

Ciues appræhensa re, vel hæreditate, apprehendunt & pertinentias par:3. ti:16.

Ciues purgantur proprio iuramento in causis debitorum, actore deficiente in probatione. par:3.ti.17.

Ciues, ratione hæreditatum in terris aliorum habitarum, prouentus soluunt dominis terrestribus, & ratione earundem excessuumq; ibi patratorum, coram eis respondere tenentur. par.3.ti.18.Vlad min. artic. 38.

Ciuitates, vel ciues priuati, iura possessionaria habentes, ratione malorum ex illis patratorum, si maior fuerit potentia, in curiam regiam, si minor, ad comitatum euocantur. part:3 tit: 19. Vlad:min: artic:38.

Ciues, priuati, iura possessionaria non habentes, coràm suo iudice conueniuntur. par:3.tit:19 Vlad: min: art:38.

Ciues in curia regia in facto iurium possessionariorum in flor: 200. auri, pro detentione, vulneratione, interemptione nobilium in sententia capitali condemnantur. ibidem.

Ciues

Ciues puniunt malefactores, sed nobiles extra locum delicti nõ capiunt. par. 3. tit: 20.

Ciues ciuitatum liberarum in causis spirituale forum non concernentibus, inter sese motis, ad iudicem spiritualem non trahantur, sed coram suis iudicibus conueniant. Vlad: ad min: art: 33.

Ciuitas tota, vel nobilis contra eam euocatur in præsentiam personalis præsentiæ. Vlad: min: art: 38.

Ciuitas quando capitali sententia condemnatur, soli iudex, & iurati perdunt bona, & plectuntur. ibidem.

Ciuium aliæ libertates (præter eas, quæ sunt in Tripartito expositæ) continentur in priuilegijs eorum. ibidem.

Ciues extra eorum priuilegia, subsunt publicis regni legitimis. ibid.

Ciuitatibus nulla bona Rex conferat, collata propter adhæsionem aduersæ parti restituantur prioribus Dominis per Comitem iudicis nobilium, & vniuersitatem comitatus. Poson: 42. ar: 35. & 33.

Ciuitates consensu superioris possunt facere statuta, non contraria legibus regni, quæ ipsos tamen ligant conditores. par: 3. tit: 2

Ciuitatum possessiones non diuellantur à corporibus comitatuum, in quibus sunt. Pos: 42. art: 37.

CITATIO vide, & EVOCATIO.

Citatio personalis fit per solum scribam curiæ regiæ, & in quibus casibus fiat. par: 2. tit: 20.

CLAVSVLA.

Clausula (nullum ius) hanc vim habet in fassionibus, quod ad fatentem eius hæredem nunquam redibunt bona, de quibus fassio est facta, etiamsi deficiat is, cui facta erat fassio. Sine hac autem clausula redirent. par: 1. tit: 69.

Clausulæ (assumptis) & c: (missis) & c: ex commissione quid valeant, in euocationibus. Vide infra in dictione: Euocatio.

Clausula (ex consensu, & voluntate) non ponatur in euocationibus Mat: ma: ar: 23. Vlad: ma: ar: 60.

Clausula (de manibus regijs) in donationibus non valeat. Vlad: ma: ar: ibidem Mat: ma. ar: 23.

CLERICI.

Clerici coràm suo Episcopo conueniantur. Col: ar: 5. lib: 1.

Clerico concubinaria auferatur mulier, ipse pœnitentiam agat. Colo: ar: 12. lib. 2.

Clerici olim coniugati in Hungaria. S. Ladis: lib. 1. cap: 1. 2. 3. 4.

Clerici veste laicali non vtantur. Colo: ar 70. lib: 1.

COGNA-

COGNATIO.

Cognatio impedit matrimoniũ ad quartũ gradũ inclusiuè. par:1 ti:107.

COLONI.

Coloni regij coram suis iudicibus primum, postea coràm magistro Tauernicorum conueniantur. Sig:min: art:12.

Coloni, vide infra rustici, & ibidem de eorum transmigratione.

Comani, & Philisteij colonos nobilium non abducant. Vlad: min: ar: 47. *more aliorum colonorum soluunt census, munera nonas, & seruiunt.* Vlad:7. art:23.

Communis inquisitio, est dubietatis coràm iudice ex partiũ responsionis emergentis, per testium examinationem, facta declaratio. par:2 ti:27

Communis inquisitio fit mediantibus literis regalibus aut iudicum ordinariorum, à nobilibus comitatus conuocatis. Lud:1. ar:23.

Communis inquisitio semel tantum fit, nisi esset turbata, quia tunc repeteretur. par:2. tit:31.

Communem inquisitionem repulsione turbans, condemnatur in pœna potentiæ & amissione causæ. Mat: ma: art:19. Vlad: ma: ar:57

Communis inquisitio debet fieri in loco sedis iudiciariæ comitatus, aut in causa occupationis, in facie terræ occupatæ. par:2. tit:27.

Communis inquisitio fit, iuramento præmisso à nobilibus comprouincialibus. ibidem.

Aut meritò causæ id exigente, & indice mandante à nobilibus & ignobilibus. ibidem. & Math. ma: ar:14

Communi inquisitione considerantur hæ quinq; conditiones.

Primò libertas, vt testis liberè, non coactè fateatur. Secundò ætas, vt testis tantæ sit ætatis, vt rerum, quibus examinatur, memoriam habeat. Tertiò modalitas, vt testis interrogetur, vnde id habeat, quod fatetur, scitu ne, vel ex auditu. Si ex auditu, an ex ore eius, qui patrator dicitur esse facinoris, vel alicuius alterius rei.

Quartò, conditio, an testis sit nobilis, vel ignobilis.

Quintò, vt testis iuret de dicenda veritate. par:2. tit:27.

Communis inquisitio pro vtraq; parte simul in eodem loco, per idem testimonium capituli, & regium hominem eodem die potest fieri: Testes debent esse honesti, & bonæ famæ, ac vere nobiles, à Rege nobilitati, singuli iurare, & partibus remotis, sigillatim examinare. Mat: ma: ar: 14.

Communem post inquisitionem, si per eam querela est verificata non reo purgatio; sed actori iuramentum decernendum, si opus fuerit, sup-

plementum cum tot coniuratoribus, quod videbuntur esse necessarij, in facto damnorum, secundum eorum quantitatem, in quo casu si actor triumphabit, reus refundet damna, & soluet onus 25. marcarum parti, & iudici aequaliter. Math:ma: art:14.

Communi inquisitioni se subtrahens testis, mulctatur per vicecomitem marcis 16. par:2.tit:28.

Communis inquisitio semper iuramentali depositione terminatur. ibid:

Communi inquisitioni quando, & qualiter succedit iuramentum, vide infra, iuramentum.

COMES.

Comitis officium circa eliberanda bona per donatorem non obstante contradictione occupata. Vide in dictione, Bona.

Comites male administrantes officium, & violenter, ad supplicationem comitatus, comperta rei veritate, per Regem priuentur Pos:48. a:62

Comites Eckius, Nicolaus, Iulius à Salmis, & Scipio ab Arch creati Hungari. Pos:63. art:77.

Comites iurent super officio eorum fideliter exequendo, sub amissione officiorum suorum. Pos:48.ar:66. Pos:52.ar:38. Pos:59. art:52. Pos:63.ar:66.

Comites liberi possunt malefactorem ipsi castigare, nec tenentur iudiciariam sedem statuere. Vlad:ad ma:ar:19.

Comites, sine literis exmissionalibus, nullas possunt facere exequutiones Vlad:ad ma:ar:16.17.

Comitem in executione turbans nobilis, notam incurrit. Seruus vel dominus à domino sub poena 25. marcarum traditur puniendus Comiti, & dominus se purgat quod non de sua voluntate turbauerit. Mat: ma:ar:67. Vlad:ma:ar:75. ad ma:ar:16.

Comitem Rex de consilio Praelatorum, & Baronum eligit, qui corã Rege iurat, vice comitem Comes, & is iurat in comitatu. Mat:ma:a:60.

Itẽ, Comes vicecomitẽ, absq; comitatus cõsensu eligere nõ valet. 1504. a.2

Comes in exequutione iustitiae negligens, perdit officiũ, & tenetur damnificato de damnis, & expensis Vlad:ad ma:ar:11.

Comes debet esse de eodem comitatu. Mat:ma:art:60. Vlad:min: ar:44. Pos:54.ar:19.

Comitum liberorum facultas latrones puniendi; & si eos dimiserint, poena Vlad: Decret:2. ar:19.

Comes, etiam sine mandato speciali, iudicet causas, iudicatas exequatur, appellationem in curiam transmittat, sub poena amissionis officij. Vlad:mi:ar:71.

Comes, comperta rei veritate, raptores, spoliatores, & oppressores pauperum, in flagranti crimine deprehensos, morte, vel alia condigna pœna afficiat. Tyr:45 art:44.

Comites à conuicto pro triumphante prius, postea pro se birsagia exigent: Vicecomites & nobilium iudices in causarum, ex quibus birsagium habuerunt, aliqua executione, nullum habent salarium, vbi verò nullum birsagium perceperunt, florenum vnum per diem habebunt. Pos:46.art:37.

Vicecomitum, & iudicialium in executionibus turbatores, verberatores, aut interemptores notam incurrunt, & gratia eis non suffragatur. Mat.1.art:2.Wlad:2.art 4

Vicecomites & iudices, nobilium in executionibus turbans, aut vituperans in pœnam repulsionis, vulnerans, vel captiuans in pœnã maioris potentiæ, occidens infidelitatis incurrit. Tyr:47.art:32.

Si talia officialis, vel colonus sine scitu domini sui patrauerit, sub pœna homagij illius tenetur, dominus in comitatu præmisso modo puniendus inducetur; qui si fugisset, quod non cum suo scitu aufugerit, & nõ sua voluntate facinus peregerit; si etiam patrator diceret, se patrasse ex mandato domini, idẽ dominus tertio se nobilibus in comitatu purgabit. ibidem.

Comitatuum Sopronienſis, & Moson: honores hungaris conferantur. Sopr:53.artic:30.

Comitatus Pesthiensis, & Pilisliensis, quia sunt propè Budam, Comites non habeant. Vlad:ma:art:100. ad ma:ar:24

Comitatus quidam habent consuetudines priuatas, quas pro legibus seruant, & possunt facere pro se statuta, ex consensu superiorum, nõ contraria lege communi, quæ tamen non ligant aliorum comitatuum nobiles. par:3,ti:2.

Comitatus Solth per Comitem comitatus Pesthiensis, Szolnok verò per Hevvesiensem iudicentur. Pos:69. art:52.

Comitatus causas dotum, & paraphernorum vltra 100. florenos non iudicant. ibidem.

Similiter de bonis impignoratis. Vlad:in quinto art:7.

Comitatus terrarum, pratorum, syluarum, occupationes vsq; ad 10. iugera iudicat. Vlad:5 art:8

Comitatus potest iudicare & castrorum, & aliorum bonorum occupationes, & fructus perceptos readiudicare leuandos, cum iuramentis, iuxta regni consuetudinem, sententiamq; exinde latam, etiam requi-

 sitis,

sitis, per literas sententionales, capitaneis exequutioni demandare: non tamen potest pœnam violentiæ vltra florenos 100. infligere, qua duplicatur in curia, si in causa appellationis rursus occupatores succumbant, & nihilominus actor poterit ad capitalem sententiam, post recuperationem talium bonorum, in sede regia, contra violentum agere. Pos:63.art:48.

Comitatibus licet tribus, vel quatuor diebus continuis indicare. Pos: 63. art: 50.

Comitatus honorem ecclesiæ non teneant. Vlad:min:ar:57.

A comitatu aliquo abstractæ possessiones, ad eundẽ redeant. Pos:42.a.37

Comitatus honores in perpetuum non conferantur. Vlad:5.ar:3.

Comitatus congregationi per Comitem promulgatæ, qui non interest, soluat marcas tres. Sig:ma:art:9.

Comitatus quilibet suum habeat sigillum, sub quo literas expediat, quod seruetur in arca, sub sigillis vicecomitis, & judicum nobilium, & penes illud addantur literis subscriptiones notarij, vicecomitis, & iudicialium scribere scientium. Pos:50.ar:62.

Comitatus si est is, qui aliâs solitus est percutere, vel occidere defensa cõtra eum concedetur. ibidem.

Comitatibus quibus desunt superni Comites, vicecomites plenarie officio eorum præfungantur. Poson:78.ar:4.

Cometaneorum, & vicinorum duorum, vel trium testimonium plus valet, quam viginti comprouincialium. par:2.ti:29.

Concambialis permutatio licita, inuenta est propter maiorem incommoditatem concambientium. par:1.tit:70

Concambio doloso alienata bona, in vno octuali termino, communi æstimatione, recuperantur. par:1.ti:71.

Concambio acquisitio vtens, illud retractare non potest. ibidem.

Concambio bonorum, quando pecunia additur, filiæ habent partẽ in pecunia tanta, in ipsis verò bonis concambiatis non. par:1.tit:73

Concilio generali obseruantur dirimenda omnia dubia in religione. Poson:50.art:16.

Concionatorum ab Episcopis constitutorum turbatores Rex puniat. Sopr:53 art:9.

Concionatores illegitimos vicarij, & archidiaconi ipsorum puniant, vel de quorumcunq; bonis eijciant. Et si quis dominorum terrestrium hoc facere eos prohiberet; ad primam requisitionem Regiæ Mtis compareat, & conuictus ex merito puniatur. Pos:48.art:10.

Concordare

Concordare licet, antequam iudicem adeas. S. Lud: lib:3 ar:27.

Concordans conuictus in iudicio, iudici in termino ad hoc assignante, soluat marcas 50. Alioquin iudex ad valorem totidem marcarum occupabit de bonis eius titulo pignoris. Lud:1 art:10.

Concordans antè sententiam de iudicio pacis, soluit iudici tres marcas Lud.1. art:24.

Concordandi in omnibus causis datur facultas sine onere, aut solutione birsagij iudici debiti, ante exequutionem sententiæ. Math: ma: art:5. Vlad: ma: ar:68.

Sed post exequutionem soluuntur birsagia. Vlad: ad ma: ar:13.

Condescensio causarum lite pendente fit. par:2. tit:82

Condescensio causarum duobus modis solet fieri. Primò per iudicem, secundò per actorem, cum onere sex marcarum leuis ponderis, in duabus Iudici, in tertia partibus reo soluendarum. par:2. tit:82.

Condescensio causarum per iudicem fit, ob errorem in literis euocatorijs, animaduersum, & à parte propositum. par:2. tit:82.

Condescensio causarum per actorem fit, dum actor suam actionem ex sui negligentia, aut vitio scriptoris male formatam esse aduertit, & semper ante discussionem causæ, sententiamq; diffinitiuam, & post literalem productionem, fieri potest. par:2. tit:28.

Condescensio causæ, seu actionis indebitæ, in prima tamen instantia, cum onere fieri potest, sed facto processu, & attestatione, seu literarum exhibitione, non potest. Tyr:47.23.

Condescendere non potest actor illam causam, in qua repulsionis, aut sententiæ, (per non venientiam,) contra reum datæ, onus ad se recipit. par:2. tit:83.

Condescendet causa ratione actus potentiarij, in cuius actione patratæ potentiæ tempus expressum non est. par:2. tit:82.

Confessionem propriam in iudicio factam nemo potest retractare. Vlad: 5. art:15.

Confirmatio priuilegiorum non est de necessitate, sed de bene esse. par:1. tit:37.

CONIVRATOR.

Coniuratorum nomina sunt perscribenda in literis relatorijs, in facto probatorijs genealogiarum, literalium instrumentorum, metalium reambulationum, & quando ad caput alicuius iuratur, aliàs non; & tunc duabus de causis sunt perscribenda, videlicet, vt veris cum nobilibus, & iuxta iudicis cōmissionem iuramentum depositum esse, comprobetur. par:2. tit:35.

Coniuratorem verè nobilem, & honestum ignobilem, periurum, infamem dicens, homagium eius soluit. par:2, tit:36.

Coniuratorem ignobilem, aut inhonestum habens, causam perdit. ibid.

Coniurator vnus in eadem causa plures purgare non potest. par:2.ti:38

Coniurator rusticus an possit esse pro, vel contra nobilem, & de rusticorum coniuratoribus. Vide rusticus.

CONSCIENTIA.

Conscientia iudicis duplex, vt priuata, & iudicis. prol:tit:16.

Ex conscientia nō iudicant iudices inferiores, sed ex allegatis. prol:ti:15

Ex conscientia iudicant Papa, & Imperator. prolog:tit:16.

CONSANGVINEI.

Consanguinearum stupratores notam incurrunt. Vlad:ad m: ar:4

Consanguineorum occisor, vulnerator, mutilator notam infidelitatis incurrit. par:1.tit:14. Vlad.ad ma:art.4

Consanguineis ignoranter inter se matrimonium contrahentibus, vxor jam dotem, quàm paraphernum accipit à viro, & liberi eorum succedunt parentibus. par:1.tit:106.

Consanguineis scienter matrimonio iunctis non succedunt liberi, etiam legitimati per Papam, sed fratres, aut fiscus, & mulier dotem non habet, sed tantum paraphernum. ibidem.

Consanguinei quod scienter contraxerint ex eo cognoscitur, si reclamantibus fratribus, &c: id fecerint, vel in gradu ita propinquo, quod ignorantia prætendi non possit. par:1. tit:107.

Consanguinitas vsq; ad gradum quartum inclusiue, tam secundum canones, quam leges regni, connubia prohibet. ibidem.

CONSENSVS.

Consensus regij literæ, quæ habent insertam fassionem, cui præbetur consensus, valent sine literis fassionalibus, alias non. par:1.tit:35

Consensus regius, aut fratrum condiuisionalium nunquā requiritur in fassione, seu alienatione pro capite celebrando. par:1 ti:59

Consensus regius quid sit, & quam virtutem habeat. par.1.ti.64

Consensu regio indigent fassiones perennalis, aut impignorati supra communem æstimationem factæ, præsertim à personis defectui seminis appropinquantibus. par.1.ti.65.

Consensu regio non indigent fassiones inter fratres, qui vtrinq; sibi succederent in iuribus possessionarijs. par:1 tit:63 65.

CONSILIARIVS.

Consiliarij Hungari, vnus ecclesiasticus, alter secularis semper maneant in aula. Pos:69. art:38.

Consiliarij

Consiliarij Hungari consulantur à Rege, quando de pace, vel inducijs tractat cum Turca. 1563. ar. I.
Consiliarij octo ex nobilibus assumantur. Rakos 1526. ar: 31

CONSVETVDO

Consuetudo quid sit, unde dicitur, quomodo differat a iure, qualiter valeat, quæ sit rationabilis, & quod, quæ contra ius est, si non sit præscripta, non valet. Prolog. tit: 10
Consuetudo in cuius contrarium non extat memoria, etiam contra ea valet, quæ sunt reseruata Principi in signum summæ potestatis. ibid:
Consuetudinem tacitus consensus populi inducit. ibidem.
Consuetudo differt à lege, derogat legi, est legum interpres imitatur legem. Prolog: tit: 11
Consuetudo generalis subsequens legem. vincit legem generaliter, particulariter vincitur à lege generaliter subsequente, à particulari particulariter. Prolog; tit: 12
Consuetudine, & lege non decisus casus, si legi similior est, secundum legem, Si consuetudini, secundum consuetudinem debet decidi, attenta tamen rationabilitate, & æquitate. ibidem.
Consuetudo nostra iudicandi ex Canonici, & Cæsarei iuris fontibus ortū habet, & tribus vtitur fundamentis, constitutionibus publicis, priuilegijs Regum iteratis, & vniformibus sententijs iudiciū. Par: 2. ti: 6.
Consuetudines abrogatæ, post abrogationem nihil valent, verū in præcedentibus abrogationem, seruantur. par: 2. tit: 2.
Constitutio qualibet ad futura se extendit, non ad præterita. ibidem.
In constitutionibus partim approbatis, partim deletis, approbata seruetur, deleta non. ibidem.
Constitutiones priores valent etiam posterioribus, alijs existentibus: si in his non fit mentio super illarum derogatione, quam contrarius vsus populi non præiudicat. ibidem.
Constitutiones nouæ seruantur in iudicijs. ibidem.
Constitutiones vt valeant Principis, & populi consensus in eis requiritur. par: 2. tit: 3.
Constitutiones & indigenas, & externos in regno versantes ligant, indigenas statim à tempore promulgationis, externos in ijs; qui ad processum iuris pertinent post vnum mensem. In illis vero, quæ habent prohibitiones, aut statuta damnosa: (vt amissionem mertium, si fiat contra constitutiones, & similia:) post tres menses, à die promulgationis. par: 2. tit: 5.

Continui equites tres sub pœna duplici à centum colonis per totum Regnum interteneantur Pos:66.ar:15. Pos:69.art:22. Pos:63.art:18.

Continuos equites Archiepiscopus, & Capitulum Strigoniense, item Præpositus de Tvvrocz alant in Vyuar. Pos:56. ar:19.

CONTRACTVS.

Contractus, seu fraternalis adoptio, est alienæ personæ per quempiam legitimum hæredem non habentem, in bonorum suorum successione facta substitutio. par:1.tit:66.

De contractu plura in voce adoptio.

CONTRADICTIO.

Contradictio per ciues in mediū eorum quomodo fiat, vide in voce ciues.

Contradictione non obstante, per donatorem occupata bona, qualiter recuperentur. Vide in voce bona.

Contradicentes statutioni, infra annum, de iure suo docere debent: & si prætendunt sua literalia documenta apud manus alienas esse: id antè completionem anni, medio anno Regi significent: qui coget tales per omnia remedia restituere priuilegia. Mat: ma:art:27.

Conuentus sigilla habentes, reformentur. Vlad:ma:ar:44

Conuentus minores à literarum emanationibus cessent. Lud:1. art:3. Mat.ma:art:49. Vlad:ma:art.39.

Conuentus, de Szentlog, in comitatu Gemeriensi possit exequi. Vlad: min:art:11

Conuentus sacerdotes quinque, debet habere, ad minimum, alioquin non potest exequutionem facere. Pos:52.art:41.

In contribuendo diues pauperum iuuet, & è conuerso. Pos:78.ar:2

Corona Regni conseruetur in castro Wyssegrad per electos de medio Prælatorum & Baronum. Wlad:1.art:3. Vlad: in conditionibus suscepti regiminis.

Tantum per Barones Vlad:min:art:25. & eos duos. Vlad:ad min:a:23

Crimen læsæ Maiestatis notam infidelitatis adfert. par:1. tit:14.

Christianitatis pecunia. Vide infra Decimatores.

Cuprum Turcis deferens, eo priuatur, & capitali pœna afficitur. Pos:63.art:67.

Curatores dantur pupillis, legitimæ ætatis volentibus aut petentibus, non tutores. par:1. tit:124.

Cursores Regis detinens, decem, verberans 15. pensas soluat. S. Lad: lib:3 cap:28

A cursore Regis dimissum equum, qui inuenit, per tres septimanas ad ecclesiam,

ecclesiam, vel mercatum monstrandos ducat. Postea si dominus eius inuentus non fuerit, tradat collectori Regis. S. Lad: lib: 3. cap: 14.

D.

DAMNA.

Damna, & debita refundunt ecclesiastici pecuniarum solutione, vel æstimatione mobilium, iuxta valorem: alioquin sui beneficij occupatione creditori fiet refusio. par: 2. tit: 45.

Damnorum recuperatio ex sententia, post responsiones lata, fit per iuramentum. par: 2. tit: 61.

Damna, & debita non valentia soluere, rustici tradentur per dominos manibus partis aduersæ: & ibi seruabuntur per 15. dies, infra quos si non concordant, data cautione, quod quicquid laborando acquirere possunt, eius tertiam partem, qualibet hebdomada, usq; ad plenam satisfactionem aduersario administrabunt, dimitti debent. Quod si autem eandem cautionem vel non darent, vel datam non seruarent, capti serui fiunt aduersarij, usque dum satisfecerint. par: 3. tit: 28.

Nobilis quoq; nobili satisfacere non valens, idem iudicium subibit. ibid.

Damna per exercituantes illata quomodo rependantur, Vide in dictione: Exercituantes.

Damna illata per pecora, in loco damnorum non residentes, æstimatione refundunt. par: 3. tit: 33.

Damna tempore disturbiorum inferentes, si euocentur in primis octauis, sine ulteriori dilatione, ex parte eorum iusticia administrabitur. Vlad: ma: art: 16.

Damnatorum ad mortem, & supplicio affectorum bona deuoluuntur ad hæredes; Sed si gratiam habuerint legitimi successores bona eorum communi æstimatione redimant de manibus partis, & iudicis. par: 1. tit: 15.

Datiua tutela, vide in dictione Tutor.

Debitorum, & damnorum solutio fit per æstimationem bonorum, & recipiuntur mobilia secundum verum rerum valorem. par: 1. tit: 134. *& quod in causis debitorum ciuis proprio iuramento se purgat.* par: 3. tit: 17.

Debita ab ignobilibus quomodo per arestationem exiguntur. vide supra, arestatio.

Decisiones spontaneæ non fiant, iuxta articulos annorum 69. & 74. Pos: 75. art: 12

Decanus, aut Officialis capituli, vel conuentus eadem vtitur autoritate, in suo tamen officio, & iudicat, vt capitulum, vel conuentus. par:2.tit:53.

Decanus extra suum officium, sine literis, procuratorem non potest agere, in causis Capituli. ibidem.

DECIMA.

Decima debetur Deo, S. Steph:lib:2. art:52.

Decima abnegans, nouem partes Episcopo soluat. S. Steph:lib:2. ar:52. S. Lad:lib:1. ar:40

Decimam accipiant Episcopi de liberis. S. Lad:lib:1. art:30.

De pecoribus. art:33.

Decimæ debentur ex tributis & vectigalibus. Col:ar:25.

Decimæ argento non redimantur, sed vt terra protulerit, vinum vel segetes soluantur. Andr:ar:20: Vlad:min:ar:49.

Decimæ soluantur de vinis, frugibus, agnellis, apibus. Mat:decr. 5. ar:1.

Siligine, hordeo, auena, speltu. Vlad:min: art.51.

Decimæ integrè soluantur nullo cellario, vel horto excepto Mat:6.a.43 Vlad:ad ma:art:37.

Decimæ vt reddantur integræ Ecclesiasticis Capitanei prouidere debebunt. Zol:43. art:28.

Decimas suas inuitus nemo arendare tenetur, sed potest, si vult, eas in specie percipere. Pos:48.art:60.

Decimas arendare volens, vsq; ad festum D. Georgij non debet alteri, quàm Domino terrestri arendare, idq; vsitato pretio: si illud est certum constitutum, sin minus, pro vt cum eo conuenire potest; contrarium faciens, perdit illius anni decimam, quam terrestris dominus sine pretio pro se potest colligere Pos:48. art:61. Pos:46. art:55. Tyr:47.ar:35.

De arenda Decimæ, si Ecclesiasticus cum Domino terrestri non potest concordare; colligat pro se, sed alteri ne arendet. Pos:48.a:61.

Decimas soluere tenetur Presbyteri, Abbates de eorum agricultura. Col:lib:1.cap:66.

contrarium in Decretis Zilagy. An.1458. art:10.

Item in Diæta Poson:69 art:27. & 74.art. 22.

Decimas non soluunt nobiles de proprijs terris. Vlad:ma: ar:50.

Soluunt de vinis in aliorum promontorijs habitis, ex quibus nonas, vel ius montanum soluunt, de terris quoq; à colonis ablatis, & pro se reseruatis soluant. Pos:63.ar:69. 70.71.

Decimas

à nobilibus profugis; à quibus domini terrestres, in quorum bonis habitant, Nonas, & alios prouentus à suis non percipiunt. Poson: 63. artic: 71.

Decimarum restantiæ debent vltimo, post interpositum interdictum, per vicecomitem, cum byrsagio trium marcarum exigi. Sigism: anno 1435. artic: 7.

Plura de hoc in dictione nobilis.

Decimas, arcibus finitimis vicinas, Rex potest, pro earum vsu arendare, relictis tamen dominis terrestribus; qui habent arces finitimas, suorum bonorum decimis. Pos: 69. ar: 27. Pos: 63. ar: 68

Decimas militares sub fuco vsus locorum finitimorum, pro suo vsu arendare non possunt. Pos: 69. ar: 29.

Decimas iniustè, contra constitutiones publicas exigens, aut exigi faciens, Capitaneus euocetur, & causa contra omnem seriem iudicetur, conuincaturq́, pro violentia in 200 flor: pro damno autem in duplo decimæ, & executio fiat per Capitaneum, & regium hominem contradictione, inhibitione, & repulsione non obstante. Pos: 74. ar: 23.

Indebitè tamen accusantes simili processu in pœna talionis conuincantur. ibidem.

Decimarum trituratoribus reddatur merces, pro vt alijs trituratoribus. Pos: 74. art: 24.

Decimator, si iniustè decimauerit, debebit in præsentia suæ Mtis citari, vbi conuincitur in florenis 100. Vlad: 1504. ar: 23.

Decimarum de proprietate si contendant domini Prælati, Rex eorum iudex esto. Pos: 74. ar: 26.

Decimales causas solus Rex iudicat in sua persona. Math: intellige si inter duos Prælatos de decimarum proprietate contentio sit, iuxta articul: Pos: anni 74. ar: 23.

Decimas suorum bonorum liberè possunt arendare, seu emere nobiles, sedibus pulsi. Pos: 74. ar: 22

Decimator, si non credit colono, faciat eum iurare quantum habeat. S. Lad: lib: 1. cap: 40.

Decimator expensis sui domini secum habebit duos nobiles, qui prouidebunt, vt iustè soluantur decimæ. Mat: ma: art: 40

Decimator iuramento rustici contentus sit, si non vult, habet facultatem examinandi aceruum; si non credit rustico, deposito prius aureo, qui cedet rustico, si in aceruo non plus, quàm ille dixerat, inuentum fuerit. Si verò plus, aureum Decimator recipiat, & tam abnegata

auferat,

auferat, quã iustam decimã exigat. Mat:ma:a:41. Vla.ad ma.a.38.

Decimator apud Plebanum hospitetur, cui iudex victum subministrabit. Math. 5. ar. 7.

Decimatores non exigant pecunias sigillorum à venditoribus, vel emptoribus vinorum. Vlad:ad ma: ar:40.

Decimatores pullum non exigant. Vlad:ad min: ar:30.

Decimatores pro apum, & agnellorum redemptione, non plus, quàm singulos denarios exigant. Vlad:min: art:54.

Decimatores à rusticis, qui decimas dant, non exigant christianitatis, & messoriales pecunias, qui decimas non soluunt: quia non habent vnde soluant. Vlad: min:ar:52.

Decimatores pro debitis, aut alijs negotijs neminem arestare possunt, nisi occasione decimarum, nec iudicia administrare ausint. Pos: 63. artic: 68.

Decimatores propter iniustas decimarũ exactiones, ac interdictorias, excommunicationumq; fulminationes, in præsentiam regiam euocandi. Vlad:in quinto art:23.

Decimata animalia rustici non tenentur alere vltra festum Michaëlis. Mat:ma:ar:42. Vlad:ad ma:ar:39 Imò per mensem tantum tenentur. Vlad:min:ar:54.

Decimator Prælati malè decimans, referatur ad suum dominum, qui si non rectificabit ea, de quibus querela est, recurrat ad comitatum, cuius iudicio & Decimator, & querulans contentus esse debebit. Et si iusta querela fuit proposita, querulanti damna, & expensas soluet Decimator: Si autem arendatorij fuit, decimator statim, sine alio medio, ad comitatum habebit recursus. Vlad:ad ma: ar:37.

Decimatorum regiorum turbatores pœnam incurrunt, in violentos regiorum prouentuum turbatores statutam. Pos:55. ar:15.

Decretorum quatuor genera, quædam totaliter reuocata, & à tempore reuocationis in posterum viribus carent: ita tamen, quod causæ secundum ea prius inchoatæ, eodem processu terminantur. Quædam ex parte reuocata, & ex parte approbata; in quibus reuocata non seruantur, approbata seruantur. Quædam sunt, de quibus per posteriora, licet diuersa, non fit mentio, & hæc seruantur, si vsus non est in contrarium receptus, quædam nouiter introducta hæc seruantur. par:2.tit:2.

Decretum cum clausula derogatoria tollit priuilegium. par:2.tit:8.

Decretum Hungariæ reformetur per iurisperitos, & roborantia pro-

ducatur in sequenti diæta. Pos:48.art:21. Pos:50.art:10.

Decretum reformatum per delectos ad hoc ex singulis comitatibus, capitulis, ciuitatibus, & per iudices ordinarios, aut eorum vices gerentes prothonotariosq́; reuideatur, & reuisum Regi exhibeatur, demumq́; in diæta approbandum producatur. Sopr:53. art:15. Pos:1550. arti: 11.

De Decretis vide plura in vocibus statuta, & constitutiones, ac leges.

Deditiones spontaneæ non fiant iuxta articulos annorum 69. & 47. Pos:75.art:12.

Defectus seminis causæ processus talis est: Si non constat an ius regium, vel fratres generationales, vel sexum fœmineum bona concernant, sequestrantur ad manus nobilis, ad hoc per comprouinciales electi; qui ea tenebit vsq; ad decisionem huius dubij, expensasq́; moderatas de illis accipiet, & rationem reddet, & fiet publicatio in sede regia, vt qui in eisdem bonis aliquod ius se habere putat, illud infra annum producat, quod qui fecerit, per Iudicem curiæ bona ei statuētur; alioquin iuri regio relinquentur; ita tamen, quod licebit etiam in posterum de manibus Regis, vel donatarij requirere. par:1.tit:29. Sig:ma:a:17. Vlad:ma:ar:43. Math:ma:ar:26.min:ar:9.

Defectu seminis masculini constante, si dubitatur, an bona concernant sexum fœmineum, filia vsq; ad decisionem huius dubij manet in bonis: Si compertum fuerit quod non concernant vsq; ad tempus emaritationis, manet adhuc in domo paterna, & possidet quartam partem bonorum. Emaritata accipit à Rege, vel alio, cuius bona erunt, quartam suam, in pecunia, & discedit. Si tamen consentientibus legitimis successoribus nupserit, inpossessionato, retinet quartam in bonis. Defectus seminis publicatio in facie bonorum, non in curia regia debet fieri; & fit per statutionem donatarij coràm vicinis, & commentaneis; & si qui statutioni contradixerint, aut postea se in causam ingerere voluerint, infra annum, siue celebrentur Octauæ, siue non: coràm iudice curiæ debent producere suum ius, alioquin donatario relinquentur bona illa. par:1.ti:30. Math:ma: ar:26. Decr.5.art:15.

Defensa intelligitur in eodem actu, post actum dicitur vindicta. par:3.ti:22.

Defensa bonorum immobilium per circulum anni fieri potest, etiam cum violenta eiectione occupatoris. par:3.ti:22.

Defensa inculpatæ tutelæ est; quando aggressorem, sine periculo rerum, & per-

Diuisioni

communibus sumptibus in communi loco maiori ædificetur, additis & terris, & alijs pertinentijs, de communi in tanta quantitate, sicut sunt ad domum paternam. Sed si id fieri non posset, terræ domus paternæ diuidantur part:1. tit:41.
Si vero domus ita pretiosa est, vt ex communibus prouentibus maioribus, vel maiori, similis ædificari non posset; æstimatur, & portiones maiorum minor soluet, si sit ætatis adultæ; alioquin diuidetur domus, & in domo vtrumq; sexum, concernenti filia minor ante filium maiorem, non habet prærogatiuam par:1. tit:41.
Dominus terrestris. Vide terrestris, item rusticus.
Dominum habens bonorum, de quibus ei fassio fit, vel de manu fatentis ea appræhendens, potest se in ea statuere, etiam post annũ par:1 ti:63.
Dominium bonorum patris deficientis, superuiuens, vigore contractus, vel adoptionis, statim appræhendit. par:1. tit:66.
Dominium bonorum duplex, reale, quod actu quis habet, & successorium, quod ex successione legitima expectatur. par:1. tit67.
Dominium successoriũ ex sanguine, vel adoptione habens, in bonis patris sexum fœmineum non concernentibus, eo mortuo sine hærede, statim illud realiter appræhendit, vxorẽ eius nutrit, & elocat, dotemq; & paraphernum ei reddit, nutrit filias quoq; & elocat par.1. tit:67.
Domorum regalium libertas in ciuitatibus. Vide infra libertas.
Domus nobilium per exercituantes non turbetur. Mat: ma. art:62.
Neq; Clericorum. Idem in art: articulo vltimo.
Domus Prælatorum, Baronum, nobilium in ciuitatibus regalibus, habitæ sunt liberæ, inquilini saltem eorum taxantur. Vlad. ma. art. 105.
Ex donatione regia habent omnes sua bona. par.1. ti.13.
Donatarius occupans bona, in quibus facta est contradictio, priuata autem, secundò monitus per Comitem, si ea non remittitur, capitur; auferuntur ab eo bona, & cogitur eorum communem æstimationem soluere per Comitem, auxilio comitatus, aut si potens est, per Regem. Vlad:ma:ar: 59. ad:ma:ar:11.
Donationes cum clausula, (de manibus regis, &c.) non valet. Mat: Mai: art:23.
Donatio duplex; pura, quæ ob seruitia mixta, quæ partim ob seruitia, partim ob summam pecuniæ fit. par:1 tit:13.
Donationes bonorum per notam, aut defectum seminis, ad Regem deuolutorum, ita debent formari; vt non simpliciter iuris regij titulo, sed expreßè scribantur per notam, vel defectum seminis talis, &c. licet potest

potest addi ius quoq; regium, si quod aliter etiam in eis bonis haberetur. par:1. tit:24.

Donationes bonorum per feminis defectum ad coronam deuolutorum si fiat satis est ponere clausulam (per defectum seminis) si bona illa tamen masculinum sexum concernebant. Si verò vtrumq; poni solet expresse per defectum seminis vtriusq; sexus. par.1.tit:22.

Donationes regiæ infra annum firmari debent statutione. par:1.tit:32.

Donatio noua per fraudem impetratur à quibusdam, qui concernentia bona vtrunq; sexum concernere literas, quæ hoc declararent, occultant, aut lacerant, & per nouam donationem sibi, & suis hæredibus, exclusis fœminis, impetrant. Quidam præsertim defectui masculini sexus propinqui idem faciunt, in præiudicium fratrum generationalium eos prætermittentes, & vxores, ac filias suas literis donationalibus inscribi facientes. par:1.tit:36.

Donatio noua est prioris, legitimè iterata, roboratio, duplex, vna respectu iurisdictionis Principis, & hæc non est necessaria, nisi fortè sentias te bona illa possidere sub aliquo tali titulo, vt non sis benè firmatus in eis contra iurisdictionem coronæ, valet simpliciter, siue cum iure regio facta, contra Principis iurisdictionem. Si falsa est expositio, de pacifico dominio præhabito, non valet, & impetrans, vt falsarius, punitur, licet annualem reuolutionem in eis peregisset, absoluta potentia, & occupatione illegitima pro se vsurpatis. altera est respectu fratrũ generationalium. & sexus fœminei, & hæc ad ostendendum, quod bona non concernant sexum fœmineum, efficax non est. par:1.tit:37.

Donationes per Ferdinandum ritè, & legitimè factæ, similiter & per Iohannem, quarum vigore donatarius appræhendit dominiũ bonorum, donatariæ relinquuntur saluæ, & vigorosæ, exceptis his, quæ propter adhæsionem vtrilibet parti factæ sunt. Pos:52.art:20.

Donationes Iohannis Regis, per quas dominiũ donatorum, donatarius nondum appræhendit, rite tamen & legitimè factæ, ac statutiore firmatæ, non obstantibus donationibus Ferdinandi; super iisdem bonis factis, vigorosæ sunt in comitatibus Bichorsiensi, Orodiensi, Chongradiensi, Chanadiensi, Szarand, Bekes, Torontaliensi, Temesiensi, Zolnok exteriore, Zenrinensi, in reliquis verò comitatibus è conuerso seruantur donationes Ferdinandi. Pos:52.ar:22.

Donationes post obitum Iohannis Regis, per quemcunq; alium factæ, præter Regem Ferdinandum, quæ non sunt per eundem confirmatæ, cassantur. Pos:52.ar:22.

communibus sumptibus in communi loco maiori ædificetur, additis & terris, & alijs pertinentijs, de communi in tanta quantitate, sicut sunt ad domum paternam. Sed si id fieri non posset, terræ domus paternæ diuidantur part:1. tit:41.

Si vero domus ita pretiosa est, vt ex communibus prouentibus maioribus, vel maiori, similis ædificari non posset; æstimatur, & portiones maiorum minor soluet, si sit ætatis adultæ; alioquin diuidetur domus, & in domo vtrumq; sexum, concernenti filia minor ante filium maiorem, non habet prærogatiuam par:1. tit:41.

Dominus terrestris. Vide terrestris, item rusticus.

Dominum habens bonorum, de quibus ei fassio fit, vel de manu fatentis ea appræhendens, potest se in ea statuere, etiam post annū par:1 ti:63.

Dominium bonorum patris deficientis, superuiuens, vigore contractus, vel adoptionis, statim appræhendit. par:1. tit:66.

Dominium bonorum duplex, reale, quod actu quis habet, & successorium, quod ex successione legitima expectatur. par:1. tit 67.

Dominium successoriū ex sanguine, vel adoptione habens, in bonis fratris sexum fœmineum non concernentibus, eo mortuo sine hærede, statim illud realiter appræhendit, vxorē eius nutrit, & elocat, dotemq; & paraphernum ei reddit, nutrit filias quoq; & elocat par. 1. tit:67.

Domorum regalium libertas in ciuitatibus. Vide infra libertas.

Domus nobilium per exercituantes non turbetur. Mat: ma. art:62.

Neq; Clericorum. Idem in art: articulo vltimo.

Domus Prælatorum, Baronum, nobilium in ciuitatibus regalibus, habitæ sunt liberæ, inquilini saltem eorum taxantur. Vlad. ma. art. 105.

Ex donatione regia habent omnes sua bona. par.1. ti.13.

Donatarius occupans bona, in quibus facta est contradictio, priuata autem, secundò monitus per Comitem, si ea non remittitur, capitur; auferuntur ab eo bona, & cogitur eorum communem æstimationem soluere per Comitem, auxilio comitatus, aut si potens est, per Regem. Vlad: ma: ar: 59. ad: ma: ar: 11.

Donationes cum clausula, (de manibus regis, &c.) non valet. Mat: Mai: art: 23.

Donatio duplex; pura, quæ ob seruitia mixta, quæ partim ob seruitia, partim ob summam pecuniæ fit. par:1 tit:13.

Donationes bonorum per notam, aut defectum seminis, ad Regem deuolutorum, ita debent formari; vt non simpliciter iuris regij titulo, sed expreße scribantur per notam, vel defectum seminis talis, &c. licet

poteſt

potest addi ius quoque regium, si quod aliter etiam in eis bonis haberetur. par:1. tit:24.

Donationes bonorum per seminis defectum ad coronam deuolutorum si fiat satis est ponere clausulam (per defectum seminis) si bona illa tamen masculinum sexum concernebant. Si verò vtrumque, poni solet expresse per defectum seminis vtriusque sexus. par.1. tit:22.

Donationes regiæ infra annum firmari debent statutione. par:1. tit:32.

Donatio noua per fraudem impetratur à quibusdam, qui concernentia bona vtrunque sexum concernere literas, quæ hoc declararent, occultant, aut lacerant, & per nouam donationem sibi, & suis hæredibus, exclusis fœminis, impetrant. Quidam præsertim defectui masculini sexus propinqui idem faciunt, in præiudicium fratrum generationalium eos prætermittentes, & vxores, ac filias suas literis donationalibus inscribi facientes. par:1. tit:36.

Donatio noua est prioris, legitimè iterata, roboratio, duplex, vna respectu iurisdictionis Principis, & hæc non est necessaria, nisi fortè sentias te bona illa possidere sub aliquo tali titulo, vt non sis benè firmatus in eis contra iurisdictionem coronæ, valet simpliciter, siue cum iure regio facta, contra Principis iurisdictionem. Si falsa est expositio, de pacifico dominio præhabito, non valet, & impetrans, vt falsarius, punitur, licet annualem reuolutionem in eis peregisset, absoluta potentia, & occupatione illegitima pro se vsurpatis. altera est respectu fratrũ generationalium. & sexus fœminei, & hæc ad ostendendum, quod bona non concernant sexum fœmineum, efficax non est. par:1. tit:37.

Donationes per Ferdinandum ritè, & legitimè factæ, similiter & per Iohannem, quarum vigore donatarius appræhendit dominiũ bonorum, donatariæ relinquuntur saluæ, & vigorosæ, exceptis his, quæ propter adhæsionem vtrilibet parti factæ sunt. Pos:52. art:20.

Donationes Iohannis Regis, per quas dominiũ donatorum, donatarius nondum appræhendit, rite tamen & legitimè factæ, ac statutiore firmatæ, non obstantibus donationibus Ferdinandi; super iisdem bonis factis, vigorosæ sunt in comitatibus Bichorsiensi, Orodiensi, Chongradiensi, Chanadiensi, Szarand, Bekes, Torontaliensi, Temesiensi, Zolnok exteriore, Zenrinensi, in reliquis verò comitatibus è conuerso seruantur donationes Ferdinandi. Pos:52. ar:22.

Donationes post obitum Iohannis Regis, per quemcunque alium factæ, præter Regem Ferdinandum, quæ non sunt per eundem confirmatæ, cassantur. Pos:52. ar:22.

Donationes gratiæ Maximiliani in patris absentia factæ, ritè, & legitimè ratificantur. *Pos:63. art:64.*

Donationi inserta clausula, (& per eum tantum) valet, ac si diceres, medio eius etiam alteri. *par.1.tit:43.*

Donationalibus literis non inserens fratrum, quos bona concernunt, nomina, est proditor fraterni sanguinis. *par:1.tit:38.39.*

Donator quispiam contrà donatarium per se agere non potest. *par:1 tit: 77.*

Dos, seu dotalitium est, quod datur vxori de bonis mariti pro eius defloratione. *par:1. tit:93.*

Dos relictæ Baronis, in regno, & partibus ei subiectis floreni 400. Relictæ Magnatis, vel nobilis, aut militis 50. colonos vel vltra habentes in Hungaria floren: 200 in Sclauonia 100. in Transyluania 66. inferioris nobilis iuxta bonorum quantitatem. *ibidem p.1.tit:93.*

Dos mortuæ vxoris requiritur per propinquiorem eius. *ibidem.*

Dos partim pecunijs, partim rebus venalibus soluitur; quæ tamen bonæ esse, non destructæ vestes, aut clauda animalia, sed quæ in foro vendi possunt. *par:1.tit:95. par:3.tit:3.*

Dotem integram à primo viro, à secundo mediam, à tertio quartam partem, & sic deinceps, accipit mulier. *par:1. tit:96.*

Dos, & quartalitium simul potest quæri de bonis eiusdem, respectu diuersarum personarum. *par:1.tit:97.*

Dotum, & dotalitiorum solutio equis equalitatibus fieri poterit. *par:1.tit:101.*

Dotem vxor marito relaxat, & certis causis in articulo mortis etiam his cessantibus, & aliâs, quando non metu mariti facit. *par:1.tit:109.*

Dotum solutio quando fit, æstimantur saltem curiæ nobilitares, & sessiones tam populosæ, quàm desertæ, simulq; prædia, agri, prata, &c. non æstimantur. *par:1.tit:134.*

Dotum quartaliciorum, paraphernalium causæ breui termino deciduntur, vt causæ per insinuationem motæ *par:2.tit:18.*

Dotum; & paraphernum, vel quartalicium tollere de domo sua admonetur mulier, & si tollere neglexerit, euocatur non de domo, sed de bonis, nisi fortè nulla haberet. Nam in casu, quo bona aliqua habet de domo euocans, aut personaliter in homagio eius conuincitur, & perdit dotem, paraphernum, aut quartalitium iuris conuenta, quæ admonita leuare noluit. *par:2.tit:24.*

Dotem recipit mulier etiam de bonis pigneraticijs mariti, de eius manibus, qui

Ecclesia-

sedtantum de spiritualibus. Vlad:min:ar:60.61.62.

Ecclesiastici, pendente aliqua causa ipsorum in curia regia, occasione eiusdem causę, nec interdictum, nec excommunicationem pronuncient contra suos aduersarios. Lud:1.ar:1.

De ecclesiastico foro tripartitum non differit, sed relinquit hanc tractationem his, quorum interest. par:1.ti:78.

Ecclesiastica iudicia iuxta Canones, per censuras ecclesiasticas, etiam brachio regali inuocato, celebrentur; cessant tamen tempore bellorum. Pos:52.ar:25. Pos:56 ar:35. Pos:57 ar:9.

Ecclesiasticæ causæ. vide supra causæ.

Ecclesiasticæ personæ insurgere debent secundum ar: anni 1552. & aliæ constitutiones successu temporis de eodē limitatæ seruentur. Pos.78.11

Educilatio vinorum in locis, vbi vineæ nullæ sunt, libera colonis ad festū natiuitatis Domini, postea, per totum annū pertinet ad dominos; qui educillent vera mensura; non tamen distribuant inter colonos. Vbi autem vineæ habentur, coloni à festo Michaelis ad festum Georgij, & deinceps domini, modo suprascripto educillent. Pos:50.ar:36.

Emancipatio filiorum fit bonorum diuisione, filiarum emaritatione. par:1 tit:51.

Emenda capitis Prælatorum, & Baronum floren: 400. nobilium 200. rusticorum 40. Vlad:ad ma: ar:19.

Emendæ capitis sententia damnatus nec capitur, nec punitur in persona par:2.ti:43.

Emendæ capitis sententia damnati bona omnia occupantur, sicut capitali sententiæ subiacētis; ex quibus summa homagij eius soluitur parti aduersæ; reliqua diuiduntur inter iudicem, & partem possidentem, ad tempus redemptionis. par:2.ti:43.

Emenda linguæ imponitur ob falsam querimoniam Regi, vel iudicibus porrectam; vel inhonesta verba contrà honestum prolata; eius pœna floreni centum: Sed causa principalis, propter eam non amittitur. par:2 ti:72.

Emere ante filios, vel fratres condiuisionales, aut etiam vicinos non ammonitos, externus non potest iura possessionaria. par:1.tit:60.

Emi non posse lites, ita intelligendum; quod emptor eas non suo venditoris nomine prosequitur, & solum viuente venditore. par:1.ti:27.

Emptor bonorum litigiosorum venditoris nomine litigat pro eis, quo ante decisionem causæ extincto, non procedit vltra in causa. par:1. tit: 27.

Episcopi

Episcopi synodos celebrent, ad quas, si quis non dimitteret suum plebanum, puniatur per Regem. Pos: 59. ar: 41.

Equites continuos qui non seruauerint, pœna articul: 1550. & 1567. annorum, puniantur, nempè, quod Vicecomes bona talium occupet, & duplum eius, quod neglexerunt, percipiat. Pos: 78. ar: 9.

Equites continuos tam domini, quàm nobiles seruent, sub pœna statuta 1567. & 1569. & 74. distributio eorundem pertinet ad capitaneos, & vicecomites. Cum scitu Archiducis Ernesti, aut Imperatoris. quorũ causa Capitaneus à Camera regestum portarum accipiat. ibidem.

Equi equitiales mariti, siue stante coniugio, siue ante acquisiti, infra numerum quinquagenarium, diuiduntur æqualiter cum vxore: si sunt 50. vel plures, testari poterit de eis maritus, nisi sint auiti; quia tunc ad hæredes deuoluuntur, cum alijs bonis, dempta propria eius portione, de qua etiam in hoc casu testatur. par: 1. tit: 101.

Equus furtim ablatus, & in exercitu repertus, non tunc, sed post condescensionem expeditionis, iure repetitur, in alio autem loco, si inuenitur, statim per iuramentum tertiò se, recuperat eum is, ad quem pertinet, & apud quem inuentus fuerit; si venditorem, vel aliud documentum emptionis non ostendet, suspenditur, Idem de boue, & alia re furata intellige. par: 3. tit: 34.

Equites non faciant excursionem, & deprædat. Pos: 78. ar: 14.

Equitibus continuis singulo trimestri ad stationes salarium domini mittant, ne milites exeant. Pos: 78. ar: 7.

Pro equitibus continuis, vltra danubiani seruent pedites. eodem.

Errores à Protonotarijs in literis euocatorijs, vel sententionalibus commissi, per eosdem, postquam animaduersi fuerint, corrigantur, in iudicio contradictorio: idem intelligatur de literis capitulorum, & comitatuum. Pos: 66. ar: 24.

Erigens se contra Regem, & statutum publicum, notam incurrit. par: 1. tit: 14.

Erutores oculorum nota infidelitatis feriuntur. ibidem.

Euictor non contra violentos, sed contra legitimos impetitores tueri tenetur; alioquin tantundem occupabitur de bonis eius, & omnes conditiones in euictionalibus literis positæ, seruari debent. part: 1. tit: 74. 75.

Euictor non tenetur conseruare in particula terræ, à possessione per metalem reambulationem auulsa; nisi hoc facere specialiter promisisset. ibidem.

Euincere aliquis non potens in bonis datis, reddatur æquiualens, aut aliàs contentet. par:1.ti:74.

Euictor, qui donauit, aut vendidit bona, nunquam potest agere per se contra eum, cui donauit aut vendidit. par:1.ti:77.

Euictionem ad præassumptam, si aliquis euocatus est, talis euocatio in vno termino finiri solet. par:2.ti:18.

Euocatio seu exordium causæ, est multiplex, simplex, peremptorialis, vel insinuationis, ammonitoria, introductorialis, reambulatoria. par:2.tit:18.

Euocationes fiunt per regium, aut palatinalem, & capitulares homines. par:2.tit:19.

Euocantur euocandi ex suis iuribus possessionarijs, aut pignoratitijs, ex officiolatibus autem, ratione actuum solummodo potentiariorum, ex ijsdem officijs patratorum. ibidem.

Euocatio personalis per scribam regium fit ob verberationem, vulnerationem, aut dehonestationem existentem in octauis, aut breuibus iudicijs, ratione bonorum pignoratorum, si actor potest de facto producere literas pignoratitias. par:2.tit:20.

Euocans mortuum, aut illegitimæ ætatis puerum, in euocati homagio conuincitur. par:2 tit:23. par:1.tit:132.

Euocatur nolens assumere pecuniam, & remittere pignus, vel leuare dotem, quartam, paraphernum, non personaliter, nec de sua curia, sed de iure possessionario, aut pignoratitijs, si habet, sin minus, etiam de Curia. par:2.tit:24.

Euocati in casibus proximè denotatis, si non compàrent ad terminum assignatum contra actores, si non vicini, sed fratres fuerint, in æstimatione bonorum condemnantur, & bona restituuntur actoribus, sine omni pecuniaria solutione. ibidem.

Euocatio cum clausula, (litis pendentia) si quæ foret inter eos, fit ad calumniam vitandam. par:2.tit: 25.

Euocationes in factis potentiæ, cum insinuatione fiant. Mat: art: 5. Mat: art: 7. Vlad: ad min: art: 13.

Euocatio tria requirit, annotandi in se personas, tempus facti, locum, seu comitatum. par:2.tit:26.

In Euocationibus, ratione actuum potentiariorum clausula assumptis secum personalem, denotat interessentiam Missio, & destinatio in casibus contingentibus, præsupponit mittentem domi fuisse: In casibus autem deliberatis, etiam ad peregre constitutum referri potest; quia

fortè discedens mandauit, vt eant, & talia perpetrent. Iussio autem, & commissio etiam ad absentem pertinet: tamen hîc quoq; perpendendum est, an contingens sit, vel deliberatus casus, sicut in missione. Hæc obseruare debet, qui vult ostendere euocationem male esse formatam, & per hoc causam condescendere. par:2.tit:82.

Euocatio secunda appellatur, quando per (non venit:) condemnatus ad solutionem byrsagij, & prosequutionem causæ euocatur. par:2.ti:86.

Excommunicationis, aut interdicti sententiam in nobiles Episcopi non ferant, sine scitu Regis, occasione litium ipsis cum illis habitarum. Lud:1.art:1.Mat:ma:ar:28.

Excusatio rationabilis in iudicialibus, vel sententionalibus literis posita, est, quando principalis, vel procurator eius de domo se mouet, iturus ad octauas, ac in itinere vel in grauem incidit ægritudinem, vel aquarum exundatione detinetur, aut equus ipsius, cuius in locum alium emere ob paupertatem non potest, infirmatur, vel à latronibus, aut hostibus intercipitur. Hæc enim si probari possunt, excusant à byrsagij solutione par:2.tit:59.

Exemptiones à iurisdictione iudicum inferiorum, vt solius Regis iudicatui subsint, alioqui locum non habent, exceptis Comitibus perpetuis. Mat:ma:art:21. Vlad:ad:ma:art:15.

Exemptiones regum perpetuæ à dica soluenda, maneant in suspenso hoc disturbiorum tempore. Pos:66.art:8. Pos:67 art:13.

Exemptiones in locis desertis, aut combustas domus ædificantes, & conseruentur, & nouæ concedantur. Pos:66.art:8.

Expeditionis particularis, & generalis modus seruetur secundum art: annorum 53.56.57.67. & præcipuè ad art: 53. Pos:78 ar:10.

Exequutiones iudiciales electi, & iurati nobiles faciant, in quolibet comitatu, & non alij. Mat:ma:art:9.

Executiones sententiæ notæ infidelitatis in curia regia latæ, ratione bonorum in partibus regno subiectis, remittitur ad iudicem loci illius, vbi sunt bona. par:2.tit:66.

In executione notæ proceditur, vt in capitali sententia. par:2.tit:66.

Executiones sub iuramento referantur per capitularem, & regium homines; & hoc in relatorijs specificetur, alioquin non valeat exequutio in posterum peragenda. Pos:59.art:50.

Executionem vicecomitum, aut Iudicum nobilium faciens, vbi nullum birsagium accipit, debet habere pro salario in singulos dies, flor:1. vbi verò birsagium nullum salarium tollit. Pos:46.art:37.

EXER-

EXERCITVANDI MODVS EX NOVISSIMIS Regni constitutionibus.

Ad generalem expeditionem, ratione centum colonorum, iuxta connumerationem dicę, domini terrestris suis sumptibus decem equites (huc tamen computatis equitibus continuis) bene armatos, & sumptibus colonorum, decem pedites pixidiarios ducant, ibi duraturos, vsq; ad finem expeditionis, sub pœna notæ infidelitatis: ita tamen, quod coloni Turcis subditi, ad mediam partem teneantur. Pos: 56. art: 20. Tyrn: 45. ar: 5.

Omnes domini Prælati, Barones, nobiles, & alij possessionati, penes personam Regis, aut eius filij, ad generalem expeditionem personaliter prodeant, & ad finem vsq; ibi permaneant, sub pœna notæ infidelitatis. Ty: 45. a: 5. Pos: 56. a: 22. Zol: 42 ar: 32. Zol: 43 a. 12. Po 52 a 9.

Si quis decem portas populosas non habuerit, is cum altero nobile conferat, & componat, vt denarius numerus compleatur, & vnus eques pro eo sistatur. Tyr: 45 art: 6.

Nobiles vnius sessionis, singuli in equis, aut si eos non habent, pedites ad bellum eant. Zol: 42. ar: 33.

Nobiles vnius sessionis, ex singulis tribus integris curijs, vnum equitem bene instructum mittant. Pos: 56. ar: 22.

Viduæ vnius sessionis domi maneant, quæ ad bellum idoneos filios non habent, & Deum orent pro salute publica. Tyr: 45. art: 21.

Nobiles vnius sessionis ex quinq; curijs vnū equitē dare tenentur. Sop. 53. a: 4. Pos: 42. a. 33. *& soli personaliter ire nō tenentur.* Pos: 67. a. 23.

Eorum, qui expeditioni non intersunt, vel ratione colonorum suorum milites non ducunt; bona conferat Rex ijs, qui fideliter in expeditione seruiuerint. Tyr: 45. ar: 7.

Alienum seruum, tempore lustrationis, pro suo statuens, vnà cum eo, à quo illum mutuò concessum habuit, cognita superinde veritate, capite plectatur Tyr: 45. ar: 8.

Seruus fugitiuus, in castris repertus domino reddatur, si ibi non fuerit repertus, sub termino à Capitaneo impetrando dominus pro eo alium conducat, & desertor ille vbicunq; post expeditionem inuentus fuerit, capite plectatur. ibidem art: 9.

Qui requisitus fugitiuum restituere nollet, soluat eius homagium. Tyr: 45. ar: 9.

Ægrotantem seruum in castris ostendat dominus Capitaneo, ne forte ægrotare dixerit, quem non habet. Tyr: 45. ar: 10.

Nobilis alicuius stipendio militans, vel ab aliquo domino in fortalitijs loco officiali, vel castellani, vel pro decore penes vxorē domi relictus; pro sua persona vnum equitem, & equites, ac pedites, ratione colonorum suorum, in medio comitatus habeat. Tyr: 45. art: 11. Zol: 42. art: 44. Pos: 42 ar: 22.

Ad custodiam castrorum Magnatum, castellanus vnus, prouisor vnus, pro Magistro curiæ, vel ad alias necessitates similiter vnus ex nobilibus domi maneant non plures. Pos: 42. ar: 23.

Pueri, senes, imbecilles, viduæ, fœminæ omnes, tanquam bello inhabiles, ratione colonorum, vt alij, & ratione personarum suarum, singulos equites mittant. Tyr: 45. art: 13. Zol: 42. artic: 42. Pos: 42. artic: 20.

In varijs comitatibus bona habens, ratione omnium illorum milites suos secum habeat in comitatu, in quo residet; tempore tamen lustrationis specificè demonstret, vicecomiti cuiuslibet comitatus, quos ratione bonorum ibi existentium ducit. Tyr: 45. ar: 14.

Qualescunq; regios prouentus pignoris titulo, vel aliter in manibus habens, ratione singulorum centum florenorum, equites quinq; ducat. Tyr: 45. ar: 15.

Ecclesiastici decimas habentes, supra equites & pedites, quos ratione colonorum suorum dare tenentur, debebunt etiam ratione decimarum à singulis decimis florenos centum valentibus, quinq; equites mittere. Tyr: 45. ar: 17 Pos: 42. ar: 26. Zol: 43. ar. 13.

Mitigatur hæc constitutio, & numerus quinq; equitum à centum florenis, ad duos equites reducitur. Pos: 52 art: 3.

Nobiles per Turcas omnibus bonis priuati, nihilominus in personis suis tenentur ire in expeditionem. Tyr: 45. ar: 18.

Ex fratribus indiuisis, in eadem domo habitantibus, vnus tantum ad expeditionem proficisci tenetur. Tyr: 45. ar: 19. Zol: 42. ar: 43.

In singulis comitatibus vicecomes, si idoneus fuerit, alioquin alius idoneus Capitaneus eligatur; qui ad expeditionem pertinentium negotiorum curam gerat. Tyr: 45. ar: 20.

Capitulares, & aliæ ecclesiasticæ personæ beneficiatæ, vltra eos, quos ratione decimarum, & bonorum tenent; etiam ratione capitum suorum singulos equites mittant. Tyr: 45 ar: 22. Zol: 42: art: 26.

Mitigatur hoc, addita particula, (pro facultate eorum.) Zol: 43. art: 13.

Hæc constitutio postremò mitigatur hoc modo, vt pro alijs capitularibus

vnus

vnus ad prædicandum aptior, aliorum sumptibus vadat, reliqui domi maneant. *Pos.52.ar.3.*

Plebani, & rectores altarium, villani decem, tenent vnum equitem, in cuius intertentione, qui plures habet prouentus, plus conferat. *Tyr.45 ar.23.*

Tollitur hæc constitutio. *Pos.52.ar.3.*

Ciuitates liberæ, & montanæ in generali expeditione de colonis more aliorum in alijs arbitrio Regis onera subeant. *Tyr.45.a.24.*

Plebani liberarum, & montanarum ciuitatum, item oppidorum Berekzaz, Zölös, Saroſpathak, & aliorum potiorum locorum, vel patroni, qui huiusmodi plebanatus possident, ratione prouentuum, ex singulis centum florenis, teneant duos equites, sub amissione beneficiorum, ac iuris patronatus. *Tyr.45.ar.25.*

Lustrationis tempore, quilibet specificet numerum gentium ratione bonorum suorum, in singulis comitatibus habitorum, fiatq; regestum, & eius copia detur Capitaneis, sub sigillis magistrorum lustrationum, dominis quoq; si voluerint. *Tyr.45 ar.26.*

In excubijs peragendis nobiles non plus alijs onerentur; sed æqualiter eorum habeatur cum regijs, & dominorum militibus ratio. *Tyr.45. art.27.*

Victualia ex omnibus comitatibus conuehantur ad castra, & eorum vectores nec tricesimam, nec tributum soluant; qui aliquid exigerit ab eis, perdat ius tributi. Direptor huiusmodi victualium in itinere, vel in castris, capite plectatur. *Tyr.45.ar.28.*

Victualia quanta ex singulis iuxta colonorum numerum danda sint. Vicecomes cum duobus nobilibus ad id eligendis, domi manentibus limitet, qui pro suis nihilominus personis equitem mittant, & qui sic limitata non vexerit ad castra tantorum victualium pretio mulctetur. *Tyr:45 ar:29.*

Domini, & nobiles ipsimet propria victualia in castra perduci faciant: sed de colonorum eorundem victualibus Vicecomes, & electi nobiles, præmisso modo, limitationem faciant. *Tyr:45.ar:30.*

Equus in exercitu amissus, à quocunq; inuentus restituatur suo domino sub amissione capitis. *Tyr:45.ar:21.*

In progressu exercitus, nemo alicui damna inferat; contrarium facientes, puniantur per capitaneos. *Zol:43.ar:23.*

Ad domos nobilium, & ecclesiasticorum nemo ipsis inuitis condescendat. *Zol:43.ar:24.*

Milites particulares extra exercitum vagantes, & damna inferentes, victualiaq; sine pretio auferentes, capiantur per rusticos, & capitaneis, aut illis longe distantibus, Comitibus, vel vicecomitibus tradantur, qui damnificatis ex parte eorum satisfacere debent. Zol:43. artic:25.

Seruus ad annum conductus, etiam expleto anno, expeditione, vel si in arce seruit, obsidione, aut obsidionis metu durante, à domino discedere non possunt. Pos:52.art:11.

Equitum menstruum stipendium flor:3. den:20. peditum flor:2. Ad annum conductis equitibus, quàm diu sunt in expeditione, bini flor: dentur in mensem. Pos:52.ar:13.

Quando in aliquo oppido, vel pago milites condescendunt, antequam hinc discedant, Capitaneus, conuocatis rusticis, resciat, si quid damni ipsis illatum est, & de facto curet eos contentari. Pos:52.ar:14.

Ad particularem expeditionem penes Palatinum, vel Capitaneum (quando aliqua hostilitas de improuiso emergeret, qua vel arcem obsideri, vel iusti exercitus specie partem aliquam regni infestari contingeret) personaliter insurgant domini, & nobiles viciniores; nobilesq; vnius sessionis, de quinq; curijs, vnum equitem mittant. Pos:56.ar:22.

Ad exequutiones quoq; iuxta constitutiones Nouizoliensis, omnes domini viciniores, & nobiles, cum gentibus suis, & qui idonei sunt, etiam personaliter debent insurgere penes Capitaneum supremum. Tyr:45.ar:32.

In casu obsidionis alicuius arcis, vel, si Turci munitionem nouam in nostram pernitiem erigere vellent, vel rebelles essent reprimendi, aut de eorum manibus fortalicium aliquod auferendi viritim, etiam cum colonis penes Capitaneum insurgendum est. Zol:43.ar:22. sub pœna generalis decreti. Pos:46.ar:17.

Per vicecomites debet hæc occupatio fieri. Pos:55.ar:4.

Ad particularem expeditionē de mandato capitanei de viginti quinq; colonis, vnus eques, & vnus pedes mittatur. Sop:53.ar:4.

Ad particularem expeditionem non insurgentis, bona per Capitaneū occupentur, ac occupata tam diu teneantur, donec duplum eius, quod præstari debuisset, exigatur. Tyr:47.ar:17.

Nobiles vnius sessionis ex singulis quinq; curijs, vnum equitem mittere, ac ipsi quoq; in personis ire, vel loco personarum suarum, singulos equites expedire tenentur penes Capitaneum. Sop:53.ar:4.

Vicecomites ad particularem expeditionem personaliter ire non tenentur, propter alia negotia domi ipsis incumbentia. Sop:53.ar:4.

Expensas per comitatum, in via præsertim ad Regem mittendo factas, prata sua parte, quilibet tolerare debet. Ma:ma:ar:64.

Externorum inductores ad turbandum regnum, notam incurrunt. par:1.tit:14.

Externi mercatores, vltra consueta dispotionum loca, mercatum non eant. Alb:ar:7. Vlad:ma:ar:84.

Externis beneficia, & honores qualescunque non conferantur. And:2. artic:11. Alb:ar:5. Vlad:ad ma:artic:30.31.32. ad min:35. in quinto. artic:10.

Nec prouentus regij eis arendari possunt. Alb: art:6.

Nec possessiones eis conferri. Alb:ar:16: Vlad:ma:ar:9 ad:ma:ar:5.

Neque iura possessionaria eis vendantur. Mat:ma:art:32.

Nec officia, & loca finitima eis conferantur. Vlad:ma:a:8. Pos:46.a:15.

Externi per Regem in Hungaros creari debent tempore Dietæ, de regnicolarum consilio, & consensu; si verò extra regnũ, Rex aliquos de regno bene meritos creat, id facere debet consiliariorum suorum Hungarorum ex consilio. Et tales noui Hungari iurare tenentur tempore creationis suæ; quod regni legibus in omnibus parebunt, libertatibusque eiusdem regni pro virili sua respondebunt, nec contra eas aliquid facient, à regno nihil alienabunt, sed alienata etiam omni studio recuperabunt. Pos.50.art.76.

Equites in pascuis non gratuito, & præda viuant, sed rerum precium soluant, vt ad omnium statuum, & ordinum bona vadant, cognatorum equos non deducant, si fecerint, equos amittant per Capitaneos, pars cedat denunciatori, pars fundi domino. Pos:78.ar:14.

Item iuxta articulos anni 1566. ar:20.

Ernesto Archiduci in Vngaria Rex bellicarum data potestas, & quod is in consilium eius rei sibi Vngaros quoque adhibeat. Pos:78.16.

F.

FAlsas literas, aut monetas, aut sigillum falsum conficiens, seu euidenter illis vtens, notam infidelitatis incurrit. par:1.ti:14. Vlad: ma: art:81.ad ma: ar:14.

Falsas literas conficiens Capitulum. Vide supra Capitulum.

Falsa priuilegia per Gabrielem literatum fabricata. par:2 tit:14.

Falsæ literæ cognoscuntur ex consideratione, & calculatione annorum, datarum, ex sigilli impressione, ex nominum, & cognominum rasura,

& si fatens in literis scriptus, probabit se alio loco fuisse cum fassionem celebrasse dicitur. par:2.ti:12.

Fassionem patris, vel fratris retractare non valet, qui bonis per illam acquisitis, vel commutatis, sine iuridica reclamatione usus est. Item fassiones, quæ portione litigiosorum bonorum recepta, per modum concordiæ fiunt, non retractantur. par:1 ti:62.

Fassio inter fratres, prætextu iurium possessionariorum, in quibus mutuo sibi succedunt, non indiget consensu regio, nec statutione. par:1. ti: 63. 65.

Fassiones inter externos, siue perennales, siue pignoris titulo supra 50. florenos celebratæ, statutione legitima infra annum fienda indigent. par:1. tit:63.

Fassio, quæ consensum regium requirit, statutione debet roborari, post consensum impetratum. ibidem.

Fassiones inter sese adoptantes ad futuram mutuam successionem, post alterutrius defectum, & consensus regius superinde secutus, statutione firmatur, uno deficiente, non prius; nisi ius regium contineret ipse consensus, quia tunc infra annum ab impetrato tali iure regio, legitimam debet satiri statutionem. par:1.tit:63.

Fassionem propriam in iudicio factam, nemo potest reuocare. Ulad:in quinto ar:15.

Fassiones perennales, aut impignoraticiæ, supra communem æstimationem à personis defectui seminis appropinquantibus factæ, consensu regio indiget. par:1. tit:65.

Fraternalis adoptio locum non habet, legitimis hæredibus existentibus. par:1. tit:66.

Frater naturalis, vel adoptiuus habens ius successorium in bonis fratris, eo mortuo sine hæredibus, reale dominium eorum bonorum appræhēdit, sine statutione. par:1.ti:67.

Fassiones cum clausula (nullum ius, & c.) hanc vim habent: quod etiam deficiente eo, cui fassio fit, bona, de quibus fassus est, ad fatentem non reuertuntur, sed ad fiscum descendunt. Sine hæc clausula reuertuntur in casu defectus illius. par:1.ti:69.

Fassiones inter maritum, & vxorem, de bonis per se acquisitis, valent iure perpetuo, titulo pignoris, etiam de bonis auiticis, quando maritus res proprias vxori exposuit ad bonorum redemptionem, emptionem, aut meliorationem, seu domus reparationem, ac pro his impignorat, non aliter. par:1.ti:110.

Fassio-

Fassiones inconsultas, à se infra ætatem factas, pupilli reuocare possunt, ante expletum tempus perfectæ ætatis. par:1.tit:128.

Fassiones post obitum Regis Ludouici, in præiudicium hæredum, de bonis possessionarijs coacte, vel aliter illegitimè factæ, nullius sint vigoris. Pos:42.art:42.

Fassiones coactæ per quoscunque, ratione bonorum propter adhæsionem donatorum, vel aliter sub his disturbijs violenter occupatorum; pro eliberatione partis bonorum, de reliqua parte factæ nullæ sunt. Pos:52.ar:17.

Fassiones post obitum Ioannis Regis, coràm capitulis, vel alijs personis authenticis legitimè factæ, in vigore permaneant. Pos:52.ar:23.

Fassio in ciuitatibus liberis fit coram iudice, aut duobus iuratis; alioquin non valet ratione bonorum in territorio ipsorum existentium. par:3. ti:13.

Festo die laboranti auferantur iuramenta, cum quibus laborat, & vestes. S.Steph:lib:2.cap:7.S.Lad:lib:1.cap:12.

Festo die ecclesiam non visitans, vapulet. S.Steph:lib:2.cap:8.

Festa non colens, si liber est, tribus diebus pœniteat. Si seruus, septem plagis mulctetur. Colo:2.art:13.

Festo die vendens, perdit precium rei venditæ. Col:2.ar:14.

Fœminæ non succedunt in bonis fratrum, seu collateralium, pecunijs emptis: sed in ijs tantum, quæ maternis, aut paternis pecunijs comparata sunt. par:1.tit:17.

Fœminis simpliciter præfectis in masculos, sine hac clausula (quo ad vtrumque sexum) succedunt tantum filij, non filiæ, & filiæ quartalitio contentantur. ibidem.

Fœminæ nō succedunt in bonis partim seruitijs, partim pro pecunijs collatis; sed accipiunt portionem ex summa, quæ data est in pretium talium bonorum. par:1.tit:21.

Fœminas bona à Rege donata non concernunt, ratione pecuniæ datæ contradictoribus, tempore statutionis eorum, pro faciliori adoptione, &c. par:1.tit:28.

Fœmineum ius non concernere aliqua bona, non probant literæ nouæ donationis, nec diuisionales, nec expeditoriæ, super quartarum solutione; sed originales, super acquisitione bonorum, aut his non existentibus, iuramentum quinquagesimo se. par:1.tit:37.

Fœmineum sexum non concernunt bona simul marito, & vxori donata, post eorum mortem, nisi expresse ponatur in literis, quo deficiente masculi-

masculino sexu, ad filias deuoluantur. par: 1. tit: 48.

Fœminei sexus fratres portionem, vel quartalitium de bonis patruis, vel auitis, à fratribus masculini sexus in terminis iudiciorum requirere possunt. Pos: 45. ar: 36.

Fœminæ consanguineæ in bonis vtrumq; sexum concernentibus, vt masculi, in alijs, vt vicini, ante alios tamen vicinos præferuntur externis in bonorum emptione. par: 1. ti: 60.

Fœminæ non succedunt in bonis concambiatis ratione pecuniæ additæ, sed habent portionem de summa pecuniæ talis. par: 1. ti: 73.

Fœminas an concernant aliqua bona, si quæritur, semper ad originales literas, quibus sunt acquisita, recurrendum est. par: 1. ti: 73.

Fœminæ procuratores constituere anno ætatis 12. de debitis & iuribus pignoratitijs, rebusq; mobilibus 14 super quartalitijs dotibus, ac iuribus possessionarijs 16. fateri possunt. par: 1. ti: 111.

Filij nati ante condemnationem, etiam per gratiam subsequutam, non recuperant successionem in bonis patris nota infidelitatis damnati, post condemnationem nati succedunt patri. par: 1 ti: 16.

Filij nati ante condemnationem, & fratres nota infidelitatis affecti, recuperare possunt successionem in bonis illius per gratiam restituti mutuò contractum, perq; fassiones nouas de successione regio consensu formatas. ibidem.

Filij, vel fratres capitis pœna affecti succedunt. ibidem.

Filij, vel fratres capitali sententia damnati, & per gratiam restituti rediment eis bona. ibidem.

Filij vocantur propriè hæredes, filiæ impropriè; & tamen ratione bonorum sexum fœmineum concernentium. par: 1. tit: 17.

Filius minor filiæ maiori præfertur in domus paternæ adeptione. par: 1. tit: 41.

Filius patrem ad diuisionem bonorum auiticorum, in quibus casibus potest compellere. Vide supra diuisio.

Filius consensu patris, qui vxorem duxit, potest patrem ad communium bonorum diuisionem cogere. par: 1. tit: 54

Filij furiosi nunquàm emancipantur. par: 1. tit: 55.

Filijs legitimæ ætatis inuitis, pater tutorem in testamento constituere non potest; volentibus, aut petentibus, datur curator. par: 1. ti: 124

Filij ob delicta patrum mortuorum, capitali, vel emendæ capitis sententiæ, quantùm ad pœnam, non subiacent; sed in æstimatione tantùm paternorum bonorum conuincuntur. par: 2. tit: 51.

Filij à parentibus male occupata bona detinentes, non puniuntur, nec contra, & nō perdunt suas portiones in bonis delinquētis par:2.t.60.

Filij nati, concepti, posthumi, omnes legitime succedunt in bonis paternis, & possunt redimere bona parentum sententiatorum, redemptibilia, qui sunt concepti, vel nati ante sententiam. part:2. tit:62.

Filij nati post sententiam redimere possunt, & ipsi bona patris sententiati; sed portiones ex illis non accipiunt. par:2.tit:63.

Filij cum patre simul sententiati, per gratiam regiam rediment iura possessionaria, similiter fratres. part:2. tit:64.

Filiæ posteritates dicuntur, & succedunt in bonis siue paternis, siue maternis pecunijs emptis: item in bonis pro homagio, alterutrius parentis obligatis. Item in bonis pro quarta puellari, absq; legitimorum successorum præiudicio perpetuo obligatis: item in quibus fœminæ sine fratrū præiudicio in successores legitimos præficiūtur par:1.t 17

Filiæ non succedunt in bonis seruitijs acquisitis, quę exercitijs militaribus acquiruntur, & filiæ militare non possunt. part:1. tit:18.

Filiæ succedunt in bonis emptitijs, quia pecuniæ inter res mobiles computantur, & in mobilibus filiæ æquali iure succedunt cum filijs. par:1 tit:19.

Filiæ recuperant successionem in bonis vtrumq; sexum concernentibus, per gratiam patri, earum nota condemnato factam. part:1 .tit:20.

Filiæ non succedunt in bonis, quæ pater earum emit à fratre, cui in eisdem bonis iure sanguinis successisset deficienti. part:1 tit:21.

Filiæ licet supersint, nihilominus recte dicitur semen defecisse, in bonis non vtrumq; sexum concernentibus. par:1. tit:22.

Filiæ, absq; masculis hæredibus decedentium, si remanserint in bonis paternis, de quibus dubitatur an pertineant ad ius fœmineum vel non: expelli de eis non possunt, ante decisionem eius dubij. Vide supra de defectu seminis. part:1.tit:29.

Filiæ in capillis à patre defuncto remanente, deputatur cum domo paterna, quarta pars bonorum, vsq; ad tempus emaritationis; quæ vbi fuerit emaritata, si impossessionato, & hoc fratrum consensu, relinquitur ei iure perpetuo quarta pars iurium possessionariorū. par:1. tit:29. Sig:ma:art:19. Mat:ma:art:26.

Filiæ possunt à fratre maiore, transumptum literarum ius fœmineum concernentium, coram iudice petere. part:1. tit:42.

Filiæ duorum fratrum diuisorum seorsum in mares præfectæ, non succedunt inuicem. par:1. tit:50.

Filiam

non succedunt mutuo, nisi in literis donationalibus vtriusq; nomen fuerit insertum. part:1. tit:50

Frater in præiudicium fratrum auita bona alienare non potest. part:1. tit: 58.

Frater indiuisus suam portionem à fratre venditam in primis octauis, absq; omni solutione, recuperat; portionem vero venditoris fratris communi æstimatione. part:1. tit:61.

Fratribus indiuisis non omnibus, sed maiori imponitur iuramentum in facto literarum. part:2. tit:34

Fratre, qui ob maioris potentiæ factum euocatus fuerat, ante finem litis mortuo; successor eius non damnatur in alio onere, quàm æstimatione bonorum defuncti, violenter per eum occupatorum restitutione, ac damnorum refusione. part:2. tit:61

Fraterni sanguinis proditio est, si impetrat, quibus bona communia cum fratribus pro se solo, & pœna eiusdem criminis est, vt talis impetrator conuictus, perdat bona, quæ ad proditum deuoluentur, & insuper tradatur eidem prodito, in persona quoq; seruiturus, & ad mortem; Eadem pœna afficitur mulier in præiudicium aliarum, si in marem præfici curans, & qui aliquem suæ generationis hominem negat esse de sua genealogia. part:1 tit:38 39.

Fraterni sanguinis proditio non committitur in nouorum bonorum acquisitione, sed in exhæredationis dolo. part:1. tit:44.

Pro funeribus interfecti marcam non exigant Archidiaconi. Lud:1. a.2 imo nihil exigant. Alb:art:39

Furiosi, & amentes filij nunquam emancipantur, & à patre mortuo, inter fratres mentis compotes, maioris subsunt potestati. par:1. ti: 55

Furiosorum tutores, in casu necessario possunt eorum onus assumere, ac de bonis disponere, non tamen alienare. part:1. tit:124.

Fures debet capere Comes in bonis quorumcunq;. Vlad:ma:art:81

Fures, & latrones capiantur ab his, in quorum bonis sunt, & præsententur Comiti. Vlad:ad:ma:art:19. Vide infra malefactores.

Furum, qui capitali pœna afficiuntur, bona in legitimos successores de manu iudicis, & partis aduersæ communi æstimatione redimuntur. part:1. tit:15.

Furtiuam rem in exercitu, vel extra repertam, quomodo quis recuperare debeat. Vide supra, equus.

Furtiuam rem scienter emens, punitur vt fur. S. Lad:lib:2. cap:7

Furtum cõmittentes suspendantur. S. Step. li:2. c.40.41. S. Lad: l.2. c.12

G.

H.

Hæres

Hæres qualiter condemnetur, pro delicto maiori euocati. *Vide filij.*

Hæresum extirpandorum, ac restituendæ & conseruandæ antiquæ religionis, fideiq́; & doctrinæ catholicæ ecclesiæ is modus obseruari debet. Episcopi constituantur docti, qui doceant verbis, & exemplo vicarios, aliosq́; ministros sibi subditos faciant exercere suum officium, emittant Archidiaconos, & alios concionatores ad docendam plebem, & constituendos tales Parochos, qui doceant, & ministrent, iuxta ritum veteris ecclesiæ. item, scholas instituant, in quibus futuri concionatores erudientur ad sacerdotium, ad beneficia ecclesiastica non promoueantur, nisi vitæ & doctrinæ probatæ. Episcopi resideant, & qui residere ob publica reipub: munera non possunt, teneant vicarios sufficientes. Pos: 48. art: 5.

Hæreticos in arcibus finitimis tenentes, Capitanei regij amissione officiorum puniantur Pos: 63. art: 32.

Hæretici publici notæ infidelitatis subsunt. part: 1. tit: 14. Vlad: ad: ma: artic: 4.

Homagiorum diuersitas pro dignitatis diuersitate Prælatorum & Baronum centum nobilium 50. marcæ. part: 1 tit: 2.

Homagium eius soluet, qui puerum illegitimæ ætatis, aut mortuum euocat. part: 2. tit: 23.

Homagium dupliciter accipitur: primò pro fidelitate soli Principi seruanda: Secundò pro capitis damnati redemptione part: 3 tit: 5.

Homicidium de accusatis, cui incumbat, Comiti, vel Vicecomiti, qui ad primam sedem, si habet promulgatam, sin minus ad eam, quam statim ob hanc causam promulgare debet, citari faciat homicidam, cogatq́; vsq́; ad finem litis, personaliter comparere, & conuictum, sine spe gratiæ Regiæ, puniat; si non intercesserit ei concordia cum actore. Procedatur autem in tali causa, absq́; omni longiori processu, & prorogationibus solitis. Pos: 63. art: 38.

Homicidam non comparentem personaliter, proscribat comitatus tanquam conuictum, & proscriptum, fugientemq́; recipiens, nec ad requisitionem Comitis, vel Vicecomitis in manus tradens; puniatur eadem pœna, quam homicida deberet subire, per Comitem, vel Vicecomitem, vel Capitaneum requisitum cum literis proscriptionalibus. Pos: 63. art: 38. 39.

Homicidę rustici, seu ignobilis seruitoris, iudex suus dominus, qui si eum dimiserit, soluat eius homagium, & nihilominus homicida vbicunq́; repertus fuerit, puniatur. Pos: 63. art: 40.

In cau-

In causam attracti varias conditiones circa iuramenta, vel alios legitimos processus, vide in vocibus actor, reus.

Incendiarij publici notam infidelitatis incurrunt. par:1.tit:14.

Indebitæ actionis pœna: floreni 100. Tyr:47.art:23.

Infidelis Regiæ Maiestatis ad castra, vel fortalitia quorumpiam non acceptentur, sub eadem pœna, quam ipsi infideles mererentur. Sig: ma:art:vltimo. Mat:ma:ar:47. Vlad:ma:ar:83.

Infidelibus arma, vel victualia vendens. vide supra arma.

Ingerere se potest in causam quilibet cognoscens iura possessionaria, pro quibus agitur ad se quoque, vel pignoris, vel perpetuitatis titulo pertinere; cum refusione expensarum, ab actore factarum ad suam partem cedentium; antè sententiam tamen definitiuam. par:2. ti:84.

Contra ingerentem reus non tenetur statim literas producere qualescunque, seorsim ab actore principali; sed ad hoc datur ei per iudicem vnus terminus. ibidem.

Ingerens statim debet probare genealogiam, si negetur, alioquin causa cadit. ibidem.

Ingerere se non potest agens de proprietate in causam, ratione impignorationis motam. ibidem.

Ingerens non potest vltra procedere, si actor principalis concordauit, vel corruit ante sententiam, vel commissionem productionis literalis cōtra ingerentes, post verò procedit. part:2.tit:85.

Ingerens se in causam cum iure regio, procedit prout iuris est, & si simul actor, & reus succumbent, ius regium statim locū habebit. par:1.ti:31.

Inhibitio per nouum iudicium facta, non suffragatur his, qui in Octauis comparuisse visi sunt. Vlad:6.art:14.

Imò non datur comparentibus in alia aliqua causa. Poso:50.ar:55.

Inhibitione, contradictione, & repulsione non obstante, fit restitutio bonorum, post Ludouici mortem occupatorum, iuxta articulos. Zol:42. art:16. vide supra bona.

Inhibitio communis inquisitionis & iuramentalis depositionis, ante octauum diem termini ad hoc præfixi debet fieri. Pos:50.ar:54. etiam in comitatibus. Pos:69.ar:53.

Inhibitionē male impetrans, in emēda linguæ conuincitur. Pos:50 a.55

Inhibitio à conuicto per non venientiam semper, dum voluerit, vel poterit, fieri permittitur. par:2 tit:72.

Inquilini pro suis facultatibus seruiant dominis terrestribus. Pos:48. art:38.

Iudi-

Iudiciorum nostrorum ritus originem, ex Canonici, Cæsareiq; iuris fontibus habet; tribus nititur fundamentis, constitutionibus publicis, Principum priuilegijs, Iudicum sententijs iteratis vicibus eodem modo latis. part:2. tit:6.

Iudex in negotio dicæ falsè iurans, puniatur per dominum terrestrem. Tos:42. art:8

Iudex & procurator in eadem causa, sub pœna homagij, nemo esse potest. part:2.tit.22.

Iudex nobilium nullam possessionem celare, sed ad omnes debet ducere Dicatorem. Tos 46.art.9

Iudæorum iuramentum. part.3.tit 36.

Iudicia Iohannis Regis in suo vigore relinquantur, fratris Georgij, seruatis iurium processibus facta, per nouum iudicium suscitentur, non obstante eo, si coram eodem fratre Georgio habuit pars nouum iudicium. Tos.52.art.23

In nota infidelitatis non tertiusmet iurat purgando se Reus, sed vigesimus quintusmet, ita iudicatum in sede, & iam receptum. Ex decreto Andreæ Zazij Pers. Præs: Locumt. sub.tit.2 part.32

Iuramenta post communem inquisitionem ab actore vel reo, vario modo sunt deponenda, iuxta varietatem inquisitionis, vel actionis præhabitæ. Iurabit actor ad caput rei quinquagesimo se, quando ipse in inquisitione intentum suum plene probauit, reo deficiente in probatione, vel parum probante; si vtraq; pars sufficienter probauit, reo iuramentum purgationis decernitur, quando trinæ literæ inquisitoriæ sunt productæ quinquagesimo, quando binæ vigesimo quinto, si vnæ duodecimo se nobilibus, si rei probatio firmior est, post ternas vigesimo quinto, post binas duodecimo, post vnas inquisitorias, sexto se idem reus purgabitur, si altera pars nihil penitus probauit, vel inquisitionem non celebrauit, statim succubuit. Quod si actor trinas inquisitorias produxerit, & reus simpliciter negauerit; quinquagesimo se nobilibus iurabit, & insuper in facto occupationis bonorum occupata recuperabit. Si reus negans communi inquisitione se purgare voluerit, & actor inquisitionem non acceptauerit; reus contra ternas vigesimo quinto, contra binas duodecimo, contra senas sexto purgabit. In minoribus causis, vbi actor nullas inquisitorias producit, reus tertio se iurat; in facto debiti nullo probabili documento per actorem producto, solus reus iurat; debitum probatum, cuius quantitas non constat, iuramentis recuperatur. part.2.tit.32

Iuramentum actoris ad caput, iuxta regni consuetudinem in prima instantia se submittens reus, si illud actor non acceptauerit, tertiò se iurabit reus. par:2. ti:32.

Iuramentum se lius actoris se submittens, reus actore illud non acceptante, absoluitur. ibidem.

Iuramento vnius nobilis quatuor rustici vnus florenus recuperatur, ex debito mutuo, aut amissa pecunia. par:2. tit:32.

Iuramentum nobilis eiusdem est efficaciæ, ac valet tam penes nobilem, quàm penes rusticum. par:2.tit:33.

Iuramentum rustici penes Nobilem, contra nobilem non admittitur, penes nobilem contra ignobilem recipitur; penes ignobilem quoq; contra nobilem ratione debitorum, vel aliorum similium negotiorum, valet. ibidem.

Iuramenta duo, vnum in Hungaria, alterum in alio regno, in eodem termino, cui adiudicata, vnum deponat, & mox à iudice alterius iuramenti personaliter alium terminum impetret; mediantibus literis, in quo hoc etiam deponat, admonita prius aduersa parte. Vlad: ad:min:ar:18.

Iuramentum assessorum, & omnium iudicum. Sig:An: 435.ar:1.

Iuramenta ratione literarum occultatarum, aut apud manus alienas existentium sic imponentur; si vincas, vel binas inquisitorias actor produxerit; reus quinquagesimo, si nullas, sed simpliciter affirmauerit literas esse apud reum, vigesimo quinto se nobilibus expurgabitur; alioquin declarabitur euictor actoris contra omnes impetitores. par:2. tit:34.

Iuramentum, decedente causante, tempore medio condescendit in filium, vel fratrem successorem, scilicet legitimum. par:2. ti:37.

Iurare in eadem causa vnus coniurator penes plures non potest. par: 2. tit: 38.

Iuramenta Prælati, Abbatis, Præpositi infulati, Baronis pro decem nobilibus acceptantur, & iurant prædicti ecclesiastici in ecclesia sua ad conscientiæ puritatem. par:2 ti: 40.

Iuramentum ante ætatem legitimam pupillo decretum, prorogatur ad legitimam. par:1.tit:130. & 129.

Iuramenta, rusticus, contra nobiles, vel ignobiles quando, quomodo, imponantur. infra rusticus.

Iuramento domini absoluitur rusticus litis consors. ibidem.

Iurans falsè bona non concernere ius fœmineum, pœnæ periurij & proditioni

De latronibus vide plura infra malefactores.

Leges humanæ valent, si non discrepent à diuinis, secus non. Pro: tit: 6.

Leges ad commodum reipub: debent fieri. ibidem

Leges ambiguas is, qui condit interpretatur. ibidem.

Leges non iudicantur, sed secundum eas debet iudicari. ibidem.

Lex subsequens, consuetudo præcedens, & contrà, vide consuetudo.

Leges nouæ seruantur in iudicijs. part: 2. tit: 2.

Leges à populo constitutæ Regis confirmatione accedente, valent. part: 2. tit: 3.

Legibus regni subsunt Rex, & omnes tàm indigenæ, quàm externi, qui versantur in Regno. part: 2. tit: 5.

Leges nostræ vnde habent originem, vide, iudiciorum, &c.

Legitimus impetitor quis. vide impetitor.

Legitima proles nascitur ex matrimonio inter consanguineos ignoranter contracto, scienter non. part: 1. tit: 108.

Libertas omnium regnicolarum obseruetur. Pos: 48. art: 52. Pos: 52. art: 30. Pos: 54. art: 10. Pos: 56. art: 47.

Libertas ecclesiarum, & ecclesiasticorum, vide in dictione ecclesiastici.

Libertas eorum, qui solius Regis iudicatui seruantur (demptis perpetuis Comitibus) abolita. Mat: ma: art: 24. Vlad: ma: art: 15.

Libertini dicam soluant. Zol: art: 24.

Exemptis tamen illis, qui penes dominos suos exercituare solent. Pos. 67. artic: 14.

Liberi dicuntur filij, filiæ, nepotes. part: 1. tit: 17.

Libri erronei non imprimantur. Pos: 53. art: 26.

Linguæ emenda, vide supra emenda.

Lis mota, & non prosequuta præscribitur triginta duorum annorum spacio; sed denuò moueri potest. part: 1. tit: 78.

Lites nec emi posse nec vendi, vide supra emere.

Litigantium ad iudicia proficiscentium occisores notam incurrunt. part: 1. tit: 14.

Literarum redemptio in Capitulis sic debet fieri. Pro qualibet euocatoria prima, secunda, tertia, (pro quibus vnica nunc habetur precium trium postulans) den: 24. proclamatoria den: 100. procuratoria den: 24. protestatoriæ & aliæ similes patentes den: 24. clausæ 12. inquisitoriæ den: 24. pro requisitis literis custodi den: 100. Capitulo si patentes & breues sunt den: 24. si prolixæ, & priuilegiales den: 100 pro transumptis breuibus den: 24. prolixis aut priuilegialibus den: 100.

pro

pro statutorijs cum contradictione den:24. priuilegialibus verò pro quatuor sessionibus, & infra den: 100. supra quatuor vsq; 10. pro qualibet sessione den: 34. vltra decem vsq; 20 den: 24. supra 20. vsq; ad centum den: 12. vltra centum pro qualibet sessione, den: 8. De metalibus cum contradictione den:24 Pro metalibus ex sententia iudicum, vel concordia partium den: 400 Si ob partium in demonstrationibus, metarum discordiam causa ad curiam duceretur den:200 pro communi inquisitione den:100. Pro reuisione possessionariæ occupationis den: 100. in occupatione bonorum per capitalem sententiam condemnati capitulum habebit decimam partem occupatorum, & pro literis den: 100 pro æstimatione possessionarijs den:100. in diuisionibus possessionarijs de singulis possessionibus diuisis den:100. Pro expeditoria iuramentali simplici den:24. continente nomina iuratorum den:100. De pecunia coràm capitulo deposita, quæ propter discordiam partium ibi deposita, & conseruata est, decimam & nonam testimonijs capitularibus expensæ in diem den: 12 Sig:ma:art:15. Alber:art:29. Mat:ma:art:67.77. Vlad:ma: ar:95 Ad:ma: art:26

Literarum redemptio in minori Cancellaria. Pro literis prorogatorijs communibus, iudicialibusq; den: 12

Pro secunda euocatoria, & iuramentali tertio vel sexto se den:24. Vigesimo quinto, vel quinquagesimo se; & communi inquisitione den:100. De iuramentali super caput den. 200. De prima instrumentali exhibitione. Item secunda & tertia cum grauamine assumpta den: 24. De purgatoria respondente cum tribus Marcis, & prorogatoria patente den: 24. De alijs literis generalibus, vt prohibitorijs, & similibus den: 24. De prohibitorijs facie ad faciem den: 100.

De sententionalibus conseruatori sigilli floren. 10 Scriptori den. 200.

De statutorijs, & reambulatoriis simplicibus den. 24

De adiudicatoriis obtentionis possessionum, seu aliarum rerum, iuxta quantitatem possessionis reambulatæ & obtentæ, soluatur. Sig. ma. art:11. Mat:ma:art:76.77. Vlad:ma: art:98

Ex Cancellaria maiori iuxta antiquam consuetudinem, à donationibus autem iuxta valorem rerum donatarum soluatur. Sig:ma: art:12 Vlad:ma:art:99 Ludo I. art:7

Literarum redemptio sit tam in capitulis, quàm Cancellariis, iuxta veterem consuetudinem. Pos:48: art:67.

Litera

Literæ in negotijs Hungaricis, ex Cancellaria Hungarica expediantur, & seruentur vbiq; in regno, tam ab Hungaris, quàm externis officialibus. Pos:46 art:15

Literas expeditorias se habere in prima instantia allegans; proximè sequentem Octauam ad producendum habebit; si hoc allegauerit tempore finalis conclusionis causæ, statim exhibere tenetur; nec alius ei ad hoc terminus dabitur. Vlad:ma: art:92.

Literæ sententionales in curia regia non extra dentur, nisi prius in sede, coràm cæteris Prothonotarijs, perlectæ fuerint. Vlad:ad: min: artic:11.

Et quę propter eius temporis disturbia exequi non potuissent, maneant in suo vigore. Zol:42. art:23

Literæ super impignoratione castrorum ab hostibus captorum, eisdem postea à Rege coactè facta, cassantur. Vlad:ad:min:art:17

Literarum falsarum cognitio quomodo fit. Vide falsæ.

Literarum fidei publicæ, seu salui conductus violatores, notam infidelitatis incurrunt. part:1 tit:14

Literas contra ingerentem cum iure regio non statim tenetur producere principalis, sed in termino ad hoc assigniando. part:1.tit:31.

Literarum transsumpta in foro contentioso facta, valent, alia non. part:2 tit:15

Literæ Capitulorum, vel Conuentuum; cum clausula (de cuius, vel quorum noticia:) cassatæ sunt. part:2 tit:16

Literæ ad fassionem larualium personarum conuictæ, non valent. part:2. tit:16

Literas falsas conficiens iudex ordinarius, Capituli sententia feritur, ac sigilli, & honoris, perpetuaq; bonorum amissione mulctatur. part 2.tit:16

Literas falsas conficiens Capitulum, perdit sigillum, sigillationi earum interessentibus in faciebus, & frontibus, cum sigillo stigma inuritur, beneficia auferuntur. part:2.tit:16

Literarum error quomodo emendetur. vide supra error.

Literarum, vel literalium instrumentorum amissio non nocet iuribus illius, qui per testes probat contenta earundem literarum; modò sint testes, quibus constat manifesta veritas. Tyr:45.art:38

Literarum occultatarum, vel apud alienas manus existentium ratione; qualiter iuramenta decernantur, aut imponantur. vide supra iuramentum.

Literæ

Literæ statutoriæ cum clausula (cum nos:) efficaces sunt ad exequendum, infra annum, cum clausula (dicitur nobis:) infra sexaginta dies. part:1 tit:33

Literæ statutoriæ, cum (dicitur nobis:) per se, sine donatione in iudicio, efficaces non sunt, cum clausula (cum nos:) valent part:1 tit:34

Literæ, quæ habent expresse positum terminum octaualem, ad quem euocatio fieri debet: exequi poterunt octauo die, ante festum, in cuius octaua celebrabuntur illa iudicia. part:1. tit:33

Literæ euocatoriæ pro actibus potentiarum sexaginta dies habent ad exequendum. ibidem.

Literæ consensus regij, continentes tenore verborum fassionis illius, cui præbetur, consensus valent sine literis fassionalibus, aliter non. part:1 tit:35

Literas originales super iuribus possessionarijs in fratrum, vel fœminarum præiudicium occultantes, proditoris fraterni sanguinis pœnæ subiaceant. part:1. tit:38

Literarum, tangentium factum bonorum, etiam ius fœmineum concernentium, par debet dari filiæ petenti. part:1. tit:42

Literæ pignoraticiæ, quæ excedunt annos præscriptionis, non valent ad bonorum pignoris titulo possessionem acquirendam; nisi probet acquirens, se fuisse ex eorum bonorum possessione expulsum. par:1 tit:82

Literæ donationales Matthiæ Regis ante annum 64. emanatæ, & omnes Ladislai immediate ipsius antecessoris, per eundem Matthiam à die S. Georgij eiusdem anni infra reuolutionem annuam non confirmatæ, non valent. Mat:2. art:23

Literæ reuisionales ad hoc valent, quod earum vigore tutor causas pupilli agit, & defendit. Concordat etiam sine damno pupilli, præterea fassiones in ætate pupillari inconsiderate à se factas, ante tempus perfectæ ætatis, ipse pupillus reuocat. part:1. tit:126. 127. 128

Literæ iuridicæ expediantur per Cancellarium, absque speciali mandato, & sine consilio suæ Maiestatis. Pos:42. art:42

Literalia instrumenta apud se habens, vel occultans, si euocatur, talis euocatio in vno termino finitur. part:2. tit:18

Literalium instrumentorum ratione imposita in iuramentali depositione, deficiente reo, actor habebit bona; ad quæ literalia instrumenta pertinebant. part:2. tit:34

Literalia instrumenta frater maior conseruat. par:1 tit:42

Loca permutationũ, ac depositionum antiqua seruentur. Vla:ma:a:103

Locumtenens habeat authoritatem ab antiquo haberi solitam, sed non conferat vltra 32. colonos, nec se intromittat in collatione bonorum ad arces pertinentium. Pos:67 art:27

Locumtenentiæ iudicia durent dies 40. Pos:63. art:25

Locumtenens debet esse iuratus de fideliter administrando officio suo. Pos:63. art:75

Locumtenentis Prothonotarius in octauis, etiam iura possessionaria iudicat. Pos:74. art:18

Locumtenens regius in iudicijs Locumtenentis iudicat causas infra scriptas, transmissionum quinq; casuum, nouarum violentiarum, occupationis bonorum, nouiter factæ in art: anni 1545. 35. vsq; ad 55. an: Teloniorum, & tributorum, indebitæ exactionis, tutelares, dotum, parapbernorum, iurium pignoraticiorum. occupationis, & interceptionis castrorum 1563 art:25. defectus seminis.

Locumtenens in appellationibus alios substituere potest.

Et plures adhibere. eodem. Pos:59. art:38

Lucrum Cameræ Carolus instituit, & sunt tres grossi, den: 6. valen: à porta. Lud:1. art:4

Lucrum Cameræ de villa, in qua debito tempore solutum non est, cum literis birsagialibus per trium marcarum birsagium exigit Comes. Pos: an:63 art:9. & 67. art:15. & 66. ar:9

Ludas vocatur periurus, amittit perpetuò omnia bona mobilia, & immobilia, infamis redditur, varia veste, zona canabea vtitur, nudis pedibus, & capite incedit: agere contra neminem potest, respondere debet omnibus, & hæc respectu coronæ patitur. Respectu aduersarij in homagio, & emenda capitis conuincitur. part:2. tit:30

Lustratio militum continui, & particularis expeditionis fiat semel in anno, in festo S. Georgij, iuxta art: anni 1553 præsente supremo Capitaneo. Pos:78. art:13

M.

MAlatesta Frid: in Vngarum an: 50. art:73

Malefactores clamantes nemo iuuet: sed insontes implorantes omnibus licet. part:3. tit:24

Malæ fidei possessor calumniam allegare non potest, licet contra eum duplici colore agatur. part:2. tit:71

Malefactores à Capitaneis, liberis Comitibus, & comitatibus, & alijs, qui habent priuilegia eos puniendi, capi, & puniri possunt, capti verò dimitti non, sub pœna homagij ipsorum. par:3. tit:32. Pos:48. ar:49

Male-

Silesiam, per Commissarios addunt articuli. Vlad: ma: art: 25. min: art: 28. sexto art: 19. & septimo art: 57. Poson: 36. art: 44. Pos: 42. art: 5. Pos: 49. art: 48. Poson: 67. art: 44. Pos: 50. art: 40. Pos: 52. art: 35. Pos: 63. art: 60. Pos: 54. art: 13. Pos: 57. artic. 18. Pos: 69. art: 42. 47. Pos: 74. art: 29.

Metarum distinctiones, & lites ratione earum, vnde ortum habuerunt. part: 1 tit: 84

Metalium literarum sub inclusione fundatæ possessiones earundem literarum vigore non auferuntur. part: 1. tit: 85

Metarum redificatio, non obstante præscriptione Metali: peragitur literis metalibus. part: 1. tit: 85

Metalibus literis, præscriptione non obstante, recuperantur terræ à principali membro abstractæ. part: 1. tit: 85

Metales literę ad relationem regij, & capitularis hominum confectæ, cum clausula (dicitur nobis:) alsæ sunt, si post reambulationem in eis donatam, actor reperiatur nunquam possedisse metas ibi denotatas. part: 1 tit: 86

Metales literæ ex iuridica commissione, item ex reambulatione ex cõsensu partium, item, per modum fassionis, & concordiæ, similiter ex consueta reambulatione regij, & capitularis hominis, coràm vicinis, & cometaneis confectæ, valent part: 1. tit: 86

Metalis reambulationis causæ ad quintum decimum diem iudicentur; sicut causę ex articulis Nouizoliẽsibus indicari solitę. Po: 42. a. 5

Metarum in reambulationibus æstimantur terræ in litæ remanentes in eum finem; vt si alicui parti super illis per iudices iuramentum sit imponendum, sciatur, cum quot nobilibus iurare debeat, cum tot, quot marcas valebunt tales terræ. part: 1. tit: 134

Metarum prætextu cui iuramentum imponitur, si succubuerit, in iuramenti depositione terræ illæ cedent aduersæ parti. part: 2. tit: 36

Milites indigenæ pro violentijs sub expeditione commissis: possunt vel coràm Capitaneis, vel coràm iudicibus ordinarijs requiri, externi tantum coràm Capitaneis. Pos: 48. art: 20

Milites prædatores licet cuilibet de suis bonis eijcere. Pos: 42. art: 51

Militibus in confinibus non licet inter se partiri, & possidere aliena bona. Sop: 53. art. 7

Milites ad bona dominorum, & nobilium ne descendant. Mat. 4. art 6

Milites continuè interteneantur per totum regnum, tres equites à centum colonis. Pos. 66. art. 15.

Militum à stationibus discessus, punitur in art: anni 1552. Pos: 75. a: 14

Mineræ si inueniuntur in possessionibus aliquorum, potest Rex tales possessiones per alias æquiualentes pro se mutare; si non vult, relinquet antiquis dominis, & vrburas solitas ex illis percipiet. Lud: 1. a. 13

Contrà, non potest Rex, inuitis dominis, tales possessiones auferre: sed debet esse contentus medietate vrburarum; altera medietate domino terrestri relicta. Sig: 3. art: 13. Vlad: ma: art: 30

Ministri iudicis scienter falsam sententiam exequentes, peccant. Prolog: tit: 16

Minoris potentiæ actus (vt sunt illatio damnorum, &c.) pœna vltra damnorum refusionem florenorum 100. quorum dimidia pars iudici, altera dimidia victori cedit. Vlad: ma: art: 55. & par: 2. tit: 67

Minoris potentiæ onus qui soluere non potest, capitur, & in quindecim diebus à Iudice detentus, datur actori, seruiturus eidem, vsq; ad satisfactionem. part: 2. tit: 68

Minoris potentiæ onus in Transyluania flor: 50. si patrator est vicecomes, vel iudex nobilium, duplum. part: 3. tit: 3

Molendina in Danubio, Sauo, Drauo, Tybisco, Vago, & Nittra existentia, quæ hyeme per glaciem impediuntur, item, in quibus domini molitores tenent; quæq; tempore æstus deficiunt, libera sint à Dica. Pos: 67. art: 12

Pro molendino potest quis aggeres tenere in terra aliena. part: 1. tit: 87.

Molitores dicam soluant. Zol: 42. art: 14

qui scilicet habent domos in medio alienorum colònorum, si verò non habent, à solo molendino non soluant. Pos: 67. art: 12

Monetæ falsæ cusor notam infidelitatis incurrit. part: 1. tit: 14. Tyr: 47. art: 24.

necei gratia fiat sine regnicolarum consensu. Pos: 48. art: 51

Moneta nouæ formæ cudatur, cum insignibus veteris monetæ Pos: 50 art: 48. Pos: 52. art: 46

Moneta Cremnicensis noua, & antiqua vbiq; accipiatur. Pos: 48. art: 51. Pos: 50. art: 49. Pos: 54. art: 22

Moneta Hungarica cudatur, iuxta priorem ligam. Poson: 59. art: 46. an: 69. art: 18 anno 74. art: 20. anno 78. art: 19

Moneta Polonica in regno non recipiatur. Pos: 48. art: 51

Imò auferatur liberè introducentibus, cuius dimidium fisco cedat, dimidium ablatori. Pos: 74. art: 20

Moneta externa in regnum non introducatur. Alb:art:11. Vlad:ma: art:31. Sexto art:11
Montis græciæ libertas seruetur. Poſ:48. art:56
Mortuum euocans, in homagio euocati condemnatur. par:2. tit:32
Mucronis ſanguine tincti circumferentia antiqua conſuetudo. part:1 tit:3.
Mulier, vide ſupra fœmina.
Mulieres nobiles extra locum capitularem poſſunt procuratorem conſtituere coràm duabus perſonis capitularibus. Vlad:ma: art:97
Mutilationes membrorum, præter Banos, ac confinia tenentes, nullus iudicum facere præſumat; contrarium facientes, in facto potentiæ conuincantur. Sig:min: art:3
Munitio locorum finitimorum. vide finitimorum ſub litera F.

N.

NEgociatores tam Hungari, quàm externi, ſolutis triceſimis, & vectigalibus, libere vbiq; negotientur. Tyr:46. art:51
Nepotes ex tuo filio non emancipato nati, ſub tua ſunt poteſtate. part:1. tit:51
Nobilium libertatis author S Stephanus. And: in proemio.
Nobiles creantur pro bonorum, ſeu iurium poſſeſſionariorum donatione. part:1. tit:4
Nobiles creantur, etiam abſq; poſſeſſionaria collatione, per exceptionem, & ſegregationem, à ſeruitute ruſticitatis, & aggregationem in cœtum nobilium. part:1. tit:6
Nobili matre, pater ignobili natus, non eſt nobilis, niſi mater fuerit præfacta in marem part:1. tit:7
Nobiles fiunt etiam per adoptionem; cum conſenſu regio, factam, & ſtatutione bonorum legitime ſubſequuta confirmata. par:1. tit:8
Nobilibus, & eorum familijs non ſeruetur interdictum, propter non ſolutionem decimarum à ruſticis; niſi ipſi ſint cauſa notoria huiuſmodi non ſolutionis. Vlad:2. art:32
Nobiles decimas ſoluere non tenentur ex proprijs terris nec tributa. Vlad:ma: art:50. Vlad:min: art:35
nec triceſimas. part:1. tit:9
Nobiles eximuntur à contributionibus. Col: art:50. An: a:3.20. Lud:1: art:12. Vlad:ma: art:28.105
Nobilium certi, & iurati pro faciendis exequutionibus; in quolibet comitatu eligantur. Math:ma: art:9

Reuocatur hoc per Vlad.ma:art. 53.

Nobilium libertas. part. I tit. 9.

Nobilis non conuictus, ad simplicem querelam detineri non potest: nisi in homicidio deliberato, villarum combustione, furto, latrocinio, ac violento adulterio, in loco delicti compræhensus. part. I tit. 9.

& in sententia capitali conuictus. Alb. art. 27

& si alicui domino seruiens, eius negotia malè gesserit. Mat. ma. art. 33

Nobiles à principe quocunque non possunt impediri in bonis, vel personis, nisi citati, & via iuris conuicti. part. I. tit. 9. And. art. 2

Nobiles etiam castra habentes, qui Barones non sunt; omnes in mediũ comitatus soluant, & numerentur in omnibus. Pos. 56. art. 40

Nobiles vnius sessionis ad rusticitatem per disturbia redacti, restituantur eorum libertatibus. Pos. 52. art. 40

Nobiles sunt immunes à decimarum, tributorum, vectigalium, tricesimarum, & similium solutione. part. I tit. 9. And. art. 3.

Nobiles profugi, hoc est, qui amissis bonis, ad loca tutiora confugerunt, nec taxam regiam, nec decimas soluant ex eorum culturis. Pos. 46. art. 41. Tyr. 47. art. 36

Nobiles, qui ob metum Turcarum domi habitare non possunt, in ciuitatibus liberis, & montanis, hospitia habere, & domos emere possunt sine tamen præiudicio libertatis ciuitatum. Pos. 52. art 45

idque, quatenus cum bona ciuium voluntate fieri poterit, & ferant onera ciuilia, emantque iuxta ciuitatum consuetudines; liceat eis & vina inferre ad vsum proprium, non ad educillationem. Pos. 63. art. 62

Nobiles vnius sessionis soluunt decreto statuum Regi subsidium. Pos. 48 art. 25

Nobiles profugi in ciuitatibus habitantes non sunt subiecti iurisdictioni iudicum; nisi in causis ratione illorum locorum, & nisi spontè sua se subiecerint; nec officialibus aliorum locorum, in quibus habitant; sed debent requiri coràm iudicibus ordinarijs. Pos. 46. art. 41

Nec soluant decimas ea occasione, sed ferant onera ciuilia. Pos. 69. a. 28

Nobiles profugi, qui non soluant nonas, & alia dominis terrestribus, ij non soluunt etiam Decimas. Pos. 46. art. 41

Nobilium omnium eadem libertas. Lud. I. art: II

Per nobiles, quando de libertate agitur, intelliguntur Prælati, Barones, Magnates, & omnes regni proceres. part. I. tit. 9

Contra nobilem in communi inquisitione, rarò admittuntur testes rustici, & non, nisi ambabus partibus consentientibus. part. 2. tit. 27

Nobilis

contra Nonæ prius, postea decima exigatur. *Vlad: ad: ma: art: 44*
Ad: min: art: 27

Nonas soluere tenentur dominis terrestribus, in quorum terris hæreditates habent ciues liberarum ciuitatum; & siquæ in contrarium habentur priuilegia, ea sunt cassata. Ludou: 2. 1518. art: 27

Nonæ, & decimæ exiguntur de pecunijs, propter discordiam partium in Capitulorum, & Conuentuum sacristijs depositis, de parte eius, qui causam dedit tales pecunias deponendi. *Vlad: ma: art: 95*

NOTAM INFIDELITATIS INCVRRVNT.

1. *Crimen læsæ Maiestatis admittens.*
2. *Erigentes se euidenter aduersus statum publicum, & Regem.*
3. *Falsarij, literarum, sigillorum, monetarum, & his falsis euidenter vtentes.*
4. *Parentum, fratrum, sororum, consanguineorum, vxorum, maritorum, occisores, vulneratores.*
5. *Incestum committentes.*
6. *Incendiarij publici.*
7. *Inductores exterorum ad turbandum regni statum.*
8. *Violatores salui conductus.*
9. *Traditores, expugnatores, interceptores fortalitiorum.*
10. *Interemptores captiuatorum, verberatorum, iudicum, & eorum vicesgerentium.*
11. *Occisores ad diætam, & iudicia, vel sedem comitatus proficiscentium.*
12. *Occisores, vulneratores, verberatores hominum regiorum, capitularium, & conuentualium, adduntur & Vicecomitum, ac iudicum nobilium, nec eis gratia regia suffragari potest.*
13. *Hæresi damnatæ adhærentes.*
14. *Mutilatores membrorum, oculorum erutores, præter Banos, Wayvvodas, & confinia tenentes.*
15. *Amissores castrorum finitimorum.*
16. *Administratores armorum, & victualium infidelibus.*
17. *Turbatorum attentores, spoliatores eorum, qui à Turcis ad nos confugiunt.*
18. *Secundariam repulsionem facientes.* *part: 1. tit: 14. part: 1. tit: 75*
Vlad: ad ma: art: 4
19. *Non restituentes bona occupata* *Supra in dictione bona.*
20. *Rege mortuo arma sumentes, vel pacem turbantes.*

Nota

Nota infidelitatis absq; Prælatorum, & Baronum consilio, Rex neminem feriat. Vlad:ma:art:13. Ad:ma:art:4
Nota infidelitatis damnati, Officialis castrum, quod ante notam à Domino suo sibi creditum est, contra regem, & regnum defendens, notam non incurrit, sed damna solum per ipsum facta, refundit, qui post notæ sententiam, tale officium suscepit, incurrit. Vlad:min: art:46
Notæ, & Capitalis sententiæ differentia. part:1. tit:16
Nota infidelitatis damnatus, amittit perpetuitatem bonorum, quæ per gratiam, si restituitur; non ante, sed post sententiam natos filios respicit, qui soli succedunt patri post gratiam. ibidem.
Nota infidelitatis condemnati bona, ante gratiam alicui collata per gratiam non recuperantur. ibidem.
Nota infidelitatis condemnatus, habens bona vtrumq; sexum concernentia; eadem bona per gratiam rursus ad vtrumq; sexum recuperat. par:1.tit:20
Per notam propter adhæsionem alterutri parti inter Ferdinandum, & Ioannem Regem alijs donata, restituantur suis antiquis dominis. Zol:42.art:3.Pos:42.art:33
Per notam infidelitatis impetrans bona alicuius, & contra eum non probans; quod notam incurrerit, conuincitur in perennali æstimatione eorundem bonorum. part:1. tit:25
Notam infidelitatis incurrentibus 40. dierum saluum conductum det Rex, ad se purgandum, defendendum, ad supplicandum. Vlad: min: art:27
Nota infidelitatis condemnato post factam gratiam, nec filij ante sententiam nati, nec filij adoptiui succedunt. part:1. tit:49
Nota infidelitatis damnati, bona omnia ad regem, non ad partem deuoluuntur aduersam: dempto casu secundariæ repulsionis, quia tunc aduersarius accipit tertiam partem. part:2.tit:57.Vlad:5.art:4
Nota infidelitatis in curia regia damnatus, amittit bona non Hungarica tantum, sed etiam ei subiectis existentia. part:2.tit:65
Nota infidelitatis tribus modis fertur, in publica diæta per Regem, & regnicolas, pro secundaria repulsione, & per iudices ex allegatis, & responsis. part:2.tit:75
Nota infidelitatis in diæta damnatus, nec saluo conductu, nec contradictione, nec repulsione potest se iuuare, aut exequutionem sententiæ impedire. part:2.tit:75
Nota infidelitatis ex allegationibus, & responsionibus, aut per non

venien-

Oculata

Oculata reuisio est violenti occupatoris in dominio occupatorum ... stentium visibilis ostensio: fitq́, conuocatis nobilibus, comentaneis & comprouincialibus eorum testificatione, ac oculata demonstratione, coram regio, & capitulari hominibus; qua peracta, attestatio eorundem vicinorum, & comprouincialium celebratur, in sede comitatus, vel in facie. part:2. tit:41

Oculatæ reuisioni interessentes examinantur eo modo, qui seruatur in communi inquisitione. ibidem.

Oculata reuisio maioris efficaciæ, quàm sola communis inquisitio, quia post oculatam reuisionem, iuramentum non decernitur, si sufficienter probatum est, sin minus, defertur reo. part:2. tit:41

Officiales Prælatorum, Baronum, & nobilium in iuramentorum depositione nobilibus æquiparantur. part:2. tit:27

Officiales ecclesiasticorum, ratione actuum potentiariorum ibi patratorum, euocantur ex officijs suis, & si conuincuntur, satisfactio quoque illinc fit aduersario, & iudici, ex parte eorū, ipsi autem per dominos, quorum non accessit commissio, ad illa patranda detineri possunt, vsq; ad satisfactionem. part:2. tit:48

Officiales regij, aut quorumcunq; cum potentia suorum dominorum, actus potentiarios, vel quæcunq; mala si perpetrauerint, domini seipsos iuramento purgabunt; & ostendent esse innocentes, & satisfacient de suis proprijs bonis damnificatis: ipsi verò ab officialibus exigent, etiam per occupationes bonorum, & personarum detentiones pro eis in satisfactione exposita, non obstante nobilitatis libertate. Sig:ma:art:6. Vlad: 1. art:24

Officiales regij. infra regij.

Officiales Capitulorum, & conuentuum, in medio colonorum iudicum, eadem efficacia, & authoritate faciunt, vt ipsa etiam capitula, & conuentus. part:2. tit:53

Onera iudiciaria quomodo soluantur, vide supra in voce, birsagium.

Onus minoris potentiæ flor: 100. qui æqualiter diuiduntur inter iudicem & actorem. part:2. tit:67

Onus filiorum, aut fratrum assumere, est fideiussionem quandam super obseruatione paternæ, vel fraternę fassionis emptori bonorum aliquorum facere. part:1. tit:59

Onus tripliciter assumitur. primò, simpliciter, id est, absq; causa rationabili, gulose, aut iniuriose, & sic non valet, sed simpliciter reijcitur in iudicio. secundò rationabiliter, id est, ex causa rationabili pro re-

 demptio-

demptione, vel melioratione bonorum, seu reparatione domus, &c. Hæc assumptio si non continet nomina eorum expresse, quorum onus assumitur, inualida est: si continet, valet, & viuo assumente, filius vel frater non aliter poterit eam reuocare, quàm cum homagio, & communi æstimatione eorundem bonorum. tertiò, pro redemptione capitis sui, ex hostium captiuitate, aut pro suæ personæ qualicunq; eliberatione à sententia capitali, & talis assumptio nunquàm reuocatur. *ibidem.*

Onus prohibitionis syluæ, aut pratorum, &c. constitutum, aut communitate aliqua contra eos, qui in eis damna inferrent, pertinet ad eos, qui illic habitant tantum; externi per æstimationem damni satisfaciunt. *part:3 tit:33*

Oppignorata, seu quouis titulo obligata bona, sine hærede decedente, redimit Rex, vel imperator. *part:1. tit:27*

Ordinarij iudices, Palatinus, iudex curię, Secretarius Cancellarius, aut suus Locumtenens, sigillum iudiciale portans. *Mat:1486. ar:68*

P.

PAlatinus Rex cum consilio regni eligit, is in electione Regis primam habet. Regis in ætate tenera constituti tutor est, duranteq; Principis pupillari ætate, ei obedire debent omnes; interim Rex est e Rege non existente. Est etiam in generali expeditione supremus Capitaneus, seditiones regnicolarum sedare debet, & in his sontes punire. Rege, & regno dissidentibus, mediator esse debet ad pacem constituendam. Regis ignari, aut simplicis defectum supplet in respondendo oratoribus. Si Rex alicuius bona illicitè confert, debet apud eum intercedere pro termino ad discutiendum, donationis conditionem assignando. Iudicat omnes causas, & de oneribus iudiciorum coram eo emersis, Rex non debet disponere: Regis absentis vicem gerit. Est iudex Comanorum, à quibus accipit 3000. aureos annuatim, Dalmatiam iudicat, in qua habet certas insulas. Mat: in speciali decreto. Vlad:ma: art:33. And: art: 8. Alb: art:1. Pos: 55. art:1.

Palatinus omnes quidem iudicat, sed sententiam capitalem, aut amissionis possessionum, sine conscientia Regis, contra nobiles non pronunciat. *And: art:8*

Palatinale iudicium aboletur. *Mat: ma: art:1. Vlad: ma: art:35*

Palatinus in expeditione iudiciaria potest causas violentiarum, sub ipsa expeditione commissarum, videre. *Pos: 55. art:1*

Papa non legitimat illegitimos liberos ad successionem in bonis paternis. par:1. tit:11.

Pater filium, in quibus casibus potest ad auiticorum bonorum diuisionem compellere, vide supra diuisio.

Pater acquirit filio, & , contrà, par:1. tit:53

Paterna potestas tollitur patre mortuo, & nota infidelitatis, aut capitali sententiæ damnato, ab hostibusq; capto. par:1. tit:56

Pater auitica bona, in præiudicium successorum, non potest alienare, par:1. tit:58

nisi pro capitis sui ab hostibus, vel à capitali sententia liberatione. par:1. tit: 59.

Patre euocato, ob factum maioris potentiæ, & mortuo, ante finem litis, hæres eius non condemnatur pro eius delicto in pœna capitis: sed æstimatione bonorum defuncti; occupatorumq; per eum restitutione, & damnorum refusione. par:2. tit:61

Patre simul cum omnibus filijs sententionato; non redemptio bonorum per eos, de Principis gratia, fieri poterit, etiam de vicinorum manu, si iam alij ad se redimissent. par:2. tit:64

PAVPERIBVS.

Pauperibus vicecomites in documentum paupertatis eorum literas testimoniales dare debent, sub fide & fidelitate. Pos:63. art:51

Pauperibus iudicetur primo die in comitatu. 63. art:2

Pauperum causæ iudicentur in curia feria sexta, & sabbatho. Pos:50 artic:53

Peregrinationis, & studiorum causa absentes, semel non grauentur propter absentiam, nec feratur in eos sententia (per non venientiam) Vlad: ad min: art:1

Periurus nunquam amplius potest esse testis. Col: art:27. 83

Personæ requisitæ in iudicio, iudex, actor, reus, testes. Prolog: tit:13

Personalis præsentiæ regiæ quis sit. Mat: Vlad: anni 1492. art:42

Personalis præsentiæ regiæ Locumtenens semper Budæ maneat, & iudicet. Vlad:7. art:55

Pertinentia omnia illa dicuntur, quæ ad ciuitatem, oppidum, villam, arcem pertinent, hoc est, omnia bona immobilia. par:1. tit:24

Personalis citatio, *Vide supra euocatio.*

Periurij pœna grauissima. *Vide supra Ludus.*

Periurium duplex. 1. quando sub iuramento alicui quispiã promittens, non seruat promissum; pro hoc non punitur pœna Aduariorum, ob infirmitatem, vel alia impedimenta legitima, qui præstare non potuit, quod promiserat; præstare tamen tenetur imposterum.

II *Menda-*

PONTES.

damnorum, expensarumq; (vt decretum Ladislai habet:) refusio. Vlad:ma:art:55. par:2.tit:67

Potentiæ minoris onus soluere non volens, capitur, non obstante libertate nobilitari, & quindecim diebus à iudice tentus, datur actori cui seruiet, donec satisfaciat. part:2.tit:68

Potentiarios actus sibi obiectos, qui affirmat se commisisse, rationem debet dare cur commiserit; alioquin succumbet, negans, dicere potest, se tum in eo loco non fuisse. part:2.tit:82

Potentiariorum actuum ratione euocationes. Vide supra euocatio.

Pœnæ indebitæ actionis partes iudici, tertia actori cedit. Tirn:47.a:23

Pœnæ actus minoris potentię, media iudici, dimidia actori. Vl:ma:a:55

Prædatores milites licet cuilibet de bonis suis eijcere. Pos:43 art:51

Prædicatores duo ex singulis monasterijs ad castra mittantur. Zol:42. artic:41

Prædiales Ecclesiarum, taxam regiam non soluant. Pos:66.art:14

Prælatorum homagium marcæ 100. part:1.tit:2

Prælatus cum capitulo suo, vel conuentu simul condemnatur: pro patratis ex bonis eorum communibus: ex diuersis autem separatis. part:2.tit:49

Prælatus cum Capitulo suo, vel conuentu indiuisus, suo iuramento expurgat etiam Capitulum, vel conuentum, diuisus non. ibidem.

Prælati noui annuam prorogationem habent in suis causis, ratione iurium possessionariorum, & productionis literalium instrumentorũ, in alijs non. part:2.tit:50

Prælati, ob delicta prędecessorum suorum non euocatorum, cum eandem tenerent prælaturam, non puniuntur; excepta causa violentæ occupationis bonorum, si & successores ea detinent. part:2.tit:51

Prælati pro delictis suis non perdunt bona ecclesiarum suarum, sed patrimonia tantum, & emendæ capitis subiacent par:2 tit:44. & 51

Prælatorum & Baronum absentia non obstante, iudicia in tabula, procedant, appellationes non Pos:66. art:22

Præpositi infulati iuramentum æquiparatur iuramento decem nobilium. part:2.tit:40

Presbyter non beneficiatus, arma ferens, captus tradatur Prælato. Vlad:7.art:60

De præsbyteris, vide in voce, clerici.

Præscribitur ius regium annis centum. par:1.tit:23.78

Præscriptio allegatur ratione bonorum possessionariorum, & impigno-

Procu-

Proroga-

Pupil-

Pupillis iuramentum ad iudicatum differtur ad ætatem legitimam. part: 1. tit: 130

Pupilli illegitimæ ætatis tenentur respondere ob contradictionem eorum nomine factam euocati. part: 1. tit: 131

Pupillorum illegitimæ ætatis euocatores, eorum homagijs condemnatur. par: 1 tit: 132

Pupilli etiam legitimæ ætatis, à morte suorum patrum, in causis ratione iuris possessionarij, & productionis literarum motis, habeant annuam prorogationem. part: 2. tit: 50

Purgatio ciuium in causis debitorum proprio tantum iuramento fit. part: 3. tit: 17

Q.

QVartalicium est ius possessionarium puellis, & mulieribus, de bonis paternis redemptibili lege, deputatum. part: 1. tit: 88

Quartalitium non habent puellæ in bonis fratris collateralis pecunijs emptis. part: 1. tit: 17

Quarta puellaris filiæ ex fratrum consensu impossessionato nuptæ, in bonis redditur, alias in pecunijs. par: 1. tit: 29

Quarta puellaris non rebus venalibus, sed paratis pecuniis soluitur, & semel tantum, siue vna sit puella, siue plures. part: 1. tit: 89

Quartalicium vna filiarum recipiente, licet alteri experiri iure, an bona illa sequantur ius fæmineum. part: 1. tit. 90

Quarta puellaris qualiter æstimetur. Vide æstimatio.

Quarta, & dos de eisdem bonis, respectu diuersarum personarum, simul quæri potest. part: 1. tit: 97

Quartalitiorum, & dotum solutio, equis equatialibus potest fieri, ne hæreditates alienentur. part: 1. tit: 101

Quartalicium tollere quomodo sit monenda fœmina, & si non tollit, qualiter procedendum est contra eam. Vide supra fœmina.

De quarta puellari, vide plura in verbis: filia & fœmina.

Querelam ad simplicem Rex neminem impediat. And: art: 2. Mat: 2 in art: 18. Mat: 3. art: 10. Vlad: ma: art: 11. 12

R.

REligionis in negotio Episcopi per se Vicarios, & Archidiaconos, aliosq; Sacerdotes per suas dioceses officium suum faciant, & liberè exerceant. Pos: 50, art: 12. & 13. Pos: 48. art: 5. & 6

Religionis in negotium seculares, etiam hi, qui plus aliis possunt, nullo modo se intromittant; verùm semota omni disputatione, Episcopis, & ab eis

ab eis missis obediant, & de rebus controuersis expectent concilij determinationem. *Pos: 50. art: 16*

Religionis in negotio (præsertim quando Archidiaconi, & Vicarij Prælatorum idiotas, & non legitimos concionatores prohibere, aut de bonis aliquorum eijcere volunt:) domini terrestres non solum non impediant; sed etiam adiuuent ecclesiasticos, contrarium facientes, ad primam monitionem regiæ Maiestatis, vel locum tenentis comparere teneantur, & puniantur. *Pos: 48. art: 10*

Religiosi reformentur per Episcopos. *S. Ladis: lib: 1. art: 21. Mat. ma: art: 12.*

Repulsio in sede iudiciaria regiæ Maiestatis valet florenis 72. in comitatu valet florenis 36. *par: 2. tit: 73*

Repulsio est partis in causa triumphantis, per alteram partem in causa succumbentem, ab exequutione latæ per iudicem sententiæ violenta quædam propulsio. *part: 2. tit: 73*

Repulsionis pœna florenis 72. si autem secundò fiat, notam infert repellenti. Mat: ma: a: 16. Vlad: ma: ar: 57. in quinto ar: 4 par: 2. tit: 73

Repulsione turbans communem inquisitionem, vel oculatam reuisionem, in facto minoris potentiæ, & amissione causæ condemnatur. *Mat: ma: art: 16. Vlad: ar: ma: art: 57*

Repulsionem sine gentibus, ostensione euaginati gladij, facere oportet, & actor contra repulsionem in possessione obtenta, se locans, & e conuerso reus, cum gentibus ab ingressu talis possessionis actorem repellens; in eiusmodi amissione iure conuincitur. *Vlad: ad: min: ar: 19*

Repulsio agitur ostensione qualiscunque teli, vel instrumenti ad lædendum apti. *par: 2. tit: 74*

In repulsione, vicini, & commetanei necessario requirantur, eorumque vt nomina sunt testes esse factam repulsionem, nec regium, & capitularem hominem id falsò retulisse. Vl: ad: mi: ar: 18. & par: 2 tit: 74

Repulsionem facit etiam is, qui in causa non succumbit, & quidem sine onere, si triumphans vigore sententiæ vult se statuere in aliquam possessionem, quam non in causa succumbens, sed alius habet præ manibus; & id fere solet euenire, quando pro aliqua arce litigatur. Sed ex pertinentijs illius, aliqua pars diu ad alias manus, legitimo aliquo titulo, peruenerat, & nunc obtenta arce, etiam illam partem restatuere nititur victor. Item si hæreditatem, & proprietatem alicuius iuris possessionarij quispiam pro se obtinuit, quod titulo pignoris apud aliquem in causa non succumbentem habetur; tunc enim, si triumphans

Rex

Rex extra, & intra regnum sine processu iuris punire potest publicarum constitutionum violatores, prouentuum regiorum, contributionum, subsidiorumq; direptores, Ecclesiarum Dei, & decimarum priuata authoritate ablatores, nobilium, & miseræ plebis oppressores, homicidas, & id genus alios malefactores publicos, de quibus est publica querela. Pos:46 art:25. Vlad:ma: art:67.

Rex Hūgaros habeat cōsiliarios, & omnes officiales. Vide supra externi.

Rex successor, sine hæredibus morientium. S. Steph.2 art:24 par:1 ti:10

Rex aliena bona, si quæ habet in manibus, restituat his, ad quos pertinent. Zol:42.art:1.12.13. Pos:54 art:16

Rex, vel filius in Hungaria maneat. Alb:art:22. Pos:52 a 33. Vl:1.a. 5.

Rex perpetuo non potest alienari regalia iura, etiam cum consilio. And:2.art:15. Alb:ar:16

Regis equi non pascantur in pratis nobilium, absq; eorum consensu. And: art:16

Regis ministri in synodo iudicentur. Col:art: 7.9

Regis Tricesimatores, & alij officiales tam Hungari, quam externi, pareant legibus regni, in literis Cancellariæ Hungaricæ datis, nec se referant ad Camerarios Germanos, sed subsint Cameræ Hunga: Pos: 59.art:9. Pos: 56.ar:37. Pos:69.ar:35 & an:67.a.40

Reges, quorum priuilegia seruantur. par:2. tit:14

Regales census reddere nolentes, cogantur per Comitem, sub pœna triū marcarum. Sig:ma:art:8. Vlad:ma:ar:26

Regales prouentus sunt isti, Tricesimæ, Lucrum Cameræ, Montana, vrburæ, monetarum cusio, salium fodinæ, mardurinæ, quinquagesimæ, vigesimæ. Vlad:ma: art:26

Regales ciuitates Bvvda, Pesth, Cassouia, Posonium, Tyrnauia Barttfa, Eperies, Sopronium, quæ vocantur liberæ. Item vetus Bvvda, Strigonium, Albaregia, Leuconia, Szakolcza, Cibinum, Szegedinum. Item Comani, & Philistæi omnes sunt regis Item Wyssegrad, cum duabus insulis, Chepel, & Ros. Item Semnicia, Cremnicia, Bistricia, Zolium, riuulus dominarum, cum alijs ciuitatibus montanis, Castrum Hvvrth, cum quinq; ciuitatibus, Castra Munkach, Dyosgyor, in Transyluania Saxones regij, Kolosvvar, &c. Vlad:in 7.a:4

Regales ad prouentus nemo se intromittat. Zol:42. a:43

Regalium iurium donationes non confirmentur. Mat: in ar:21

Regalia iura, qualitercunq; alienata, remittantur. Vlad:6 art:1.2.3.

Regius homo, tempore reuersionis ab exequutione iuret; & qui falsè

Rustici variæ sunt conditionis, & perdiderunt libertatem tempore belli crucigerorum. part:3. tit:25

Rustici in prima instantia conueniuntur corā solis dominis terrestribus, qui si iustitiam administrare noluerint, citantur ad Comitem, præter quam in causis spiritualibus. part. 3.tit:25. Sig:min:art:8

Rusticorum ex parte, dominus terrestris coram vno, vel duobus iudicibus nobilium iudicium facit. part:3 tit:25

Rusticorum ex parte non ad simplicem quærelam aliquorum, sed veridicè, hoc est, per euocationem requisiti, tenentur iustitiam facere domini terrestres. part:3.tit:26

Rusticos statuere citatus dominus terrestris, ita vt & ipse cum illis compareat, si nec ipse comparet, nec rustici, dominus in tribus rusticorum, singuli in vna marca mulctantur, & præterea in causa principali succumbunt; ita, vt si ad curiam regiam fuit facta citatio, in facto maioris potentiæ dominus, & statuti perdunt bona, & caput, in facto minoris potentiæ, siue in curia, siue in Comitatu dominus in centum florenis, statui commissi singuli in suis homagijs condemnantur, & eam in maiori potentia, supra centum florenos comitatus non grauet. ibidem.

Rusticus ad primitias, & nuptias subsidium tollerabile præstat. Pos: 48. 39

Rusticorum ex parte iudicium facere promittens dominus, in facie possessionis, vbi illi resident, iudicat in termino per iudicem ordinarium assignato, & si terminum primum neglexerit, pro singulis statui commissis, in tribus marcis, pro duabus iudici, & pro tertia parte aduersario persoluendis condemnantur, si secundum (in casu maioris potentiæ) statui iussi, omnia bona mobilia, & immobilia, & caput perdunt, ita quod bona inter partem, & iudicem distribuuntur, modo præmisso. 3.part: tit:26

Rusticorum ex parte quando dominus terrestris iustitiam impendit, si fuerint in capitali condemnati, ipse duas bonorum partes, tanquam iudex accipit, tertiam aduersæ parti, vnà cum capite conuicti, dare tenebitur, sub pœna homagij condemnati. ibidem.

Rusticus condemnatus nullas res habens, quomodo rependit damna, aut debita. Vide supra damna.

Rusticus hæredi minori potest testamentaliter alium hæredem substituere, & valet substitutio, si hæres ante duodecimum annum ætatis decedit, aliter non. part:3.tit:30

Rusticus non habet perpetuitatem in suis hæreditatibus, sed dominus. par:3. tit:30

Rusticus cum nobili per se litigare non potest. par:3. tit:31

Rusticus inuentus succidere, vel decorticare syluam alienã, perdit res, quas secum habet, & in homagio conuincitur. par:3. tit:33

Rusticis iuramenta sic imponitur, quando coloni statui commissi, ad iudicium domini terrestris remittuntur, & actor nobilis in iudicio domini trinas literas inquisitorias producit: si simpliciter negant, rei actionem singulis quadragesimo. Si binas inquisitorias exhibeat, vigesimo. Si vnas decimo se, sin similibus, purgatio adiudicatur. Si verò & actor, & reus sunt ignobiles, seruatur loci consuetudo, si post inquisitorias ab actore exhibitas in causa attracti actionem negantes, vicinorum testimonio, aut alio probabili documento se innocentes ostendere voluerint. Et actor id acceptare nolens, simpliciter iuxta inquisitorem voluerit iustitiam administrari: media pars iuramenti defalcatur reis, & hoc in ciuilibus, nam in criminalibus, quando ad caput malefactoris iuratur, criminis qualitas ponderatur. part:3. tit:27

Rustici regales, seu ciues, coram suo iudice, in prima, in secunda instantia magistro Tauernicorum conueniuntur. Sig: mi:art:12

Rusticis libertas transmigrandi de loco in locum, intra tamen, & non extra regnum, reddita est, anno 1556. in qua hic ordo seruari debet, ad requisitionem domini vel nobilis, ad cuius bona rusticus transmigrare vult; Iudex nobilium, & iuratus nobilis illius comitatus, in quo tunc idem rusticus residet, ad faciem loci de quo discedere cogitat accedat, coram quibus terragium 2. den: iudici eiusdem loci deponens, significet de suo discessu, quo facto, iudex nobilium præfigat decimum quintum diem & sub hoc termino deliberet rusticus, an omnino discedere velit; aut remanere. Si perstiterit in voluntate discedendi, infra prædictum 15. dierum terminum priori domino, colonisq́;, & seruitoribus eius, si quid debet, vel si quid contra eos deliquit, satisfaciat, domum quoq́; suam, si desolauit, ædificet. Alioquin ipso 15. die iudicialium, & iuratis ex parte eius de prędictis, de omnibus quoq́; maleficijs, de quibus forte accusaretur satisfactionem plenam impendent, atq́; sic rusticum cum omnibus bonis ad locum, quo ire vult, migrare permittent. Si qua partium iudicis nobilium, & iurati iudicio contenta esse non vult; potest ad sedem comitatus appellare, sed hinc vltra non. Rerum deliberatione comitatus debent esse partes

conten-

contentæ, si rusticum dominus prior in libertate tenuit antè transmigrationem, debet antequam transmigret, omnia soluere domino quæ occasione libertatis non soluit, contributiones quoq; regias, & in medium comitatus vsq; ad sequentem connumerationem debita soluere debebit. Pos:56. art:28

Rusticus migrans, domum suam emptam, vel per ipsum ædificatam, cum suis pertinentijs, vsq; ad diem transmigrationis, potest vendere, vel in eam alium rusticum collocare; si vsq; transmigrationem id non facit, relinquitur domus domino terrestri, vineas, terras, prata, non ad sessionem pertinentia, sed extirpantia, aut aliter empta, vel hæreditaria, etiam post migrationem poterit possidere: prouentus tamen domino terrestri priori, ratione earum persoluat, si tamen volet, poterit dominus terrestris per æstimationem hæc à colono ad se recipere. Pos:56. art:29

Rusticum legitimè migrare volentem temere retinens, pro primo termino, per iudices nobilium assignato in florenis 100. pro secundo 200: pro tertio in amissione possessionis, vel loci, vnde non permisit migrare, conuincitur, si tamen amissa bona poterunt ij redimere, quorum interest. Pos:56. art:30

Rusticus præmissus in transmigratione obseruandis, non obseruatis alio discedens, perdit omnia bona mobilia, & immobilia, quæ in dominum deuoluuntur, & nihilominus repetitur medio iudiciam nobilium, & iurati; qui si per eum, ad cuius bona discessit, non restituitur, in tribus terminis, per eosdem iudices nobilium, & iuratum assignandis, incurrit pœnas in proximo articulo denotatas, Pos: 56. artic: 31

Rustici quoq; regij possunt, obseruatis obseruandis, migrare eodem modo, vt aliorum coloni. ibidem.

Rustici, qui ante hanc de transmigratione constitutionum migrarunt, vel redire ad priore locum, pro vt libet, si tamen priori domino damnū intulerunt, modernus dominus, ex parte eorum debet coram vno iudice nobilium, & iurato iudicium facere. Pos:56. art.32

Rustici ex Hungaria in Austriam, & Morauiam, & contrà fugientes, restituantur prioribus dominis. Pos:72. art:29

Rustici ab vna porta, tempus sex dierum gratuitas operas debebunt præstare ad arces finitimas. Pos:57. artic:6. Pos: 63. artic: 20. deinde dierum 12. Poson: 67. artic: 17, Poson: 69. articu: 19. Poson: 74. art: 5

Rustici ad labores gratuitos non cogantur tempore messis, & vindemiæ. Pos:57.art:6

Rusticos ad labores mittere nolens, dominus, dum requiritur, trium marcarum byrsagio mulctetur, per Comitem, aut vicecomitem toties, quoties. Pos:63.art:20

Rusticorum ad labores in expeditione, & in exactione byrsagij, à non mittentibus negligens Vicecomes, amittit officium, & conuincitur in florenis 50. Pos:63 art:20

Rusticorum domini, aut alij quicunq; sese opponentes Vicecomitibus in expeditione colonorum, ad labores, aut exactiones birsagij, à non mittentibus, incurrunt pœnam in turbatores exequutionum statutas. Pos:63. art: 20

Rusticos cogere ad labores, aut à non mittentibus birsagium exigere si non valeret vicecomes, Comitis auxilium, si neq; ille, Capitanei requirant, & is teneatur illum adiuuare. Pos:63.art:20

Rusticorum à locis finitimis longius distantium labores possunt redimi pecunijs; quibus alij laboratores loco eorum conducantur. Si autem Vicecomes, aut Capitaneus, ad cuius manus talis pecunia datur partem eius aliquam pro se reseruasse, compertus fuerit, primò quintuplum, secundò duplum furatæ pecuniæ reddere cogatur, tertio, vt fur capitis pœnam subeat. Pos:63. art:21

Rusticorum labores, aliò, quam statutũ est, conuertens Capitaneus, conuincitur in mille florenis, pro media parte fisco, & pro alia medietate ei, cuius coloni fuerint de suo stipendio, vel per occupationem bonorum de facto exigendis. Pos:67 art:18

Rustici in Chalokoz habitantes, mediam partem laborum ad aggerum Danubij reparationem impendant. Pos:69.art:21

Rusticis liceat labores præstare, vel redimere decem nũmis, pro vno die, vecturam vnius currus cum equis duobus den:40. cum duobus bobus den:20. & sic consequenter. Pos:54.art:7

Rustici Archiepiscopi Strigoniensis, & eius Capituli laborent ad Wyvvar. Pos:59 art:27

Rustici prohibentur venari, & aucupium exercere. Vlad:5 art:18

Rustici per potentiores non opprimantur. And:art:13

Rusticus vnus suo iuramento floren:1. ex debito, vel damno, vel mutuo, vel amissa pecunia, recuperat. par:2. tit:32

Soluant tamen de prædijs, seu terris, quas vel emunt, vel aliter pro se vsurpant; si prius de illis decimæ sunt solutæ.

Ruteni,

Sententias quando possint exequi Capitanei, vide supra Capitanei.

Sententia est iudicis definitio causæ, & controuersiæ finem imponens, condemnationemq́, vel absolutionem continens part:2. tit:42

differt ab opinione, tanquam certa à dubia. ibidem.

quintuplex capitalis, emenda capitis, notæ, simplex calumnia. ibidem.

Sententia capitalis, in casibus maioris potentiæ, & contra seculares masculinas personas, cum solis secularibus litem habentes fertur. ibidem.

Sententia emendæ capitis, hoc differt à capitali; quod persona condemnata nec capitur, nec supplicio afficitur, sed redimitur homagio; bona tamen omnia, vt in capitali, redemptibiliter occupantur. ibidem.

Sententia capitalis in quibusdam casibus, etiam contra fœminas, fertur; si videlicet parentes, maritos, liberos occiderint, vel occidi fecerint. part:2. tit:43

Sententia capitalis fertur contra ecclesiasticos in tribus casibus, crimine læsæ Maiestatis, nota infidelitatis, de liberato homicidio. par:2. t. 44

Sententiæ capitalis executio talis est. Condemnati bona occupantur, per sententiam ipse capitur, sed ab actore non detinetur, verum iudici assignatur puniendus, iudex triduo eum tenebit, sub quo, si concordare non potest, occiditur, occiso eo, bona redduntur hæredibus. part:2. tit: 55. Lud:art:9. Mat:ma:art:55. Vlad:ma:art:74

Sententiati de bonis, ante omnia, portio filiorũ, & filiarum (si vtrumq́, sexum concernant, & fratrum in diuisorum) exciditur, & tunc præcisè sola conuicti portio assignatur iudici, & aduersario par:2. tit:60

Sententiæ antè decimum diem pronunciationis earum non extradentur per Prothonotarios. Pos:45. art:39

Sententia inhiberi potest, quo die lata est. Pos:1550. art. 52

Sententiæ inter Austriacos, & Hungaros diffinitiæ pronunctientur. Pos:55. art:13

Per sententiam in curia regia latam, bona intra ambitum solius Regni Hungariæ, non autem in partibus ei subiectis existentibus, amittuntur, excipitur nota infidelitatis; per quam perduntur omnia. part:2 tit:65

Sententiæ, quæ non potuerunt exequi propter disturbia, maneant in suo vigore. Zol:42. art:23

Sententiæ simplices sunt, quæ feruntur extra quinq́, casus, in causis quæ vltra 100. florenos, & damnorum refusionem non se extendunt. part:2 tit:67

Series seruetur in causis leuandis. Pos:50. art:51

Seruitor

& iudicum nobilium qui scribere sciunt ac Notarij. Pos:50. art:62
Syluæ circa vias per 200 cubitorum spacium resecentur. Pos:48. ar:49
Syluæ omnium debent esse liberæ, ad finitimorum locorum munitionem; quæ proprias, & sufficientes syluas non habent. Pos:63. art:22
Spoliatores ad nos à Turcis profugientium notam incurrunt. part:1. titu:14.
Spolium in bello captum Rex non auferat. Vide supra bellum.
Sponsa decedente ante carnalem copulam, res pro honore nuptiarum, aut tempore subarationis ei datas, non recuperat sponsus; post copulam, si decedat sine testamento, retineat eas sponsus. par:1. tit:100.
Statutum, est ius quoddam regni commune vim legis habens. prol: tit:8
Statutum non valet contra ius Canonicum, si sit contra libertatem ecclesiarum, aut animæ salutem: non tollit, sed interpretatur ius diuinum, & naturale. prolog: tit:9
Statuta pro se condere ciuitas, vel populus potest cum superioris consensu (modo non sint contrariæ legibus regni:) quæ solos ligant conditores. par:3. tit:2
Statutione firmari debet infra annum omnis donatio. par:1. tit:32
Statutorum cum clausula (cum nos) annum, cum dicitur nobilis, sexaginta dies habent ad exequendum part:1. tit.33
Penes statutorios (cum dicitur) debet produci donatio, penes cum nos, non part:1 tit:34
Statutione legitima, quæ fassiones indigant. Vide supra fassiones.
Statutione annua indiget contractus de mutua successione, vno contrahentium decedente. part.1. tit.66
Statutioni cum iure regio contradicens, debet infra annum de suo iure decedere. Mat. ma art. 22 27. & 5. art. 15
Statutiones, quæ ob turbulenta tempora peragi non potuerunt, vsque ad conuentum Zoliensem, hinc per annum permissæ sunt peragi. Zol. 42 art. 23
Statutiones bonorum, ad quorum facies, ob metum & pericula, à Turcis imminentia accedere non possunt, in locis tutis, viciniori bus præsentibus (si habentur) vicecomite, & iudicibus nobilium alijsque vicinis fiant. Et qui aliter, facta statutione, se in dominium bonorum aliquorum intromiserint, iure conuentus, & conuictus; in perennali eorundem æstimatione conuincitur. Pos. 63. art: 45
Statutioni qui contra dicere non potuit, quia ob magnam residentiæ distantiam, vel aliam causam, ad eius scitum prouenire nequiuit; euo-

cet

cet impetratorem, & si constituerit ipsum ante statutionem fuisse in bonorum dominio, restituantur eidem, Impetratorq; extra dominium ea requirat: Si autem compertum fuerit, ipsum, vel eius seruitorem ita prope fuisse, vt potuerit eis de statutione constare; tum impetratore in bonis permanente, actor ius extra dominium prosequatur. Pos:63.art:46

Statutioni contradicens, si de recenti bonorum possessione se ingesserat, si infra annum non probat ius suum, siue celebrentur Octauæ, siue non eijciatur, & soluat fructus perceptos, si autem illa bona etiam prius possedit, iure requiratur. Mat:ma: art:27.

Strigarum pœna, primò ad ecclesiam ductæ ieiunent, secundò deprehensæ ieiunent: post ieiunium, claue ecclesiæ ignita in pectore, in fronte, inter scapulas per modum crucis vrantur. Tertiò tradantur iudici seculari. S.Steph:lib:2.cap:31. S.Ladis:lib:1.cap:33

Studiorum causa, & in peregrinationibus absentes non grauātur sententia per non venientiā, ob vnicam non comparitionē Vl:ad:mi:a:1

Stupratores consanguineorum, notam subeunt. part:1.tit:14

Successio mutua non fit inter filias duorum fratrum, post diuisionem seorsim in mares præfectarum. part:1. tit:50

Successio mutua non fit inter fratres diuisos in bonis post diuisionem per alterutram acquisitis, nisi sit in donatione vtriusq; nomen insertum. ibidem.

Non succedunt inuicem sanguine non iuncti, licet sint eis aliqua bona simul donata. par:1. tit:47

Successorium ius ex sanguine, vel adoptione alicuius in bonis quis habens possessore mortuo sine filijs, apprehendit statim ille reale dominium bonorum, absq; statutione, nutrit filiam, & vxorem mortui, ac elocat. part:1.67.

Synodos celebrent Episcopi, ad quas sub pœna regi arbitraria, omnes regnicolæ tenentur plebanos mittere. Poson:59. art:41

T.

Tabernam intrans arma non ferat, alioquin auferantur ei, & ipse tres dies ieiunet in cippo. Mat:ma: art:66

Talerorum cusio permittitur ad tempus. Sop:53 art:23. Pos:55.ar:8 Pos:54.art:17. tollitur tanquam damnosa. Pos:56.art:38

Taxa Regi pari voto totius Regni offeratur in dieta generali, non à singulis comitatibus, sub pœna periurij. Vlad:anno 1504. artic:1. & amissione bonorum.

Telonium, vide infrà tributum.

Vectigal tamen, seu vada noua fluuiorum ad distantiam vnius miliaris à veteribus concedantur. part:2.tit:10

Terragium pro sepultura interfecti non petatur Lud:1.art:2. Alb: art: vltimo, Mat:ma:art:65. Vlad:ma:art:29. Ad:ma:art:6.

Terrarum, pratorum, ac syluarum occupationes, vsq; ad decem iugera comitatus iudicat. Vlad:in 5.art:8

Terrestris dominus, quomodo impendere debeat iudicium ex parte rusticorum suorum, vide. ibidem.

Terrestri domino in causa qui citatus fuit, & iussus colonos statuere, post inquisitionem iurando absoluuntur, & coloni, si ipse succumbat, succumbunt illi quoq;. par:3.tit:27

Terminorum completiones, Prothonotarij per fenestram alta voce pronuncient. Vlad:ad:min: art:12

Testamenta siue condant status spiritualis, siue non patroni bona, & res eorum post mortem non occupent, nec pro se accipiat. Poson:57. articu:10.

Testamentariæ causæ iudicantur à iudice spirituali. Vlad: mai: artic: 46.

Testis, plura de testibus supra in Verbo communis inquisitio.

Testes qui dicantur. Prolog: tit:13

Testes esse non possunt serui contra dominos. S.Steph:lib:2.cap:19

Testis esse debet talis, qui sit confessus Sacerdoti sua peccata. Col: art:26

Testis semel falsus inuentus nunquam amplius admittitur. Colo: artic: 27.

Testis falso genæ ad urantur cruciatim. Col:art:83

Testium nomina, & qui vicini, vel commetanei, vel comprouinciales sint, debent scribi in literis relatorijs. part:2.tit:29

Testes in communi inquisitione libere debent fateri, non coacte ætatem talem habere, vt recordentur rerum gestarum, de quibus fatentur, modum patratæ rei, & an scitu, vel auditu rem nouerint exponere. part:2.tit:27

Item nobiles, non rustici esse debent contra nobilem, & iurare de veritate dicenda. part:2.tit:27

Testis vocatus ad testificandum, venire nolens per Vicecomitem mulctatur marcis 16. par:2.tit:28

Testimonio viuorum potest probare possessorium citra annos sexaginta. Mat.ma:artic.72

Tradi-

Vlad: min: articulo 35. Zilag: articu: 10.

Imò tributarius exigens tributum à nobili, vel Ecclesiastico, ad requisitionem læsi capiatur, à suo domino, & tradatur Comiti cogendus ad satisfactionem. Si autem dominus idem facere nollet, aut non posset in 100 florenis ordinis iure conuincitur, partim iudici, partim parti soluendis. Vlad:ad:min: art:42.

Tributum in vna, eademq; possessione in pluribus locis non exigatur. Mat:2.art:15

Tributarij vias in aliorum territorio non obseruent. ibidem.

Tributarij ob non solutum tributum neminem impediant, extra metas possessionis, in qua exigitur tributum. Mat:2. artic:14. Vlad: ma: artic:87

Sub pœna amissionis tributi. Vlad:min: art:36

Sub pœna statuta in nimia telonia exigentes. Poson:66. art:13

Tributa non soluant rustici nuptiatores Mat:ma:a:36. Vlad:ma:a:87

Tributum non maius, sed tantum soluant artifices, quantum alij viatores. Mat:ma:art:36. Vlad:ma:art:86

Tributum non exigatur ab his, qui vehunt triticum ad molam. Vlad: ma: art: 86

Tributum non exigatur à vehentibus aliquid domino ipsorum. Vlad: ma: art:86

Tributum non soluunt victualia ad exercitum vehentis, & qui ab eis exegerit, perdit tributum. Pos:45. art:28

Tributarij vias falsas nouiter adinuenire non præsumāt. Sig: ma:a:23

Tributarius pontem, & nauim bene reformet; alioquin si propter malam conseruationem cuipiam damnum acciderit, soluat. ibidem.

A Tributis solutio exemptio facta ante collationem tributi, valet, post non: Et solæ octo liberæ ciuitates simpliciter, non habito respectu ad hanc constitutionem, habentur exemptæ. Vlad:ad:min:art:41

Tricesimarum inscriptio his, quibus digne sunt inscripta, seruetur. part:48 ar:26

Tricesimæ exigantur in locis consuetis, & more alias consueto. Vlad: ma: art:27. min:art:29

Tricesimæ in nouis locis erectæ, tollantur. Zol: 42. artic:45. Poson. 48. art. 53

Tricesima ab vno boue exigatur florenus vnus, & medius Poson. 48. artic: 52.

Tricesi-

Tutela sequitur bonorum successionem. ibidem.

Tutelam gerere potest mater, etiam ad secunda vota transiens, in bonis, quæ ipsa habuit à mariti bonis separata. ibidem.

Tutelam gerit frater maior. ibidem.

Tutelam etiam nepotum, filio mortuo, gerit pater nobilis. ibidem.

Tutela testamentaria est, quæ committitur à patre in testamento, si fratrem non habet, si habet, isq; ad sua bona diripienda aspirat, onetur. par:1. tit.114

Tutela datiua à Principe committitur, cessante legitima, & testamentaria talibus, qui ad bona pupillorum non aspirant, nec timetur quod essent bona alienaturi quiq; in eodem comitatu habitant, vbi pupilli habent residentiam. par:1. tit:115

Tutela eo ordine defertur, quo bonorum successio. par:1. tit.116

Tutela ad fratres spectat, deficiente testamentaria. ibidem.

In tutela agnati præferuntur cognatis. ibidem

Tutela debetur cognatis, agnatis non existentibus, si bona concernunt vtrumq; sexum, alias non; sed à Principe constituuntur datiui. ibidem.

Tutela filij penes fratrem manet. part:1. tit:113

Tutelam in bonis vtrumq; sexum concernentibus agnato minore existente, cognatus gerit, vsq; dum ille 24. ætatis annum attingat, non vltra. part:1. tit:117.

Tutela aliquando committitur etiam infra ætatem perfectam, constituto agnato. ibidem.

Tutela testamentaria destruit legitimam, quando illi, qui legitimi esse deberent, ad bona testatoris adspirant, vel nouæ diuisionis, vel alio titulo, vel iam lites ratione eorum suscitant. Et contra, legitima destruit testamentariam, commissam infami, vel notæ infidelitatis subiecto, vel si pater filias, filijs non existentibus, in præiudicium agnatorum cognatis committeret tuendas. par:1. tit:119

Tutelam exercent adoptiui legitimis non existentibus, tanquam agnati ante cognatos. par:1. tit:119

Ad tutelam in quatuor casibus non admittuntur fratres.

Primò quamdiu subiacent sententiæ capitali.

Secundo, si villam aliquam, in qua cum ipsis pupilli mutuum ius successorium habeant, amiserunt, quia tunc sunt suspecti de dilapidatione.

Tertiò, si alieno iuri se subiecerunt, & per hoc non sunt liberi.

Quartò si notam aut ex periurio, vel aliter incurrerunt. par:1. tit 121

Tutrix

Tutrix est filij mater, mortuo patre, priusquam transeat ad secundas nuptias. par:1.tit:113

Tutor filij in maternis bonis pater, etiam si sit ignobilis. par:1.tit:113

Tutores coram testimonijs fide dignis, inuentarium debent facere, de bonis & prouentibus ad eorum manus peruenientibus, & suo tempore rationem dare, maleq; dispensata refundere. par:1.tit:113

Tutores testamentarij rite constituti legitimis, & datiuis præferuntur. part:1.tit:120

Tutores possunt se excusare ab onere tutelæ pluribus modis. par:1 ti:122

Tutores fideles debent esse, alioquin remouentur ab officio, duplum soluunt male expositorum, aut alienatorum, & si in personas pupillorum fuerint infideles, aut causas eorum infideliter gessisse comperientur, infamia notabuntur. part:1.tit:123

Tutores redduntur suspecti, si propria bona stultè consumunt, si pupillis necessaria non subministrant: Si sine causa pupillos male tractant: Si sunt malorum morum, & pupillos malis moribus imbuunt: Si fuerint inimici parentis pupilli, aut huius etiam hostes: Si timetur, ne ad bona pupillorum aspirent. ibidem.

Tutores suspectos omnes possūt accusare vel ex pietate sola. par:1.1.124

Tutores non accusant pupilli illegitimæ ætatis, possunt autem ex consilio proximorum accusare statim, vbi attigerint ætatem legitimam. part:1.tit:124

Tutores non possunt dari inuitis filijs legitimæ ætatis, petentibus dantur curatores. ibidem.

Tutores furiosorum, & amentium possunt assumere onus eorum, & disponere ex necessitate de eorum bonis, non tamen alienare. ibidem.

Tutores etiam extra terminos iudiciorum, accusantur de suspicione, & tutela; accusato statim interdicitur per Regem, bonaq; ad decisionem causæ ad manus communes dantur. par:1.tit:125

Tutore de suspitione accusato, & ante finem causæ mortuo, suspicionis pœna extinguitur; hæredes tamen, eius de male dispensatis rationem dare, & satisfacere coguntur. ibidem.

Tutor conuictus de suspicione, simpliciter amouetur à tutela; & alius per Regem datur. ibidem.

Tutores, vigore literarum reuisionalium, procedunt in omnibus causis pupillorum ad tempus ætatis legitimæ. par:1.tit:126

Tutoribus inscijs, pupilli imperfectæ ætatis nec procuratores constituere, nec fassiones facere possunt. ibidem.

Sententias quando possint exequi Capitanei, vide supra Capitanei.

Sententia est iudicis definitio causæ, & controuersiæ finem imponens, condemnationemq́, vel absolutionem continens part: 2. tit: 42

differt ab opinione, tanquam certa à dubia. ibidem.

quintuplex capitalis, emenda capitis, notæ, simplex calumnia. ibidem.

Sententia capitalis, in casibus maioris potentiæ, & contra seculares masculinas personas, cum solis secularibus litem habentes fertur. ibidem.

Sententia emendæ capitis, hoc differt à capitali; quod persona condemnata nec capitur, nec supplicio afficitur, sed redimitur homagio; bona tamen omnia, vt in capitali, redemptibiliter occupantur. ibidem.

Sententia capitalis in quibusdam casibus, etiam contra fœminas, fertur; si videlicet parentes, maritos, liberos occiderint, vel occidi fecerint. part: 2. tit: 43

Sententia capitalis fertur contra ecclesiasticos in tribus casibus, crimine læsæ Maiestatis, nota infidelitatis, de liberato homicidio. par: 2. t. 44

Sententiæ capitalis executio talis est. Condemnati bona occupantur, per sententiam ipse capitur, sed ab actore non detinetur, verum iudici assignatur puniendus, iudex triduo eum tenebit, sub quo, si concordare non potest, occiditur, occiso eo, bona redduntur hæredibus. part: 2. tit: 55. Lud: art: 9. Mat: ma: art: 55. Vlad: ma: art: 74

Sententiati de bonis, ante omnia, portio filiorũ, & filiarum (si vtrumq́, sexum concernant, & fratrum indiuisorum) exciditur, & tunc præcisè sola conuicti portio assignatur iudici, & aduersario par: 2. tit: 60

Sententiæ antè decimum diem pronunciationis earum non extradentur per Prothonotarios. Pos: 45. art: 39

Sententia inhiberi potest, quo die lata est. Pos: 1550. art. 52

Sententiæ inter Austriacos, & Hungaros diffinitiæ pronuncientur. Pos: 55. art: 13

Per sententiam in curia regia latam, bona intra ambitum solius Regni Hungariæ, non autem in partibus ei subiectis existentibus, amittuntur, excipitur nota infidelitatis, per quam perduntur omnia. part: 2 tit: 65

Sententiæ, quæ non potuerunt exequi propter disturbia, maneant in suo vigore. Zol: 42. art: 23

Sententiæ simplices sunt, quæ feruntur extra quinq́, casus, in causis quæ vltra 100. florenos, & damnorum refusionem non se extendunt. part: 2 tit: 67

Series seruetur in causis leuandis. Pos: 50. art: 51

Seruitor

cet

cet impetratorem, & si constituerit ipsum ante statutionem fuisse in bonorum dominio, restituantur eidem, Impetratorq; extra dominium ea requirat: Si autem compertum fuerit, ipsum, vel eius seruitorem ita prope fuisse, vt potuerit eis de statutione constare; tum impetratore in bonis permanente, actor ius extra dominium prosequatur. Pos:63.art:46

Statutioni contradicens, si de recenti bonorum possessione se ingesserat, si infra annum non probat ius suum, siue celebrentur Octauæ, siue non eijciatur, & soluat fructus perceptos, si autem illa bona etiam prius possedit, iure requiratur. Mat:ma:art:27.

Strigarum pœna, primò ad ecclesiam ductæ ieiunent, secundò deprehensæ ieiunent: post ieiunium, claue ecclesiæ ignita in pectore, in fronte, inter scapulas per modum crucis vrantur. Tertiò tradantur iudici seculari. S.Steph:lib:2.cap:31. S.Ladis:lib:1.cap:33

Studiorum causa, & in peregrinationibus absentes non grauātur sententia per non venientiā, ob vnicam non comparitionē Vl:ad:mi:a:1

Stupratores consanguineorum, notam subeunt. part:1.tit:14

Successio mutua non fit inter filias duorum fratrum, post diuisionem, seorsim in mares præfectarum. part:1.tit:50

Successio mutua non fit inter fratres diuisos in bonis post diuisionem per alterutram acquisitis, nisi sit in donatione vtriusq; nomen insertum. ibidem.

Non succedunt inuicem sanguine non iuncti, licet sint eis aliqua bona simul donata. par:1.tit:47

Successorium ius ex sanguine, vel adoptione alicuius in bonis quis habens possessore mortuo sine filijs, apprehendit statim ille reale dominium bonorum, absq; statutione, nutrit filiam, & vxorem mortui, ac elocat. part:1.67.

Synodos celebrent Episcopi, ad quas sub pœna regi arbitraria, omnes regnicolæ tenentur plebanos mittere. Poson:59.art:41

T.

TAbernam intrans arma non ferat, alioquin auferantur ei, & ipse tres dies ieiunet in cippo. Mat:ma:art:66

Talerorum cusio permittitur ad tempus. Sop:53.art:23. Pos:55.ar:8 Pos:54.art:17. *tollitur tanquam damnosa.* Pos:56.art:38

Taxa Regi pari voto totius Regni offeratur in dieta generali, non à singulis comitatibus, sub pœna periurij. Vlad:anno 1504. artic:1. & *amissione bonorum.*

Vlad: min: articulo 35. Zilag: articu: 10.

Imò tributarius exigens tributum à nobili, vel Ecclesiastico, ad requisitionem læsi capiatur, à suo domino, & tradatur Comiti cogendus ad satisfactionem. Si autem dominus idem facere nollet, aut non posset in 100 florenis ordinis iure conuincitur, partim iudici, partim parti soluendis. *Vlad: ad: min: art: 42.*

Tributum in vna, eademq; possessione in pluribus locis non exigatur. *Mat: 2. art: 15*

Tributarij vias in aliorum territorio non obseruent. *ibidem.*

Tributarij ob non solutum tributum neminem impediant, extra metas possessionis, in qua exigitur tributum. *Mat: 2. artic: 14. Vlad: ma: artic: 87*

Sub pœna amissionis tributi. *Vlad: min: art: 36*

Sub pœna statuta in nimia telonia exigentes. *Poson: 66. art: 13*

Tributa non soluant rustici nuptiatores Mat: ma: a: 36. Vlad: ma: a: 87

Tributum non maius, sed tantum soluant artifices, quantum alij viatores. *Mat: ma: art: 36. Vlad: ma: art: 86*

Tributum non exigatur ab his, qui vehunt triticum ad molam. *Vlad: ma: art: 86*

Tributum non exigatur à vehentibus aliquid domino ipsorum. *Vlad: ma: art: 86*

Tributum non soluunt victualia ad exercitum vehentis, & qui ab eis exegerit, perdit tributum. *Pos: 45. art: 28*

Tributarij vias falsas nouiter adinuenire non præsumāt. Sig: ma: a: 23

Tributarius pontem, & nauim bene reformet; alioquin si propter malam conseruationem cuipiam damnum acciderit, soluat. *ibidem.*

A Tributis solutio exemptio facta ante collationem tributi, valet, post non: Et solæ octo liberæ ciuitates simpliciter, non habito respectu ad hanc constitutionem, habentur exemptæ. *Vlad: ad: min: art: 41*

Tricesimarum inscriptio his, quibus digne sunt inscripta, seruetur. *part: 48. ar: 26*

Tricesimæ exigantur in locis consuetis, & more alias consueto. *Vlad: ma: art: 27. min: art: 29*

Tricesimæ in nouis locis erectæ, tollantur. *Zol: 42. artic: 45. Poson. 48. art. 53*

Tricesima ab vno boue exigatur florenus vnus, & medius Poson. 48. artic: 52.

Tricesi-

Tutrix est filij mater, mortuo patre, priusquam transeat ad secundas nuptias. par:1.tit:113

Tutor filij in maternis bonis pater, etiam si sit ignobilis. par:1.tit:113

Tutores coram testimonijs fide dignis, inuentarium debent facere, de bonis & prouentibus ad eorum manus peruenientibus, & suo tempore rationem dare, maleq́; dispensata refundere. par:1.tit:113

Tutores testamentarij rite constituti legitimis, & datiuis præferuntur. part:1.tit:120

Tutores possunt se excusare ab onere tutelæ pluribus modis. par:1 tit:122

Tutores fideles debent esse, alioquin remouentur ab officio, duplum soluunt male expositorum, aut alienatorum, & si in personas pupillorum fuerint infideles, aut causas eorum infideliter gessisse comperientur, infamia notabuntur. part:1.tit:123

Tutores redduntur suspecti, si propria bona stultè consument, si pupillis necessaria non subministrant: Si sine causa pupillos male tractant: Si sunt malorum morum, & pupillos malis moribus imbuunt: Si fuerint inimici parentis pupilli, aut huius etiam hostes: Si timetur, ne ad bona pupillorum aspirent. ibidem.

Tutores suspectos omnes posũt accusare vel ex pietate sola. par:1.t.124

Tutores non accusant pupilli illegitimæ ætatis, possunt autem ex consilio proximorum accusare statim, vbi attigerint ætatem legitimam. part:1.tit:124

Tutores non possunt dari inuitis filijs legitimæ ætatis, petentibus dantur curatores. ibidem.

Tutores furiosorum, & amentium possunt assumere onus eorum, & disponere ex necessitate de eorum bonis, non tamen alienare. ibidem.

Tutores etiam extra terminos iudiciorum, accusantur de suspicione, & tutela; accusato statim interdicitur per Regem, bonaq́; ad decisionem causæ ad manus communes dantur. par:1.tit:125

Tutore de suspitione accusato, & ante finem causæ mortuo, suspicionis pœna extinguitur; hæredes tamen, eius de male dispensatis rationem dare, & satisfacere coguntur. ibidem.

Tutor conuictus de suspicione, simpliciter amouetur à tutela, & alius per Regem datur. ibidem.

Tutores, vigore literarum reuisionalium, procedunt in omnibus causis pupillorum ad tempus ætatis legitimæ. par:1.tit:126

Tutoribus inscijs, pupilli imperfectæ ætatis nec procuratores constituere, nec fassiones facere possunt. ibidem.

Tutores virtute reuisionalium, etiam concordandi cum aduersarijs habent autoritatem in causis pupillorum, sine tamen eorum incommodo. par. 1. tit. 127

V.

VADIARE.

Vadimonium est sponsio quædam sistendi, comparendiq; in iudicio, ad diem præfixum per se, vel per aduocatos.

Vadasalsa in præiudicium priuilegiatorum tenens, perdit possessionē, in qua tenet. Vlad. ma. ar. 88

Wayvvodæ in partibus regni inferioribus cessent, quorum bonis inuenientur, pro quolibet soluant floren. 400. Si verò nec sic quidem fuerint sublati, tenentes eos perdant bona in quibus habent. Vla. 7. artic. 46

Vecturam victualium ad confinia status pollicentur secundum articulos annorum 45. & 63. & quod præcium eorum præsenti pecunia persoluatur; & saluus conductus vehentibus assignetur, propter hostem. Poson. 59. art. 16. & an. 48. a. 6

Vendens arma, vel victualia infidelibus notam incurrit. Vl. min. a. 72

Vendere volens iura possessionaria, debet admonere filias, vel fratres, vel vicinos: illis non existentibus, ante quos alij emere non possunt, hoc excepto, si venditio fiat pro cupitis redemptione. part. 1. tit. 60

Venditor, vel donator contra eum, cui vendit, aut donauit, pro venditis, seu donatis agere non potest. par. 1. tit. 77

Vicarij ecclesiastici causas in curiam regiam, ad mandatum iudicis ordinarij non transmittentes, perdunt beneficia. Vlad. ma. art. 46

Vicarij non externi, sed Vngari, id est, indigenæ sint. Vlad. ad mai. art. 32. ad min. art. 35.

Vicecomites, & iudices nobilium in causarum, ex quibus byrsagium aliquod habuerunt executione, nullam habent salarium; vbi verò nullum byrsagium perceperunt, florenum vnum per diem habebunt. Pos. 46. art. 37

Vicecomitum, & iudicum nobilium in executionibus turbatores, verberatores, aut interemptores notam incurrunt, & gratia eius non suffragatur. Pos. 42. art. 32

Vicecomites, & iudicum nobilium ministros in exequutionibus turbans, aut vituperans, in pœnam repulsionis, vulnerans, vel captiuans in pœnam maioris potentiæ, occidens notam infidelitatis incidit. Tyrn. 47. art. 32

Si talia

quærela intra, & extra regnum, sine processu iuris. Rex puniat. Pos:46. art:25

Violatio sedis iudiciariæ, vel regiæ, vel comitatuum punitur florenis centum: & violator e sede regia non emittitur, antequam deponat. part:2. tit:69

Violentiæ, & potentiæ omnes inter duos reges in suspenso relinquuntur. Zol:42. art:25

Violentiæ à subditis vnius regis, contra subditos alterius, vsq; ad obitum Ioannis regis patratæ, penitus sunt sopitæ: quæ vero inter subditos vtrius libet eiusdem, tamen sunt patratæ, de his iure agi potest. Pos: 52. art:19

Violentus occupator alienorum bonorum infra annum eijcitur violenter; postea iuris ordine conuictus, capitalem sententiam subit. part: 1. *tit:68 & part:2. tit:42. Sig:ma:art:3*

Violenter se ingerens in bona, ad alium deuoluta, & iure conuentus, capitali sententia damnatur. part:1. tit:68

Violentias patrans in bonis proficiscens ad dietam, incurrit notam infidelitatis. Pos:67. art:39

Vissegradiensis ciuitatis libertas sublata. Vlad:ma:art:102. min:art:39

Vlna regia. par:1. tit:133

Vrburæ, id est, prouentus regales, vel regales prouentus, supra in litera R.

Vrburæ ius regale. Lud: anno 1351. art:13. Vide quoq; in dictione mineræ argentum in Cameram accipitur marca 1. *floren:6. den: 50. extra datur marca* 1. *floren:7. den:50. id est, nunc vrbura floren:1:*

Vsucapio, est pecus vagabundum.

Vxor succedit marito deficiente, & contra in bonis vtriq; donatis, vel emptis, si literæ superinde confectæ, habeant nomen vtriusq;. part:1 tit:48

Vxor sine filijs decedentibus nutritur, & si nubere vult, redditis dote, & paraphernalibus elocatur à successore in bonis. part:1 tit:67. Sig: ma: art:18

Vxor vidua succedit marito intestato, & sine liberis decedenti in omnibus mobilibus. part:1. tit:98

Vxor de curia mariti non excluditur ante secunda vota, nisi sit castrum, & illud vnicum, quia tunc alia curia ei assignatur, excluditur iuris ordine de bonis iuxta æstimationem superantibus eius dotem, per legitimos successores. part:1. tit:98

Vxor